

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Ústav historických věd

Středověké a raně novověké nálezy v Chrudimi – Štěpánkova ul. čp. 97/I

Martin Jičínský

Bakalářská práce

2017

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Martin Jičínský**
Osobní číslo: **H13384**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obory: **Historie (dvouoborové)**
Ochrana hmotných památek (dvouoborové)
Název tématu: **Středověké a raně novověké nálezy v Chrudimi-Štěpánkovy
ul, čp. 97/I**
Zadávající katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Soubor archeologických nálezů z archeologického výzkumu při statické sondáži druhého pásma městské hradby v Chrudimi, na dvoře čp. 97/I ve Štěpánkově ulici bude zkatalogizován včetně příslušné dokumentace (kresebné a fotografické), vyhodnoceny budou též nálezové okolnosti. Nálezy budou chronologicky a typologicky zařazeny. Student se dále dotkne problematiky druhého hradebního pásma městského opevnění v Chrudimi. Tento dílčí výsledek bude porovnán s výsledky jiných archeologických výzkumů v městském jádru.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

Frolík, J. - Sigl, J. 1998: Chrudim v pravěku a středověku. Obrázky z každodenního života. Chrudim.

Musil, J. 2009: Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu provedeném na základě smlouvy č. 67/09 na lokalitě Chrudim, akce: Parkánová hradební zeď v ulici Štěpánkova č.p. 97, Chrudim I ? odborný posudek stavebně technického stavu, RKP nálezové zprávy ulož. RM v Chrudimi, Chrudim.

Musil, J. 2012: Městské opevnění v Chrudimi. RKP rigorózní práce. Pardubice.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Jan Frolík, CSc.**

Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2016**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. března 2017**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2016

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 27. 11. 2017

Martin Jičínský

Poděkování

Děkuji vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. Janovi Frolíkovi, CSc. za veškerou pomoc, kterou mi poskytl a především za čas, který strávil čtením mé bakalářské práce. Také děkuji za čas a ochotu, kterou mi věnoval PhDr. Jan Musil, který mi byl v Regionálním muzeu v Chrudimi nápomocen při práci s archeologickým materiálem.

Anotace

Cílem této bakalářské práce je zpracovat archeologické nálezy, učiněné při záchranném archeologickém výzkumu na zahradě domu čp. 97/I ve Štěpánkově ulici. Dále se tato práce dotkne druhého hradebního pásma, kde přiblíží podobu části parkánové zdi, kvůli které byl tento archeologický výzkum proveden. Na závěr přiblíží vývoj této lokality pomocí ikonografických a kartografických pramenů.

Hesla: Chrudim, archeologie, parkánová zeď, hradba, vrcholný středověk, novověk

Annotation

The aim of this bachelor thesis is to elaborate the archaeological findings made during the rescue archaeological research in the garden of the house No. 97 / I in Štěpánkova Street. Furthermore, this work touches the second fortification area where it describes the part of the Zwinger wall, for which this archaeological research was carried out. Above of already mentioned the conclusion of my thesis will also describe the development of this location by iconographic and cartographic sources.

Entries: Chrudim, archaeology, Zwinger wall, stone wall, High Middle Ages, modern times

OBSAH

1	ÚVOD	1
2	PŘÍRODNÍ PODMÍNKY	2
3	HISTORICKÝ RÁMEC	5
3.1	OBDOBÍ PŘED PŘEMYSLOVCI	5
3.2	CHRUDIM ZA VLÁDY PŘEMYSLOVSKÉ DYNASTIE	6
3.3	CHRUDIM ZA VLÁDY LUCEMBURSKÉ DYNASTIE	9
3.4	OBDOBÍ HUSITSKÉ REVOLTY	12
3.5	OBDOBÍ POHUSITSKÉ A JAGELLONSKÉ DYNASTIE	14
3.6	DOBA PŘEDBĚLOHORSKÁ A 30. LETÉ VÁLKY	15
4	DĚJINY BĀDÁNÍ	19
4.1	DĚJINY BĀDÁNÍ DO ROKU 1898.....	19
4.2	DĚJINY BĀDÁNÍ MEZI LETY 1899–1980.....	20
4.3	DĚJINY BĀDÁNÍ MEZI LETY 1981–1998.....	21
4.4	DĚJINY BĀDÁNÍ MEZI LETY 1999–2009.....	23
4.5	DĚJINY BĀDÁNÍ MEZI LETY 2010–2015.....	25
4.6	DALŠÍ VĚDNÍ DISCIPLÍNY, KTERÉ POMÁHAJÍ CHRUDIMSKÉ ARCHEOLOGII.....	26
5	CHRUDIM A ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY	28
5.1	PRAVĚK	28
5.1.1	DOBA KAMENNÁ	28
5.1.2	DOBA BRONZOVÁ	31
5.1.3	DOBA ŽELEZNÁ.....	35
5.2	STŘEDOVĚK	37
5.2.1	RANÝ STŘEDOVĚK.....	37

5.2.1.1	STARŠÍ DOBA HRADIŠTNÍ.....	37
5.2.1.2	STŘEDNÍ DOBA HRADIŠTNÍ.....	38
5.2.1.3	MLADŠÍ DOBA HRADIŠTNÍ	40
5.2.2	VRCHOLNÝ STŘEDOVĚK.....	47
5.3	RANÝ NOVOVĚK	52
5.4	DOBA 18. a 19. STOLETÍ.....	54
6	NALEZIŠTĚ	55
6.1	POPIS NALEZENÉ SITUACE.....	55
6.1.1	SONDA I.....	55
6.1.2	SONDA II.	57
6.1.3	DATOVÁNÍ A INTERPRETACE	57
7	ROZBOR PARKÁNOVÉ ZDI	62
8	IKONOGRAFICKÉ PRAMENY	66
9	KARTOGRAFICKÉ PRAMENY.....	68
10	ARCHEOLOGICKÝ MATERIÁL.....	69
10.1	KERAMIKA.....	70
10.1.1	TECHNOLOGICKÉ SKUPINY	76
10.1.2	TYOLOGIE OBJEVENÉ KERAMIKY	79
10.1.2.1	TYOLOGIE OKRAJŮ HRNCŮ	80
10.1.2.2	TYOLOGIE OKRAJŮ MÍS	81
10.1.2.3	TYOLOGIE UCH A DRŽADEL	82
10.1.2.4	TYOLOGIE OKRAJŮ DŽBÁNŮ.....	82
10.1.2.5	TYOLOGIE OKRAJŮ POKLIC	82
10.1.2.6	TYOLOGIE TYGLÍKOVITÝCH LAMPIČEK.....	82

10.1.3	FRAGMENTARIZACE A VÝZDOBA KERAMIKY	83
10.2	KOVOVÉ ARTEFAKTY	85
10.2.1	TYOLOGIE OBJEVENÝCH HŘEBÍKŮ	87
10.3	SKLO.....	89
10.4	OSTATNÍ.....	90
10.5	DATOVÁNÍ SOUBORU	90
11	ZÁVĚR.....	93
12	RESUME.....	95
13	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	97
14	PŘEHLED POUŽITÉ LITERATURY	98
14.1	LITERATURA	98
14.2	PŘEHLED POUŽITÝCH INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	103
15	SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH	104
16	OBRAZOVÉ PŘÍLOHY	109
17	KRESEBNÁ DOKUMENTACE.....	143

1 ÚVOD

Cílem mé bakalářské práce je přidat jeden střípek minulosti k mnoha dalším a doplnit tak mozaiku, kterou dosavadní bádání poskládalo. Jeho obsah budou tvořit kapitoly o dosavadním bádání, a hlavně o záchranném archeologickém výzkumu, který proběhl ve dvou sondách na parcele čp. 97/I ve Štěpánkově ulici. Tento zásah do vrstev, v nichž se odehrávaly dějiny, byl nutný, jelikož se jednalo o záchranu části parkánové zdi chrudimského opevnění. V místě, kde proběhl tento archeologický průzkum, hrozilo vyvalení hradby a tím nenávratná škoda na chrudimské středověké architektuře. Sondy proběhly z obou stran parkánové zdi. První sonda se nacházela u vnitřního líce zdi a jejím cílem bylo zjistit o jak rozsáhlé poškození hradby se jedná. Druhá sonda nacházející se u paty parkánové zdi byla provedena na místě, kde byly vybudovány základy pro opěrnou zeď. Měla za cíl zabránit vyvalení parkánové zdi ven. Během výzkumu se také naskytla možnost pohlédnout do její hmoty.

V této práci se pokusím zdokumentovat archeologické nálezy, které byly v sondách objeveny, a objasnit vývoj této lokality. Jelikož byly po obou stranách parkánové zdi provedeny sondy, bylo možné vytvořit řez tohoto úseku hradby a popsat, jak byla tato zeď konstrukčně řešená.

2 PŘÍRODNÍ PODMÍNKY

Chrudim je dnes malé město s historickým jádrem, které je situované na skalnatém ostrohu obtékaném ze tří stran řekou Chrudimkou (obr. 2). Nachází se na pomezí středního Polabí a Železných hor 110 km východně od Prahy a 10 km jižně od krajského města Pardubic (obr. 1).¹ Pomezí, na němž je Chrudim situovaná, je nejsevernějším výběžkem Českomoravské vysočiny.² Území, na němž se rozprostírá město Chrudim, se nachází ve výšce 243–300 m n. m. Samotný ostroh, na kterém se nalézá historické jádro města, je v nadmořské výšce přibližně 260–270 m n. m.³ Převýšení chrudimského ostrohu činí oproti okolní nivě cca 10–12 m.⁴

Z geomorfologického hlediska je město Chrudim součástí Chrudimské tabule.⁵ Ta je podcelkem Svitavské pahorkatiny, v jejíž západní části se nachází. Jedná se o plochu pahorkatinu v povodí Chrudimky a Labe.⁶ Chrudimská tabule je dále součástí České křídové pánve.⁷

Plocha Chrudimské tabule činí 374,64 km².⁸ Tato tabule se dělí na Hrochovotýneckou a Heřmanoměsteckou tabuli, jež se vyznačují rovinatým terénem.⁹ Sever Chrudimské tabule ukončuje údolí Labe, na jihozápadě je Chrudimská tabule ukončena úpatím Železných hor, jih a jihovýchod ukončuje svah Vraclavského hřbetu. Povrch tabule se plynule sklání od jihu z přibližné výšky 300–400 metrů k severu na výšku 200–270 m n. m.¹⁰ Sklon tabule tak činí 1° 53'.¹¹

Chrudimskou tabuli tvoří převážně středoturonské sedimenty, které jsou na úpatí Železných hor lemovány souvrstvím spodního turonu a cenomanu (od Heřmanova Městce po Skuteč) a na severovýchodě od Hrochova Týnce přecházejí v uložení svrchního turonu

¹ URL: <<http://www.chrudim.eu/mesto/o-chrudimi/zakladni-informace.html>> [cit 2017-17-01]

² FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 7.

³ URL: <<http://www.chrudim.eu/mesto/o-chrudimi/zakladni-informace.html>> [cit 2017-17-01]

⁴ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 12.

⁵ Tamtéž.

⁶ DEMEK, Jaromír (ed.) – MACKOVČIN, Peter (ed.). *Zeměpisný lexikon ČR. Hory a nížiny*. 2. vydání. Brno, 2006, s. 183.

⁷ DEMEK, Jaromír a kol. *Geomorfologie českých zemí*. Praha, 1965, s. 200.

⁸ DEMEK, Jaromír (ed.) – MACKOVČIN, Peter (ed.). *Zeměpisný lexikon ČR. Hory a nížiny*. 2. vydání. Brno, 2006, s. 183.

⁹ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 12.

¹⁰ DEMEK, Jaromír a kol. *Geomorfologie českých zemí*. Praha, 1965, s. 200.

¹¹ DEDEMEK, Jaromír (ed.) – MACKOVČIN, Peter (ed.). *Zeměpisný lexikon ČR. Hory a nížiny*. 2. vydání. Brno, 2006, s. 183.

až koniaku. Staropleistocenní terasy se vyskytují na západním okraji Vraclavského hřbetu. Součástí staropleistocenní terasy je také vyvýšená plošina nazývaná Pumberka. Sprašové závěje mají největší intenzitu severovýchodně od Chrudimi v oblasti Blata, Bylan a také v oblasti mezi Tuněchody, Hrochovým Týncem a Rosicemi. Hluběji zaříznutá údolí na jižním okraji Chrudimské tabule se nacházejí v mírně vyzdvižených souvrstvích cenomanu a spodního turonu. Tato souvrství se nacházejí mezi Žumberkem a Lhotou u Skutče.¹²

Město Chrudim leží v oblasti sedimentů spodního turonu, které jsou zastoupeny pískovci a drobnými s přechody do jílovců a slínovců s mezivrstvami jílu náležející k České křídové tabuli. Pokryvné kvarterní sedimenty jsou zastoupeny zeminami soudržnými (hlínami náplavovými a písčítými) a nesoudržnými, ty jsou reprezentovány zbytky silně zahliněné šterkové terasy. Místy byl zaznamenán jíl, vzniklý zvětráváním podložních křídových hornin, který přechází v eluvium slínovců. Tento fakt byl zjištěn i v jižní části historického jádra.

Podnebí v Chrudimi je v rámci České republiky nadprůměrně teplé.¹³ Průměrné srážkové úhrny činí 588 mm, jedná se tak o mírně vlhké prostředí.¹⁴ Průměrná roční teplota se v Chrudimi pohybuje okolo 7°C. Nejteplejším měsícem je červenec, kdy je průměrná teplota okolo 17,5°C. Díky poloze na jižním okraji České tabule patří město k oblastem s vydatnými zásobami podzemních vod.¹⁵

Město Chrudim bylo původně situováno na pravém břehu toku řeky Chrudimky. Postupem času se tato sídelní aglomerace rozrostla i na druhý břeh.¹⁶ Než se řeka Chrudimka k městu dostane, proteče svrchnokřídovými sedimenty a za Chrudimí se v Polabské nížině zpomalí.¹⁷ Tok řeky Chrudimky dále vede k Pardubicím, kde ústí zleva do řeky Labe.¹⁸ V Chrudimi se pohybuje průměrná výška hladiny řeky Chrudimky téměř ve dvou metrech (1898 mm).¹⁹ Řeka Chrudimka protéká centrem města, kde vytváří velký meandr. Tento meandr obtéká skalnatý ostroh, na němž se nachází historické jádro Chrudimi z jižní, západní a severní strany.²⁰

¹² DEMEK, Jaromír a kol. *Geomorfologie českých zemí*. Praha, 1965, s. 200.

¹³ URL: <<http://www.chrudim.eu/mesto/o-chrudimi/zakladni-informace.html>> [cit 2017-17-01]

¹⁴ CULEK, Martin. *Biogeografické členění České republiky*. Praha, 1996, s. 60.

¹⁵ URL: <<http://www.chrudim.eu/mesto/o-chrudimi/zakladni-informace.html>> [cit 2017-17-01]

¹⁶ VLČEK, Vladimír (ed.) et al. *Zeměpisný lexikon ČSR. Vodní toky a nádrže*. Praha, 1984, s. 116.

¹⁷ DEMEK, Jaromír a kol. *Geomorfologie českých zemí*. Praha, 1965, s. 200.

¹⁸ VLČEK, Vladimír (ed.) et al. *Zeměpisný lexikon ČSR. Vodní toky a nádrže*. Praha, 1984, s. 116.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ URL: <<http://www.chrudim.eu/mesto/o-chrudimi/zakladni-informace.html>> [cit 2017-17-01]

Město Chrudim je součástí Cidlinsko – chrudimského bioregionu. Pod něj spadá převážná část Východolabské tabule, Chrudimská tabule, větší část Orlické tabule a část Trutnovské a Bělohradské pahorkatiny.²¹ V části chrudimského bioregionu se vyskytují hnědozemě na spraši (často oglejené). Půdu v Chrudimi a jeho okolí tvoří hnědozemní černozemě a nenachází se zde kyselé půdy na píscích.²² Pro tento bioregion je typické, že břehy řek jsou obklopeny především luhy a olšinami. K charakteru krajiny patří též rybníky a vlhké louky.²³ Území, na kterém je dnes situováno město Chrudim, bylo v době prvních příchozích osadníků obklopeno velkým množstvím dubů a kulturních smrčů a²⁴ nacházela se zde bohatá ložiska cihlářské hlíny.²⁵

²¹ CULEK, Martin. *Biogeografické členění České republiky*. Praha, 1996, s. 59.

²² Tamtéž, s. 60.

²³ Tamtéž, s. 60.

²⁴ Tamtéž, s. 59.

²⁵ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 12.

3 HISTORICKÝ RÁMEC

3.1 OBDOBÍ PŘED PŘEMYSLOVCI

O tomto období máme zprávy pouze od kronikáře Kosmy. Ten ve své kronice,²⁶ jejíž vznik dodnes není přesně stanoven (pravděpodobně mezi lety 1119–1125),²⁷ se zmiňuje o šlechtickém rodu Slavníkovců. Do své kroniky zaznamenal údaj o rozsahu panství slavníkovského rodu k roku 981. Podle Kosmy patřila oblast celého Chrudimska do jejich sféry vlivu. Dnes se k údajům z Kosmovy kroniky staví historická obec opatrně. Jaký rod vlastnil Chrudim před Přemyslovci je otázkou, na kterou dnes nikdo nedokáže odpovědět. Na základě archeologických výzkumů, které byly v historickém jádru města provedeny, byla zjištěna jistá podobnost s nedaleko vzdáleným Hradcem Králové. Tato podobnost spočívá především v centrálním umístění z hlediska sídlištní oikumeny a v umístění těchto dvou měst ve výrazném geomorfologickém prostředí (obě města se nacházejí na skalnatém ostrohu). Na základě těchto zjištění můžeme konstatovat, že hradiště Chrudim a Hradec Králové nebyla od svého vzniku v majetku přemyslovského rodu. Otevírá se tak otázka, který rod byl vlastníkem před nimi. V současné době nám nezbyvá nic jiného než souhlasit s Kosmovou kronikou a přiřadit chrudimské hradiště do sféry vlivu slavníkovského rodu. Tento rod byl dne 28. září 995 vyvražděn Přemyslovci.²⁸ Další údaj tentokrát doslovně zmiňující Chrudim pochází až z roku 1055, kdy vládli v Chrudimi Přemyslovci. O událostech, které se odehrály před rokem 1055, nám vypovídají pouze archeologické nálezy.²⁹

Chrudimské hradiště lze na základě archeologických nálezů zařadit do konce 10. století mezi hradská centra východních Čech. Pokládáme ho díky jeho poloze na Trstenické stezce za jeden ze základních pilířů struktury raně středověkých Čech. Tuto strukturu hradských center dnes nazýváme tzv. hradskou soustavou.³⁰ Díky poloze na Trstenické stezce bylo hradiště Chrudim strategicky významné. Kdo vlastnil Chrudim, kontroloval část Trstenické stezky. Tato stezka byla jednou ze dvou hlavních spojnic Čech s Moravou.³¹

²⁶ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 22.

²⁷ URL: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Kosmova_kronika_%C4%8Desk%C3%A1>[cit 2017-12-06]

²⁸ URL: <<https://cs.wikipedia.org/wiki/Slavn%C3%ADkovci>>[cit 2017-12-06]

²⁹ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 22.

³⁰ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012 s. 72.

³¹ SEMOTANOVÁ, Eva et al. *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 13, Chrudim*. Praha, 2003, s. 1.

3.2 CHRUDIM ZA VLÁDY PŘEMYSLOVSKÉ DYNASTIE

Chrudimi se zřejmě Přemyslovci zmocnili až po roce 995. V Kosmově kronice je Chrudim spolu s Přemyslovci poprvé doslovně zmiňována v události, která se odehrála dne 10. ledna roku 1055. Toho dne zde zemřel kníže Břetislav I.,³² který měl se svojí armádou namířeno do Uher, a Chrudimi využil jako zastávky.³³ Po jeho smrti svolal kníže Svyatopluk II. do Chrudimi moravské velmože. Ti nedorazili a byli za to následně potrestáni. Další písemný materiál, pocházející z roku 1130, byl vytvořen vyšehradskou kapitulou. Jsou zde kromě Chrudimi označována i další místa pojmem CIVITAS.³⁴ Obsahem tohoto písemného materiálu je Soběslavovo potvrzení desetiny z daně míru pro vyšehradskou kapitolu.³⁵ Další údaj o Chrudimi pochází od pokračovatele Kosmy, kanovníka vyšehradského. Ten ve svém letopise popisuje událost, kdy roku 1134 jsou Chrudimští spolu s dalšími připomínáni jako účastníci vpádu do Polska.³⁶ Chrudim neztratila význam ani po ovládnutí Přemyslovci, což dokládá její zařazení mezi tzv. kastelánské hrady v průběhu 11. – 12. století. Stala se tak součástí budované přemyslovské státní správy.³⁷

Během 12. a 13. století vznikly dva falzifikáty, které se zmiňují o Chrudimi. První falzum vytvořili kněží vyšehradské kapituly v první polovině 12. století. Chrudim je zde uvedena v souvislosti s donací krále Vratislava pro vyšehradskou kapitolu roku 1088. Kněží vyšehradské kapituly si nechali tento text roku 1222 potvrdit. Pouze v těchto dvou listinách (falzum, potvrzení) se používá pojem CASTRUM. Ostatní listiny, vztahující se k chrudimskému hradišti, používají pojmy URBS a CIVITAS. Druhé falzum vytvořili mniši břevnovského kláštera, a to tak,³⁸ že do donace vztahující se k roku 993 připsali pasáž o Chrudimi. Kdy byl tento údaj o Chrudimi doplněn, není jasné, pravděpodobně se tak stalo až ve 13. století. Obsahem donace byl výčet lokalit, včetně Chrudimi, které měly klášteru poskytovat část výnosu z tržních a soudních poplatků.³⁹

³² FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 23.

³³ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 72.

³⁴ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 23.

³⁵ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 73.

³⁶ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 23.

³⁷ SEMOTANOVÁ, Eva et al. *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 13, Chrudim*. Praha, 2003, s. 1.

³⁸ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 23.

³⁹ Tamtéž, s. 22.

V listině pocházející z let 1204–1214 je uvedeno, že se vlastníky Chrudimska včetně Chrudimi stávají Děpolticové. Ti byli vedlejší rodovou větví Přemyslovců. Na základě jiných pramenů víme, že Chrudim vlastnili Děpolticové zhruba od roku 1182 až do konce roku 1222, případně do počátku roku 1223.⁴⁰ Po neúspěšném odboji proti Přemyslu Otakarovi I., který se snažil zajistit, aby vláda v zemi zůstala jen v hlavní rodové linii, odešli Děpolticové do Slezska.⁴¹ V další listině, tentokrát od Václava I. a Přemysla Otakara II. je zmínka o kastelánských úřednících (beneficiáři a sudí) vztahující se k roku 1248.⁴² Na základě existence osoby plebána Konráda předpokládáme, že v roce 1268 byl v Chrudimi kostel.⁴³

Chrudimské hradiště povýšil na město Přemysl Otakar II. I když se zakládací listina nedochovala, dnes již víme, že Chrudim byla povýšena na město před rokem 1276. Zachovala se nám totiž zakládací listina Hranic na Moravě, ve které je uvedeno, že v roce 1276 byly při lokaci použity „chrudimské míry.“ O tom, jak probíhala lokace města Chrudimi, se dozvídáme z listiny pocházející z formulářové sbírky královského notáře Jindřicha Vlacha. Jelikož se nám žádné jiné dokumenty nedochovaly, můžeme se pouze domnívat, že se jedná o opis zakládací listiny. Obsahem této listiny bylo věnování 100 lánů pozemků (přibližně 28 hektarů) městu Chrudimi. Jeho obyvatelé se zavázali, že cenu těchto pozemků splatí do dvou let. Město přijalo právo jihlavské. Lokací města byl pověřen lokátor Konrád, který za svoji práci obdržel post dědičného rychtáře, dům se dvěma lány pozemků, dva masné a chlebné krámy. Stáří obsahu opisu zakládací listiny dnes řadíme mezi roky 1260–1278.⁴⁴

Nová Chrudim byla lokována do sousedství tzv. „staré Chrudimi“. Dnes toto místo interpretujeme jako malou akropoli (správní hrad) v oblasti mezi chrámem Nanebevzetí Panny Marie a Břetislavovou ulicí. Procesu lokace musela ustoupit původní zástavba a původní obyvatelstvo bylo pravděpodobně donuceno odejít jinam.⁴⁵ Došlo k vyměření nového náměstí a nových ulic. V rámci jednotlivých bloků byly vyměřeny jednotlivé parcely pro domy.⁴⁶

V roce 1289 vznikla listina, která pojednávala o dohodě mezi Václavem II. a míšenským markrabětem Fridrichem. Jedním z bodů dohody byla Chrudim, která měla být

⁴⁰ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 23.

⁴¹ URL: <<https://cs.wikipedia.org/wiki/D%C4%9Bpoltici>>[cit 2017-12-06]

⁴² FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 23.

⁴³ Tamtéž, s. 35.

⁴⁴ Tamtéž, s. 30.

⁴⁵ Tamtéž, s. 30.

⁴⁶ SEMOTANOVÁ, Eva et al. *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 13, Chrudim*. Praha, 2003, s. 2.

Fridrichovi zastavena. Nakonec z neznámých důvodů z této dohody sešlo.⁴⁷ Ke konci 13. století máme zmínky o dvou osobách. První se jmenovala Mikuláš z Chrudimi, který byl v roce 1295 měšťanem v Kolíně. Druhou osobou doloženou ke stejnému roku je Jan z Chrudimi, kněz u kostela sv. Víta na Pražském hradě.⁴⁸ Nejstarší zmínka o pobytu českého krále Václava II. v Chrudimi pochází z roku 1303.⁴⁹

Na počátku 14. století se Chrudim stává jedním z věnných měst českých královen. Jaké okolnosti k tomu vedly, s jistotou neznáme.⁵⁰ Dnes víme, že skupina měst nazývaných „královská věnná města“ byla vyňata od ostatních královských měst až po smrti krále Václava II., který zemřel roku 1305. Pravděpodobně k tomuto vydělení došlo během boje o český trůn mezi Jindřichem Korutanským a Rudolfem I. Habsburským. První majitelkou věnných měst se stala Eliška Rejčka, která tato města zřejmě získala od svého druhého manžela Rudolfa I. Ten jí jako věno v roce 1307 odkázal jmění ve výši 20 000 hřiven stříbra. Tato částka byla poskytnuta formou výnosů z několika měst.⁵¹ První spolehlivý doklad, kde je institut věnných měst zmíněn, pochází až ze dne 17. srpna 1308.⁵² Dle mého názoru měla královská města, která dnes nesou přízvisko věnná, ono věno 20 000 hřiven stříbra Elišce Rejčce vyplatit. Tento akt byl zřejmě počátkem tradice předávání těchto královských měst královnám jako věno.

Po vymření Přemyslovců po meči roku 1306 nastal boj o českou korunu mezi Jindřichem Korutanským a Rudolfem I. Habsburským.⁵³ Rudolfa I. podporoval v tomto boji jeho otec, římský král Albrecht Habsburský. Aby mohl Rudolf I. svůj nástup na trůn legitimizovat, oženil se s Eliškou Rejčkou.⁵⁴ Rudolf I. zemřel roku 1307 a boj o český trůn započal nanovo. Tentokrát usiloval o českou korunu jeho bratr Fridrich.⁵⁵ Významná privilegia Chrudim dostala v letech 1307 a 1308. Listinou ze dne 5. 10. 1307 byly posílány pravomoci města vůči právům královským. Tuto listinu vydal římský král Albrecht proto, aby svému druhému synovi Fridrichovi zajistil podporu chrudimských obyvatel. Obsahem listiny

⁴⁷ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 30.

⁴⁸ Tamtéž, s. 36.

⁴⁹ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 75.

⁵⁰ Tamtéž, s. 74.

⁵¹ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 30.

⁵² MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 74.

⁵³ URL: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Rudolf_Habsbursk%C3%BD> [cit 2017-12-06]

⁵⁴ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 30.

⁵⁵ URL: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Fridrich_I._Habsbursk%C3%BD> [cit 2017-12-06]

byly také finanční úlevy pro obyvatele Chrudimi.⁵⁶ Jelikož byl Fridrichův otec, římský král Albrecht Habsburský, roku 1308 zavražděn, přestal Fridrich usilovat o titul českého krále.⁵⁷ Po Albrechtově smrti se stalo právo vydané roku 1307 pochybným. Následkem toho musela Eliška Rejčka vydat dne 17. 8. 1308 právo nové. Albrechtovo privilegium se nedochovalo a o jeho obsahu se můžeme pouze domnívat. Pravděpodobně obsahovalo i právo mílové. Eliška Rejčka se následně po vydání svého privilegia zavázala, že nebude věnná města nikomu jinému bez souhlasu české šlechty postupovat.⁵⁸ Roku 1318 se rozhodla za náhradu svá věnná města vrátit do přímého držení českého krále Jana Lucemburského.⁵⁹

3.3 CHRUDIM ZA VLÁDY LUCEMBURSKÉ DYNASTIE

Nástup Lucemburků na český trůn byl pro Chrudim příznivý z hlediska obdržených privilegií.⁶⁰ Jan Lucemburský navštívil Chrudim v letech 1321 a 1331.⁶¹ Ten v roce 1335 udělil Chrudimi výsadu, díky které se mohlo město řídit právem pražským. Tuto informaci víme díky dokumentu, který údajně Antonín Rybička našel v drážďanském archivu.⁶² Dokument, který se o této události zmiňuje, je dnes nezvěstný a ani nemáme jeho opis. Roku 1337 vydal Jan Lucemburský pro město Chrudim privilegium, ve kterém oslabil pravomoci královského podkomořího nad městem, snížil daně a povolil chrudimským měšťanům každoroční volbu konšelů.⁶³ Ohledně královského podkomořího se jednalo o vyjmutí povinnosti hradit mu poplatky za řešení soudních pří a o povinnosti ustanovit konšely. Město mohlo nyní samostatně vydávat rozsudky, vyjma těžkých případů, které byly vyhrazeny královskému soudu. Jan Lucemburský zde připojil klauzuli o osvobození obyvatel Chrudimi od poplatků královskému podkomořímu.⁶⁴ Dále tento král vydal roku 1341 spolu se svým synem (tehdy ještě moravským markrabětem) Karlem IV. pro Chrudim privilegium, ve kterém opět snižuje daně. V tomto případě se jednalo o výjimku z placení daní. Prostřednictvím této listiny byla královská berně stanovena fixně na částku 60 kop grošů

⁵⁶ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 30.

⁵⁷ URL: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Fridrich_I._Habsbursk%C3%BD> [cit 2017-12-06]

⁵⁸ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 30.

⁵⁹ Tamtéž, s. 31.

⁶⁰ RICHTER, David. Listy a listiny vydané Karlem IV. královskému věnnému městu Chrudimi. In FROLÍK, Jan (ed.). *Chrudim v době Karla IV.*, 2016, s. 65.

⁶¹ FROLÍK, Jan. Chrudim v době Karla IV. Archeologie k podobě a vývoji města. In FROLÍK, Jan (ed.). *Chrudim v době Karla IV.*, 2016, s. 13.

⁶² RICHTER, David. Listy a listiny vydané Karlem IV. královskému věnnému městu Chrudimi. In FROLÍK, Jan (ed.). *Chrudim v době Karla IV.*, 2016, s. 65.

⁶³ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 31

⁶⁴ RICHTER, David. Listy a listiny vydané Karlem IV. královskému věnnému městu Chrudimi. In FROLÍK, Jan (ed.). *Chrudim v době Karla IV.*, 2016, s. 65.

pražských. Důležité bylo ustanovení, že kdyby byla tato daň vybírána kdekoliv, kýmkoliv a jmenovala se jakkoliv, zůstane částka, kterou město mělo zaplatit, stejná.⁶⁵

Je vysoce pravděpodobné, že tato dvě privilegia jsou důsledkem ničujícího požáru, který před rokem 1338 zasáhl město Chrudim. Cílem těchto privilegií bylo ulehčit obyvatelům Chrudimi, aby mohli snáze obnovit město.⁶⁶ Po tomto požáru došlo k obnově města na částečně pozměněném půdorysu. Náměstí se zvětšilo do dnešní plochy, došlo k vyměření několika nových ulic a byla zahájena výstavba chrámu Nanebevzetí Panny Marie.⁶⁷ Zřejmě je s tímto požárem spojen zánik městského hradu, který nebyl znovu obnoven.⁶⁸

Roku 1348 vydal Karel IV. pro Chrudim dvě privilegia. V prvním, pod které připojil svoji pečeť i jeho bratr Jan Jindřich, ustanovil, že majetek zločinců, kteří budou v Chrudimi odsouzeni, propadne ve prospěch města. Ve druhém, na žádost Chrudimských, udělil výjimku z placení cel v poddanských městečkách.⁶⁹ Dále se Karel IV. zmiňuje o Chrudimi ve svém zákoníku „*Maiestas Carolina*“. Zde se píše o městech včetně Chrudimi, která nesmí být zastavována. Pro odpor šlechty tento zákoník nikdy nevstoupil v platnost.⁷⁰

Opevnění Chrudimi je poprvé výslovně zmíněno v roce 1349.⁷¹ Téhož roku je poprvé v písemných pramenech zmíněn i kostel Nanebevzetí Panny Marie (v Chrudimi). Další zmínka o tomto kostelu pochází z roku 1350, ve které je uvedena jeho farní funkce. V Chrudimi v té době existoval ještě jeden kostel téhož zasvěcení. Ten byl součástí dominikánského kláštera. Doba založení kláštera není známa. Z nepotvrzených zdrojů máme údaje, že by dominikánský klášter mohl existovat již v roce 1295.⁷² Pochopitelně tedy s ním i klášterní kostel. Nejstarším pramenem vypovídajícím o dominikánském klášteře v Chrudimi je seznam klášterů české dominikánské provincie sestavený mezi lety 1308–1312.⁷³ První

⁶⁵ RICHTER, David. Listy a listiny vydané Karlem IV. královskému věnnému městu Chrudimi. In FROLÍK, Jan (ed.). *Chrudim v době Karla IV.*, 2016, s. 66.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 40.

⁶⁸ FROLÍK, Jan. Chrudim v době Karla IV. Archeologie k podobě a vývoji města. In FROLÍK, Jan (ed.). *Chrudim v době Karla IV.*, 2016, s. 12.

⁶⁹ RICHTER, David. Listy a listiny vydané Karlem IV. královskému věnnému městu Chrudimi. In FROLÍK, Jan (ed.). *Chrudim v době Karla IV.*, 2016, s. 67.

⁷⁰ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 39.

⁷¹ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 75.

⁷² FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 35.

⁷³ FROLÍK, Jan. Chrudim v době Karla IV. Archeologie k podobě a vývoji města. In FROLÍK, Jan (ed.). *Chrudim v době Karla IV.*, 2016, s. 15.

prokazatelná zmínka o klášterním kostelu pochází z roku 1349.⁷⁴ O přechodu Chrudimi pod církevní správu litomyšlského biskupství nás informují listiny z let 1349–1351.⁷⁵

Pokusů o vytvoření cechů začíná mezi obyvateli Chrudimi přibývat již ve druhé polovině 14. století. Prvními, kdo se o to roku 1352 pokusili, byli soukeníci, kteří však neuspěli.⁷⁶ Karel IV. se během své vlády snažil znemožňovat vytváření monopolů. Stejně tak i v případě Chrudimi. Na pokus chrudimských soukeníků reagoval Karel IV. regulačním nařízením, které vydal ještě téhož roku.⁷⁷ Majetkovou pozici měšťanů posílil také dědický řád, který Karel IV. vydal v roce 1372.⁷⁸ Jeho obsahem byla možnost pro měšťany se svobodně rozhodnout, jak naložit se svým majetkem.⁷⁹

V roce 1363 se Chrudim opět vrací do rukou české královny, a to Alžběty Pomořanské. V témže roce dochází k omezení práv královského rychtáře. V čele konšelů ho nahrazuje purkmistr.⁸⁰ Alžběta Pomořanská měla město ve své moci do roku 1393.⁸¹ K roku 1395 je poprvé doložena existence funkce purkmistra.⁸²

V roce 1350 je poprvé zmíněn kostel sv. Kříže, nacházející se dnes na okraji Kateřinského předměstí.⁸³ Kostel sv. Kříže nemá s rozvojem Kateřinského předměstí nic společného, byl totiž součástí tržní osady, která zanikla ve 13. století.⁸⁴ Dnes je tento kostel jedinou stavbou, která přežila zánik této osady. Jeho farář (Jindřich) je poprvé zmíněn v roce 1358. K roku 1369 máme poprvé doložen údaj o špitálu na Kateřinském předměstí, od kterého odvozujeme existenci kostela sv. Kateřiny.⁸⁵ K založení tohoto špitálu přispěl první doložený chrudimský měšťan Mertlin Praczer. O existenci kostela sv. Jana Křtitele

⁷⁴ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 35.

⁷⁵ FROLÍK, Jan. Chrudim ve 14. a 15. století. In FROLÍK, Jan (ed.). *Příspěvky z konference Jan Hus, husitství a východní Čechy 16. – 18. 9. 2015*, 2015, s. 32.

⁷⁶ SEMOTANOVÁ, Eva et al. *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 13, Chrudim*. Praha, 2003, s. 2.

⁷⁷ RICHTER, David. Listy a listiny vydané Karlem IV. královskému věnnému městu Chrudimi. In FROLÍK, Jan (ed.). *Chrudim v době Karla IV.*, 2016, s. 68.

⁷⁸ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 39.

⁷⁹ RICHTER, David. Listy a listiny vydané Karlem IV. královskému věnnému městu Chrudimi. In FROLÍK, Jan (ed.). *Chrudim v době Karla IV.*, 2016, s. 69.

⁸⁰ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 39.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² RICHTER, David. Listy a listiny vydané Karlem IV. královskému věnnému městu Chrudimi. In FROLÍK, Jan (ed.). *Chrudim v době Karla IV.*, 2016, s. 66.

⁸³ FROLÍK, Jan. Chrudim v době Karla IV. Archeologie k podobě a vývoji města. In FROLÍK, Jan (ed.). *Chrudim v době Karla IV.*, 2016, s. 14.

⁸⁴ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 30.

⁸⁵ FROLÍK, Jan. Chrudim v době Karla IV. Archeologie k podobě a vývoji města. In FROLÍK, Jan (ed.). *Chrudim v době Karla IV.*, 2016, s. 15.

víme díky bernímu rejstříku z let 1399/1400 a 1401/1402, ve kterém je poprvé zmíněn špitál u kostela sv. Jana Křtitele. Z berního rejstříku pochází informace, že špitál u tohoto kostela je starší než špitál u kostela sv. Kateřiny.⁸⁶ Berní rejstřík se zmiňuje i o dvou lázních a pěti mlýnech, ale těch bylo ve středověké Chrudimi osm.⁸⁷ První údaj o škole v Chrudimi pochází také z berního rejstříku.⁸⁸

Václav IV. měl město v držení do roku 1399, kdy ho poskytl své manželce Žofii. Ta Chrudim vlastnila až do husitských bouří, kdy se roku 1421 zmocnili města husité.⁸⁹ Na přelomu 14. a 15. století dochází v Chrudimi k velké stavební aktivitě. O té nám vyprávějí prameny pocházející z let 1399–1402. Z nich lze vyčíst, že město Chrudim nakoupilo velké množství vápna, písku a dubů na opravu městských zdí, náspů a mostů.⁹⁰

3.4 OBDOBÍ HUSITSKÉ REVOLTY

Na počátku husitské revoluce stála Chrudim kvůli převaze německého obyvatelstva na straně krále Zikmunda Lucemburského.⁹¹ O národnostním složení města nám vypovídají záznamy z let 1399/1400 a 1401/1402 v berním rejstříku. V nich se udává o jménech 300 německy znějících, o 134 česky znějících a 142 indiferentních. Podle tohoto pramene odhadujeme počet obyvatel Chrudimi na 3000.⁹² Z toho dále víme, že nejčastější profesí byl soukeník.⁹³ Chrudimské sukno bylo ve středověku velmi ceněným artiklem.⁹⁴ V neposlední řadě se berní rejstřík zmiňuje i o židovském obyvatelstvu a o místě, kde zřejmě tato komunita bydlela.⁹⁵

Dne 26. dubna 1421 se u města Chrudimi spojily dva husitské proudy (pražané a oddíly pod vedením Jana Žižky).⁹⁶ K žádnému dlouhému obléhání nedošlo, poněvadž se

⁸⁶ FROLÍK, Jan. Chrudim v době Karla IV. Archeologie k podobě a vývoji města. In FROLÍK, Jan (ed.). *Chrudim v době Karla IV*, 2016, s. 16.

⁸⁷ Tamtéž, s. 20.

⁸⁸ Tamtéž, s. 22.

⁸⁹ Tamtéž, s. 22.

⁹⁰ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 75.

⁹¹ MUSIL, Jan. Odras husitských bouří v hmotné kultuře Chrudimska. In FROLÍK, Jan (ed.). *Příspěvky z konference Jan Hus, husitství a východní Čechy 16. – 18. 9. 2015*, 2015, s. 52.

⁹² FROLÍK, Jan. Chrudim ve 14. a 15. století. In FROLÍK, Jan (ed.). *Příspěvky z konference Jan Hus, husitství a východní Čechy 16. – 18. 9. 2015*, 2015, s. 36.

⁹³ MUSIL, Jan. Odras husitských bouří v hmotné kultuře Chrudimska. In FROLÍK, Jan (ed.). *Příspěvky z konference Jan Hus, husitství a východní Čechy 16. – 18. 9. 2015*, 2015, s. 52.

⁹⁴ FROLÍK, Jan. Chrudim v době Karla IV. Archeologie k podobě a vývoji města. In FROLÍK, Jan (ed.). *Chrudim v době Karla IV*, 2016, s. 23.

⁹⁵ Tamtéž, s. 12.

⁹⁶ MUSIL, Jan. Odras husitských bouří v hmotné kultuře Chrudimska. In FROLÍK, Jan (ed.). *Příspěvky z konference Jan Hus, husitství a východní Čechy 16. – 18. 9. 2015*, 2015, s. 52.

po dvou dnech (dne 28. dubna 1421) rozhodli Chrudimští kapitulovat.⁹⁷ Obranou města byl pověřen královský hejtman Jan Městecký z Opočna, který přešel na stranu husitů.⁹⁸ Do té doby se Jan Městecký z Opočna aktivně podílel na zásazích proti husitům na východě Čech.⁹⁹ Chrudim byla následně svěřena Diviši Bořkovi z Miletínka. Jakmile vstoupili husité do města, došlo ke zpusťování dominikánského kláštera. Jak bylo naloženo s mnichy, nevíme. Dále byla rozpuštěna stará městská rada a zřízena nová. Farnosti byly obsazeny husitskými kněžími. Ti v Chrudimi setrvali až do roku 1622, kdy byl vyhnán poslední nekatolický kněz Jiří Oeconomus Roudnický. Město opustila značná část německy mluvících obyvatel a jejich majetek byl následně zabaven. Chrudim se tak dostává pod moc pražanů. Od tohoto okamžiku se nepochybuje o právním systému v Chrudimi, který byl podřízen právu starého města pražského.¹⁰⁰ Chrudim od této chvíle setrvala na straně pražanů, a stala se tak součástí Pražského městského svazu.¹⁰¹

Na straně husitů zůstali chrudimští do roku 1435, kdy slíbili poslušnost spolu s řadou dalších měst císaři Zikmundovi.¹⁰² Téhož roku nastal spor o vaření piva mezi městem a předměstími. Spor vyhrálo město a od té doby mohla předměstí vařit pivo pouze pro vlastní potřebu třikrát do roka.¹⁰³ Další zmínka o opravě či budování městského opevnění pochází z roku 1435.¹⁰⁴ Věnný statut města byl obnoven roku 1437, kdy Zikmund odkázal Chrudim své manželce Barboře Celjské.¹⁰⁵ V plném rozsahu byla obnovena práva královen až v letech 1460–1461.¹⁰⁶ Nejstarší dochovaná městská kniha pochází z roku 1439 a¹⁰⁷ jejím obsahem se staly opisy listin, které byly do té doby pro Chrudim vydány.¹⁰⁸ Kdy se městské knihy začaly

⁹⁷ SEMOTANOVÁ, Eva et al. *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 13, Chrudim*. Praha, 2003, s. 2

⁹⁸ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 75.

⁹⁹ MUSIL, Jan. Odras husitských bouří v hmotné kultuře Chrudimska. In FROLÍK, Jan (ed.). *Příspěvky z konference Jan Hus, husitství a východní Čechy 16. – 18. 9. 2015*, 2015, s. 52.

¹⁰⁰ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 39.

¹⁰¹ FROLÍK, Jan. Chrudim ve 14. a 15. století. In FROLÍK, Jan (ed.). *Příspěvky z konference Jan Hus, husitství a východní Čechy 16. – 18. 9. 2015*, 2015, s. 37.

¹⁰² FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 39.

¹⁰³ SEMOTANOVÁ, Eva et al. *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 13, Chrudim*. Praha, 2003, s. 3.

¹⁰⁴ FROLÍK, Jan. Chrudim v době Karla IV. Archeologie k podobě a vývoji města. In FROLÍK, Jan (ed.). *Chrudim v době Karla IV*, 2016, s. 7.

¹⁰⁵ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 39.

¹⁰⁶ SEMOTANOVÁ, Eva et al. *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 13, Chrudim*. Praha, 2003, s. 3.

¹⁰⁷ FROLÍK, Jan. Chrudim v době Karla IV. Archeologie k podobě a vývoji města. In FROLÍK, Jan (ed.). *Chrudim v době Karla IV*, 2016, s. 22.

¹⁰⁸ RICHTER, David. Listy a listiny vydané Karlem IV. královskému věnnému městu Chrudimi. In FROLÍK, Jan (ed.). *Chrudim v době Karla IV.*, 2016, s. 63.

v Chrudimi psát, nevíme. Z nepřímých zdrojů (berní rejstřík z let 1399/1400 a 1401/1402) víme o možné existenci městských knih, díky údaji o městském písaři, již v těchto letech.¹⁰⁹

O tom, jaké škody husité ve městě napáchali, nevíme. Jediné, o co se můžeme opřít, je listina ze dne 11. října 1435,¹¹⁰ kterou městu Chrudim konšelé měst pražských propůjčili výsadu nového výročního trhu. Následujícího roku (1436) císař Zikmund toto privilegium potvrdil.¹¹¹ Zřejmě tím chtěl pomoci obyvatelům Chrudimi při obnově města. Dnes předpokládáme, že výstavba druhého hradebního pásma (parkánové zdi) probíhala přibližně mezi lety 1435–1498 a¹¹² nikdy tato stavba nebyla dokončena. Fakt, že nebylo druhé hradební pásmo Chrudimi dokončeno, nám doložil archeologický výzkum bašty Prachárny.¹¹³

3.5 OBDOBÍ POHUSITSKÉ A JAGELLONSKÉ DYNASTIE

V pohusitském období začíná přibývat zpráv o městském opevnění. Nejstarší zprávy o městských branách máme díky nepřímému zdroji (bernímu rejstříku z let 1399/1400 a 1401/1402), kde jsou uvedena jména jejich hlídačů. K roku 1444 je v nejstarší městské knize poprvé zmiňována „Svrchní brána“.¹¹⁴ O obléhání Chrudimi během tažení Matyáše Korvína do Čech roku 1469 vypovídá pouze zmínka zaměřující se na stav městských bran a na vypálená předměstí.¹¹⁵ Od roku 1440 začala Chrudim skupovat pozemky a vesnice.¹¹⁶

Od druhé poloviny 15. století zpráv o Chrudimi přibývá. Většinu těchto zpráv máme z městské knihy.¹¹⁷ Za vlády Vladislava II. Jagellonského získala Chrudim mnoho výsad. Mezi ně patří např. možnost pečtit červeným voskem a potvrzení práva mílového, uděleného městu roku 1472. Právo vést vodu do města získala Chrudim v roce 1473. Nová vodárna zásobovala kašny a pivovary.¹¹⁸ Dále mohla Chrudim vybírat cla za průjezd kteroukoli městskou branou. K roku 1461 je zmiňována „Městecká brána“. O „Svrchní bráně“ se opět dozvídáme k roku 1476 z městských knih.¹¹⁹ Tehdy obdržela Chrudim právo nového výročního trhu na Den svatého Jiří. Roku 1493 potvrdil Vladislav II. výsadu na nové výrobní

¹⁰⁹ FROLÍK, Jan. Chrudim v době Karla IV. Archeologie k podobě a vývoji města. In FROLÍK, Jan (ed.). *Chrudim v době Karla IV*, 2016, s. 22.

¹¹⁰ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 75.

¹¹¹ FROLÍK, Jan. Chrudim ve 14. a 15. století. In FROLÍK, Jan (ed.). *Příspěvky z konference Jan Hus, husitství a východní Čechy 16. – 18. 9. 2015*, 2015, s. 37.

¹¹² MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 76.

¹¹³ FROLÍK, Jan. Chrudim ve 14. a 15. století. In FROLÍK, Jan (ed.). *Příspěvky z konference Jan Hus, husitství a východní Čechy 16. – 18. 9. 2015*, 2015, s. 37.

¹¹⁴ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 75.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 76.

¹¹⁶ SEMOTANOVÁ, Eva et al. *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 13, Chrudim*. Praha, 2003, s. 3.

¹¹⁷ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 76.

¹¹⁸ SEMOTANOVÁ, Eva et al. *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 13, Chrudim*. Praha, 2003, s. 3.

¹¹⁹ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 76.

prostředí pro cechy.¹²⁰ Ve zprávě z roku 1498 se píše o majetku, který propadl jako odúmrtí králi. Ten jej věnoval chrudimské obci na opravu města. Je možné, že obec použila výnos z prodeje tohoto majetku i na opravu městských hradeb.¹²¹ Ze zpráv, které se nám dochovaly, víme, že druhá polovina 15. století byla pro Chrudim dobou rozkvětu. V této době rostla hospodářská a majetková moc města.¹²² Na obranu svých zájmů a měšťanského stavu se roku 1502 Chrudim stala součástí jednoty všech 32 královských měst. Další zpráva pocházející z roku 1510 se zmiňuje o ohni, který ve městě zničil osm domů.¹²³

O podobě předměstí v 14. a 15. století máme málo informací. Zcela jistě město obklopovaly čtyři předměstí (Nové město, Kateřinské předměstí, Jánské předměstí a Putrkasy).¹²⁴ Během svého největšího hospodářského rozmachu v 15. století byla Chrudim spolu s předměstími rozdělena na dvanáct čtvrtí. Osm z nich se nacházelo na předměstích. Vnitřní město se dělilo na čtyři čtvrti. Systém čtvrtí se projevil i ve správě města. Od roku 1490 byli voleni zástupci obce z každé čtvrti. Vnitřní město v 15. století spojovaly s předměstími tři mosty.¹²⁵ První most se nacházel u Dolní brány a přemostoval řeku Chrudimku, druhý byl před Horní bránou (dnes Žižkovo náměstí) a třetí most spojoval jádro města s Kateřinským předměstím.¹²⁶

3.6 DOBA PŘEDBĚLOHORSKÁ A 30. LETÉ VÁLKY

Roku 1537 při úmyslně založeném ohni shořela větší část Nového města.¹²⁷ Další požár zasáhl chrudimská předměstí 29. března 1538, kdy se o něm zmiňuje písemná zpráva.¹²⁸ Právo pořádat třetí trh v pořadí obdržela Chrudim od Ferdinanda I. roku 1543 na Den sv. Barbory. Další pohromou pro město byl rok 1547, kdy byli Chrudimští potrestáni za svoji účast v odboji proti císaři Ferdinandovi během Šmalkaldské války.¹²⁹ Chrudimi byl odebrán veškerý majetek a zabavena všechna privilegia.¹³⁰ Dále měla Chrudim zaplatit pokutu 1 000

¹²⁰ SEMOTANOVÁ, Eva et al. *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 13, Chrudim*. Praha, 2003, s. 3.

¹²¹ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 76.

¹²² FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 39.

¹²³ SEMOTANOVÁ, Eva et al. *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 13, Chrudim*. Praha, 2003, s. 3.

¹²⁴ FROLÍK, Jan. Chrudim ve 14. a 15. století. In FROLÍK, Jan (ed.). *Příspěvky z konference Jan Hus, husitství a východní Čechy 16. – 18. 9. 2015*, 2015, s. 34.

¹²⁵ SEMOTANOVÁ, Eva et al. *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 13, Chrudim*. Praha, 2003, s. 4.

¹²⁶ FROLÍK, Jan. Chrudim v době Karla IV. Archeologie k podobě a vývoji města. In FROLÍK, Jan (ed.). *Chrudim v době Karla IV*, 2016, s. 8.

¹²⁷ SEMOTANOVÁ, Eva et al. *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 13, Chrudim*. Praha, 2003, s. 3.

¹²⁸ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 76.

¹²⁹ Tamtéž, s. 4.

¹³⁰ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 39.

kop grošů, platit zvláštní daň z piva a další.¹³¹ Dosazen byl do města císařský rychtář (Jan Franc z Liblic), který dohlížel na veškeré správní činnosti a jmenoval některé městské úředníky. To vše způsobilo obrovský ekonomický úpadek. Jediný majetek, který byl městu hned vrácen, patřil městskému špitálu. Od tohoto okamžiku usilovali Chrudimští o navrácení majetku a privilegií.¹³² Císař Ferdinand vrátil městu všechna privilegia a majestáty na podzim roku 1547.¹³³ Chrudim se odvolávala k radě Starého Města pražského až do roku 1548, kdy tuto roli vrchní soudní instance převzal apelační soud zřízený Ferdinandem I.¹³⁴ Od roku 1549 Chrudim začala obnovovat svůj majetek získáním některých vsí a pozemků.¹³⁵

Z druhé poloviny 16. století máme zmínky o opravách staticky narušených hradeb, které se na několika místech zřítily.¹³⁶ Ve zprávách z tohoto období se setkáváme s názvy dalších městských či předměstských bran. K roku 1585 je v městských knihách uvedena zmínka o bráně Novoměstské. Další brána, a to Holubovská, je zmíněna roku 1590.¹³⁷

V roce 1611 město opět zasáhl mohutný požár. Ze zpráv od Josefa Ceregettiho víme, že lehla popelem větší část Nového města. Zřejmě byly tímto požárem zasaženy městské hradby, jelikož máme zprávy o tom, že na nich v letech 1616–1619 probíhaly stavební práce. Opravovány byly městské brány a minimálně polovina obvodu městských hradeb.¹³⁸

Další katastrofou pro město byla třicetiletá válka. Město stálo až do Bílé hory na straně českých stavů.¹³⁹ Vojáci zde byli do stavovské armády verbováni od srpna do září roku 1620.¹⁴⁰ Po bitvě na Bílé hoře přijeli do města dne 27. listopadu 1620 císařští komisaři, aby přijali od města přísahu věrnosti. Konšelé byli sesazeni.¹⁴¹ Téhož roku protáhly městem sbory generála Buquoye mířící na Moravu. V polovině téhož roku prošli městem polští vojáci pod velením Batyckého. Po něm následoval sbor Rudolfa z Tiefenbachu. Dále se v městě utábořil sbor knížete saského, vedený setníkem Janem Verderem. Na jaře 1622 protáhly Chrudimskem sbory Albrechta z Valdštejna. V březnu téhož roku byla v Chrudimi a v jeho

¹³¹ SEMOTANOVÁ, Eva et al. *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 13, Chrudim*. Praha, 2003, s. 4.

¹³² FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 39.

¹³³ SEMOTANOVÁ, Eva et al. *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 13, Chrudim*. Praha, 2003, s. 4.

¹³⁴ Tamtéž, s. 3.

¹³⁵ Tamtéž, s. 4.

¹³⁶ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 76.

¹³⁷ Tamtéž, s. 77.

¹³⁸ Tamtéž, s. 77.

¹³⁹ SEMOTANOVÁ, Eva et al. *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 13, Chrudim*. Praha, 2003, s. 5.

¹⁴⁰ MUSIL, Jan. Nález raně novověké prachovnice z Chrudimi – Hradební ulice. In *Východočeský sborník historický* 18, 2010, s. 88.

¹⁴¹ SEMOTANOVÁ, Eva et al. *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 13, Chrudim*. Praha, 2003, s. 5.

okolí ubytována jednotka kyrysarů vedená Alexandrem Haugvicem.¹⁴² Roku 1623 byl do města dosazen královský hejtman Karel Šebestián Litický ze Šonova. Přestup obyvatel ke katolické víře měla urychlit asistence vojska. Dne 13. února 1626 byl ustaven rychtář, který měl zajistit movitý a nemovitý majetek po těch, kteří z města odešli.¹⁴³ V dubnu téhož roku byla do Chrudimi umístěna jízdní kompanie Torquato a prapor Breunerovy pěchoty. Roku 1627 byla v Chrudimi přítomna Collaltovská jednotka. Jednalo se o Benátčany.¹⁴⁴ Chrudim ztratila za účast na povstání proti Habsburkům své statky. V roce 1628 byly městu vráceny důchody, grunty a statky, které ještě nebyly prodány nebo zastaveny.¹⁴⁵ V tomto roce pobýval v Chrudimi jízdní pluk Petra Ferrariho.¹⁴⁶ Dluhy Chrudimi spojené s pobytem císařských vojáků ve městě dosáhly v tomto roce obrovské částky 14 206 kop grošů.¹⁴⁷ Ve 30. letech v Chrudimi krátce bydlel generál Trotz se svým štábem. Roku 1631 byl v Chrudimi umístěn císařský prapor pěchoty pod vedením Adama Trčky z Lípy. Po vpádu Švédů byla v tomto roce do města umístěna část saského kontingentu. Roku 1635 byl ve městě Wildperkův pluk.¹⁴⁸ Roku 1637 získalo město další trh spolu s dobytčím trhem od Ferdinanda III. Význam těchto trhů se projevil až ve druhé polovině 17. století.¹⁴⁹

Boje třicetileté války zasáhly město dne 16. listopadu 1639. V ten den vtrhli do města poprvé Švédi. Z tohoto neklidného období pochází zprávy o dvou požárech, které město zasáhly. Oba máme písemně doloženy 12. dubna a 6. října roku 1641. Při prvním požáru shořelo sedm domů a při druhém tři čtvrtiny města.¹⁵⁰ V únoru roku 1642 byla do města umístěna císařská posádka pod velením kapitána dona Camilla Conzaga, který zde onemocněl a zemřel.¹⁵¹ Švédové město opět získali dne 13. června 1643,¹⁵² v roce 1645 a na podzim 1648.¹⁵³

¹⁴² MUSIL, Jan. Nález raně novověké prachovnice z Chrudimi – Hradební ulice. In *Východočeský sborník historický* 18, 2010, s. 88.

¹⁴³ SEMOTANOVÁ, Eva et al. *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 13, Chrudim*. Praha, 2003, s. 5.

¹⁴⁴ MUSIL, Jan. Nález raně novověké prachovnice z Chrudimi – Hradební ulice. In *Východočeský sborník historický* 18, 2010, s. 88.

¹⁴⁵ SEMOTANOVÁ, Eva et al. *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 13, Chrudim*. Praha, 2003, s. 5.

¹⁴⁶ MUSIL, Jan. Nález raně novověké prachovnice z Chrudimi – Hradební ulice. In *Východočeský sborník historický* 18, 2010, s. 88.

¹⁴⁷ SEMOTANOVÁ, Eva et al. *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 13, Chrudim*. Praha, 2003, s. 5.

¹⁴⁸ MUSIL, Jan. Nález raně novověké prachovnice z Chrudimi – Hradební ulice. In *Východočeský sborník historický* 18, 2010, s. 88.

¹⁴⁹ SEMOTANOVÁ, Eva et al. *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 13, Chrudim*. Praha, 2003, s. 5.

¹⁵⁰ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 78.

¹⁵¹ MUSIL, Jan. Nález raně novověké prachovnice z Chrudimi – Hradební ulice. In *Východočeský sborník historický* 18, 2010, s. 88.

¹⁵² MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 78.

¹⁵³ SEMOTANOVÁ, Eva et al. *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 13, Chrudim*. Praha, 2003, s. 5.

Na konci třicetileté války zůstalo v Chrudimi asi 1100 obyvatel. Zjištěno bylo 217 prázdných domů (polovina města). Řada měšťanů odešla z důvodu rekatolizace. Soupis z roku 1626 nás informuje o majetku rodin třiceti šesti emigrantů z města a 122 z předměstí.¹⁵⁴ Proces rekatolizace proběhl v Chrudimi úspěšně. K roku 1651 se téměř všichni obyvatelé přihlásili ke katolické víře. Roku 1653 zůstalo v Chrudimi 138 domů pustých, z čehož bylo padesát tři domů ve městě a osmdesát pět na předměstích. V roce 1656 museli opustit město všichni Židé s výjimkou jediného. Ve stejném roce se v Chrudimi objevuje mnišský řád kapucínů. Ti o právo postavit si v Chrudimi svůj konvent usilovali od roku 1641.¹⁵⁵ V 17. století pozbyla hlavní městská hradba smysl a nacházela se rovněž v krajně havarijním stavu. Od této doby bylo opravováno pouze druhé hradební pásmo.¹⁵⁶

¹⁵⁴ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 39.

¹⁵⁵ SEMOTANOVÁ, Eva et al. *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 13, Chrudim*. Praha, 2003, s. 5.

¹⁵⁶ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 77.

4 DĚJINY BĀDÁNĪ

4.1 DĚJINY BĀDÁNĪ DO ROKU 1898

První osobou, od které máme v našem regionu nějakou zprávu o archeologických nálezích, je Bohuslav Balbín. Ten se ve svém díle „Miscellanea regni Bohemiae“, které vydal roku 1679, zmiňuje o nálezích učiněných pasáky pod Kunětickou horou. Jednalo se dle jeho slov o „hliněné hrnce“. Dnes však víme, že se jednalo o popelnice.¹⁵⁷

V Chrudimi se jako první zaměřil na archeologické nálezy Antonín Rybička-Skutečský.¹⁵⁸ Ten v Chrudimi působil jako státní úředník mezi lety 1840–1848.¹⁵⁹ Během svého pobytu v Chrudimi popsal nález keramiky pocházející ze sousedství sloupu sv. Václava na Novém Městě.¹⁶⁰ Jeho práce, kterou dnes považujeme za nejstarší doklad archeologické aktivity v Chrudimi, se nám vyjma nálezů naštěstí dochovala.¹⁶¹

Na jeho práci navázal Mořic Lüssner, který zde rovněž působil jako státní úředník.¹⁶² Do Chrudimi byl přeložen z Hradce Králové roku 1855 a¹⁶³ během svého pobytu v Chrudimi (50. a 60. léta 19. století) byl velice archeologicky činný.¹⁶⁴ Svě poznatky publikoval v časopise Památky archeologické a místopisné.¹⁶⁵ Dodnes se nám dochoval jeho příspěvek pro knihu o dějinách Chrudimi,¹⁶⁶ která nikdy nebyla dokončena.¹⁶⁷ Jeho příspěvek je o deseti stranách a¹⁶⁸ vypovídá o archeologické aktivitě v Chrudimi v období 2. poloviny 19. století. Část této práce je věnována hradišti nacházejícím se na návrší Pumberka. Zde správně soudí, že je starší než Chrudim.¹⁶⁹ Dále nám zanechal velké množství informací získaných z městských knih, z náhrobních kamenů a domů.¹⁷⁰ Do dnešní doby se nám zachovaly některé

¹⁵⁷ ROSŮLEK, F. Karel (ed.). *Pardubicko, Holicko, Přeloučsko: Dějinný a místopisný obraz. III, Místopis*. Pardubice, 1909, s. 310.

¹⁵⁸ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 9.

¹⁵⁹ URL: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Anton%C3%ADn_Rybi%C4%8Dka> [cit 2017-31-01]

¹⁶⁰ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 53.

¹⁶¹ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 9.

¹⁶² Tamtéž.

¹⁶³ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 54.

¹⁶⁴ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 9.

¹⁶⁵ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 54.

¹⁶⁶ FROLÍK, Jan. Mořic Lüssner a stopy jeho činnosti v Chrudimi. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 16, 2012, s. 35.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 39.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 36.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 47.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 37.

jeho nálezy a popisy, které věnoval chrudimskému Muzejnímu spolku.¹⁷¹ U předmětů, které se dochovaly, bylo později možné určit správné stáří.¹⁷² Jeho rukopis o Chrudimi je dodnes uložen ve Státním okresním archivu v Chrudimi a jeho deníky jsou uloženy v Muzeu východních Čech v Hradci Králové.¹⁷³ Mořic Lüssner během svého působení v Chrudimi stihl zaznamenat některé archeologické terény, na nichž se dnes nacházejí budovy bývalého krajského soudu a gymnázia na Školním náměstí. Dále se věnoval některým přestavbám městských domů v historickém jádru Chrudimi. Jeho dílo je pro nás důležitým zdrojem pro poznání lokality u kostela sv. Kříže, kde stihl zachytit téměř nenarušenou situaci.¹⁷⁴

Na práci Mořice Lüssnera navázal architekt František Schmoranz,¹⁷⁵ který v Chrudimi mezi lety 1844–1871 zastával funkci městského architekta.¹⁷⁶ František Schmoranz se nejvíce do dějin města zapsal roku 1857, kdy se ujal architektonických prací na kostele Nanebevzetí Panny Marie.¹⁷⁷ Před tím, než se pustil do rozsáhlé regotizace objektu, staticky tuto stavbu zajistil.¹⁷⁸ Během zajišťování budovy zaznamenal v okolí kostela některé archeologické situace (hroby), které následně publikoval.¹⁷⁹

Po odchodu Mořice Lüssnera z Chrudimi nebyly archeologické situace systematicky sledovány. Jedinou výjimkou je článek Antonína Šolty, místního kustoda muzejních sbírek,¹⁸⁰ který byl roku 1898 otisknut v Památkách archeologických a místopisných.¹⁸¹

4.2 DĚJINY BĀDÁNÍ MEZI LETY 1899–1980

O Chrudimi a jejích archeologických sbírkách se ve své práci zmiňuje i Josef Ladislav Píč, který si dal za cíl shrnout veškeré bádání, jež bylo do té doby na Chrudimsku a Nasavrcku učiněno.¹⁸² Svě poznatky, které nabył z písemných zdrojů, publikoval ve svém

¹⁷¹ FROLÍK, Jan. Mořic Lüssner a stopy jeho činnosti v Chrudimi. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 16, 2012, s. 36.

¹⁷² Tamtéž, s. 48.

¹⁷³ Tamtéž, s. 55.

¹⁷⁴ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 9.

¹⁷⁵ Tamtéž.

¹⁷⁶ URL: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_Schmoranz_star%C5%A1%C3%AD> [cit 2017-31-01]

¹⁷⁷ Tamtéž.

¹⁷⁸ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 54.

¹⁷⁹ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 9.

¹⁸⁰ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 54.

¹⁸¹ ŠOLTA, Antonín. Nález starožitností v Chrudimi. In *Památky archeologické* 18, 1898/99, s. 538–539.

¹⁸² FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 9.

monumentálním díle Starožitnosti země české, které mělo tři svazky (1899, 1905, 1909).¹⁸³ Ohlasem Píčovy práce byla regionální syntéza „Chrudimsko a Nasavrcko“.¹⁸⁴

Celou první polovinu 20. století se o archeologické nálezy učiněnými v Chrudimi starali Vincenc (Čeněk) Florian (městský archivář) a Ludvík Domečka (královehradecký archeolog).¹⁸⁵ V 50. a 60. letech 20. století se Chrudimi dotkly archeologické výzkumy Jana Rataje, Olgy Kytlicové a Bořivoje Nechvátala.¹⁸⁶

Na práci Jana Rataje navázal Vít Vokolek, který od 50. let 20. století zdokumentoval v Chrudimi a jejím okolí několik archeologických situací. Mezi jeho nejvýznamnější archeologické výzkumy z katastru Chrudimi lze považovat výzkum v cihelně u kostela sv. Kříže, v areálu Konstruktivy a v Olbrachtově ulici. Dále navštívil vrch Pumberka, kde z části prozkoumal lengyelské a slezkoplatěnické hradiště. Za zmínku zde stojí i jeho archeologické výzkumy vojenského novověkého ležení a novověké fortifikace, které zde prováděl v 80. letech.¹⁸⁷

4.3 DĚJINY BĀDÁNÍ MEZI LETY 1981–1998

Od 80. let 20. století se o Chrudim a její okolí zajímal archeolog Jiří Sigl, který ve spolupráci s archeologem Janem Frolíkem sledoval veškeré větší stavební aktivity. První velký archeologický výzkum v městském jádru je čekal v Široké ulici, na Resslově a Školním náměstí, kde byla roku 1981 zahájena stavba vodovodu a kanalizace. Výkopové práce přeřaly celé historické jádro od severozápadu po jihovýchod. Na základě tohoto průzkumu bylo možné vytvořit řez celého městského jádra, a tím poznat život lidí zde žijících od pravěku po raný novověk.¹⁸⁸

Mezi lety 1989–1990 provedli tito dva archeologové v historickém jádru města, přesněji ve Štěpánkově ulici (čp. 85/I.), zjišťovací průzkum, který přinesl průřez jednou parcelou od počátku osídlení až po současnost. Tomuto archeologickému výzkumu předcházel menší průzkum statických šachtic domů (čp. 83–91) v téže ulici. Ten se odehrál

¹⁸³ URL: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Ladislav_P%C3%AD%C4%8D> [cit 2017-02-11]

¹⁸⁴ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 54.

¹⁸⁵ Tamtéž.

¹⁸⁶ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 10.

¹⁸⁷ Tamtéž.

¹⁸⁸ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. Předběžná zpráva o výsledcích záchranného výzkumu v Chrudimi (Rekonstrukce kanalizace a vodovodu). In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 11, 1984, č. 1 s. 74.

v letech 1984 a 1985.¹⁸⁹ Dále byl na počátku 90. let těmito archeology zrealizován záchranný archeologický výzkum v Břetislavově ulici. Tento průzkum zde proběhl z důvodu rekonstrukce inženýrských sítí, které protály systém tzv. Horní brány.¹⁹⁰

Roku 1995 prozkoumal situace v Komenského ulici (čp. 59/I) Jan Frolík a¹⁹¹ v Hradební ulici (čp. 14/I) Jiří Sigl.¹⁹² Ti zde zkoumali suterény domů a zjistili nové poznatky o podobě vrcholně středověkého domu a jeho domácnosti. Dále byly v tomto roce pod dohledem Jana Frolíka provedeny drobnější výzkumy v okolí tzv. Myší díry a v Novoměstské ulici. Jiří Sigl téhož roku prozkoumal Štěpánkovu ulici a Resslerovo náměstí, kde probíhala rekonstrukce inženýrských sítí.¹⁹³

Období let 1996–1997 bylo na počet archeologických výzkumů velice bohaté. Největší archeologický průzkum tohoto období, který se v Chrudimi udál, proběhl ve Filištínské ulici. Zde se Jan Frolík a Jiří Sigl zaměřili na plochu, kde kdysi stálo několik domů. Přesněji se jednalo o parcely čp. 37/I–42/I.¹⁹⁴ Kromě Filištínské ulice byly pod vedením těchto dvou archeologů provedeny výzkumy v Rybičkově ulici, na Všehrdově náměstí, v Husově ulici, u kostela sv. Kříže, v Soukenické ulici¹⁹⁵ a v Široké ulici.¹⁹⁶ Ve Filištínské ulici byla kromě již zmíněných parcel prozkoumána i plocha, kterou zasáhla rekonstrukce plynovodu a stavba sociálního zařízení u čp. 43/I.¹⁹⁷ Pokračujeme-li chronologicky, v roce 1996 neunikly pozornosti těchto archeologů stavební práce na kabelovodu v Rybičkově ulici a na Všehrdově náměstí. Dále bylo v tomto roce prozkoumáno několik sídlištních objektů v prostoru Husovy ulice. V roce 1997 proběhly

¹⁸⁹ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. Zjišťovací výzkum v Chrudimi – Štěpánkově ulici čp. 85 v roce 1989. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 17, 1990, č. 1 s. 66.

¹⁹⁰ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. Archeologický výzkum v Břetislavově ulici a na Žižkově náměstí v Chrudimi. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 19, 1993, s. 66.

¹⁹¹ FROLÍK, Jan. Předběžná zpráva o záchranném archeologickém výzkumu v Komenského ulici čp. 59 v Chrudimi (stavba trafostanice). In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 21, 1995, s. 73.

¹⁹² SIGL, Jiří. Předstihový výzkum v Hradební ulici čp. 14 v Chrudimi v r. 1994. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 21, 1995, s. 61.

¹⁹³ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 10.

¹⁹⁴ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. Předstihový archeologický výzkum v Chrudimi – Filištínské ulici na staveništi nové budovy okresního archivu v roce 1996. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 23, 1997, s. 86.

¹⁹⁵ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. Archeologický výzkum v Chrudimi, Soukenické ulici v roce 1997. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 24, 1998, s. 107.

¹⁹⁶ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 10.

¹⁹⁷ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. Pokračování archeologického výzkumu ve Filištínské ulici v Chrudimi v roce 1997. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 24, 1998, s. 137–144.

záchranné archeologické výzkumy v Soukenické a v Široké ulici.¹⁹⁸ V případě Soukenické ulice byla prozkoumána plocha, na které dnes můžeme nalézt penzion pro seniory.¹⁹⁹ V Široké ulici tito dva archeologové zkoumali narušenou městskou fortifikaci. Mimo průzkumu ve Filištínské ulici zasáhl do obou let (1996 a 1997) i výzkum na předměstí, přesněji u kostela sv. Kříže, kde byla prozkoumána plocha, na které dnes stojí obřadní síň.²⁰⁰

4.4 DĚJINY BĀDÁNÍ MEZI LETY 1999–2009

V letech 1999 a 2000 probíhaly sanační práce v místech, kde kdysi existoval městský příkop (výzkum zahrnoval Všeřdovo náměstí, Lázeňskou a Soukenickou ulici a Široké schody). Na tyto sanační práce dohlížel Jan Frolík. V roce 2001 tento archeolog prozkoumal parcely v ulicích Štěpánkova (čp. 85/I), Filištínská (43/I) a Rybičkova (čp. 7/I).²⁰¹

V roce 2003 nahrazuje aktivitu Jiřího Sigla v Chrudimi Jan Musil, který zde získal nově vytvořený post chrudimského archeologa. V roce 2004 zkoumal Jan Musil s Janem Frolíkem některé části městského opevnění (bašta Prachárna, Filištínská ulice čp. 26/I). Dále v roce 2004 započala první etapa archeologického výzkumu, který se dotkl Školního náměstí a Komenského ulice.²⁰² Cílem bylo ověřit, zda mohl v Chrudimi existovat hrad.²⁰³ Tito archeologové zde objevili středohradištní val s roštovou konstrukcí. V roce 2005 probíhala druhá etapa pátrání po chrudimském hradu. Pátrání dospělo k objevu středohradištního valu s roštovou konstrukcí na Školním náměstí.²⁰⁴ Dále v tomto roce Jan Musil prozkoumal suterén domu čp. 145/I ve Filištínské ulici a²⁰⁵ v ulici Obce Ležáků objevil laténský kostrový hrob.²⁰⁶

V roce 2006 navázal Jan Frolík ve spolupráci s Janem Musilem na svůj výzkum z let 2004 a 2005 na Školním náměstí a v Komenského ulici. Průzkum probíhající ve třetí etapě

¹⁹⁸ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 10.

¹⁹⁹ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. Archeologický výzkum v Chrudimi, Soukenické ulici v roce 1997. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 24, 1998, s. 107.

²⁰⁰ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 10.

²⁰¹ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 56.

²⁰² FROLÍK, Jan. Hrad v Chrudimi? (Archeologický výzkum na Školním náměstí a v Komenského ulici v letech 2004–2006). In *Castellologica Bohemica* 11, 2008, s. 555.

²⁰³ Tamtéž, s. 553.

²⁰⁴ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 56.

²⁰⁵ MUSIL, Jan. Záchranný archeologický výzkum v přízemí domu čp. 145/I ve Filištínské ulici v Chrudimi v roce 2005. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 33, 2007, s. 249.

²⁰⁶ MUSIL, Jan. Zpráva o nálezu laténské hrobu v Chrudimi v ulici Obce Ležáků. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 33, 2007, s. 125.

zjistil, že onen objevený val byl postaven na pozůstatku pravěké valové konstrukce.²⁰⁷ Výsledkem třetí etapy pátrání byly objevy reliktních valů pravěkého, středohradištního a mladohradištního stáří.²⁰⁸ Na základě tohoto výzkumu byla stanovena hypotéza, že městský hrad mohl vzniknout krátce po založení města (před rokem 1276) a zaniknout před postavením presbytáře Nanebevzetí Panny Marie (před rokem 1338).²⁰⁹ Až výzkum z roku 2014 potvrdil, že ona objevená valová konstrukce souvisí s městským hradem. Další průzkum roku 2006, který tito dva archeologové vykonali, proběhl na místech dvou zaniklých domů 14/I a 15/I v Hradební ulici na místě, kde dnes stojí OC Balustráda.²¹⁰ Navázali zde na archeologický výzkum Jiřího Sigla z roku 1994.²¹¹ Svým rozsahem nebyl tento archeologický výzkum v historickém jádru města doposud překonán.²¹² Dále Jan Musil v roce 2006 provedl archeologický výzkum v Široké ulici, kde byly získány nové poznatky o podobě systému Dolní brány. Na závěr roku 2006 realizoval Jan Frolík sondáž u druhého hradebního pásma na parcele čp. 1/1 a čp. 3528. Cílem sondáže bylo přinést informace potřebné ke statickému posudku městského opevnění.²¹³

Roku 2007 provedl Jan Musil záchranný archeologický výzkum v ulicích Široká, Filištínská, Kollárová a Podfortenská. Ten přinesl nové poznatky o době pravěku, středověku a novověku. Podobný výsledek měl průzkum v Břetislavově ulici, kde Jan Musil navázal na výzkum z let 1989 a 1990. Opět se tento průzkum dotkl polohy horní brány. V roce 2007 zkoumal Jan Musil kostel sv. Josefa, který patřil kapucínskému klášteru. Výzkum přinesl nové informace nejen o stavbě, ale i o druhém městském příkopu.²¹⁴

V následujícím roce 2008 došlo ke stavební aktivitě v sousedství OC Balustráda v Hradební ulici. Zde Jan Musil objevil požárový horizont pocházející ze 14. století a zbytky kamenné měšťanské architektury. Dále roku 2008 realizoval Jan Musil archeologický průzkum v čp. 22/I ve Filištínské ulici. Rovněž provedl záchranný archeologický výzkum na místě dnes stojícího OC Family center. Výsledkem byl nález pravěkého osídlení. Poslední záchranná archeologická akce tohoto roku byla též spojena s tímto archeologem. Jednalo se

²⁰⁷ FROLÍK, Jan. Hrad v Chrudimi? (Archeologický výzkum na Školním náměstí a v Komenského ulici v letech 2004–2006). In *Castellologica Bohemica* 11, 2008, s. 557.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 576.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 576.

²¹⁰ FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. Záchranný archeologický výzkum v Hradební ulici v Chrudimi v roce 2006. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 14, 2010, s. 4.

²¹¹ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 56.

²¹² Tamtéž.

²¹³ Tamtéž.

²¹⁴ Tamtéž, s. 57.

o městské opevnění v Lázeňské ulici, kde došlo po neodborném zásahu ke zborcení 15 metrového úseku parkánové zdi.²¹⁵

Roku 2009 dokončil Jan Musil záchranný archeologický výzkum v kostele sv. Josefa a v přilehlých klášterních zahradách. Výsledkem byl nález reliktu hradby s baštou a několika obranných příkopů. V souvislosti s připravovaným statickým zajištěním městských hradeb v Lázeňské ulici prozkoumal Jan Musil zahradu čp. 97/I ve Štěpánkově ulici, o které je tato bakalářská práce. Průzkum v Lázeňské ulici přinesl nové poznatky o pravěkém a vrcholně středověkém opevnění.²¹⁶ Další výzkum, který v roce 2009 Jan Musil vedl, byl proveden na poloze Příš'ovy v intravilánu města (jižně od historického centra). Na místě dnes stojícího OC Tesco bylo objeveno 360 objektů²¹⁷ pravěkého stáří.²¹⁸

4.5 DĚJINY BĀDÁNÍ MEZI LETY 2010–2015

V letech 2011–2013 Jan Musil spolu s Monikou Pecinovskou a Janou Vepřekovou vedli záchranný archeologický průzkum na ploše dnes stojícího severovýchodního obchvatu Chrudimi. Je doposud největším plošným záchranným archeologickým výzkumem na Chrudimsku. Jejich akce zahrnula úsek dlouhý 5 850 m.²¹⁹

V roce 2012 Jan Musil prozkoumal místo, na kterém se nachází Muzeum loutkářských kultur. Zde pod podlahou objevil objekt připomínající studnu, případně jímku (není jasné) pocházející z 15. nebo 16. století. Druhá archeologická činnost, kterou Jan Musil vedl, proběhla v ulici Na Sádkách. Během tohoto výzkumu byly objeveny stopy po dřevěných plotech a bylo zjištěno stáří konstrukcí původního mlýnského náhonu.²²⁰

V následujícím roce 2013 Jan Frolík s Monikou Pecinovskou a Janou Vepřekovou podnikli záchranný archeologický výzkum na ploše před hotelem Bohemia v jihozápadním cípu Masarykova náměstí.²²¹ Dodnes je svým rozsahem největším provedeným výzkumem na předměstí Chrudimi. Plocha, na které působili archeologové, byla součástí někdejšího Jánského předměstí. Výzkum v této oblasti poskytl mnoho důležitých poznatků o pravěku,

²¹⁵ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 57.

²¹⁶ Tamtéž.

²¹⁷ MUSIL, Jan – JÍLEK, Jan. Osada z pozdří doby římské a počátku doby stěhování národů v Chrudimi. In *Východočeský sborník historický* 21, 2012, s. 3.

²¹⁸ Tamtéž, s. 4.

²¹⁹ MUSIL, Jan. Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu při stavbě obchvatu Chrudimi. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 18, 2014, s. 227.

²²⁰ MUSIL, Jan. Záchranné archeologické výzkumy Regionálního muzea v Chrudimi v roce 2012. In *Zprávy české archeologické společnosti sdružení archeologů Čech, Moravy a Slezska, Supplément* 89, 2013, s. 17.

²²¹ MUSIL, Jan. Hrnčířské podložky z Chrudimi. In *Acta fakulty filozofické západočeské univerzity v Plzni* 7, 2015, č. 2, s. 174.

středověku a raném novověku. Ohledně nálezů z pravěkého období stojí za vyzdvižení objev dlouhého domu kultury s lineární keramikou, který nemá na katastru Chrudimi paralelu.²²² Tato plocha také poskytla velice důležité poznatky o podobě středověkého předměstí Chrudimi. Především tomu vděčíme za nízkou stavební aktivitu v této oblasti.²²³ Dále byly na ploše výzkumu objeveny hrnčířské podložky. Ty nám spolu se zmetky a nedodělky keramických nádob vypovídají o tom, že v této oblasti existovaly hrnčířské dílny.²²⁴ Překvapením pro archeology byl nález jedné židovské rituální lázně (mikve), kterou lze považovat za jednu z nejstarších dochovaných na našem území.²²⁵

Roku 2014 provedl Jan Musil záchranný archeologický výzkum v místech Tyršova, Školního a Komenského náměstí. Na ploše Tyršova náměstí objevil suterény dřevěných domů, které zanikly během třicetileté války. Na Školním a Komenského náměstí našel relikty středohradištního valu roštové konstrukce s pozdějšími mladohradištními úpravami. Dále zde našel pozůstatky řadových hrobů, které pocházejí z období 14.–16. století, a zeď městského hradu.²²⁶

V následujícím roce 2015 vedl Jan Musil archeologický výzkum v ulici Dašická. Během něho zde bylo objeveno padesát sedm pravěkých objektů a šest mladohradištních řadových kostrových hrobů.²²⁷ Za zmínku zde stojí objev pravděpodobně lengyelského hrotitého příkopu s obloukovitým průběhem.²²⁸

4.6 DALŠÍ VĚDNÍ DISCIPLÍNY, KTERÉ POMÁHAJÍ CHRUDIMSKÉ ARCHEOLOGII

V této kapitole musím především zmínit osoby, které pro historické městské jádro zpracovaly stavebněhistorické průzkumy. Svojí prací nám přiblížili podobu města Chrudimi ve středověkém období. Prvními, kteří se dotkli architektury „staré“ Chrudimi, byli Dobroslav Líbal a Jana Macháčková. Ti roku 1970 zpracovali první stavebněhistorický průzkum jádra

²²² FROLÍK, Jan – PECINOVSKÁ, Monika – VEPŘEKOVÁ, Jana. Nález židovské rituální lázně – Mikve – v Chrudimi. Záchranný archeologický výzkum na Jánském předměstí v roce 2013. In *archaeologia historica* 40, 2015, č. 2, s. 897.

²²³ Tamtéž, s. 895.

²²⁴ MUSIL, Jan. Hrnčířské podložky z Chrudimi. In *Acta fakulty filozofické západočeské univerzity v Plzni* 7, 2015, č. 2, s. 175.

²²⁵ FROLÍK, Jan – PECINOVSKÁ, Monika – VEPŘEKOVÁ, Jana. Nález židovské rituální lázně – Mikve – v Chrudimi. Záchranný archeologický výzkum na Jánském předměstí v roce 2013. In *archaeologia historica* 40, 2015, č. 2, s. 906.

²²⁶ MUSIL, Jan. Záchranný archeologický výzkum při stavbě horkovodu v městském jádru Chrudimi. In *Zprávy české archeologické společnosti sdružení archeologů Čech, Moravy a Slezska, Supplément* 97, 2015, s. 51.

²²⁷ MUSIL, Jan. Archeologický výzkum při rozšiřování slince v Chrudimi, Dašické ulici v roce 2015. In *Chrudimské vlastivědné listy* 24, 2015, č. 6, s. 15.

²²⁸ Tamtéž, s. 17.

města. Architekturu některých domů v jádru města, se zabývají stavebněhistorické průzkumy Luboše Lancingera, Jiřiny Mukové, Jana Muka a Lucie Chotěborské.²²⁹ Dalším významným badatelem je pro poznání středověkého opevnění Chrudimi Vladislav Razím. Ten nejprve roku 1999 provedl stavebněhistorický průzkum parkánové zdi v Lázeňské ulici.²³⁰ Dále roku 2000 ve spolupráci s Pavlem Zahradníkem zpracoval stavebněhistorický průzkum celého městského opevnění.²³¹ Zatím poslední jeho aktivitou v Chrudimi byl ve spolupráci s Martinem Ježkem stavebněhistorický průzkum kostela Nanebevzetí Panny Marie. Cílem bylo vyvrátit hypotézu o možné existenci hradu v Chrudimi. Výzkum se dotkl zdiva presbytáře, místa, kde by se mohly nacházet pozůstatky konstrukcí městského hradu.²³²

Další vědní disciplínou je dendrochronologie. Ta pomohla datovat dřevěné konstrukce krovu presbytáře kostela Nanebevzetí Panny Marie a mlýnského náhonu v ulici Na Sádkách, kde se dendrochronologií zabýval Tomáš Kyncl.²³³ Další vědou pomáhající archeologii je restaurátorství. Cílem této vědy je navrátit nalezený artefakt co nejvíce do původního stavu. V souvislosti s archeologickým výzkumem v Hradební ulici v roce 2006 bylo objeveno velké množství skla. O zrestaurování veškerého skla zde nalezeného se postarala Romana Kozáková.²³⁴ Další vědou, na kterou jsem narazil při psaní mé práce, je geofyzika. Díky geofyzikálním metodám bylo možné zjistit, kam dále pokračuje příkop vojenského ležení, které bylo objeveno mezi lety 2011–2013 na trase obchvatu Chrudimi. Toto geofyzikální měření zde provedl Roman Křivánek.²³⁵ V této kapitole jsem uvedl vědy, se kterými jsem se během psaní mé bakalářské práce seznámil. Je to jen zlomek všech vědních oborů, které přispěly přiblížit podobu Chrudimi v době minulé.

²²⁹ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 11.

²³⁰ RAZÍM, Vladislav. *Chrudim, úsek parkánové hradby městského opevnění v Lázeňské ulici*. 1999.

²³¹ RAZÍM, Vladislav – ZAHRADNÍK, Pavel. *Chrudim městské opevnění – stavebně historický průzkum*. Chrudim – Praha, 2000.

²³² RAZÍM, Vladislav – JEŽEK, Martin. Ke stavebnímu vývoji kostela Nanebevzetí Panny Marie v Chrudimi. In *Průzkumy památek* 8, 2001, č. 1, s. 37–66.

²³³ MUSIL, Jan. Záchraně archeologická výzkumy Regionálního muzea v Chrudimi v roce 2012. In *Zprávy české archeologické společnosti sdružení archeologů Čech, Moravy a Slezska, Supplément* 89, 2013, s. 17.

²³⁴ KOZÁKOVÁ, R. – FROLÍK, J. Bohatý soubor skla v Chrudimi, Hradební ulici. In *Historické sklo* 5, 2011, s. 75–90.

²³⁵ MUSIL, Jan. Zpráva o záchraně archeologickém výzkumu při stavbě obchvatu Chrudimi. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 18, 2014, s. 236.

5 CHRUDIM A ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY

5.1 PRAVĚK

5.1.1 DOBA KAMENNÁ

Nejstarší stopy lidského osídlení v Chrudimi byly údajně objeveny roku 1876 na návrší Pumberka. Nalezené předměty současná archeologická obec datuje do období paleolitu (starší doby kamenné). Jednalo se o pazourkovité artefakty (hroty a čepele), které pravděpodobně pocházejí z mladšího paleolitu (35000–8000 př. Kr.). Roku 1986 bylo nalezeno několik předmětů z křemene, které datujeme do závěru paleolitu (10000–8000 př. Kr.), případně do období mezolitu (8000–5000 př. Kr.).²³⁶ Další předměty datované do mladého, případně pozdního paleolitu, byly nalezeny při archeologickém výzkumu v roce 2009 na ploše dnešního OC Tesco (Chrudim – Píšťovy). Jednalo se o několik bíle patinovaných kamenných předmětů. Další předmět mezolitického stáří (křišťálový hrot) byl objeven v Hradební ulici v Chrudimi.²³⁷

Mnohem více dokladů o době kamenné máme z její mladší fáze, neolitu (6000–4000 př. Kr.).²³⁸ V okolí Chrudimi bylo zjištěno několik sídlišť s lineární keramikou.²³⁹ Jedno takové se nacházelo v okolí strážního domku u železniční trati (zřejmě na trase Chrudim – Pardubice). Další bylo nalezeno a následně zničeno v areálu původního závodu Transporty. Sídliště lidu s lineární keramikou bylo také objeveno při výstavbě panelových domů mezi požární zbrojnicí a silnicí vedoucí k obci Topol. Zjištěno bylo sídliště i na polích jižně od návrší Pumberka.²⁴⁰ Dvě sídliště byla objevena jihozápadně od Vestce.²⁴¹ Další severně od nádraží Chrudim – město (na parcele č. 749). Osídlení kultury s lineární keramikou bylo dále zjištěno při stavbě obchvatu Chrudimi v roce 2011 na nalezišti označeném Vestec II. Tuto kulturu zde reprezentují klasické nepravidelné, mísovité sídlištní jámy a jedna pec.²⁴²

Přímo v Chrudimi bylo osídlení kultury s lineární keramikou zaznamenáno na Kateřinském předměstí, kde byly v Husově ulici ve výkopech pro základy panelových

²³⁶ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 13.

²³⁷ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 58.

²³⁸ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 13.

²³⁹ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 58.

²⁴⁰ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 13.

²⁴¹ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 59.

²⁴² MUSIL, Jan. Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu při stavbě obchvatu Chrudimi. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 18, 2014, s. 238.

domů objeveny dvě jámy.²⁴³ Posledním zatím objeveným sídlištěm kultury s lineární keramikou je parčík v blízkosti Masarykova náměstí.²⁴⁴ Zde byl na ploše, kde se má v budoucnu nacházet podzemní parkoviště sloužící hotelu Bohemia,²⁴⁵ objeven dlouhý dům. Osídlení lidem kultury s lineární keramikou zde proběhlo minimálně ve dvou etapách (střední/mladší a šárecký stupeň).²⁴⁶

První kultura, která nahrazuje kulturu s lineární keramikou, je kultura s vypíchanou keramikou, která je typická pro území Čech. Další kultura existující v této době v okolí Chrudimi byla kultura lengyelská typická pro Moravu.²⁴⁷

V okolí Chrudimi bylo osídlení kultury s vypíchanou keramikou zaznamenáno na pěti místech. Jedním z takových byla cihelna pod Pumberky. Další osídlení bylo objeveno na místě dnešního panelového sídliště Stromovka, nacházejícího se západně od návrší Pumberka. Osídlení kultury s vypíchanou keramikou bylo také nalezeno na polích jižně od Pumberka. Sídlíště bylo také objeveno v prostoru starého závodu Transporty a na polích severně od nádraží Chrudim – město.

Přímo ve městě bylo osídlení kultury s vypíchanou keramikou zjištěno v Olbrachtově ulici, kde byly narušeny pravěké situace, a ve středu města v čp. 115/I.²⁴⁸ Přítomnost lidí s vypíchanou keramikou byla zaznamenána i v prostoru parkánu v Lázeňské ulici. V tomto případě se zřejmě jedná o keramiku do těchto míst druhotně přemístěnou.²⁴⁹

Osídlení lengyelské kultury bylo na katastru Chrudimi objeveno na čtyřech místech. První se nacházelo v prostoru bývalé cihelny (západně od kostela sv. Kříže),²⁵⁰ druhé na návrší Pumberka (jedno z nejstarších výšinných opevněných sídlišť u nás). Dnes toto sídliště

²⁴³ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 13.

²⁴⁴ FROLÍK, Jan – PECINOVSKÁ, Monika – VEPŘEKOVÁ, Jana. Nález židovské rituální lázně – Mikve – v Chrudimi. Záchranný archeologický výzkum na Jánském předměstí v roce 2013. In *archaeologia historica* 40, 2015, č. 2, s. 896.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 895.

²⁴⁶ FROLÍK, Jan – PECINOVSKÁ, Monika – VEPŘEKOVÁ, Jana. Nález židovské rituální lázně – Mikve – v Chrudimi. Záchranný archeologický výzkum na Jánském předměstí v roce 2013. In *archaeologia historica* 40, 2015, č. 2, s. 897.

²⁴⁷ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 13.

²⁴⁸ Tamtéž.

²⁴⁹ FROLÍK, Jan. Archeologický výzkum hradebního pásma v Chrudimi v letech 1999 a 2000. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 27, 2001, s. 124.

²⁵⁰ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 14.

datujeme ke konci lengyelské kultury.²⁵¹ Třetím místem, kde zřejmě pobýval lid lengyelské kultury, je plocha před hotelem Bohemia v parčíku na Masarykově náměstí.²⁵² Zde byly stopy po těchto lidech objeveny při archeologickém výzkumu,²⁵³ který proběhl v roce 2013.²⁵⁴ Poslední výzkum, který doposavad zaznamenal lengyelské sídliště, se uskutečnil v roce 2015. V tomto případě bylo sídliště nalezeno při rozšiřování silnice v Dašické ulici, kde bylo objeveno mnoho kůlových jamek, hliník a zásobní jáma. Toto osídlení zřejmě chránila dvojice výšinných sídlišť, nacházejících se v obci Topol („Na Hradě“) a na Pumberkách. *Jedná se zatím o nejzápadnější zásah této kultury z moravského prostoru.*²⁵⁵

Sídliště jordanovské kultury bylo zjištěno při stavbě obchvatu Chrudimi v roce 2011. Na nalezišti Vestec II bylo nalezeno několik zásobních jam a rozsáhlý hliník nepravidelného tvaru. Jedná se zatím o jediné sídliště jordanovské kultury objevené v okolí Chrudimi.²⁵⁶

V závěru doby kamenné – eneolitu (4200–2200 př. Kr.) pobývaly na katastru Chrudimi tři kultury. V prvním případě se jednalo o kulturu nálevkovitých pohárů,²⁵⁷ ve druhém o kulturu řivnáčskou a²⁵⁸ třetí byla kultura zvoncových pohárů.²⁵⁹

Lidé kultury nálevkovitých pohárů zanechali své stopy především na skalnatém ostrohu, kde dnes stojí dnešní historické jádro. Tito lidé nám zde zanechali několik kamenných sekeromlatů. Sídlištní vrstvy, případně objekty, byly zjištěny v čp. 89/I ve Štěpánkově ulici, na Resslově náměstí a ve Filištínské ulici. Záchranný archeologický výzkum provedený roku 1995 na Resslově náměstí umožnil osídlení kultury nálevkovitých pohárů datovat do staré fáze (baalberské). Část nálezů zde objevených bylo i v druhotném uložení.²⁶⁰ Zřejmě všechny situace podlely stavební činnosti ve vrcholném středověku

²⁵¹ VOKOLEK, Vít. Výzkum v Chrudimi – Pumberkách. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 13, 1986, č. 1 s. 53.

²⁵² FROLÍK, Jan – PECINOVSKÁ, Monika – VEPŘEKOVÁ, Jana. Nález židovské rituální lázně – Mikve – v Chrudimi. Záchranný archeologický výzkum na Jánském předměstí v roce 2013. In *archaeologia historica* 40, 2015, č. 2, s. 896.

²⁵³ Tamtéž, s. 897.

²⁵⁴ Tamtéž, s. 895.

²⁵⁵ MUSIL, Jan. Archeologický výzkum při rozšiřování silnice v Chrudimi, Dašické ulici v roce 2015. In *Chrudimské vlastivědné listy* 24, 2015, č. 6, s. 16.

²⁵⁶ MUSIL, Jan. Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu při stavbě obchvatu Chrudimi. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 18, 2014, s. 238.

²⁵⁷ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 14.

²⁵⁸ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012. s. 59.

²⁵⁹ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 14.

²⁶⁰ Tamtéž.

a v novověku.²⁶¹ Můžeme konstatovat, že nositelé kultury nálevkovitých pohárů byli zřejmě prvními, kdo osídlili skalnatý ostroh.²⁶² Část osady kultury nálevkovitých pohárů byla také zjištěna na ploše dnes stojícího OC Tesco (Chrudim – Píšťovy).²⁶³

Své stopy zanechali na katastru Chrudimi i nositelé kultury řivnáčské. Jejich sídlištní objekty datované na základě keramiky byly objeveny na hranici katastrálních území Chrudim a Kočí během první etapy záchranného archeologického výzkumu při stavbě obchvatu Chrudimi.²⁶⁴ Přesněji se jednalo o naleziště Kočí I a Kočí II, která byla prozkoumána v roce 2011. Na lokalitě Kočí I. byla zjištěna pouze řivnáčská keramika. Na nalezišti Kočí II. se nacházely kúlové/sloupové jamky a jedna sídlištní jáma.²⁶⁵

Poslední kulturou doby kamenné, jejíž příslušníci pobývali na katastru Chrudimi, byla kultura zvoncovitých pohárů. Tu dnes v Chrudimi reprezentují tři naleziště. Prvním z nich je pohřebiště objevené v prostoru staré Transporty (žárový hrob nalezený v roce 1944).²⁶⁶ Druhým místem je návrší Pumberka, kde byl pod valem „tzv. Švédských šancí“ náležejícím k mladšímu slezskoplatěnickému hradišti nalezen džbán.²⁶⁷ Poslední naleziště představuje sídlištní objekt nalezený v roce 2005 při stavbě OC Kaufland.²⁶⁸

5.1.2 DOBA BRONZOVÁ

Ve starší době bronzové se na území Chrudimi pohyboval lid kultury únětické. Své stopy její nositelé zanechali v prostoru tzv. vojenského depa (při Pardubické ulici), kde bylo objeveno pohřebiště. Celkem zde bylo nalezeno šest koster ve skrčené poloze s milodary. Dalším místem, kde tito lidé pobývali, je areál továrny Evona.²⁶⁹ Zde byl objeven depot, který tvořily bronzové předměty (hřivny s očky). Část sídliště byla také odkryta i při výstavbě OC Kaufland.²⁷⁰ Další únětické sídliště bylo objeveno při stavbě obchvatu Chrudimi v letech 2011 a 2013 (naleziště Medlešice I). Zde byly nalezeny kúlové jamky a sídlištní jámy. Jedná

²⁶¹ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 59.

²⁶² FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 15.

²⁶³ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 59.

²⁶⁴ Tamtéž.

²⁶⁵ MUSIL, Jan. Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu při stavbě obchvatu Chrudimi. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 18, 2014, s. 241.

²⁶⁶ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 14.

²⁶⁷ Tamtéž, s. 14–15.

²⁶⁸ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 59.

²⁶⁹ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 16.

²⁷⁰ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 59.

se o pokračování únětického sídliště objeveného při stavbě silnice I/37.²⁷¹ V roce 2011 byly stopy po lidech únětické kultury objeveny také na nalezišti Medlešice II. Prozkoumáno zde bylo 99 objektů, z nichž většinu tvoří kúlové/sloupové jamky. Dva objekty byly charakteru zásobní jámy.²⁷² Při stavbě obchvatu na nalezišti Vestec I byl objeven hrob (kostra ve skrčené poloze) orientovaný Z–J a dvě zásobní jámy.²⁷³ Osídlení únětické kultury bylo také zjištěno na nalezišti Vestec II roku 2011. Zde bylo prozkoumáno několik zásobních jam s možnými doklady rituálního lidojedství. V některých zásobních jámách byly registrovány skrčené kostrové hroby. Také zde byly nalezeny regulérní hroby, které nesly stopy po vykradení. Za zmínku zde stojí nález bronzové dýky a typického kruhového šperku s jehlicemi.²⁷⁴

Na konci starší doby bronzové přišli na katastr Chrudimi lidé větěrovské kultury (vliv z Moravy). Ti své stopy zanechali v areálu továrny Transporta, kde byl objeven jeden jejich objekt.²⁷⁵

Pobyt lidí střední doby bronzové nám na katastru Chrudimi dokládá také nález bronzové jehlice. Bohužel se jedná o předmět, který jako jediný vypovídá o tomto období. Je možné, že tato jehlice patří do počátku kultury lužické (protolužická kultura).²⁷⁶

Mladší dobu bronzovou dokládají v Chrudimi sídliště kultur popelnicových polí, které zde byly zjištěny ve velkém počtu. Můžeme konstatovat, že hustota osídlení v tomto období byla překonána až ve středověku. Představiteli těchto kultur, jejichž stopy byly na katastru Chrudimi objeveny, jsou lidé lužické kultury a lidé slezskoplatěnické kultury.²⁷⁷

Nositelé lužické kultury zanechali své stopy na mnoha místech. Mezi taková místa patří areál starého závodu Transporty, poloha „Za sklepy“, okolí kostela sv. Kateřiny, Husova ulice (objeveno při výstavbě panelových domů), Havlíčkova ulice (v zadních traktech parcel domů), ulice u vodárny (na poloze „U Ovčínku“), západně od kostela sv. Kříže (zaniklá cihelna) a na poloze na Jezbruně (pravděpodobně v ulici Přemysla Otakara). Z polohy na Jezbruně pochází pět bronzových předmětů (tři kopí, dvě sekery), které dnes datujeme do počáteční fáze lužické kultury. Na místě „Za sklepy“ bylo rovněž objeveno pohřebiště.

²⁷¹ MUSIL, Jan. Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu při stavbě obchvatu Chrudimi. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 18, 2014, s. 235.

²⁷² Tamtéž, s. 236.

²⁷³ Tamtéž, s. 237.

²⁷⁴ Tamtéž, s. 239.

²⁷⁵ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 16.

²⁷⁶ Tamtéž.

²⁷⁷ Tamtéž.

Dále bylo pohřebiště zjištěno v prostoru tzv. vojenského depa (u některých hrobů byl objeven bronzový inventář) a v prostoru pod Pumberky (zde bylo nalezeno pohřebiště při práci na kanalizaci).²⁷⁸ Dosud nalezené poslední pohřebiště lužické kultury bylo objeveno v roce 2011 při stavbě obchvatu Chrudimi. Na nalezišti Vestec II bylo prozkoumáno 90 žárových hrobů. Je možné, že toto pohřebiště souvisí s polohou Májov, kde bylo v 19. století prozkoumáno pohřebiště. V jednom případě se zde podařilo identifikovat mohylu (dochoval se nám z ní kruhový žlábek okolo hrobu). *Mezi milodary převládají zlomky bronzových jehlic.*²⁷⁹

Sídliště zjištěné v blízkosti kostela sv. Kateřiny a v Husově ulici vypovídá o velké hustotě osídlení. Byly zde zjištěny sídlištní objekty, které sestupovaly do inundace řeky Chrudimky. Lidé kultury lužické po sobě nezanechali na skalnatém ostrohu, na kterém se dnes nachází historické jádro Chrudimi, žádné stopy.²⁸⁰

Poslední kulturou, která do prostředí Chrudimi v době bronzové zasáhla, je kultura slezskoplatěnická. Ta navázala na předchozí kulturu lužickou. Z předměstí Chrudimi máme osídlení slezskoplatěnické kultury doloženo nálezy sídlištních objektů a²⁸¹ vrstev na více než deseti místech.²⁸² První sídliště bylo zjištěno poblíž kostela sv. Kříže, kde byly objeveny sídlištní objekty.²⁸³ Druhým místem, kde byly nalezeny sídlištní jámy je cihelna, nacházející se blízko kostela sv. Kříže. Jižně od kostela sv. Kříže byla zjištěna další dvě sídliště. Okolo návrší Pumberka bylo objeveno více sídlišť souvisejících zřejmě s hradištěm. Sídliště slezskoplatěnické kultury se také nacházelo na druhém břehu Chrudimky a jihozápadně od Vestce. Další sídliště bylo nalezeno severně od nádraží Chrudim – město. Místa, na kterých mohli lidé slezskoplatěnické kultury ještě pobývat, jsou pravděpodobně areál

²⁷⁸ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 16.

²⁷⁹ MUSIL, Jan. Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu při stavbě obchvatu Chrudimi. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 18, 2014, s. 239.

²⁸⁰ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 16.

²⁸¹ Tamtéž.

²⁸² MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 60.

²⁸³ SIGL, Jiří. Výzkum sídliště u sv. Kříže v Chrudimi. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 13, 1986, č. 1 s. 74.

závodu staré Transporty, Olbrachtova ulice a²⁸⁴ pole nad nádražím.²⁸⁵ Na všech těchto místech byla nalezena slezskoplatěnická keramika.²⁸⁶

Na katastru Chrudimi existovala tři slezskoplatěnická hradiště. První, nacházející se na návrší Pumberka, datujeme do závěru doby bronzové. Druhé bylo jižněji od místa, na kterém kdysi existovalo opevněné lengyelské sídliště. Třetí lze nalézt na místě dnešního historického jádra a jeho počátky datujeme do závěru doby bronzové. Více však toto hradiště zasáhlo do doby železné,²⁸⁷ a proto o něm budu psát v následující kapitole DOBA ŽELEZNÁ.

Na návrší Pumberka bylo slezskoplatěnické hradiště zjištěno v poloze „Švédská šance“. Jeho značná část byla zničena těžbou písku v 19. století. Část tohoto hradiště byla prozkoumána během výstavby sídliště Stromovka.²⁸⁸ Z archeologického výzkumu pochází také ojedinělý nález lužické keramiky. Na základě tohoto nálezu je datování sídliště nejasné. Zřejmě u zrodu tohoto sídliště stáli lidé lužické kultury.²⁸⁹

Druhé hradiště se nacházelo jižněji od místa, kde kdysi existovalo již v textu zmíněné lengyelské hradiště. Fragmenty zde nalezené keramiky pocházejí ze stejného časového horizontu jako osídlení nacházející se v historickém jádru města.²⁹⁰

Jaký byl vztah mezi hradišti, která byla svojí polohou v těsné blízkosti, nám není známo. O značné hustotě osídlení vypovídá i fakt, že se na katastru Topol nachází další blízko položené hradiště v opačném směru od návrší Pumberka, než je jádro města.²⁹¹ O hradišti na katastru Topol víme jen to, že v 6. století zaniklo z důvodu vpádu cizích skupin.²⁹² Na základě všech nálezů soudíme, že tato lokalita měla v době kultury lužické a slezskoplatěnické značný význam.²⁹³

²⁸⁴ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 16.

²⁸⁵ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 60.

²⁸⁶ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 16.

²⁸⁷ Tamtéž.

²⁸⁸ VOKOLEK, Vít. Výzkum v Chrudimi – Pumberkách. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 13, 1986, č. 1 s. 53.

²⁸⁹ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 61.

²⁹⁰ Tamtéž.

²⁹¹ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 17.

²⁹² MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 61.

²⁹³ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 17.

5.1.3 DOBA ŽELEZNÁ

Starší dobu železnou (halštat) máme na území Chrudimi spojenou ještě s kulturou slezskoplatěnickou. Přesněji se jedná o sídliště slezskoplatěnické kultury, které bylo objeveno v prostoru parkánu za domy (čp. 37/I–40/I) ve Filištínské ulici. Toto sídliště, nacházející se v historickém jádru města, dnes datujeme na základě rozboru nalezené keramiky, který provedl Vít Vokolek, do třetího stupně slezskoplatěnické kultury (pozdně halštatského období).²⁹⁴

V prostoru parkánu na jeho severním svahu za domy (čp. 37/I–40/I) ve Filištínské ulici byla zjištěna sídlištní vrstva o mocnosti 50 cm a²⁹⁵ objekty, které přežily lokování města a následnou lidskou aktivitu v období středověku a novověku. Dále víme o sídlištních objektech z ulic Štěpánkova (čp. 83/I–91/I),²⁹⁶ Komenského (čp. 59/I), Hradební (čp. 14/I) a²⁹⁷ Kolárovy (objeven roku 2007).²⁹⁸

Již před zahájením výzkumu se o existenci této mocné sídlištní vrstvy v prostoru parkánu vědělo. Přicházela v úvahu jediná možnost, že by se mohlo jednat o relikt zaniklé fortifikace.²⁹⁹ Hypotéza o pravěkém valovém tělesu v prostoru parkánu byla potvrzena archeologickou akcí, která se odehrála mezi lety 2004–2006. Tato archeologická akce proběhla v prostoru Školního náměstí a v Komenského ulici. Další doklad, který potvrdil existenci pravěkého opevnění v prostoru historického jádra Chrudimi, přinesl archeologický výzkum v Lázeňské ulici, který se uskutečnil v roce 2009. Zde se jednalo o objev mělkého příkopu či žlabu. Na základě objevené keramiky v Lázeňské ulici je zřejmé, že existence tohoto opevněného sídliště započala ještě v době bronzové.³⁰⁰

Během výzkumu podél severní strany kostela Nanebevzetí Panny Marie byly ve výkopu pro kanalizaci v 80. letech 20. století objeveny reliкty dvou valových náspů a jednoho příkopu. Poznatky z Lázeňské ulice umožnily Janu Musilovi přijít s hypotézou, že stáří příkopu a jednoho ze dvou objevených náspů sahá do doby slezskoplatěnické kultury. Druhý 15 m vzdálený relikt valového náspu je mladohradištního stáří. V případě příkopu

²⁹⁴ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 61.

²⁹⁵ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 17.

²⁹⁶ Tamtéž, s. 16.

²⁹⁷ Tamtéž.

²⁹⁸ MUSIL, Jan. Záchrané archeologické výzkumy v Chrudimi v roce 2007. In *Chrudimské vlastivědné listy* 17, 2008, č. 4, s. 7.

²⁹⁹ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 17.

³⁰⁰ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 61.

a prvního valového tělesa se jedná o relikt fortifikace patřící ke slezskoplatěnickému hradišti.³⁰¹ Valový násep se nacházel na slezskoplatěnickém souvrství a dosahoval šířky 4,6 m a výšky 1,1 m.³⁰² Před tímto náspem byl zjištěn příkop, který dosahoval hloubky 1,5 m a šířky 5,5 m. K určení stáří reliktu valu a příkopu pomohl nález žlabovitého objektu v roce 2009 v Lázeňské ulici.³⁰³

Mladší dobu železnou (latén) představují lidé, o kterých se nám dochovaly písemné zprávy od antických autorů. Jedná se o historické Kelty, kteří své stopy zanechali i na katastru Chrudimi. Laténské osídlení bylo zjištěno v místech tzv. vojenského depa (severní okraj města), kde byla objevena polozemnice a relikt roštu hrnčírské pece.³⁰⁴ O dalším sídlišti víme díky nálezu žlabovitého objektu jihozápadně od kostela sv. Kříže.³⁰⁵ Laténská sídliště byla také objevena při zemních pracích spojených s výstavbou panelových domů Stromovka u Topolské silnice a ve výkopu pro horkovod v roce 1997, který probíhal parkem poblíž Husovy ulice.³⁰⁶ Další sídliště bylo objeveno v ulici obce Ležáků, kde byl nalezen ženský kostrový hrob.³⁰⁷ Dosud poslední objevené laténské sídliště bylo nalezeno v roce 2009 při stavbě OC Tesco (Chrudim – Píšť'ovy).³⁰⁸ Některé laténské předměty, objevené v inundaci řeky Chrudimky, vypovídají o intenzivním využívání krajiny v této době. Zřejmě byla tato sídliště součástí hospodářského zázemí keltského oppida u Českých Lhotic nedaleko Nasavrku.³⁰⁹ Své stopy zanechali historičtí Keltové i na místě, na kterém dnes stojí obchvat Chrudimi. Přesněji se jedná o naleziště Vestec II, které bylo prozkoumáno roku 2011. Z této lokality pochází zlomek skleněného keltského náramku z pozdní doby laténské a bronzová jehla spony s vinutím.³¹⁰ Další situace z laténské doby byly objeveny na nalezišti

³⁰¹ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 66.

³⁰² FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 24.

³⁰³ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 66.

³⁰⁴ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 18.

³⁰⁵ SIGL, Jiří. Výzkum sídliště u sv. Kříže v Chrudimi. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 13, 1986, č. 1 s. 73.

³⁰⁶ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 18.

³⁰⁷ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 61.

³⁰⁸ Tamtéž, s. 62.

³⁰⁹ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 18.

³¹⁰ MUSIL, Jan. Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu při stavbě obchvatu Chrudimi. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 18, 2014, s. 239.

Vestec – Topol. Bylo zde nalezeno mnoho kúlových jamek a baterie hrnčířských pecí. V roce 2013 zde bylo zjištěno celkem pět sídlištních jam.³¹¹

Odchod Keltů z krajiny znamenal pro tuto oblast snížení hustoty osídlení a příchod doby římské.³¹² Tu v tomto období reprezentovaly germánské kmeny. Do roku 2009 byly na území Chrudimi známy dvě polohy sahající svým stářím do doby římské a objevy několika antických mincí. Jelikož se antické mince používali i ve středověku, nelze se spoléhat na to, že je nám tu zanechaly germánské kmeny. Obě zjištěné polohy nebyly dosud blíže prozkoumány a nelze je s naprostou jistotou brát jako sídliště. První možné sídliště se nachází v prostoru areálu starého závodu Transporty u kostela sv. Kříže.³¹³ Druhé možné sídliště bylo zjištěno v jižní části chrudimského katastru.³¹⁴ Při stavbě OC Tesco (Chrudim – Píšť'ovy) bylo v roce 2009 objeveno sídliště nové, v pořadí třetí. To bylo dosud jako jediné prozkoumáno.³¹⁵ Celkem zde bylo objeveno 360 archeologických objektů. Pouze dvanáct z nich patřilo svým stářím do doby římské, případně do doby stěhování národů.³¹⁶ Dnes datujeme toto sídliště do mladší doby římské a do vinařického stupně doby stěhování národů.³¹⁷ Dalším, v pořadí čtvrtým místem, kde Germáni pobývali, je naleziště Vestec II, které se nachází na ploše dnešního obchvatu Chrudimi. Z podorničí zde byly získány zlomky germánské keramiky, část dvojdílné spony s knoflíkem na lučíku a roztažený bronzový nákrčník.³¹⁸

5.2 STŘEDOVĚK

5.2.1 RANÝ STŘEDOVĚK

5.2.1.1 STARŠÍ DOBA HRADIŠTNÍ

První Slované přišli na území Chrudimi v době 7. a 8. století. Dnes toto období nazýváme starší dobou hradištní. Tito naši předci nám v Chrudimi zanechali několik zlomků

³¹¹ MUSIL, Jan. Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu při stavbě obchvatu Chrudimi. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 18, 2014, s. 240.

³¹² MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 62.

³¹³ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 18.

³¹⁴ MUSIL, Jan. Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu při stavbě obchvatu Chrudimi. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 18, 2014, s. 239.

³¹⁵ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 62.

³¹⁶ FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. Pokračování záchranného archeologického výzkumu na obchvatu Chrudimi v roce 2013. In *Zprávy české archeologické společnosti sdružení archeologů Čech, Moravy a Slezska, Supplément* 93. 2014, s. 43.

³¹⁷ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 62.

³¹⁸ MUSIL, Jan. Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu při stavbě obchvatu Chrudimi. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 18, 2014, s. 239.

keramických nádob, přesněji na místě starého závodu Transporty (v sousedství železniční trati).³¹⁹

Odkud tito lidé přišli do Čech, není známo. V úvahu připadá několik tras. První variantou je Trstenická stezka (spojnice Čech s Moravou). Jelikož nebylo v jižní polovině východních Čech objeveno mnoho keramiky, je potřeba k této variantě přistupovat opatrně. Jako další varianty se nám nabízejí cesta Haberská (středověký název), údolí řeky Doubravy (tzv. libická stezka), trasa přes polské Kladsko a cesta přes libavské sedlo nedaleko Žacléře.³²⁰ Poslední dvě trasy vedou do Čech ze severního směru (od Polska).

5.2.1.2 STŘEDNÍ DOBA HRADIŠTNÍ

HOSPODÁŘSKÉ ZÁZEMÍ CHRUDIMSKÉHO HRADIŠTĚ

Ve střední době hradištní (9.–10. století) se kolem chrudimského hradiště vytvořila hustá síť slovanských sídlišť. Celkem jich bylo do dnešní doby zjištěno sedm. Čtveřice sídlišť se nacházela přímo na terase Chrudimky. Na základě poloh objevených sídlišť usuzujeme, že levobřeží Chrudimky mělo větší význam. Nejblíže položené sídliště k chrudimskému ostrohu se nacházelo v Soukenické ulici, v místě základů dnes stojícího domu pro seniory (zde bylo objeveno pět sídlištních jam). To nejvzdálenější se nachází jižně od návrší Pumberka. Další poměrně vzdálená sídliště od historického jádra byla zjištěna poblíž obce Vestec a jižně od centra po pravé straně silnice z Chrudimi do Slatiňan (v sousedství bývalého pivovaru). Značná část sídlišť byla také objevena na základě povrchového sběru v okolí Chrudimi. Tímto způsobem bylo například zjištěno sídliště nacházející se severozápadně od centra v městských sadech (objev zásobní jámy na obilí) a na místě, kde se dnes nachází nejstarší kostel v Chrudimi (u sv. Kříže).³²¹ Dále bylo v roce 2011 zjištěno možné sídliště na nalezišti Vestec II, které bylo prozkoumáno při stavbě obchvatu Chrudimi. V sídlištních vrstvách zde byla nalezena sekundárně uložená keramika pocházející z 9. a 10. století.³²² V roce 2011 bylo objeveno na nalezišti Kočí I několik řad kúlových či sloupových jam. Ty byly datovány do středohradištního období. Dále byla keramika z této doby získána na nalezišti Kočí III.³²³

³¹⁹ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 19.

³²⁰ Tamtéž.

³²¹ Tamtéž, s. 20.

³²² MUSIL, Jan. Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu při stavbě obchvatu Chrudimi. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 18, 2014, s. 239.

³²³ Tamtéž, s. 242.

PODOBA CHRUDIMSKÉHO HRADIŠTĚ

O tom, jak vypadalo městské jádro Chrudimi v době středohradištní, nám dnes může vypovědět pouze archeologie. Archeologický výzkum, který jako první přinesl poznatky o době středohradištní, se uskutečnil v letech 1989 a 1990 ve Štěpánkově ulici (čp. 85/I). Zjištěno zde bylo několik sídlištních situací (sídlištní jáma, několik kůlových jamek a polozemnice).³²⁴ Dalším přínosem pro poznání tohoto období byl archeologický výzkum na Resselově a Školním náměstí.³²⁵

Nejnovější poznatky o středohradištním období dnes máme z Hradební ulice a Kolárovy ulice. Výzkum, který se odehrál v Hradební ulici v roce 2006, zjistil středohradištní situace (stopy po dřevěných stavbách, plotech a zásobnících). Dnes tyto situace datujeme do 9. století.³²⁶ Poslední poznatky o době středohradištní máme z Kolárovy ulice, kde v roce 2007 proběhl archeologický výzkum.³²⁷

OPEVNĚNÍ CHRUDIMSKÉHO HRADIŠTĚ

Podoba opevnění Chrudimi v době středohradištní byla dlouho záhadou. Teprve až výzkum v 80. letech 20. století ve Štěpánkově ulici (čp. 85/I.) zaznamenal terénní nerovnost. Na základě faktu, že tato nerovnost po svahu nabývá na mocnosti, byla stanovena hypotéza, že se tyto terénní vrstvy ukládaly za nějakým mohutným tělesem (pravděpodobně valem).³²⁸

Výzkum provedený v letech 1996 a 1997 ve Filištině ulici zjistil příkop, který byl zřejmě součástí hradištní fortifikace. Nálezy keramiky a železného křížku umožnily datovat existenci tohoto příkopu do 9. – 10. století, tedy do doby středohradištní. Příkop byl široký čtyři metry a hluboký cca dva metry. Bylo zde zjištěno, že tento příkop byl minimálně jednou obnoven.³²⁹ Poloha příkopu je pro nás záhadou. Nachází se totiž pouze několik metrů od hrany ostrohu. Na základě poznatků v 90. letech 20. století byla stanovena hypotéza, že chrudimské hradiště mohly v době středohradištní chránit dva valy. Objevený příkop se

³²⁴ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. Zjišťovací výzkum v Chrudimi – Štěpánkově ulici čp. 85 v roce 1989. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 17, 1990, č. 1 s. 71.

³²⁵ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 21.

³²⁶ FROLÍK, Jan. Záchrané archeologické výzkumy v Chrudimi v roce 2006. In *Zprávy české archeologické společnosti sdružení archeologů Čech, Moravy a Slezska, Supplément* 68, 2007, s. 46.

³²⁷ MUSIL, Jan. Záchrané archeologické výzkumy v Chrudimi v roce 2007. In *Chrudimské vlastivědné listy* 17, 2008, č. 4, s. 7.

³²⁸ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. Zjišťovací výzkum v Chrudimi – Štěpánkově ulici čp. 85 v roce 1989. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 17, 1990, č. 1 s. 66.

³²⁹ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 21.

zřejmě nacházel přímo mezi nimi. Možná poloha obou valů byla stanovena do dvou míst. První (vnitřní) val se mohl nacházet v místech, kde dnes stojí vrcholně středověké a novověké domy. Ohledně druhého valu (vnějšího) byla jeho poloha stanovena k hraně ostrohu, což by bylo logické. V současné době tuto hypotézu Jan Musil odmítá.³³⁰

Posledním přínosem pro poznání středohradištního opevnění Chrudimi je výzkum na Školním náměstí a v Komenského ulici. Ten probíhal v letech 2005 a 2006 a zjistil zde valové těleso roštové konstrukce. Jako základ této fortifikace posloužil pravěký val, který na chrudimském ostrohu vybudovali lidé slezskoplatěnické kultury. Dochovaná výška pravěkého valu činila 1,5 m. Celková dochovaná výška činila 2,5 m a šířka 7 m. *Za touto hradbou bylo odkryto středohradištní souvrství o mocnosti 0,35 m s torzem zahloubeného objektu.*³³¹ Znovu se tohoto valu dotkl archeologický výzkum až v roce 2014.³³²

5.2.1.3 MLADŠÍ DOBA HRADIŠTNÍ

PŘEDHRADÍ CHRUDIMSKÉHO HRADIŠTĚ

Hradiště se v této době skládalo ze dvou částí. První část tvořila akropole a druhou část tvořilo předhradí (místo, kde se dnes nachází čtvrť Nové město).³³³ Předhradí bylo zřejmě chráněno valem. Dodnes je patrné, kde se tento val nacházel (obloukovitý průběh ulice Na Valech). Archeologický výzkum provedený na křižovatce ulic Opletalova a Na Valech zjistil ve výkopu pro kanalizaci relikv příkopu. Na základě tohoto nálezu lze usoudit, že se před valem, který chránil předhradí, nacházel příkop. Relikt tohoto valu lze dodnes zpozorovat na zahradách domů v ulici Na Valech čp. 493/II a 519/II.³³⁴

Dodnes nebyl tento pozůstatek valového tělesa archeologicky prozkoumán. V současné době spoléháme na řez tohoto objektu pocházející z roku 1935. Z něho hypoteticky usuzujeme, že na valu proběhly dvě stavební fáze. První stavební fázi spojujeme s raně středověkým obdobím a druhou fází klademe do období vrcholného středověku, případně raného novověku.³³⁵

³³⁰ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 64.

³³¹ Tamtéž.

³³² MUSIL, Jan. Záchranný archeologický výzkum při stavbě horkovodu v městském jádru Chrudimi. In *Zprávy české archeologické společnosti sdružení archeologů Čech, Moravy a Slezska, Supplément 97*, 2015, s. 51.

³³³ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 65.

³³⁴ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 26.

³³⁵ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 65.

HOSPODÁŘSKÉ ZÁZEMÍ CHRUDIMSKÉHO HRADIŠTĚ

O sídlištích, která tvořila hospodářské zázemí Chrudimi, nám vypovídá archeologie. Na ploše dnešní Chrudimi víme o 15 sídlištních lokalitách, dvě z nich byly objeveny na trase silničního obchvatu. Do současné doby se nám dochovala z hospodářského zázemí chrudimského hradiště pouze jediná stavba. Jedná se o kostel sv. Kříže, který byl součástí tržní osady. Jeho poloha se nachází jižně od ostrohu. Dnes datujeme nejstarší konstrukce kostela do doby románské. První polovina 13. století byla pro toto sídliště vrcholným obdobím, kdy osídlení dosáhlo největší rozlohy.³³⁶ Zřejmě toto sídliště zaniklo v polovině 13. století (absence mladších objektů) z důvodu přesunutí trhu do nově lokovaného města.³³⁷ O životě lidí, žijících v této osadě, vypovídají předměty nalezené u koster v blízkosti kostela (esovitě záušnice a tři denáry pocházející z 11. a 12. století).³³⁸

Na základě poznatků, které učinila archeologie do současnosti, lze konstatovat, že se sídliště koncentrovala okolo celého historického jádra Chrudimi. Sever Chrudimi byl zřejmě v době mladohradištní málo osídlený. Dosud bylo na této straně objeveno mladohradištní sídliště (Vestec II), které se nachází na trase obchvatu,³³⁹ a jeden mincovní depot.³⁴⁰ Na nalezišti Vestec II bylo objeveno několik zásobních jam a jedna pec.³⁴¹

Západně od ostrohu se nacházely tři sídlištní areály. Jeden byl situován na terase řeky Chrudimky, druhý v její nivě a³⁴² třetí východně od hotelu Bohemia (nález mladohradištních záušnic).³⁴³ Na východě Chrudimi víme o pěti lokalitách a dvou pravděpodobných (o nich nám vypovídají nálezy střepů).³⁴⁴ Jednou z těchto lokalit je naleziště Kočí III na trase obchvatu. Situace zde objevené byly charakteru kúlových jamek, které vytvářely půdorysy

³³⁶ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 27.

³³⁷ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 71.

³³⁸ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 27.

³³⁹ MUSIL, Jan. Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu při stavbě obchvatu Chrudimi. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 18, 2014, s. 239.

³⁴⁰ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 28.

³⁴¹ MUSIL, Jan. Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu při stavbě obchvatu Chrudimi. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 18, 2014, s. 239.

³⁴² MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 71.

³⁴³ FROLÍK, Jan – PECINOVSKÁ, Monika – VEPŘEKOVÁ, Jana. Nález židovské rituální lázně – Mikve – v Chrudimi. Záchranný archeologický výzkum na Jánském předměstí v roce 2013. In *archaeologia historica* 40, 2015, č. 2, s. 896.

³⁴⁴ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 28.

víceprostorových domů. Ty byly uspořádány do dvorcovských struktur. Z tohoto naleziště také pochází raně středověký stříbrný denár.³⁴⁵

Osídlení nacházející se jižně od ostrohu bylo zaznamenáno ve dvou lokalitách. V první lokalitě je oblast kolem kostela sv. Kříže a v druhé lokalitě jsou tři sídliště. Jihovýchodně od centra byly zaznamenány další lokality s výskytem mladohradištní keramiky, ale současný stav poznání nám neumožňuje o této oblasti vypovědět více.³⁴⁶

Poslední lokality, které byly součástí hospodářského zázemí Chrudimi, byly zjištěny na hranici katastrů mezi Chrudimí a obcí Vestec.³⁴⁷ Jak se dostaly mladohradištní střepy na plochu pravěkého hradiště na návrší Pumberka je dodnes otázkou.³⁴⁸

OPEVNĚNÍ CHRUDIMSKÉHO HRADIŠTĚ

První osobou, která v Chrudimi objevila relikv mladohradištní fortifikace, je architekt František Schmoranz. Stalo se tak v 19. století. Jeho objev pod kostelem Nanebevzetí Panny Marie, který sám považoval za příkop, dnes interpretujeme jako meziprostor mezi dvěma valy.³⁴⁹ Kromě tohoto objevu zaznamenal František Schmoranz v Chrudimi dva další příkopy, a to na Novém Městě (Opletalova ulice) a³⁵⁰ v prostoru pod Prachárnou (16,5 m široký).³⁵¹

Teprve až v 80. letech 20. století navázali archeologové na Františka Schmoranze a poprvé prozkoumali mladohradištní opevnění. Dnes víme, že mladohradištní opevnění procházelo Resslerovým a Školním náměstím, ulicemi Štěpánkova (čp. 85/I), Filištiná (čp. 37/I–40/I),³⁵² Lázeňská³⁵³ a Komenského.³⁵⁴

Na ploše Resslerova a Školního náměstí byla poprvé detekována mladohradištní fortifikace v 80. letech 20. století. Její relikv objevili archeologové ve výkopu pro kanalizaci podél severní strany kostela Nanebevzetí Panny Marie. Tento val byl nalezen 15 m východněji od již zmíněného valu a příkopu spojeného se slezskoplatěnickou kulturou. Val dosahoval šířky 10 m a byl opatřen kamennou plentou. Jeho dochovaná výška činila 1,6 m.

³⁴⁵ MUSIL, Jan. Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu při stavbě obchvatu Chrudimi. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 18, 2014, s. 242.

³⁴⁶ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 71.

³⁴⁷ Tamtéž, s. 72.

³⁴⁸ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 28.

³⁴⁹ Tamtéž, s. 69.

³⁵⁰ Tamtéž, s. 68.

³⁵¹ Tamtéž, s. 69.

³⁵² Tamtéž, s. 23.

³⁵³ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 66.

³⁵⁴ Tamtéž, s. 67.

Zjištěn zde byl i příkop, který zde dosahoval šířky 9 m a jeho dna nebylo dosaženo.³⁵⁵ Tento relikv valu můžeme dávat do souvislosti s valovým objektem objeveným v roce 2009 v Lázeňské ulici. I u něj bylo zjištěno, že jeho čelní stěnu tvořila kamenná plenta, která zde nesla stopy po ohni.³⁵⁶

Další výzkum, který navázal na práci archeologů u kostela Nanebevzetí Panny Marie, se odehrál v letech 2004–2006 na Školním náměstí a v Komenského ulici. Ten zde zjistil, že objevený val prošel minimálně čtyřmi stavebními fázemi. Výsledkem byl vznik tělesa o šířce 10 m.³⁵⁷ Další poznatky o tomto mladohradištním valu byly získány v roce 2007, kdy bylo zjištěno, že horní partii tvořila dřevěná konstrukce.³⁵⁸

Když se vrátím k práci archeologů v letech 2004–2006 na Školním náměstí a v Komenského ulici, tak musím konstatovat, že cílem archeologů bylo ověřit si, jestli v Chrudimi existoval hrad. Tento výzkum se dotkl Komenského ulice, místa, kde kdysi stála Žižkova věž (součást hradu). Výsledkem výzkumu byl nález relikvu mladohradištního valového tělesa. Objevený pozůstatek valu zasahoval do parcely čp. 290/8 a do dvorku zaniklého čp. 58/I v sousedství čp. 57/I (tzv. stará škola).³⁵⁹ Nejvýznamnějším počinem této archeologické akce se stala sonda II., která byla provedena u nároží Žižkovy věže. Ta přímo zasáhla komoru mladohradištního valu, který se nacházel 0,3 m pod povrchem. Bylo zde zjištěno, že valu předcházela jiný objekt pravěkého stáří, jehož zánik zapříčinil požár. Na základě nalezené propálené mazanice soudíme, že byl i tento mladohradištní val zasažen požárem. Konstrukci zadní stěny tvořila šikmo zaražená břevna, která jistila příčné desky. Objevený val měl zřejmě dvě stavební fáze. K první patřila nalezená komora, která byla zničena požárem. Druhou fází představuje oprava valu, která zde proběhla po delší době. Dále zde bylo zjištěno, že do povrchu valu byly v pozdější době zahloubeny objekty mladšího stáří.³⁶⁰

Znovu se tohoto valu dotkl archeologický výzkum v roce 2014. Ten zde na podnět stavby horkovodu ověřil, že valové opevnění s roštovou konstrukcí, objevené mezi lety 2004–2006, vzniklo ve středohradištním období. Další jeho úprava proběhla v období

³⁵⁵ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 24.

³⁵⁶ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 66.

³⁵⁷ Tamtéž, s. 67.

³⁵⁸ MUSIL, Jan. Záchrané archeologické výzkumy v Chrudimi v roce 2007. In *Chrudimské vlastivědné listy* 17, 2008, č. 4, s. 7.

³⁵⁹ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 68.

³⁶⁰ Tamtéž.

mladohradištním, kdy bylo valové těleso rozšířeno pomocí komorové konstrukce. Poslední stavební etapu představuje sypané těleso bez armatury. Následné stavební aktivity jsou již spojeny se stavbou městského hradu.³⁶¹

Výzkum ve Štěpánkově ulici (čp. 85/I) našel malý fragment valu, který pravděpodobně podlehl požáru (doklad uhlíků). Dochovaly se zde fragmenty jeho dřevěné konstrukce (dva trámky a žlábký po dřevěné konstrukci). Val byl v době svého zániku široký minimálně 2,5 m. Destrukce valu způsobila, že se jeho těleso vyvrátilo dozadu. Jižní stěna se nám nedochovala kvůli lidské aktivitě v pozdějším období.³⁶²

Mladohradištní fortifikace se také dotkl archeologický výzkum ve Filištínské ulici (čp. 37/I–40/I). Byla zde objevena část zadní stěny valu. Konstrukci valového objektu tvořily horizontálně položené trámy, které jistilo několik mohutných kůlů. Nalezená keramika nám vypovídá o tom, že nalezený val minimálně dvakrát shořel. Jeho destrukce z části vyplnila mělkou depresi po středohradištním příkopu. Na základě předchozích nálezů datujeme první požár do 11. a druhý do 12. století.³⁶³

PODOBA HRADU V CHRUDIMI

Již od 80. let 20. století je předmětem zájmu archeologů prostor mezi Břetislavovou a Komenského ulicí. Průběh Břetislavovy ulice je obloukovitý, což nám vypovídá o tom, že tato ulice kdysi něco respektovala. To přivedlo archeology Jana Frolíka a Jiřího Sigla k hypotéze, že v těchto místech kdysi existoval městský hrad. O něm se totiž nepřímo zmiňuje Jindřich Vlach ve své formulářové sbírce.³⁶⁴ Teprve až v roce 2014 byla potvrzena jeho skutečná existence v Chrudimi.³⁶⁵ Příčinou zániku Chrudimského hradu byl mohutný požár, který zasáhl město před rokem 1338.³⁶⁶ Na jeho místě se dnes z části nachází presbytář kostela Nanebevzetí Panny Marie.³⁶⁷

³⁶¹ MUSIL, Jan. Záchranný archeologický výzkum při stavbě horkovodu v městském jádru Chrudimi. In *Zprávy české archeologické společnosti sdružení archeologů Čech, Moravy a Slezska, Supplément* 97, 2015, s. 51.

³⁶² Tamtéž.

³⁶³ Tamtéž.

³⁶⁴ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 27.

³⁶⁵ MUSIL, Jan. Záchranný archeologický výzkum při stavbě horkovodu v městském jádru Chrudimi. In *Zprávy české archeologické společnosti sdružení archeologů Čech, Moravy a Slezska, Supplément* 97, 2015, s. 51.

³⁶⁶ FROLÍK, Jan. Chrudim v době Karla IV. Archeologie k podobě a vývoji města. In FROLÍK, Jan (ed.). *Chrudim v době Karla IV*, 2016, s. 13.

³⁶⁷ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 34.

Do současné doby byla konstrukce hradu zaznamenána ve třech případech. K prvnímu případu je potřeba přistupovat opatrně, jelikož se jedná o údajný objev příkopu v 19. století. Tento objev učinil František Schmoranz ve spolupráci s Mořicem Lüssnerem. Ve druhém případě se jednalo o archeologickou akci, jejímž cílem bylo nalézt konstrukci hradu, a tím vyvrátit veškeré pochybnosti o jeho existenci. Tento archeologický výzkum probíhal mezi lety 2004–2006 a opravdu objevil onu hledanou konstrukci hradu. V posledním případě se jedná o archeologický výzkum prováděný v roce 2014. Ten potvrdil, že konstrukce objevená v roce 2006 opravdu patří k hradu.³⁶⁸

Archeologická akce z let 2004–2006 si jistě zaslouží více pozornosti. Již před jejím zahájením bylo známo díky výzkumu při stavbě trafostanice na parcele zaniklého čp. 59/I, že tato oblast byla ve 12. století intenzivně osídlena.³⁶⁹ O této poloze (prostor mezi Břetislavovou a Komenského ulicí) bylo možné z historických map vyčíst, že se zde kdysi nacházela Žižkova věž.³⁷⁰ Zřejmě jediná součást hradu,³⁷¹ která přežila osudný požár. Právě proto bylo pro výzkum vybráno místo, které by bylo co nejblíže místu, kde kdysi stávala dnes již zaniklá Žižkova věž.³⁷² Výsledkem výzkumu byl objev středohradištního valového tělesa, do kterého se zahlubovalo zdivo z velkých opukových kvádrů. Na základě toho bylo usouzeno, že objevené zdivo bylo součástí nějaké věžovité stavby.³⁷³ Opět se ke konstrukci hradu vrátil archeologický výzkum v roce 2014. Ten objevil jeho východní zeď postavenou shodným postupem. Po zániku hradu zde vznikl řadový hřbitov,³⁷⁴ který nezasahuje do půdorysu Žižkovy věže. To znamená, že tato věž zde musela stát ještě před tím, než vznikl samotný hřbitov. Od toho usuzujeme, že Žižkova věž byla součástí hradu.³⁷⁵

³⁶⁸ MUSIL, Jan. Záchraný archeologický výzkum při stavbě horkovodu v městském jádru Chrudimi. In *Zprávy české archeologické společnosti sdružení archeologů Čech, Moravy a Slezska, Supplément* 97, 2015, s. 51.

³⁶⁹ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 27.

³⁷⁰ FROLÍK, Jan. Hrad v Chrudimi? (Archeologický výzkum na Školním náměstí a v Komenského ulici v letech 2004–2006). In *Castellologica Bohemica* 11, 2008, s. 555.

³⁷¹ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 34.

³⁷² FROLÍK, Jan. Hrad v Chrudimi? (Archeologický výzkum na Školním náměstí a v Komenského ulici v letech 2004–2006). In *Castellologica Bohemica* 11, 2008, s. 555.

³⁷³ FROLÍK, Jan. Záchrané archeologické výzkumy v Chrudimi v roce 2006. In *Zprávy české archeologické společnosti sdružení archeologů Čech, Moravy a Slezska, Supplément* 68, 2007, s. 47.

³⁷⁴ MUSIL, Jan. Záchraný archeologický výzkum při stavbě horkovodu v městském jádru Chrudimi. In *Zprávy české archeologické společnosti sdružení archeologů Čech, Moravy a Slezska, Supplément* 97, 2015, s. 51.

³⁷⁵ FROLÍK, Jan. Hrad v Chrudimi? (Archeologický výzkum na Školním náměstí a v Komenského ulici v letech 2004–2006). In *Castellologica Bohemica* 11, 2008, s. 576.

POHŘEBIŠTĚ V CHRUDIMI

V současné době víme o pěti místech, na kterých probíhalo pohřbívání obyvatel Chrudimi v době mladohradištní. Těmi nejdůležitějšími místy jsou okolí kostela Nanebevzetí Panny Marie, u kostela sv. Kříže, u kostela sv. Kateřiny. V případě zbylých dvou se jedná o Filištínskou (čp. 27/I a 35/I) a o Dašickou ulici, které jsou dokladem toho, že pohřbívání probíhalo i na jiných místech.

V případě kostela Nanebevzetí Panny Marie se předpokládá, že v době mladohradištní ještě neexistoval. Zřejmě zde v tomto období vykonával farní funkci nějaký jeho předchůdce.³⁷⁶ Pohřebiště zde zahrnovalo plochu Resslerova a Školního náměstí. V severovýchodním rohu Resslerova náměstí (naproti balustrádě) na místě zaniklých domů čp. 54/I–55/I byl nalezen kostrový hrob.³⁷⁷ Další hrob z doby mladohradištní byl objeven jen několik metrů severněji. Z chrudimského ostrohu tu máme dále objevy ve Filišínské ulici, kde byl objeven kostrový hrob na parcelách čp. 27/I a³⁷⁸ 35/I.³⁷⁹ Stáří hrobů v okolí kostela Nanebevzetí Panny Marie bylo možné určit na základě hrobových nálezů, mezi nimiž se nacházely záušnice.³⁸⁰ Později bylo pohřebiště rozšířeno o plochu zaniklého hradu.³⁸¹

Na předměstích se v této době pohřbívalo u kostela sv. Kříže a v ulicích Husova, Dašická. Vyjma ulice Dašická se všechny nalezené hroby nacházejí v blízkosti kostela. Pohřebiště v Dašické ulici je řadové a bylo objeveno v roce 2015. Na jeho ploše bylo nalezeno celkem šest kostrových hrobů,³⁸² jejichž stáří sahá do přelomu 12. a 13. století.³⁸³ O mladohradištním pohřebišti u kostela sv. Kříže nám vypovídají předměty nalezené u koster (esovité záušnice a tři denáry pocházející z 11. a 12. století).³⁸⁴ Pohřebiště mladohradištního

³⁷⁶ FROLÍK, Jan. Hrad v Chrudimi? (Archeologický výzkum na Školním náměstí a v Komenského ulici v letech 2004–2006). In *Castellologica Bohemica* 11, 2008, s. 27.

³⁷⁷ Tamtéž, s. 26.

³⁷⁸ Tamtéž, s. 27.

³⁷⁹ MUSIL, Jan. Záchranné archeologické výzkumy v Chrudimi v roce 2007. In *Chrudimské vlastivědné listy* 17, 2008, č. 4, s. 7.

³⁸⁰ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 27.

³⁸¹ MUSIL, Jan. Záchranný archeologický výzkum při stavbě horkovodu v městském jádru Chrudimi. In *Zprávy české archeologické společnosti sdružení archeologů Čech, Moravy a Slezska, Supplément* 97, 2015, s. 51.

³⁸² MUSIL, Jan. Archeologický výzkum při rozšiřování slince v Chrudimi, Dašické ulici v roce 2015. In *Chrudimské vlastivědné listy* 24, 2015, č. 6, s. 15.

³⁸³ Tamtéž, s. 18.

³⁸⁴ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 27.

stáří se zřejmě nacházelo i v Husově ulici nedaleko kostela sv. Kateřiny. V tomto případě se jedná o hrob, jehož depot tvoří 2 esovité záušnice a denár Vratislava II.³⁸⁵

5.2.2 VRCHOLNÝ STŘEDOVĚK

PODOBA MĚSTA CHRUDIMI

Nejvíce nás k podobě vrcholně středověkého města přiblížil archeologický výzkum provedený na Resslerově náměstí. Ten zde zjistil, že původní plocha náměstí byla menší. Ve výkopech pro kanalizaci zde byly zjištěny stopy po planýrkách, které byly zřejmě provedeny při lokaci města. Veškeré starší objekty byly zavezeny a zbořeny. Cílem těchto planýrek bylo vyrovnat plochu ostrohu. Planýrky snížily východní část, a naopak zvýšili část západní. Na zplanýrovanou plochu byla poté navezena vrstva šterku, do které se zahloubily první vrcholně středověké objekty. Výzkum zde objevil 14 objektů (zemnice a polozemnice). Několik objektů, které byly objeveny před průčelími dnešních budov, respektují současné hranice parcel.³⁸⁶ Nalezené objekty byly dlouhé v rozmezí 1,4 – 4,9 m a byly postaveny na čtvercovém půdorysu. Tato obydlí byla zahloubena do hloubky v rozmezí 60–100 cm a v některých případech byla hloubka i větší. Dřevěné konstrukce těchto staveb jsou doložené nalezenou mazanicí. V některých případech byl použit i kámen. Všechny tyto objekty podlely požáru, který pravděpodobně nepřímo dokládají privilegia vydaná Karlem IV.³⁸⁷

Nalezený archeologický materiál, objevený při výzkumu Resslerova náměstí, datujeme do konce 13. století, případně do 1. poloviny 14. století. Po tomto ničivém požáru byly zřejmě všechny dřevěné stavby nahrazeny kamennými. Obnova města probíhala na pozměněném půdorysu. Parcely domů byly v této době odděleny pletenými ploty, jejichž existenci doložil výzkum ve Štěpánkově (čp. 85/I) a Filištině ulici (čp. 37/I–40/I). Dále nám o tomto období vypovídají nálezy učiněné v odpadních jímkách. Nejstarší jímky datujeme do přelomu 13. a 14. století.³⁸⁸

Dosud nejvýznamnější archeologická akce v historickém jádru města, proběhla v Hradební ulici.³⁸⁹ Tento výzkum se dotkl parcel čp. 10/I, 14/I a části 15/I.³⁹⁰ Na těchto

³⁸⁵ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudimsko v raném středověku. Vývoj osídlení a jeho proměny*. Hradec Králové, 1995, s. 64.

³⁸⁶ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 31.

³⁸⁷ Tamtéž, s. 32.

³⁸⁸ Tamtéž, s. 32.

³⁸⁹ MUSIL, Jan. Soubor raně novověkých hliněných dýmek z Hradební ulice v Chrudimi. In UNGERMAN, Šimon (ed.) *Zaměřeno na středověk*, 2010, s. 509.

místech bylo možné získat nejvíce informací o podobě středověkého a raně novověkého domu. Poprvé se archeologové Hradební ulice dotkli v roce 1994 během demolice domů, které na zkoumané ploše původně stály. Zástavba, jež se stala předmětem demolice, vznikla až po třicetileté válce. Objekty, které byly součástí této zástavby před třicetiletou válkou podlely požáru.³⁹¹ Až do roku 2006 zůstala tato plocha po neuvážených demolicích nevyužívána. Archeologický výzkum byl opět v Hradební ulici obnoven až na podnět plánované stavby obchodního a bytového centra s podzemními garážemi (Balustráda) v roce 2006.³⁹²

Během archeologického výzkumu zde bylo objeveno, kromě zdiva zbořených budov, deset jímek a čtyři odpadní jámy.³⁹³ *Nejzajímavějším nálezem byla část sklepa datovaného do 14. století a rohová část zahloubeného objektu ze 13. století interpretovaná jako zemnice.*³⁹⁴ Bohužel se tyto relikty středověkých domů nepodařilo památkově ochránit.³⁹⁵ Analogicky podobný objekt byl objeven při rekonstrukci inženýrských sítí v roce 2007 v Kollárově ulici.³⁹⁶

Na základě objevených situací víme, že se zde ve 13. století nacházela dřevěná zástavba a že její podlahy tvořil jíl. Na počátku 14. století tuto zástavbu nahradila zástavba opět dřevěná s tím rozdílem, že stála na kamenné podezdívce a byla nejméně dvouprostorová. Všechny tyto situace podlely požáru v první třetině 14. století.³⁹⁷ Jak ničující byl požár nám také vypovídá situace objevená během výzkumu domu čp. 22/I ve Filištínské ulici.³⁹⁸

Během výzkumu bylo zjištěno, že k vyměření Hradební ulice došlo až po založení města. Ulice si udržela neměnný průběh od 13. stol. až do 2. poloviny 19. stol. Od doby svého

³⁹⁰ KOZÁKOVÁ, R. – FROLÍK, J. Bohatý soubor skla v Chrudimi, Hradební ulici. In *Historické sklo* 5, 2011, s. 76.

³⁹¹ FROLÍK, Jan. Záchrané archeologické výzkumy v Chrudimi v roce 2006. In *Zprávy české archeologické společnosti sdružení archeologů Čech, Moravy a Slezska, Supplément* 68, 2007, s. 47.

³⁹² MUSIL, Jan. Soubor raně novověkých hliněných dýmek z Hradební ulice v Chrudimi. In UNGERMAN, Šimon (ed.) *Zaměřeno na středověk*, 2010, s. 509.

³⁹³ FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. Záchraný archeologický výzkum v Hradební ulici v Chrudimi v roce 2006. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 14, 2010, s. 8.

³⁹⁴ Tamtéž, s. 4.

³⁹⁵ Tamtéž, s. 5.

³⁹⁶ MUSIL, Jan. Záchrané archeologické výzkumy v Chrudimi v roce 2007. In *Chrudimské vlastivědné listy* 17, 2008, č. 4, s. 7.

³⁹⁷ FROLÍK, Jan. Záchrané archeologické výzkumy v Chrudimi v roce 2006. In *Zprávy české archeologické společnosti sdružení archeologů Čech, Moravy a Slezska, Supplément* 68, 2007, s. 47.

³⁹⁸ MUSIL, Jan. Zpráva o záchraném archeologickém výzkumu v čp. 22/I ve Filištínské ulici v Chrudimi v roce 2008. In *Chrudimské vlastivědné listy* 21, 2012, č. 5, s. 4.

vzniku byla až 6 x předlážděna z důvodu narůstání terénu.³⁹⁹ Největší nárůst terénu byl zaznamenán ve 2. polovině 13. stol. a na počátku 14. století (cca o 1 m). Díky tomu, že byla trasa Hradební ulice ve 2. polovině 19. stol. změněna, se nám dochovala podél okraje zkoumané plochy valounová dlažba s odvodňovacím kanálkem uprostřed.⁴⁰⁰

Mezi nejzajímavější nálezy z Hradební ulice patří soubor novověkých dýmek (19 dýmek) a⁴⁰¹ skla. Předměty ze skla (40 nádob) byly nalezeny ve 23 objektech.⁴⁰² Stáří souboru skla lze zařadit do doby v rozmezí od počátku 14. století až do konce 18. století.⁴⁰³ Dále zde byl objeven ojedinělý hrob novorozence a⁴⁰⁴ 69 mincí.⁴⁰⁵

V roce 2007 byl objeven relikv z děného suterénu v Kollárově ulici. Jak jsem již výše uvedl, byl podobný sklepu objevenému v Hradební ulici. Jednalo se o dřevozemní objekt se zahloubeným suterénem pocházejícím z doby lokace města (2. polovina 13. stol.).⁴⁰⁶

Poslední archeologický výzkum, který dosud přinesl poznatky o podobě městského jádra v době vrcholného středověku proběhl v Muzeu loutkářských kultur roku 2012. Sice je tento výzkum svojí rozlohou oproti předchozím zanedbatelný, ale i tak si zaslouží naši pozornost. Během rekonstrukce muzea byla pod podlahou objevena studna, případně odpadní jámka. Ta byla zahloubena do opukové skály a její hloubka činila 9,1 m. Tvar objektu byl obdélný a v hloubce 1,5 m se nacházel přepad ústící do prostoru parkánu. Ze dna objektu byl získán menší soubor keramiky, který datujeme do 15. a 16. století. Tehdy asi přestal plnit svou primární funkci a začal sloužit jako smetiště.⁴⁰⁷

Podobu vrcholně středověkého předměstí nám přiblížil výzkum před hotelem Bohemia na Masarykově náměstí. Ten zde roku 2013 objevil velké množství situací, o kterých se

³⁹⁹ FROLÍK, Jan. Záchrané archeologické výzkumy v Chrudimi v roce 2006. In *Zprávy české archeologické společnosti sdružení archeologů Čech, Moravy a Slezska, Supplément* 68, 2007, s. 47.

⁴⁰⁰ FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. Záchraný archeologický výzkum v Hradební ulici v Chrudimi v roce 2006. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 14, 2010, s. 6.

⁴⁰¹ MUSIL, Jan. Soubor raně novověkých hliněných dýmek z Hradební ulice v Chrudimi. In UNGERMAN, Šimon (ed.) *Zaměřeno na středověk*, 2010, s. 519.

⁴⁰² KOZÁKOVÁ, R. – FROLÍK, J. Bohatý soubor skla v Chrudimi, Hradební ulici. In *Historické sklo* 5, 2011, s. 76.

⁴⁰³ Tamtéž, s. 75.

⁴⁰⁴ FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. Záchraný archeologický výzkum v Hradební ulici v Chrudimi v roce 2006. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 14, 2010, s. 6.

⁴⁰⁵ Tamtéž, s. 11.

⁴⁰⁶ MUSIL, Jan. Záchrané archeologické výzkumy v Chrudimi v roce 2007. In *Chrudimské vlastivědné listy* 17, 2008, č. 4, s. 7.

⁴⁰⁷ MUSIL, Jan. Záchrané archeologické výzkumy Regionálního muzea v Chrudimi v roce 2012. In *Zprávy české archeologické společnosti sdružení archeologů Čech, Moravy a Slezska, Supplément* 89, 2013, s. 17.

zmiňuji v podkapitole PODOBA CHRUDIMSKÉHO PŘEDMĚSTÍ, která je součástí kapitoly RANÝ NOVOVĚK.⁴⁰⁸

MĚSTSKÉ OPEVNĚNÍ CHRUDIMI

Podoby vrcholně středověkého hradebního pásma se nejvíce dotkly výzkumy na Školním náměstí, v Široké ulici a v severovýchodním nároží městského hradebního systému, západně od bašty Prachárny.

Výzkum na Školním náměstí prokázal, že městská hradba v tomto místě dosahovala šířky 2,5 m. Také zde byl zjištěn příkop, který dosahoval šířky 16 m.⁴⁰⁹ Roku 2006 se archeologický výzkum dotkl Široké ulice, kde probíhala rekonstrukce inženýrských sítí. Cílem výzkumu bylo zjistit přesnou polohu kdysi existující tzv. Dolní brány. Zdokumentováno zde bylo sedm úseků a⁴¹⁰ nalezeny dvě zdi.⁴¹¹ Na základě provázání těchto zdí s dochovaným zdivem městské hradby je vznik tzv. Dolní brány datován do 2. pol. 13. století. Během výzkumu byla v některých úsecích registrována valounová dlažba.⁴¹² Další archeologický výzkum opevnění proběhl v roce 2006. Tentokrát se jednalo o druhé hradební pásmo v severovýchodním nároží městského hradebního systému, západně od bašty Prachárny.⁴¹³ Archeologické situace byly také objeveny během výzkumu v roce 2007 v Břetislavově ulici, v místě, kde kdysi stála tzv. Horní brána.⁴¹⁴

POHŘEBIŠTĚ V CHRUDIMI

V době vrcholného středověku se v Chrudimi nacházelo pět míst určených k pohřbívání. Dvě z nich byly na místě dnešního historického jádra a tři na předměstích. Nejvýznamnější chrudimský hřbitov se nacházel u kostela Nanebevzetí Panny Marie. Zde se jednalo o prostor ohraničený presbytářem již zmíněného kostela, budovou dnes zaniklého

⁴⁰⁸ FROLÍK, Jan – PECINOVSKÁ, Monika – VEPŘEKOVÁ, Jana. Nález židovské rituální lázně – Mikve – v Chrudimi. Záchraný archeologický výzkum na Jánském předměstí v roce 2013. In *archaeologia historica* 40, 2015, č. 2, s. 899.

⁴⁰⁹ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998, s. 33.

⁴¹⁰ MUSIL, Jan. Příspěvek k stavební podobě „Dolní brány“ v Chrudimi (Archeologický výzkum Široké ulice v roce 2006. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 11, 2007, s. 21.

⁴¹¹ Tamtéž, s. 25.

⁴¹² MUSIL, Jan. Příspěvek k stavební podobě „Dolní brány“ v Chrudimi (Archeologický výzkum Široké ulice v roce 2006. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 11, 2007, s. 36.

⁴¹³ FROLÍK, Jan. Záchrané archeologické výzkumy v Chrudimi v roce 2006. In *Zprávy české archeologické společnosti sdružení archeologů Čech, Moravy a Slezska, Supplément* 68, 2007, s. 48.

⁴¹⁴ MUSIL, Jan. Záchrané archeologické výzkumy v Chrudimi v roce 2007. In *Chrudimské vlastivědné listy* 17, 2008, č. 4, s. 7.

děkanství (čp. 56/I), budovou tzv. staré školy (čp. 57/I) a dnes zaniklou městskou hradbou.⁴¹⁵ Do 1. poloviny 16. století zde byla pohřbena nejméně polovina obyvatel Chrudimi, jelikož se o tento hřbitov dělilo jádro města s předměstím Nové město. Teprve až v letech 1519–1521 byl na Novém městě postaven kostel sv. archanděla Michala, u kterého vznikl hřbitov pro toto předměstí. Druhým místem v jádru města, kde se pohřbívalo, byl dominikánský klášter. Zde byli pohřbeni někteří šlechtici pocházející z okolí Chrudimi a významní měšťané.⁴¹⁶

Dodnes bylo během dvou archeologických akcí u kostela Nanebevzetí Panny Marie (2004–2006 a 2014) objeveno 56 jednotlivých hrobů,⁴¹⁷ 40 z nich bylo objeveno až během druhé akce.⁴¹⁸ Mezi lety 2004–2006 se archeologický výzkum dotkl Školního náměstí a Komenského ulice. Na základě objevených hrobových jam datujeme toto pohřebiště do doby 14.–16. století.⁴¹⁹ V roce 2014 proběhla další archeologická akce na Školním náměstí a v Komenského ulici. Tentokrát zde byly v souvislosti se stavbou horkovodu zjištěny hroby různého stáří (14. stol.– počátek 16. stol.).⁴²⁰ Přibližně jednu třetinu tohoto hřbitova tvořily hroby pocházející z předhusitského období (před rokem 1421).⁴²¹

Na předměstích se nacházely tři kostely. Nejstarším z nich, který přežil zánik mladohradištní tržní osady je kostel sv. Kříže. Zde byly učiněny nálezy sahající svým stářím až do 11. století. Dále tu máme kostel sv. Kateřiny, kde byl doposud prozkoumán jeden vrcholně středověký hrob.⁴²² Oba tyto kostely pravděpodobně sloužili k pohřbívání lidí pocházejících z Kateřinského předměstí. V posledním případě se jedná zatím o málo prozkoumaný hřbitov u kostela sv. Jana Křtitele. Ten zřejmě sloužil k pohřbívání lidí pocházejících z Jánského předměstí. U kostelů sv. Kateřiny a sv. Jana Křtitele se datuje jejich vznik do 14. století.⁴²³

⁴¹⁵ FROLÍK, Jan. Chrudim v době Karla IV. Archeologie k podobě a vývoji města. In FROLÍK, Jan (ed.). *Chrudim v době Karla IV*, 2016, s. 16.

⁴¹⁶ Tamtéž, s.19.

⁴¹⁷ Tamtéž, s.17.

⁴¹⁸ MUSIL, Jan. Záchranný archeologický výzkum při stavbě horkovodu v městském jádru Chrudimi. In *Zprávy české archeologické společnosti sdružení archeologů Čech, Moravy a Slezska, Supplément* 97, 2015, s. 51.

⁴¹⁹ FROLÍK, Jan. Záchranné archeologické výzkumy v Chrudimi v roce 2006. In *Zprávy české archeologické společnosti sdružení archeologů Čech, Moravy a Slezska, Supplément* 68, 2007, s. 47.

⁴²⁰ MUSIL, Jan. Záchranný archeologický výzkum při stavbě horkovodu v městském jádru Chrudimi. In *Zprávy české archeologické společnosti sdružení archeologů Čech, Moravy a Slezska, Supplément* 97, 2015, s. 51.

⁴²¹ FROLÍK, Jan. Chrudim v době Karla IV. Archeologie k podobě a vývoji města. In FROLÍK, Jan (ed.). *Chrudim v době Karla IV*, 2016, s. 17.

⁴²² Tamtéž, s.18.

⁴²³ Tamtéž, s.19.

5.3 RANÝ NOVOVĚK

PODOBA MĚSTA CHRUDIMI

Raně novověkých situací v jádru města se dotkly výzkumy ve Filištínské a v Hradební ulici. Výzkum ve Filištínské ulici (čp. 145/I) se uskutečnil v roce 2005.⁴²⁴ Ten zde objevil relikv budovy, jejíž existenci datujeme do doby v rozmezí od mohutného požáru ve 14. století do dne 30. listopadu 1806, kdy tato budova podlehla požáru.⁴²⁵ V případě Hradební ulice se archeologický výzkum odehrál v roce 2008. Předmětem výzkumu se stala vozovka, pod kterou se nacházejí zaniklé konstrukce dvou novověkých domů (čp. 20 a 21). Ty zanikly v letech 1857 a 1858 při změně trasy ulice.⁴²⁶ Na konec byl objeven pouze relikv sklepu, jež zanikl během třicetileté války.⁴²⁷

PODOBA CHRUDIMSKÉHO PŘEDMĚSTÍ

V letech 2007 a 2008 probíhal archeologický výzkum v kapucínském klášteře. Cílem bylo zodpovědět otázky, zda byl klášterní kostel postaven v prostoru, kde v 15. století existoval druhý městský příkop,⁴²⁸ jestli stále existuje písemně doložený drenážní systém a zda se v oblasti tzv. Božího hrobu nacházejí lidské ostatky.⁴²⁹ Archeologický výzkum se zde konal ve dvou etapách. Výzkum během první etapy se věnoval všemu výše popsanému. Druhá etapa výzkumu se zabývala zkoumáním klenebních zásypů.⁴³⁰ Výzkum potvrdil, že byl kapucínský kostel založen v místě kdysi existujícího středověkého příkopu, že drenážní systém je neopravitelný a že se v kryptě pravděpodobně nenacházejí žádné lidské ostatky. Co se týče klenebních zásypů, bylo zde zjištěno, že během stavby byly změněny stavební plány.⁴³¹

Zatím nejvýznamnější archeologický výzkum chrudimského předměstí (přesněji Jánského) se odehrál v roce 2013. Tento výzkum byl vyvolán na podnět plánované výstavby

⁴²⁴ MUSIL, Jan. Záchraný archeologický výzkum v přízemí domu čp. 145/I ve Filištínské ulici v Chrudimi v roce 2005. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 33, 2007, s. 249.

⁴²⁵ Tamtéž, s. 254.

⁴²⁶ MUSIL, Jan. Zpráva o záchraném archeologickém výzkumu při rekonstrukci Hradební ulice v Chrudimi v roce 2008. In *Chrudimské vlastivědné listy* 17, 2008, č. 6, s. 11.

⁴²⁷ Tamtéž, s. 12.

⁴²⁸ MUSIL, Jan. Záchrané archeologické výzkumy v kostele sv. Josefa při kapucínském klášteře v Chrudimi v letech 2007–2008. In *Dějiny staveb*, 2008, s. 91.

⁴²⁹ Tamtéž, s. 93.

⁴³⁰ Tamtéž, s. 97.

⁴³¹ Tamtéž, s. 100.

podzemních garáží před hotelem Bohemia.⁴³² *Zkoumaný areál se historicky nachází na středověkém chrudimském Jánském předměstí, a to v sousedství centrální plochy (dnešní Masarykovo náměstí).*⁴³³ Během výzkumu byly objeveny objekty raně novověkého stáří. Mezi nejvýznamnější relikty objektů patří konstrukce zaniklých domů, tři pece, jámy nejasného účelu, množství kúlových jamek a jedna rituální židovská lázeň (Mikve). Na přilehlých dvorcích zaniklých domů byly objeveny další situace typu čtyř studen a dvou odpadních jímek. Zaniklé domy byly starší, než se předpokládalo, jejich stáří sahá až do 15. století. Zjistilo se, že byly několikrát přestavěny (2–3 přestavby). Původně byly tyto domy postaveny z opuky a jílu. Zánik těchto objektů souvisí s požárem, který roku 1850 zasáhl Jánské předměstí.⁴³⁴

Na základě objevu hrnčířských podložek z plochy před hotelem Bohemia lze usoudit, že se zde lidé kdysi živilí hrnčířstvím. Spolu s podložkami zde bylo objeveno velké množství nepovedené keramiky (polotovary a zmetky) a odpad ze zpracování kostí, což tuto hypotézu potvrzuje.⁴³⁵ *Vzhledem k tomu, že plocha výzkumu z roku 2013 se nalézá v bezprostředním sousedství Husovy ulice, lze se domnívat, že právě v těchto místech se nalézala výrobní dílna produkující zboží typu Husova ulice.* Jelikož objevené hrnčířské podložky nesly stopy po glazuře, je zřejmé, že tato hrnčířská dílna fungovala i v období novověku.⁴³⁶ Rituální židovská lázeň (Mikve), nalezená na ploše budoucích podzemních garáží, pravděpodobně sloužila do roku 1656, resp. 1660. O tom, kdy došlo k zániku židovské lázně, se můžeme jen domnívat, mohlo se tak stát i v průběhu třicetileté války.⁴³⁷ Stáří lázní pravděpodobně sahá až do 16. století.⁴³⁸

Dva menší archeologické výzkumy, které se dotkly raně novověkých konstrukcí se uskutečnily v letech 2012 a 2014. V prvním případě se jedná o výzkum v ulici Na Sádkách, jehož cílem bylo zjistit stáří dřevěných konstrukcí mlýnského náhonu. Ten se nacházel v blízkosti raně novověké vodárny, která byla postavena roku 1670. Stáří konstrukčních prvků

⁴³² FROLÍK, Jan – PECINOVSKÁ, Monika – VEPŘEKOVÁ, Jana. Nález židovské rituální lázně – Mikve – v Chrudimi. Záchraný archeologický výzkum na Jánském předměstí v roce 2013. In *archaeologia historica* 40, 2015, č. 2, s. 895.

⁴³³ Tamtéž, s. 896.

⁴³⁴ Tamtéž, s. 899.

⁴³⁵ Tamtéž, s. 899.

⁴³⁶ MUSIL, Jan. Hrnčířské podložky z Chrudimi. In *Acta fakulty filozofické západočeské univerzity v Plzni* 7, 2015, č. 2, s. 175.

⁴³⁷ FROLÍK, Jan – PECINOVSKÁ, Monika – VEPŘEKOVÁ, Jana. Nález židovské rituální lázně – Mikve – v Chrudimi. Záchraný archeologický výzkum na Jánském předměstí v roce 2013. In *archaeologia historica* 40, 2015, č. 2, s. 906.

⁴³⁸ Tamtéž, s. 907.

se na základě dendrochronologických dat pohybuje v rozmezí 1630–1768.⁴³⁹ Ve druhém případě jde o archeologický výzkum, který se dotkl plochy Tyršova náměstí. To se nachází nedaleko historického jádra. Výzkum byl zahájen na podnět plánovaných stavebních prací. Výsledkem byl objev silné deprese po suterénech dřevěných domů, které zanikly během třicetileté války.⁴⁴⁰

5.4 DOBA 18. a 19. STOLETÍ

S touto dobou máme spojeny archeologické situace objevené při výstavbě obchvatu Chrudimi mezi lety 2011-2013. Na trase obchvatu byla na nalezišti Medlešice I objevena polní cihlářská pec s rozsáhlou předpecní jámou. Dochovala se nám zde i část poslední vsázky. Tento objekt datujeme na základě objevené mince Františka II. Habsburského do přelomu 18. a 19. století.⁴⁴¹ Na nalezišti Medlešice I byl objeven hrotitý příkop. Na základě nalezeného semínka durmanu lze konstatovat, že tento příkop nemohl vzniknout dříve než v období novověku. *Jedná se o část velkého polního tábora z doby před rokem 1783.*⁴⁴²

⁴³⁹ MUSIL, Jan. Záchrané archeologická výzkumy Regionálního muzea v Chrudimi v roce 2012. In *Zprávy české archeologické společnosti sdružení archeologů Čech, Moravy a Slezska, Supplément 89*, 2013, s. 17.

⁴⁴⁰ MUSIL, Jan. Záchraný archeologický výzkum při stavbě horkovodu v městském jádru Chrudimi. In *Zprávy české archeologické společnosti sdružení archeologů Čech, Moravy a Slezska, Supplément 97*, 2015, s. 51.

⁴⁴¹ MUSIL, Jan. Zpráva o záchraném archeologickém výzkumu při stavbě obchvatu Chrudimi. In *Chrudimský vlastivědný sborník 18*, 2014, s. 235.

⁴⁴² Tamtéž, s. 236.

6 NALEZIŠTĚ

V souvislosti s realizací posouzení stavebně technického stavu úseku parkánové zdi v Lázeňské ulici byl v roce 2009 uskutečněn záchranný archeologický výzkum na zahradě domu čp. 97/I ve Štěpánkově ulici. Probíhal pod vedením Jana Musila. Důvodem tohoto výzkumu byl špatný stav parkánové zdi (obr. 26), která z jihozápadu zahradu ukončuje. Zkoumaná plocha parkánové zdi byla kdysi součástí druhého hradebního pásma (obr. 11). To se nachází v jihozápadní části historického jádra Chrudimi.⁴⁴³

Předmětem práce je zdokumentování nálezů učiněných v souvrstvích, jež přiléhají k parkánové zdi po obou stranách. Záchraný archeologický výzkum proběhl ve dvou sondách, které byly umístěny nad sebou (obr. 12, 13). Jedna sonda byla provedena na zahradě za domem čp. 97/I ve Štěpánkově ulici (vnitřní strana parkánové zdi) a druhá na ploše před parkánovou zdí (vnější strana). Cílem bylo nahlédnout do vývoje parcely nacházející se ve sledovaném úseku od založení parkánové zdi po současnost. Díky dnešním moderním metodám (Harrisova metoda) bylo možné chronologicky zařadit objevené vrstvy do určitých časových úseků (obr. 15).⁴⁴⁴ *Archeologický výzkum probíhal po přirozených terénních vrstvách s plánovou, měřičskou a fotografickou dokumentací dle standartní metodiky výzkumu složitých stratigrafických situací. Pro záznam terénních skutečností bylo užito formalizovaného zápisu do upravených formulářů, které vycházejí z Manuálu Muzea města Londýn⁴⁴⁵ dle tzv. Harrisovy metody.⁴⁴⁶*

6.1 POPIS NALEZENÉ SITUACE

6.1.1 SONDA I.

Sonda I. byla provedena na zahradě za domem čp. 97/I ve Štěpánkově ulici. Jedná se o sondu, která byla umístěna na vnitřním líci (obr. 12) parkánové zdi. Sonda I. byla vytyčena na čtvercovém půdorysu o rozměru 2 x 2 m. Podloží, na kterém byla parkánová zeď založena,

⁴⁴³ MUSIL, Jan. *Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu provedeném na základě smlouvy č. 67/09 na lokalitě Chrudim, akce: Parkánová hradební zeď v ulici Štěpánkova čp. 97, Chrudim I – odborný posudek stavebně technického stavu*. Chrudim, 2009, s. 3.

⁴⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁴⁵ DENNY, Melissa (ed.). *Archaeological site manual*. 3. vydání. London, 1994.

⁴⁴⁶ HARRIS C., Edward. *Principles of archaeological stratigraphy*. 2. vydání. London – San Diego – New York – Boston – Sydney – Tokyo – Toronto, 1989.

nebylo sondou I. dosaženo. Stratigraficky nejstarším zjištěným objektem, kterého se sonda I. dotkla, byla parkánová zeď s narušeným vnitřním lícem při bázi sondy (k. 1902).⁴⁴⁷

Stratigraficky nejstarším zásypem, který byl v sondě I. objeven, je rezavě hnědá písčítá (k. 1117) a tmavě okrová písčítá hlína (k. 1116) při bázi sondy.⁴⁴⁸ Obě vrstvy jsou charakteru navážky. Tyto vrstvy byly přerušeny mladšími zásahy. Na vrstvu (k. 1116) nasedá vrstva černého uhlíkatého prachu (k. 1115.). Celou situaci v sondě doplňuje hnědočerná prachovopísčítá hlína (k. 1114), která všechny tyto vrstvy překrývá. Do této vrstvy byly v minulosti vyhloubeny dva výkopy. První vznikl při hloubení fekální jímky (k. 1501). Druhý se nacházel podél zdi a měl charakter liniového výkopu (k. 1502).⁴⁴⁹ Báze jímky nebylo dosaženo.⁴⁵⁰

Nejstarší stratigrafickou výplní jímky, kterou výzkum zjistil, se stala vrstva (k. 1120). Na tu nasedá vrstva (k. 1119) a na ní dále vrstva (k. 1118). Celou tuto situaci zjištěnou v sondě I. překrývá zahliněná vrstva stavebního odpadu (k. 1113) a vrstva stavebního odpadu (k. 1109), která na ni nasedá.⁴⁵¹

Do těchto souvrství se zahlubuje další výkop (vrstva k. 1503). Je patrný v severním řezu. Do něj bylo kdysi založeno zdivo (k. 1903), které bylo přiloženo na spáru ke zdivu parkánové hradby. Zdivo, objevené v sondě I., dosahovalo mocnosti 0,2 m (patrně relikt podezdívky). Zřejmě byla součástí nějakého objektu lehčí konstrukce. Po zániku této stavby byl terén urovnán tmavě šedou vrstvou zahliněné stavební suti (k. 1108) novověkého stáří. Tuto vrstvu překryla černá písčítá hlína (k. 1107), na kterou se uložil maltový náletek (k. 1112). Podle tvrzení Jana Musila souvisí tento maltový náletek se stavbou tarasní zídky (k. 1904). Během její výstavby se ještě uložil maltový náletek (k. 1111), který indikuje další stavební práce na zídce a krátkodobé zastavení nárůstu terénu.⁴⁵²

V následující době byl terén opět vyrovnán (vrstva k. 1110). Následovalo zřízení záhonku, který vymezovala na západě parkánová zeď (k. 1904) a na východě konstrukce tvořená opukovými placáky a dřevěnými prkny. Výplň záhonu představuje vrstva (k. 1106). Záhon byl později zavezen vrstvami charakteru navážky. Ta obsahovala zlomky cihel a opuky

⁴⁴⁷ MUSIL, Jan. *Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu provedeném na základě smlouvy č. 67/09 na lokalitě Chrudim, akce: Parkánová hradební zeď v ulici Štěpánkova čp. 97, Chrudim I – odborný posudek stavebně technického stavu*. Chrudim, 2009, s. 5.

⁴⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁴⁹ Tamtéž.

⁴⁵⁰ Tamtéž, s. 6.

⁴⁵¹ Tamtéž, s. 6.

⁴⁵² Tamtéž, s. 6.

(k. 1105 a k. 1104). O opravě parkánové zdi v pozdějším období víme díky výkopu, který byl zahlouben do vrstvy (k. 1105 a k. 1104). Výkop vyplňuje novotvar hradby (k. 1900) a vrstva recentní bouračky (k. 1102), která následovala. Vrstvy (k. 1101 a 1103) nasedají postupně na vrstvu (k. 1102). Stratigrafický vývoj na lokalitě uzavírá vrstva (k. 1100) zahradního drnu (mulče).⁴⁵³

6.1.2 SONDA II.

Sonda II. byla provedena u paty parkánové zdi. Byla umístěna přímo pod sondou I. a i zde byla vytyčena na čtvercovém půdorysu o rozměru 2 x 2 m. Cílem bylo ověřit založení parkánové hradby a poskytnout indicie, které by přispěly k možnosti vytvoření řezu hradbou.⁴⁵⁴

Stratigrafická situace v sondě byla velmi jednoduchá. Podloží tvořila navětralá rozpukaná opuková skála (k. 2104). Na toto pevné podloží byly umístěny základy parkánové hradby (k. 1902) a nějaká mladší stavba, jejíž zdivo tvořené pískovcem bylo v sondě objeveno (k. 1901). K tomuto zdivu přiléhají dvě na sebe navazující vrstvy (k. 2103 a k. 2102). Následně celé souvrství překrývají vrstvy k. (2101 a k. 2100). Vrstvu (k. 2100) tvoří zahradní drn. Poslední zjištěnou stavební aktivitu dokládá výkop (k. 1900), který se do tohoto stratigrafického souvrství zahlubuje. Je dokladem přezdění líce hradby.⁴⁵⁵

6.1.3 DATOVÁNÍ A INTERPRETACE

Pro lepší porozumění tohoto textu se odkazuji na obrázky 16, 21, 22 (řezy sond) a na Harrisův diagram (obr. 15) v kapitole OBRAZOVÉ PŘÍLOHY. Do této kapitoly jsem vložil půdorysy obou sond. Pro sondu I. byly vytvořeny čtyři půdorysy, jejichž cílem bylo zachytit složitou stratigrafii po určitých úsecích. V případě sondy I. se jedná o obr. 17, 18, 19, 20. K sondě II. byl vyhotoven jeden půdorys obr. 23.

V kapitole OBRAZOVÉ PŘÍLOHY je fotodokumentace obou těchto sond. Do mé práce jsem umístil pouze ty fotografie, které nejlépe vystihují průběh celé archeologické akce. Jedná se o obr. 12, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34 a 35. Objevenou keramiku jsem roztřídil podle katalogu technologických skupin, které definovali Jan Frolík, Jiří Sigl a Jan Musil, na středověké a novověké. Katalog mi byl poskytnut v Regionálním muzeu v Chrudimi.

⁴⁵³ MUSIL, Jan. *Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu provedeném na základě smlouvy č. 67/09 na lokalitě Chrudim, akce: Parkánová hradební zeď v ulici Štěpánkova čp. 97, Chrudim I – odborný posudek stavebně technického stavu.* Chrudim, 2009, s. 6.

⁴⁵⁴ Tamtéž.

⁴⁵⁵ Tamtéž.

V následujícím textu budu pracovat pouze se skupinami, které byly na nalezišti zastoupeny nejvíce (215, 217, 310, 312, 315, 316).

Vlastnosti jednotlivých technologických skupin jsou rozepsány v podkapitole TECHNOLOGICKÉ SKUPINY, která je součástí kapitoly ARCHEOLOGICKÝ MATERIÁL. V případě technologických skupin 215 a 217 se jedná o střepy vrcholného středověku (z doby 14. a 1. poloviny 15. století) a u technologických skupin 310, 312, 315, 316 jde o střepy novověké (z doby 2. poloviny 15. až 19. století). U popisu vrstev postupují od nejmladší po nejstarší. Pro lepší pochopení uvádím tabulku nálezů po jednotlivých vrstvách na konci textu.

Sonda I. byla provedena o rozměrech 2 x 2 m u vnitřního líce parkánové zdi (obr. 12). Nejdříve byla skryta ornice (k.1100), ve které nebylo objeveno nic. Po ní byla prozkoumána vrstva (k. 1101) (obr. 28), ve které byl objeven jeden novověký stěp a jeden zlomek skla. Archeologický výzkum zjistil, že vrstva (k. 1101) byla v nedávné minulosti porušena mladším zásahem, který pro nás představuje vrstva (k. 1103) (obr. 28). V té nebylo objeveno nic. Na tuto souvrství navazuje vrstva (k. 1104), která neobsahovala žádný archeologický materiál.

Další vrstva (k. 1105) (obr. 29), která předcházela vrstvě (k. 1104), obsahovala velké množství střepů (čtyři střepy vrcholně středověkého a 134 střepů novověkého stáří), jedenáct kusů železa a sedm fragmentů skla (střípek modrého skla a korálek (obr. 46)). Nejvíce nám o této vrstvě vypovídá nález malakofauny. Zřejmě na této vrstvě dlouhý čas neprobíhala žádná lidská činnost. Objev čtyř kusů pojistek, tří fragmentů plastových hraček (obr. 45) a velkého množství zlomků porcelánu (obr. 39) nám vypovídá o stáří této vrstvy (obr. 17). Pravděpodobně tato vrstva vznikla v minulém století. Ve vrstvě (k. 1105) bylo objeveno dvacet dva střepů technologické skupiny 310, čtyřicet čtyři střepů technologické skupiny 312, dvacet osm střepů technologické skupiny 315 a dvacet devět střepů technologické skupiny 316.

Pod vrstvou (k. 1105) byla objevena vrstva (k. 1106) (obr. 18). V té byl objeven jeden vrcholně středověký stěp a čtyři střepy novověké (2 x porcelán). Nálezový soubor z této vrstvy doplňuje jeden kus železa a dva skleněné střepy. Této vrstvě (k. 1106) předcházela vrstva (k. 1107) (obr. 30), ve které bylo nalezeno jedenáct novověkých střepů a jeden stěp neurčitelný. Tuto vrstvu porušují mladší zásahy (k. 1110, 1111 a 1112), ve kterých nebylo objeveno nic.

V případě vrstvy (k. 1102) se jedná o výplň výkopu, který měl pravděpodobně zjistit stav parkánové zdi. Ten zasáhl do souvrství (k. 1104, 1105, 1106, 1110 a 1111). Podle Jana Musila se jedná o vrstvu související s přestavbou objektu čp. 97/I. na počátku 90. let 20. století.⁴⁵⁶ V té bylo objeveno sedm střepů vrcholně středověkého a osm střepů novověkého stáří, dále byl objeven jeden fragment skla. Zřejmě se jedná o výkop, který měl zjistit stav parkánové zdi. Tato vrstva obsahovala velké množství stavebního materiálu (duté cihly) odkazujícího na 20. století.

První vrstva, která nám vypovídá o době před 19. stoletím je (k. 1108). V té bylo objeveno devět střepů vrcholně středověkého a čtyřicet dva střepů novověkého stáří. Zřejmě jde o planýrku, která měla vyrovnat terén. Nálezový soubor z této vrstvy doplňovalo sedmnáct kusů železa a jeden fragment skla. Ze sbírky objevených střepů ve vrstvě (k. 1108) jich bylo devatenáct technologické skupiny 310. Vrstvě (k. 1108) předcházela vrstva (k. 1109), do které se kdysi zahlubovaly základy (k. 1903) neznámé stavby lehčí konstrukce. Ve vrstvě (k. 1109) byly objeveny tři vrcholně středověké střepy a pět novověkých střepů. Tato vrstva představuje planýrku, která zasypala objevenou jímku (k. 1501) a liniový výkop (k. 1502).

Pod vrstvou (k. 1109) byla v blízkosti parkánové zdi zjištěna vrstva (k. 1113) (obr. 19, 32), ve které bylo objeveno velké množství střepů (dvacet tři středověkých a dvacet dva novověkých střepů). V tomto případě se jedná o výplň liniového výkopu, který podle Jana Musila souvisí s opravnými pracemi na parkánové hradbě, které započaly ve 2. polovině 15. století a trvaly až do 1. poloviny 16. století.⁴⁵⁷ Mezi nejvýznamnější předměty z (k. 1113) patří torzo trojnožky (obr. 37) a torzo dna hrnce (obr. 38). Dále odsud pocházel jeden střep pocházející ze 13. století. Ve vrstvě (k. 1113) bylo objeveno třináct střepů technologické skupiny 217 a čtrnáct střepů technologické skupiny 312.

Vrstvě (k. 1109) předcházela vrstva (k. 1114) (obr. 19, 32), do které byla ona jímka zahloubena. O stáří této vrstvy nám vypovídá nález velkého množství keramiky (čtyřicet sedm vrcholně středověkých střepů, čtyři novověké střepy). Také zde byly nalezeny čtyři kusy železa a jeden fragment skla. Celkem bylo v této vrstvě objeveno devatenáct střepů technologické skupiny 215 a čtrnáct střepů technologické skupiny 217. Pod vrstvou (k. 1114) byly zjištěny vrstvy (k. 1115 a k. 1117). V obou těchto vrstvách nebylo objeveno nic. Další

⁴⁵⁶ MUSIL, Jan. *Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu provedeném na základě smlouvy č. 67/09 na lokalitě Chrudim, akce: Parkánová hradební zeď v ulici Štěpánkova čp. 97, Chrudim I – odborný posudek stavebně technického stavu*. Chrudim, 2009, s. 6.

⁴⁵⁷ Tamtéž.

objevenou vrstvou po (k. 1115) je vrstva (k. 1116) (obr. 20, 34), ve které byl objeven pouze jeden střep novověkého stáří.

Výzkum jímky dosáhl tří vrstev. V nejsvrchnější vrstvě (k. 1118) jímky bylo nalezeno sedm střepů vrcholně středověkého a čtyři střepy novověkého stáří. Ve vrstvě pod ní (k. 1119) (obr. 20) byly objeveny dva novověké střepy. V poslední vrstvě (k. 1120), které výzkum dosáhl, byly nalezeny dva vrcholně středověké střepy. Jímka se nacházela v bezprostřední blízkosti parkánové zdi. Podle Jana Musila zde muselo docházet k průsaku silně kyselé vody. Ta po spádnicí protékla souvrstvími směrem k hradbě. Průsak měl za následek narušení statiky parkánové zdi.⁴⁵⁸ Báze odpadní jímky nebylo dosaženo.

Skoro ve všech vrstvách, kterých se archeologický výzkum týká, byly nalezeny novověké střepy. Jedinou výjimkou je jímka, kde byl v jedné z jejích vrstev (k. 1116) objeven pouze jeden vrcholně středověký střep. Jelikož datují vznik jímky do novověkého období, tak se zřejmě jedná o intruzi způsobenou činností člověka. Nálezy novověkých střepů ve skoro všech vrstvách vypovídají o tom, že se záchranný archeologický výzkum žádné středověké vrstvy nedotkl.

V sondě II. (obr. 23, 35), která byla provedena o velikosti 2 x 2 m u vnějšího líce (obr. 13) parkánové zdi, byly zjištěny dvě vrstvy (k. 1101 a k. 1102), ve kterých se nacházely archeologické nálezy. Bylo v nich dohromady nalezeno sedm vrcholně středověkých a osm novověkých střepů. Za zmínku zde stojí nález držadla trojnožky (č. kresby 64). Obě tyto vrstvy se nacházejí nad opukovou skálou, která neumožňovala vytváření více stratigrafických vrstev. Lze zde tedy říci, že se jedná o vrstvy, na kterých se podepsala lidská aktivita v novověku a ve 20. století.

Na základě objevené keramiky bylo možné datovat vrstvy, kterých se tento výzkum dotkl. Kromě parkánové zdi byly všechny objevené kontexty novověkého stáří. Středověkého stáří byla pouze parkánová zeď, která tento výzkum vyvolala. Nejstarší nález objevený při archeologickém výzkumu pochází ze 13. století. Keramiky novověkého stáří bylo celkem na nalezišti objeveno 70 % (239 kusů). Středověké keramiky zde bylo objeveno 30 % (102 kusů).

⁴⁵⁸ MUSIL, Jan. *Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu provedeném na základě smlouvy č. 67/09 na lokalitě Chrudim, akce: Parkánová hradební zeď v ulici Štěpánkova čp. 97, Chrudim I – odborný posudek stavebně technického stavu*. Chrudim, 2009, s. 7.

SONDA	VRSTVA	STŘEDOVĚKÁ KERAMIKA (KS)	NOVOVĚKÁ KERAMIKA (KS)	ŽELEZO (KS)	SKLO (KS)	POZNÁMKA
I	K. 1100					
	K. 1101		1		1	
	K. 1103					
	K. 1104					
	K. 1105	4	134	11	7	
	K. 1106	1	4	1	2	
	K. 1107		11			1 STŘEP NEJASNÉHO STÁŘÍ
	K. 1102	7	8		1	VRSTVA OBSAHOVALA STAVEBNÍ MATERIAL
	K. 1108	9	42	17	1	
	K. 1109	2	5			
	K. 1113	22	22			1 STŘEP POCHÁZEJÍCÍ ZE 13. STOLETÍ
	K. 1114	47	4	4	1	
	K. 1115					
	K. 1117					
	K. 1116		1			
	K. 1118	7	4			
	K. 1119		2			
II	K. 1101 a 1102	7	8			

7 ROZBOR PARKÁNOVÉ ZDI

Parkánová zeď, které se záchranný archeologický výzkum v roce 2009 dotkl, je vysoká cca 7,3 m (obr. 13, 14). Výzkum zjistil, že byla založena do pevného podloží tvořeného nezvětralou opukovou skálou. Materiálem použitým při stavbě parkánové hradby se stala opuka. Té bylo v okolí totiž dostatek. Opukové kameny byly vrstveny na sebe a byly spojovány kvalitní vápennou maltou. Překvapením byl objev cihel v otvoru pro šmorce (obr. 27), které byly umístěny na vnějším líci parkánové zdi (obr. 26). Pod pojmem otvor pro šmorce si lze představit vysekaný otvor v parkánové zdi (obr. 14), na který během opravy navázala konstrukce opěrného pilíře.

Základová spára parkánové zdi se nachází v nadmořské výšce cca 251,70 m a koruna zdi je v nadmořské výšce cca 259 m. Terén je u vnější lícové strany zdi v nadmořské výšce cca 252,30 m a u vnitřní lícové strany ve výšce cca 257,90 m. Došlo zde tedy k výškovému rozdílu cca 5,6 m. Zřejmě byl tento rozdíl při vzniku parkánové hradby menší. Díky písemným pramenům víme, že druhé hradební pásmo (parkánová hradba) vzniklo v 15. století (obr. 11).⁴⁵⁹ Zkoumaná část zdi stojí více jak 500 let a během této doby zde došlo k vrstvení odpadu produkovaného z obydlí čp. 97/I, a to zapříčinilo nárůst terénu. Během výzkumu byly zřízeny dvě sondy (obr. 24).

První sonda se bohužel až k patě parkánové zdi nedostala. Dosáhla hloubky cca 3,2 m, respektive nadmořské výšky cca 254,70 m. Nejnižše položenou vrstvou sondy I., která je přilehlá k parkánové zdi, je k. 1113. V této vrstvě byl objeven jeden střep pocházející ze 13. století. Žádný jiný střep podobného, či většího stáří nebyl při výzkumu zahrady parcely čp. 97/I ve Štěpánkově ulici nalezen. Potom zde také máme vrstvu (k. 1502), která je charakteru liniového výkopu.

Druhá sonda kopaná u vnější lícové stěny parkánové hradby dosáhla základů (obr. 13). Dno sondy tvořila opuková skála. Z toho lze usoudit, že právě na tomto pevném podloží stojí základy parkánové zdi. Sonda II. dosáhla hloubky cca 0,6 m (nadmořské výšky cca 251,70 m). Byly zde objeveny základy nějaké lehčí konstrukce, zřejmě plotu patřícího k městskému mlýnu. Základy této konstrukce tvořil pískovec.

Jak jsem zde již uvedl, parkánová zeď dosahuje na vnější lícové straně výšky cca 7,3 m. To se shoduje se sledovaným úsekem za domy čp. 28/I–32/I ve Filištínské ulici,

⁴⁵⁹ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 75.

kde dosahuje parkánová hradba výšky 6–8 m.⁴⁶⁰ Výzkum provedený v roce 1999 za domy čp. 30/I–32/I zjistil, že vnější líc parkánové zdi byl v tomto místě založen do rýhy v opukové skále. Tato rýha byla hluboká 0,4 m.⁴⁶¹ Záchranný archeologický výzkum v zahradě čp. 97/I ve Štěpánkově ulici sice tuto rýhu nezjistil, ale zřejmě i zde byla parkánová zeď založena do rýhy ve skále. Dále bylo během výzkumu v roce 1999 zjištěno, že parkánová hradba je na svém dně široká 2,15 m.⁴⁶² Sonda I. bohužel základů parkánové hradby nedosáhla, a proto nelze určit, jaké šířky při svých základech dosahuje. Zřejmě ale dosahuje podobné šířky. Archeologický výzkum provedený za domy čp. 30/I–32/I ve Filištínské ulici zjistil, že soklová část parkánové zdi předstupuje o v rozmezí 0,11–0,14 m před samotnou zeď.⁴⁶³ Tento údaj se shoduje s výzkumem provedeným za domem čp. 97/I, kde byl v sondě II. zjištěn tento předstup cca 0,15 m. Dalším zjištěným údajem byla výška soklu, a to cca 0,8 m. Síla v koruně parkánové zdi se po celém druhém hradebním pásmu pohybuje v rozmezí 1,2–1,3 m.⁴⁶⁴ Jinak tomu není ani u parkánové zdi zkoumané v roce 2009.

Podoba parkánové zdi v mém zkoumaném úseku se shoduje s 34 metry parkánové hradby za domy čp. 30/I–32/I. I zde je vnější stěna zdi kolmá a vnitřní šikmá (obr. 25). Zeď se tedy od svých základů směrem nahoru ke koruně zužuje. Vnitřní stěnu parkánové zdi doplňují v lokalitě za domy čp. 30/I–32/I dva odskoky.⁴⁶⁵ Sonda I. provedená při výzkumu za domem čp. 97/I objevila jeden odskok ve směru od shora, ale existenci druhého sonda nepotvrdila, jelikož nedosáhla dostatečné hloubky. Lze konstatovat, že šířka koruny parkánové hradby se pohybuje ve stejném rozmezí 1,2–1,3 m jako v lokalitě za domy čp. 30/I–32/I. První odskok se nachází v nadmořské výšce cca 256,70 m, tedy cca 2,3 m pod korunou parkánové zdi. Vznikl při zvyšování úrovně koruny zdi. V tomto bodě dosahuje zeď šířky cca 1,9 m, její vnitřní rubová strana pokračuje stále šikmo ve směru dolů a stále se rozšiřuje. Při výzkumu v roce 1999 byl zjištěn druhý odskok 0,9 m od země.⁴⁶⁶ Proto soudím, že i zde to bude podobné. Při pohledu na řez parkánové zdi jsou vidět dva malé odskoky. První se nachází cca 1,3 m pod korunou parkánové zdi a druhý se nachází cca 3,8 m (cca 1,4 m od prvního velkého odskoku) pod korunou zdi. Proč tyto malé odskoky vznikly je záhadou.

⁴⁶⁰ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 106.

⁴⁶¹ Tamtéž, s. 107.

⁴⁶² Tamtéž, s. 107.

⁴⁶³ Tamtéž, s. 107.

⁴⁶⁴ Tamtéž, s. 107.

⁴⁶⁵ Tamtéž, s. 107.

⁴⁶⁶ Tamtéž, s. 107.

Mohutný odskok o rozměru 0,4 – 0,5 m vypovídá o dvou stavebních etapách. První etapu představuje samotný vznik parkánové zdi. K její výstavbě pravděpodobně došlo mezi lety 1435–1498.⁴⁶⁷ Výsledkem této stavební akce byla zeď o výšce cca pět metrů. Druhou stavební etapu představuje navýšení úrovně koruny zdi o cca 2,3 m na celkovou výšku cca 7,3 m. Mladší napojení zdi představuje razantní odskok o 0,4–0,5 m. Kdy došlo k tomuto navýšení, nevíme, protože se o této stavební aktivitě nezmiňují žádné písemné prameny. S naprostou jistotou lze říct, že tato druhá stavební etapa započala v době, kdy už hlavní městská zeď neexistovala, tj. v 18. století.

Podobná situace jako za domem čp. 97/I ve Štěpánkově ulici je i v ulici Lázeňská. Zde byla v letech 1999 a 2000 prozkoumána část parkánové zdi, přesněji za domy čp. 47 a 48/I.⁴⁶⁸ Parkánová hradba je v tomto místě nižší a shodně se situací ve Štěpánkově ulici se zužuje směrem ke koruně. Zeď je v tomto místě vysoká 4,9 m a byla rovněž založena do rýhy v opukové skále. V mnou zkoumaném úseku hradby se po dokončení první stavební etapy pohybovala výška parkánové zdi okolo pěti metrů. Z toho usuzuji, že se zde jedná o jistou shodu. Zřejmě v době vrcholného středověku dosahovalo této výšky celé druhé hradební pásmo. I zde se v parkánové zdi nachází několik ústupků. Ty způsobují částečnou redukci šířky tělesa z 1,9 m ve spodní části až na šíři jednoho metru v koruně hradby. Další podobnosti lze nalézt u vnitřního líce zdi, kde se v obou případech vrstvy zeminy mírně sklání k parkánové hradbě a situace doplňuje tarasní zídka, která probíhá podél zdi, rovněž při jejím vnitřním líci.⁴⁶⁹

O další stavební úpravě parkánové zdi vypovídají cihly, které byly skryty pod opukovými kameny. K jejich objevu došlo během rekonstrukce ve vysekaném otvoru pro šmorce (obr. 27). Otvor byl vysekán ve zdivu parkánové zdi v části, jejíž vznik souvisí s první stavební etapou (obr. 25). Jelikož se cihlový líc skrývá pod opukovými kameny, je problematické určit jeho rozsah.

Přizdění cihel k parkánové zdi dokazuje, že tato hradba byla někdy v minulosti opravována. Zřejmě k jejímu špatnému technickému stavu vedly průsaky kyselé vody z odpadní jímky nacházející se v prostoru parkánu. Ty způsobily zhoršení pojivých vlastností vápenné malty, jejímž účelem bylo spojovat opukové kameny.

⁴⁶⁷ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 76.

⁴⁶⁸ FROLÍK, Jan. Archeologický výzkum hradebního pásma v Chrudimi v letech 1999 a 2000. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 27, 2001, s. 120.

⁴⁶⁹ Tamtéž, s. 121.

Kdy byl tento cihlový líc přizděn k parkánové zdi, nelze určit, neboť žádné písemné zprávy o této stavební akci nemáme. Rozměry objevených cihel nebyly zaznamenány, a tudíž mi nezbyvá nic jiného, než odhadovat dobu této stavební úpravy. Osobně se domnívám, že se tak mohlo stát v 18. případně 19. století. Proč stavitelé schovali tento cihlový líc pod opukové kameny, nevíme. Buď nechtěli obyvatelé Chrudimi hyzdit ráz kamenné zdi cihlami, anebo to byl strategický úmysl nedat případnému nepříteli na vědomí, kde se skrývá slabé místo obrany.

Velikost druhého hradebního pásma a kudy probíhala parkánová hradba víme díky zachovaným městským plánům pocházejících z 18. a 19. století. Z nich můžeme vyčíst, že prostor před parkánovou zdí byl nezastavěný. Šířka nezastavěné plochy se pohybovala mezi osmi až dvanácti metry. Podle Vladislava Razíma činila střední šířka nezastavěné plochy před parkánovou zdí 10 m.⁴⁷⁰ V případě parkánové zdi za domem čp. 97/I ve Štěpánkově ulici se jedná o plochu, na níž nehrozilo zastavění, protože byla nepřístupná z důvodu protékající řeky Chrudimky, náhonu k mlýnu a strmého svahu. Jedinou výjimkou jsou základy zdi, které byly objeveny v sondě II.

⁴⁷⁰ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 115.

8 IKONOGRAFICKÉ PRAMENY

Tato kapitola se zabývá ikonografickými materiály vztahujícími se ke zkoumanému úseku parkánové hradby za domem čp. 97/I ve Štěpánkově ulici. K tomuto úseku parkánové zdi se vztahuje 14 vyobrazení Chrudimi v rozmezí let 1600–1882. Jedná se o jedenáct kreseb, jednu dřevořezbu a dvě fotografie.

Nejstarším zobrazením Chrudimi je malba v graduálu literátů chrudimských pocházející z roku 1570. Autorem malby je pravděpodobně Matouš Radouš.⁴⁷¹ Jelikož město Chrudim zobrazil z jeho severovýchodní strany,⁴⁷² je toto zobrazení pro moji práci nevyhovující. Parkánová zeď stojící za domem čp. 97/I ve Štěpánkově ulici se totiž nachází na jihozápadním konci městského historického jádra.

V 17. století vznikly čtyři veduty vztahující se k jihozápadní straně města. Tři z nich vytvořil na počátku tohoto století rytec a grafik Jan Willenberg. Jeho díla pochází z let 1600 a 1602. První vedutu vytvořil v roce 1600 pro diadochus Jana Paprockého z Hlohol. Svou druhou vedutu spolu s kopií první umístil roku 1602 do knihy „O počátku a dávnosti měst v Království českém“. Ve své první vedutě z roku 1600 Jan Willenberg nezobrazil chrudimská předměstí. Ty doplnil až do své druhé veduty v roce 1602. Znamenalo to obohacení o Novoměstské a Kateřinské předměstí. Jeho první veduta vytvořená v roce 1600 se v obou knihách liší v kvalitě. Ve druhé vedutě (obr. 3) je čitelnější. Jelikož jsou tyto veduty stejné, lze toho více o dění před parkánovou zdí zjistit v kopii z roku 1602. Druhá Willenbergova veduta se bohužel nedochovala celá. Chybí v ní levá (západní) část, ve které se nachází Dolní brána a Štěpánkova ulice. Z toho vyplývá, že nám nic nevypráví o úseku, který je předmětem mé práce. Poslední zobrazení Chrudimi vzniklé v 17. století vytvořil anonymní rytec. Tato rytina byla poprvé publikována Andreasem Knorzem v roce 1687. Podle Jana Musila tento autor v Chrudimi nikdy nebyl a inspiroval se první Willenbergovou vedutou.⁴⁷³ Za pravdu mu dává fakt, že jsou zde věže vyobrazené jako hranolové. Tato veduta tedy nevypráví o skutečnosti, jelikož se jedná o pouhou kopii.

V 18. století vzniklo sedm vedut a jedna dřevořezba vztahující se k jihozápadní straně města. První dvě veduty z tohoto století jsou podle Jana Musila upravenou kopií rytiny zveřejněné Andreasem Knorzem. Veduty pochází z let 1712 a 1750.⁴⁷⁴ Jelikož se jedná

⁴⁷¹ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 120.

⁴⁷² Tamtéž, s. 121.

⁴⁷³ Tamtéž, s. 124.

⁴⁷⁴ Tamtéž, s. 125.

o kopie veduty z roku 1687, nelze je považovat za důvěryhodný zdroj, protože byly vytvořeny podle chybné předlohy. V roce 1720 vznikla dřevorezba, která zobrazuje město ze západního směru. Dřevorezba pochází z barokního oltáře sv. Jana Nepomuckého z kostela N. P. Marie a je na ní zobrazena parkánová zeď, kterou doplňuje bosáž a sokl (podle Jana Musila autorova fantazie).⁴⁷⁵ Dle mého názoru se jedná o dílo, ze kterého nelze použít žádné informace o dění před parkánovou zdí.

Další dvě cenné veduty města Chrudimi namaloval Josef Ceregetti. Obě veduty vytvořil v roce 1771 a umístil je do své kroniky vypovídající o dějinách Chrudimi.⁴⁷⁶ První nazval „*Prave podobienstwy města Chrudimě, za předesslich Čzasůw*“ (obr. 4). Jedná se o zjednodušené překreslení druhé Willenbergovy veduty. Autor zde implementoval pouze jednu změnu a to tu, že budovy vybarvil. Druhou svoji vedutu nazval „*Podobenstwi nyněgssiho města Chrudimě*“ (obr. 5). Jedná se o vedutu zachycující stav města na počátku 70. let 18. století.⁴⁷⁷ Vytvořil ji přesně tak, jak viděl město, a je tedy pro nás důležitým zdrojem. Poslední tři veduty z 18. století vznikly v letech 1786, 1789 a 1790. První nakreslil anonymní autor, který měl smysl pro detail.⁴⁷⁸ Druhou je rytina publikovaná v díle J. Schallera, na které řada staveb chybí. Autor zde zobrazil pouze stavby, které považoval za nejdůležitější, a to schematicky.⁴⁷⁹ Nelze tedy z ní čerpat. Třetí je kolorovaná mědirytina pocházející z mapy Jana Venuta. Tato veduta zobrazující město ze západního směru dokonale zachycuje sledovaný úsek parkánové zdi.⁴⁸⁰

Z 19. století máme dochované dva obrazy a dvě fotografie Chrudimi. Obrazy vznikly v letech 1800 a 1871–1874 (není jasný rok dokončení). Fotografie pocházejí z let 1864–1874 (nelze přesně určit) a 1880–1882 (nelze přesně určit). Pouze obraz z roku 1800 (obr. 6) dobře zachycuje parkánovou zeď. Bohužel ani v něm není zachycen objekt lehčí konstrukce, jehož základy byly objeveny v sondě II.

⁴⁷⁵ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 125.

⁴⁷⁶ Tamtéž.

⁴⁷⁷ Tamtéž, s. 126.

⁴⁷⁸ Tamtéž, s. 126.

⁴⁷⁹ Tamtéž, s. 127.

⁴⁸⁰ Tamtéž, s. 127.

9 KARTOGRAFICKÉ PRAMENY

První mapu Čech, ve které je znázorněno město Chrudim, vytvořil Jan Kryštof Müller roku 1720.⁴⁸¹ V té byla Chrudim nakreslena velice podobně jako Vysoké Mýto. První plán města vytvořil anonymní autor mezi lety 1732–1790. Přesněji bylo město Chrudim a okolí zaneseno do map během prvního vojenského mapování, probíhajícího mezi lety 1780–1783. Dalším dílem neznámého autora je mapa orientovaná západ – východ.⁴⁸² Byla vytvořena okolo roku 1800. Dokonalejší plán města vznikl až před rokem 1823. Zde použité měřítko je shodné s plánem stabilního katastru, který vznikl v roce 1839 (obr. 9). Císařský otisk tohoto katastru z roku 1839 (obr. 9) lze dodnes považovat jako nejpřesnější.⁴⁸³

Výzkum provedený v sondě II. objevil základy stavby lehčí konstrukce. Na základě rozboru archeologického materiálu Jan Musil soudí, že tato stavba musela vzniknout v průběhu 18., případně v 1. polovině 19. století.⁴⁸⁴ Některé mapy v tomto místě zaznamenávají existenci obydlí, které mohlo být součástí městského mlýnu. Mezi ně patří mapa silnice Hradec Králové – Chrudim z roku 1805 (obr. 7), plán města Chrudimi vytvořený před rokem 1823, plán města Chrudimi z roku 1826 (obr. 8), plán umístění kasáren v Chrudimi z roku 1847 a plán města z roku 1883. Proti těmto mapám se staví Císařský povinný otisk stabilního katastru z roku 1839 (obr. 9) a mapa Chrudimi vytvořená mezi lety 1901–1907 (obr. 10). V nich není před zkoumanou plochou parkánové zdi zakresleno nic. Je známo, že Císařský povinný otisk stabilního katastru byl vytvořen geodety, a proto bych ho považoval za nejvěrohodnější. O stejné situaci nám vypovídá mapa města Chrudimi z let 1901–1907. Soudím tak, že objevené základy nemají nic společného se stavbou zakreslovanou do těchto míst některými mapami. Zřejmě se jedná o základy kamenného plotu patřícího k městskému mlýnu.

O tom, kdy tento plot vznikl nebo kdy zanikl, nic nevíme. Je možné, že podlehl povodním v letech 1880 a 1883 nebo zanikl ve 20. století během výstavby chodníku podél hradeb. Předměty objevené v sondě II. zřejmě vyprodukovali obyvatelé domů ve Štěpánkově ulici.

⁴⁸¹ URL: <https://cs.wikipedia.org/wiki/M%C3%BCllerova_mapa_%C4%8Cech> [cit 2017-25-11]

⁴⁸² MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 128.

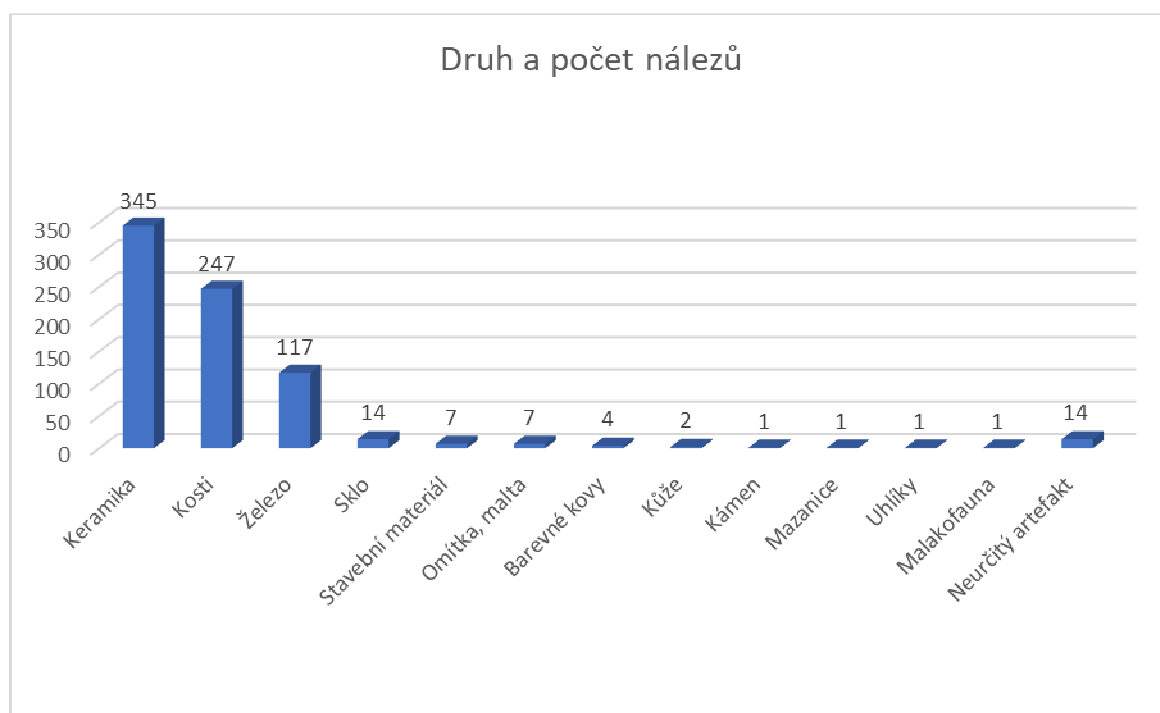
⁴⁸³ Tamtéž, s. 129.

⁴⁸⁴ MUSIL, Jan. *Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu provedeném na základě smlouvy č. 67/09 na lokalitě Chrudim, akce: Parkánová hradební zeď v ulici Štěpánkova čp. 97, Chrudim I – odborný posudek stavebně technického stavu*. Chrudim, 2009, s. 7.

10 ARCHEOLOGICKÝ MATERIÁL

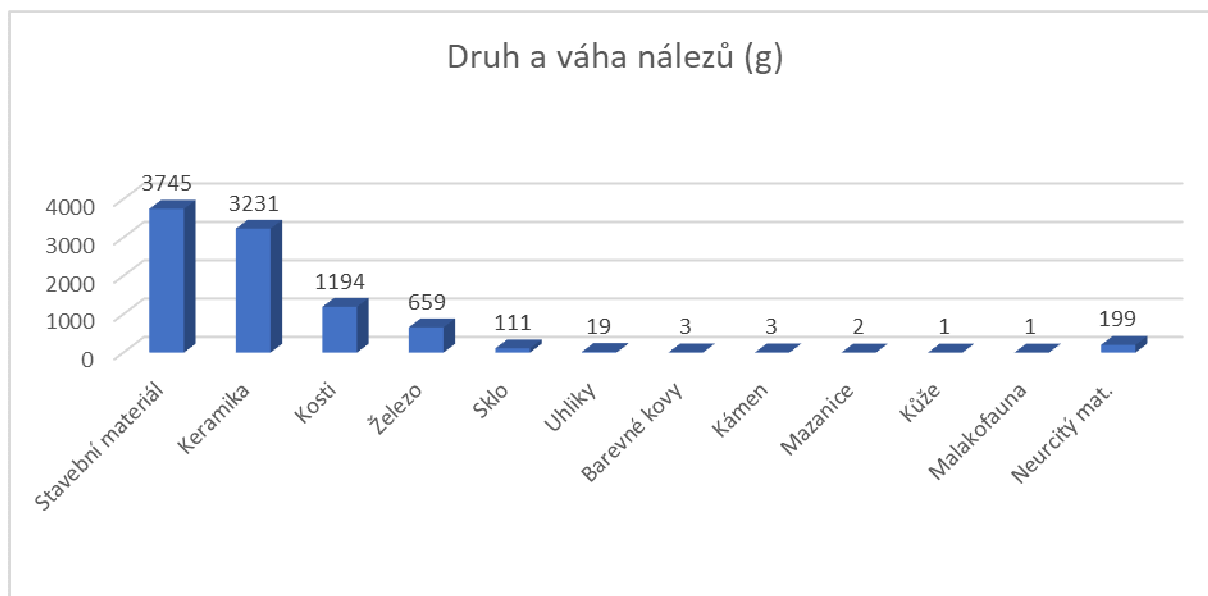
Informace uvedené v této kapitole byly získány z Regionálního muzea v Chrudimi, kde se v současné době nachází veškerý archeologický fond získaný při výzkumu za domem čp. 97/I ve Štěpánkově ulici. Veškeré poznatky, které jsem během své badatelské činnosti získal, jsem zde uložil v elektronické podobě (Microsoft Office Access). Při tvorbě této kapitoly jsem se inspiroval bakalářskou prací Michaely Rohlenové.⁴⁸⁵

Nálezový soubor obsahuje keramiku, kosti, železné a skleněné artefakty a mnoho dalších materiálů. Pod pojmem neurčitý artefakt se skrývají výrobky vyrobené z plastů a gumy. Nejpočetnější složku archeologických nálezů tvořila keramika (345 kusů), kosti (247 kusů) a železo (117 kusů). Nálezový soubor dohromady obsahuje 761 artefaktů.

Nejvíce vážícím materiálem, obsaženým v nálezovém souboru, je stavební materiál (3 745 g). Velkou část váhy zde tvoří vzorek malty vážící 2 069 g. V kategorii keramika tvoří značnou část váhového podílu dno hrnce vážící 404 g (obr. 38) a nejtěžším kusem železa se stal fragment roštu z kamen (obr. 55), který váží 137 g.

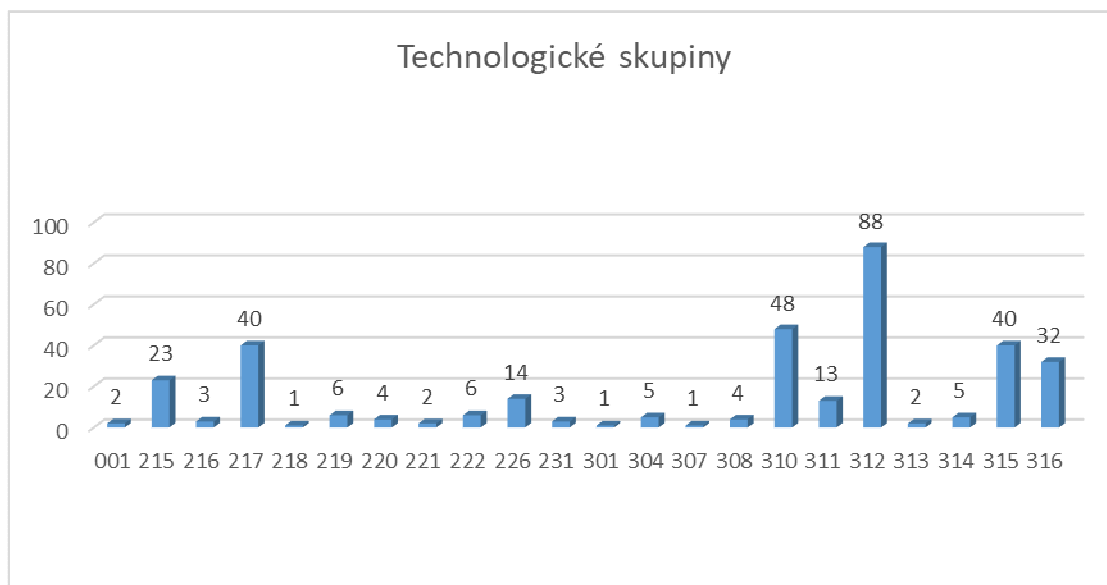
⁴⁸⁵ ROHLENOVÁ, Michaela. *Středověká městská parcela na příkladu Chrudimi. Archeologický výzkum v Rybičkově ulici čp. 7/I.* Pardubice, 2015.

10.1 KERAMIKA

Na zahradě domu čp. 97/I bylo objeveno 343 zlomků keramiky vrcholně středověkého nebo novověkého stáří. Výjimku zde tvoří jeden střep pocházející z 13. století. Celkem zde bylo objeveno 102 kusů keramiky vrcholně středověkého a 239 kusů keramiky novověkého stáří. Jeden kus keramiky nešlo nikam zařadit. Do této kapitoly jsem dále zahrnul nález dvou hliněných kuliček (obr. 42 a 43).

Keramika objevená v sondách I. a II. byla roztříděná podle katalogu technologických skupin definovaných Janem Frolíkem, Jiřím Siglem a Janem Musilem. Ten mi poskytl Jan Musil v Regionálním muzeu v Chrudimi. Každá skupina má jiné makroskopicky postižitelné technologické vlastnosti. Během třídění keramiky byla brána v úvahu barva povrchu, obsah ostřiva, barva na lomu střepu, výpal, povrch, přítomnost glazury a tloušťka střepu. Celkem jsem ve své bakalářské práci použil dvacet dva technologických kategorií.

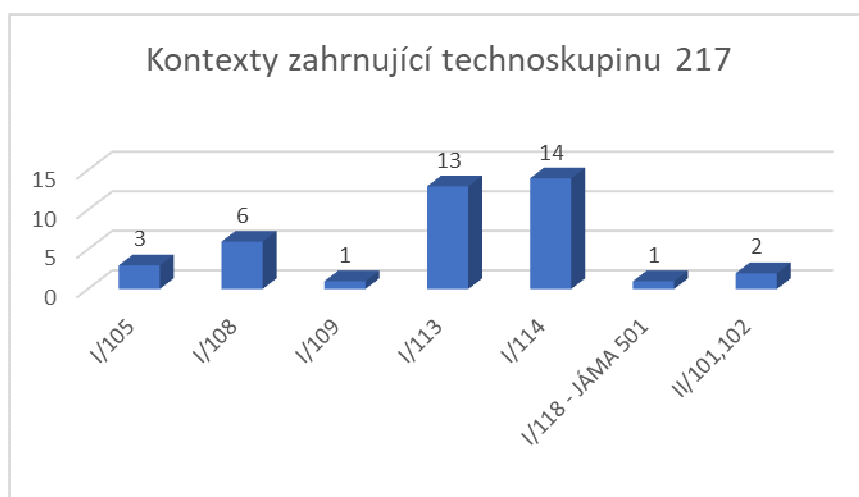
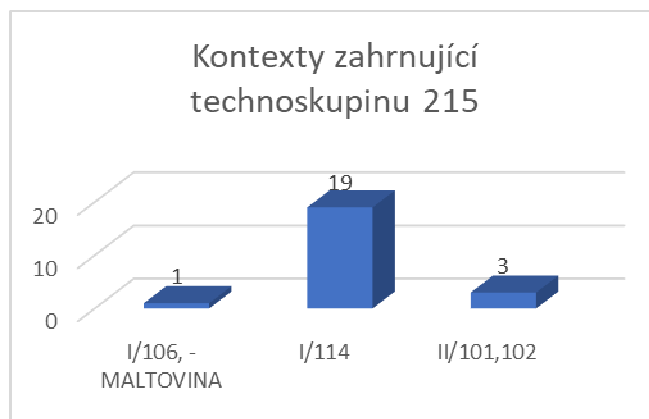
Jak je vidět na grafu, nejvíce keramických zlomků bylo zařazeno do technologických skupin 215, 217, 310, 312, 315 a 316. V případě středověké keramiky se jednalo o dvacet tři zlomků patřících k technoskupině 215 a o čtyřicet zlomků patřících k technoskupině 217.

U keramiky novověkého stáří byla nejpočetnější technoskupina 312, která obsahovala 88 zlomků. Zároveň se jedná o nejpočetnější technoskupinu objevenou na nalezišti. Dalšími početnými technoskupinami byly skupiny 310 (48 zlomků), 315 (40 zlomků) a 316 (32 zlomků). Ke každé z těchto nejpočetnějších technologických skupin jsem vytvořil šest grafů. V každém z nich je uvedena vrstva a počet keramiky, která v ní byla objevena.

Střepů středověkého stáří bylo objeveno 102. Všechny byly rozříděny podle již zmíněného katalogu do deseti technologických skupin. Jednalo se o skupiny 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 226 a 231. Co do množství nalezených středověkých střepů byly nejpočetnější skupiny 215 a 217. Celkem bylo do těchto dvou skupin zařazeno šedesát tři objevených střepů (63,8 % nálezového materiálu středověkého stáří).

Středověké střepy byly v sondě I objeveny ve vrstvách k. 1105, k. 1106, k. 1107, k. 1108, k. 1109, k. 1113, k. 1114, k. 1118, k. 1120 a v sondě II ve vrstvách k. 1101, 1102. Sonda I obsahovala devadesát pět kusů a sonda II sedm kusů středověkých střepů. Největší množství středověkých střepů bylo objeveno ve vrstvách k. 1113 (23 kusů) a k. 1114 (47 kusů). Dohromady v těchto dvou vrstvách bylo nalezeno sedmdesát střepů středověkého stáří (68,6 % nálezového materiálu středověkého stáří). Vrstva k. 1113, ve které bylo objeveno dvacet tři kusů keramiky, se nacházela nad objevenou jámkou. V případě k. 1114 se jedná o vrstvu, do které byla zahloubena již zmíněná jámka a liniový výkop. V ostatních zmíněných

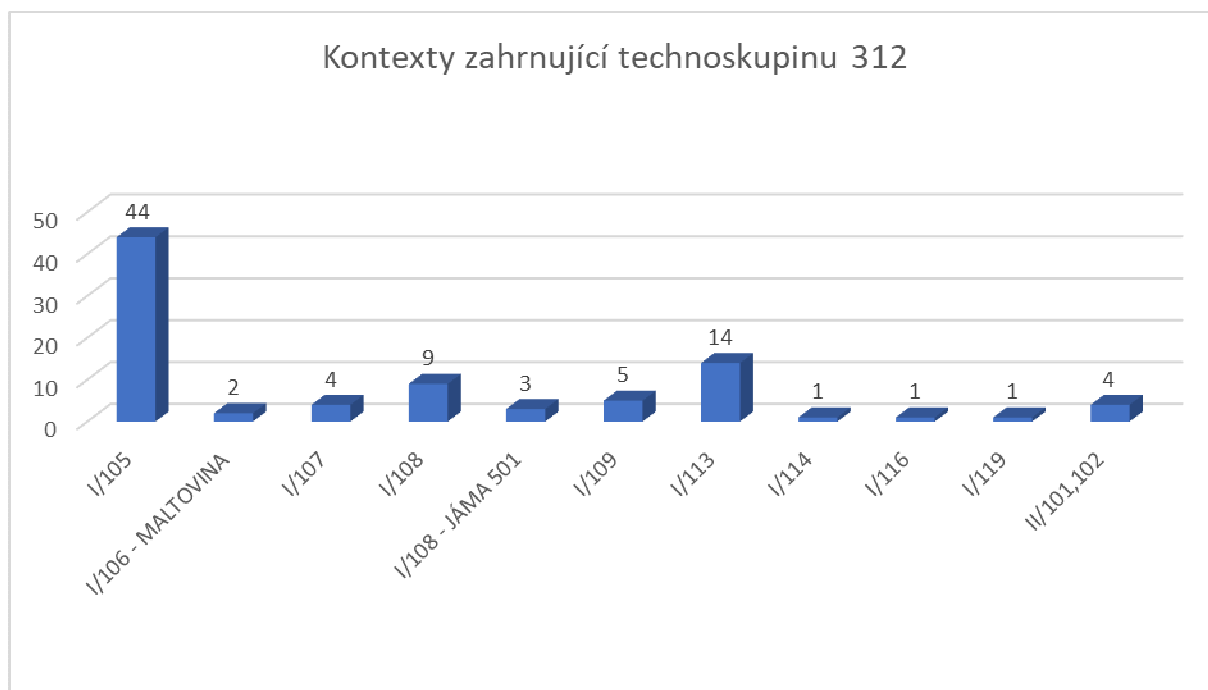
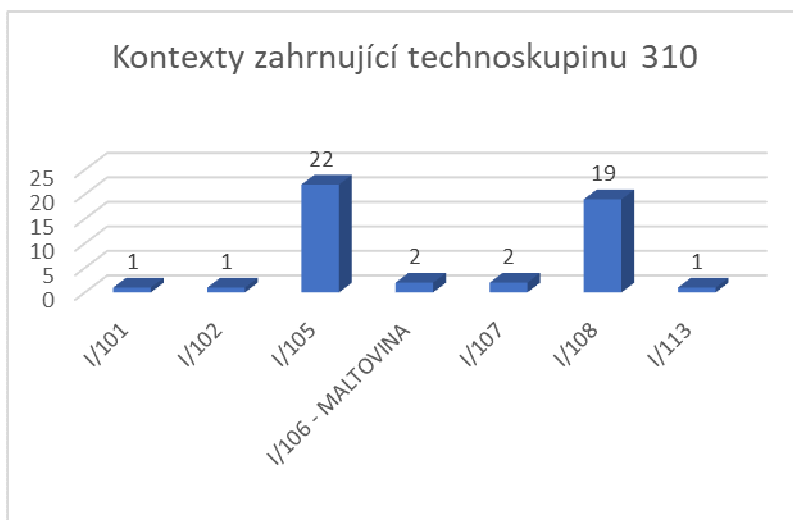
vrstvách je obsah středověkých střepů velmi malý. Pro více informací uvádím tabulku pod tímto textem. V té prezentuji jednotlivé vrstvy a počet střepů v nich obsažený.

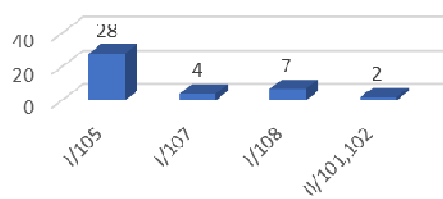
Střepů novověkého stáří bylo v sondách objeveno 239. Všechny byly roztrženy podle již zmíněného katalogu do jedenácti technologických skupin. Jednalo se o skupiny 301, 304, 307, 308, 310, 311, 312, 313, 314, 315 a 316. Co do množství nalezených středověkých střepů byly nejpočetnější skupiny 310, 312, 315 a 316. Celkem bylo do těchto čtyř skupin zařazeno 208 objevených střepů (87 % nálezového materiálu novověkého stáří).

Novověké střepy byly v sondě I objeveny ve vrstvách k. 1101, k. 1102, k. 1105, k. 1106, k. 1107, k. 1108, k. 1109, k. 1113, k. 1114, k. 1116, k. 1118, k. 1119 a v sondě II ve vrstvách k. 1101, 1102. Sonda I obsahovala 231 kusů a sonda II osm kusů střepů novověkého stáří. Největší množství novověkých střepů obsahovaly vrstvy k. 1105 (134 kusů), k. 1108 (42 kusů) a k. 1113 (22 kusů). Dohromady tvořil obsah těchto tří vrstev 198 střepů novověkého stáří (82,8 % nálezového materiálu novověkého stáří). Vrstvu k. 1105, ve které bylo objeveno 134 kusů keramiky, datuji na základě objevených porcelánových pojistek do 19. potažmo 20. století. Díky nálezů malakofauny v této vrstvě víme, že se této

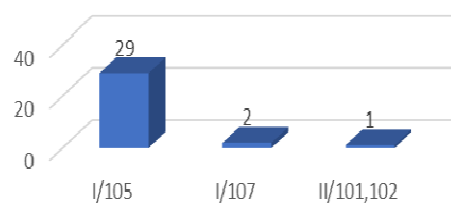
vrstvy dlouhý čas nedotkla žádná lidská činnost. Vrstva k. 1108 obsahovala čtyřicet dva kusů keramiky a nacházela se v úrovni velkého odskoku. Zřejmě se jedná o vrstvu, která představuje planýrku. Ta mohla vzniknout po dokončení druhé stavební etapy na parkánové zdi. Poslední vrstvou, v níž bylo objeveno dvacet dva kusů keramiky, je k. 1113. Jak již zde bylo zmíněno, její pozice je nad objevenou jámkou. V ostatních zmíněných vrstvách je objem středověkých střepů velmi malý. Pro více informací uvádím tabulku pod tímto textem. V té prezentuji jednotlivé vrstvy a počet střepů v nich obsažený.

Kontexty zahrnující
technoskupinu 315

Kontexty zahrnující
technoskupinu 316

SONDA I														SONDA II			
	k. 1101	k. 1102	k. 1105	k. 1106 - maltovina	k. 1107	k. 1108	k. 1108 - JAMA	k. 1109	k. 1113	k. 1114	k. 1116	k. 1118 (JAMA 1501)	k. 1119	k. 1120	k. 1101, 1102		
001					1				1								
215				1						19						3	
216										1				2			
217			3			6	1	1	13	14						2	
218										1							
219										5						1	
220									3			1					
221										2							
222			1			3		1		1							
226								1	5	3		4				1	
231									1	1		1					
STŘEDOVĚK																	
301			1														
304			5														
307																	
308																	
310	1	1	22	2	2	19			1								
311			3			2			4	3		1					
312			44	2	4	9	3	5	14	1	1		1			4	
313			1										1				
314			1						3							1	
315			28		4	7										2	
316			29		2											1	
NOVOVĚK																	

10.1.1 TECHNOLOGICKÉ SKUPINY

V této kapitole jsou rozepsány vlastnosti, díky kterým bylo možné nalezenou keramiku rozřadit do jednotlivých technologických skupin (1. barva, 2. ostřívo, 3. výpal, 4. tvrdost, 5. povrch, 6. poznámka, popř. ztotožnění).

Nezařaditelné

001 omleté poškozené

Středověk

215 "redukční s písčitém ostřivem"

1. černošedá, šedá, tmavě šedá; 2. písčité ostřívo (1-2,5 mm), slída jemně mletá muskovitická v těstě i na povrchu; 3. šedý, světle šedý; 4. R, opticky tvrdý; 5. jemný hlazený a leštěný, slída na povrchu, vytáčení; 6. CRF 15, blízká 214

216 "redukční s kožovitým povrchem"

1. tmavě šedá, černošedá a šedá; 2. písčité ostřívo (až 1,5 mm), slída velmi jemně mletá; 3. světle šedý, bílo béžový (lomem a charakteristikou se blíží redukčnímu zboží typu "šedý mor"); 4. R, opticky tvrdý; 5. střední jakoby kožovitý přetah, ostřívo vystupuje na povrch, vytáčení; 6. CRF 16, Podlažice 14

217 "šedá redukční"

1. černá, šedá, šedobéžová, bělošedá, šedobílá, kovově šedá lesklá; 2. mikroskopické ostřívo, místy ojedinělý kamínek; 3. světle šedá až bělobéžová a krémově bílá; 4. R, opticky tvrdý; 5. jemný někdy leštěný vodorovně a radiálně, často kovově lesklý, vytáčení; 6. Ra4

218 "oxidační zboží s přetaženým krupičkovitým povrchem jemné na dotyk"

1. oranžová, světle hnědá, okrová; 2. jemné písčité ostřívo (okolo 0,5 mm), slída velmi jemně mletá, dutiny (0,5 - 1 mm); 3. sendvič, světlá, tmavé jádro, světlá; 4. O, opticky měkký až střední; 5. jemný přetažený krupičkovitý povrch, jemné na dotyk; 6. CRF 18

219 "oxidační zboží se sendvičovým efektem a kožovitým povrchem"

1. béžová, hnědo okrová a světle hnědá; 2. písčité ostřívo kamínky (0,5 - 2 mm), jemně krupičkovité, mírně porézní; 3. sendvičový efekt; 4. O, sendvičový efekt, opticky tvrdý; 5. kožovitý, pečlivě upravený povrch; 6. částečně spadá i do okruhu bílé červeně malované, místy i archaičtější radélko Ra16, NH10, Podlažice1

220 hrubší oxidační zboží

1. okrová až béžová; 2. kamínky 0,5 - 1 mm; 3. okrový; 4. O, opticky tvrdý; 5. středně hrubý, ostřívo vystupuje na povrch, vytáčení; 6. Ra9, NH3

221

1. oranžová; 2. malé kamínky 0,3 - 0,5 mm, slída; 3. světle hnědý, okrový, oranžový; 4. O, opticky měkký; 5. středně hrubý, ostřívo vystupuje na povrch, obtáčení; 6. Ra12

222 "kachle"

1. světle i tmavě oranžová, cihlově okrová, hnědookrová; 2. kamínky 0,5 - 1 mm; 3. světle i tmavě oranžová, cihlově okrová, hnědookrová; 4. O, opticky střední; 5. hladký; 6. Ra11, NH1, Oheb 2, Podlažice 16

226 "zboží typu Husova Ulice"

1. okrová, světle oranžová; uvnitř hnědočerveně transparentně glazovaný; 2. mikroskopické ostřívo, plavené těsto; 3. okrová, světle oranžová; 4. O, opticky střední až měkký; 5. hladký, pečlivě upravený, vytáčení; částečně i oboustranně glazovaný hnědou, hnědočervenou žlutavou, žlutozelenou transparentní glazurou; 6. -

231 oxidační s mikroskopickým ostřivem bez glazury

1. oranžová, hnědočervená, červená; 2. písčité ostřívo (do 1 mm), dutinky; 3. oranžový, okrový, červený místy i sendvičový efekt; 4. O, opticky měkký až střední; 5. pečlivě upravený, vytáčení, modelační rýžky; 6. P008

Novověk

301 mužakovská kamenina – hnědá

1. tmavě hnědá, hnědá, uvnitř světlejší až šedá; 2. slinutý; 3. šedý; 4. O, velmi tvrdý; 5. vně hladký pečlivě upravený povrch krytý hnědou opakní glazurou, místy nalepené křemínky, vytáčení, na vnitřní straně stopy smršťení; 6. –

304 fajáns

1. bílá opakní cíničitooolovnatá glazura s malbou; 2. mikroskopické ostřívo; 3. béžový, červený, oranžový; 4. O, opticky měkký; 5. hladký, jemný, vytáčení; 6 –

307 majolika

1. oranžová, okrová, zelená, nástřepí, červenooranžový střep; 2. mikroskopické ostřivo; 3. oranžový, okrový, cihlově červený; 4. O, opticky střední; 5. jemný pečlivě upravený povrch, hladký, modelační rýžky; 6. de facto umělá skupina, do které spadá kukačkou a štětcem malované zboží

308 tovární bělnina

1. bílá běloběžová; 2. bez makroskopických příměsí, jemně plavená kaolin. hlína; 3. bílá, krémově běžová; 4. oxidační, opticky měkký; 5. hladký, střední stěna, oboustranná glazura; 6-

310 porcelán

1. bílá až do bělošedá; 2. bez makroskopických příměsí, slinutý střep; 3. bílý, slinutý; 4. oxidační, tvrdý, slinutý; 5. hladký, oboustranná glazura; 6. -

311 glazovaná oxidační bez nástřepí I

1. okrová a oranžová, uvnitř částečně TG žlutá, nazelenalá, nahnědlá; 2. jemné plavené těsto, mikroskopické ostřivo; 3. okrový, oranžový; 4. oxidační, opticky střední; 5. jemný pečlivě upravený povrch, hladký, modelační rýžky; 6. -

312 glazovaná oxidační bez nástřepí II

1. běloběžová, uvnitř částečně TG žlutá, nazelenalá, nahnědlá; 2. jemné plavené těsto, mikroskopické ostřivo; 3. bílý, běloběžový; 4. oxidační, opticky střední; 5. jemný pečlivě upravený povrch, hladký, modelační rýžky; 6. -

313 jemná tmavá glazovaná

1. tmavě hnědě a červenohnědě, zeleně transparentně glazovaná s nástřepím; 2. jemné plavené těsto, mikroskopické ostřivo; 3. oranžový, běloběžový; 4. oxidační, opticky střední; 5. jemný pečlivě upravený povrch, hladký, modelační rýžky; 6.-

314 manganově opakně glazovaná

1. vně tmavě fialová burelová OG, uvnitř hnědočervená či oranžová TG; 2. jemné plavené těsto, mikroskopické ostřivo; 3. oranžový, červený a okrový; 4. oxidační, opticky střední; 5. jemný pečlivě upravený povrch, hladký, modelační rýžky; 6. -

315 šlemovka, Bunzlau

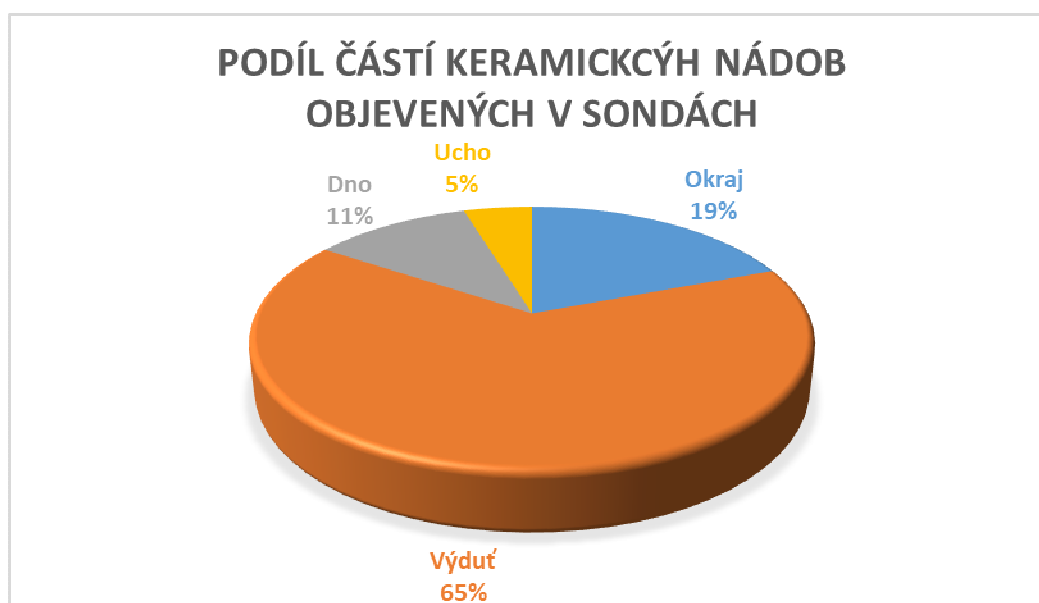
1. tmavě hnědá opakní zemitá glazura (v případě zboží z Boleslawiece/Bunzlau je na vnitřní straně bílá opakní glazura); 2. částečně slinitý; 3. běloběžový, bělošedý, až světle šedý; 4. oxidační, opticky tvrdý; 5. jemný pečlivě upravený povrch, hladký; 6. –

316 jemné oxidační zboží bez glazury

1. okrová a oranžová; 2. jemné plavené těsto, mikroskopické ostřívo; 3. světle růžový, okrový, oranžový; 4. oxidační, opticky střední; 5. jemný pečlivě upravený povrch, hladký, modelační rýžky; 6. –

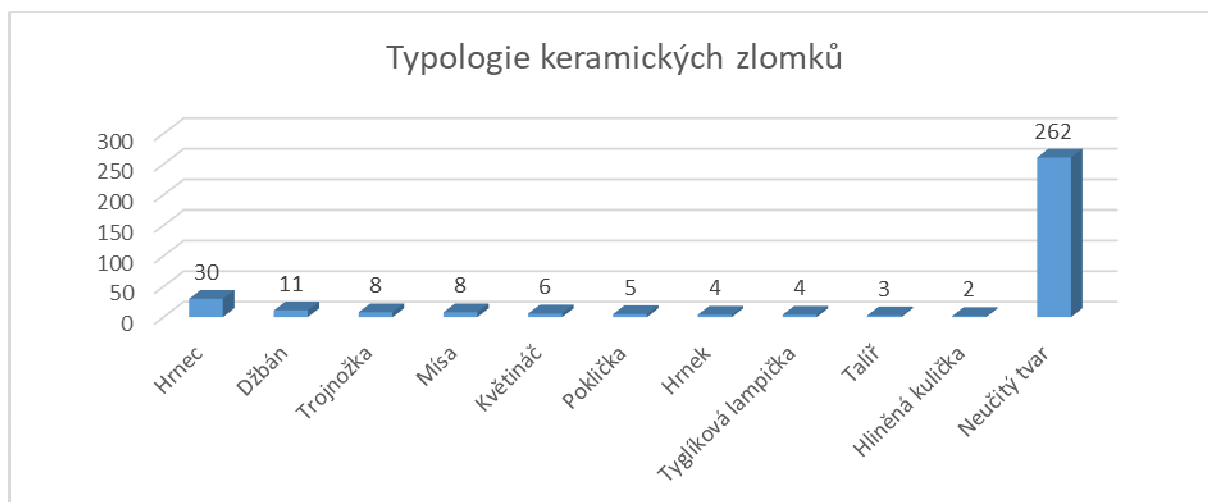
10.1.2 TYPOLOGIE OBJEVENÉ KERAMIKY

Jak již bývá pravidlem, nejvíce zlomků tvoří výdut', podle které se nedá určit předmět, jehož byla součástí. Celkem bylo na nalezišti objeveno 221 kusů výdutí (65 %), zlomků okrajů bylo nalezeno šedesát pět kusů (19 %) a zlomků dna bylo objeveno třicet sedm kusů (11 %). U zlomků dna je tentýž problém jako u výdutí. Je velice těžké rozpoznat, o jaký předmět se jedná. Uch bylo nalezeno šestnáct kusů (5 %). Do této kategorie jsem zařadil i držadlo trojnožky a za zmínku stojí nálezy vertikálního ucha od mísy. V následujícím textu budou odkazy na obrázky a kresby, které lze nalézt v kapitolách OBRAZOVÉ PŘÍLOHY a KRESEBNÁ DOKUMENTACE. V kapitole KRESEBNÁ DOKUMENTACE je tabulka, ve které je přehledně popsán typ, technoskupina keramiky a vrstva, v níž byl artefakt objeven.

Jak již zde bylo uvedeno, v případě výdutí a dna je velice těžké určit typ artefaktu, který tyto zlomky tvořily. Proto je v tabulce nejvíce zastoupena kategorie neurčité artefakty

(262 kusů). Celkově šlo rozpoznat osmdesát jedna artefaktů. Značnou část nálezového souboru tvořil hrnec (30 ks), džbán (11 ks), trojnožka (8 ks) a mísa (8 ks). Byl zde nalezen i jeden střep kameniny (obr. 41), který nám bohužel nic neříká o předmětu, jehož byl součástí.

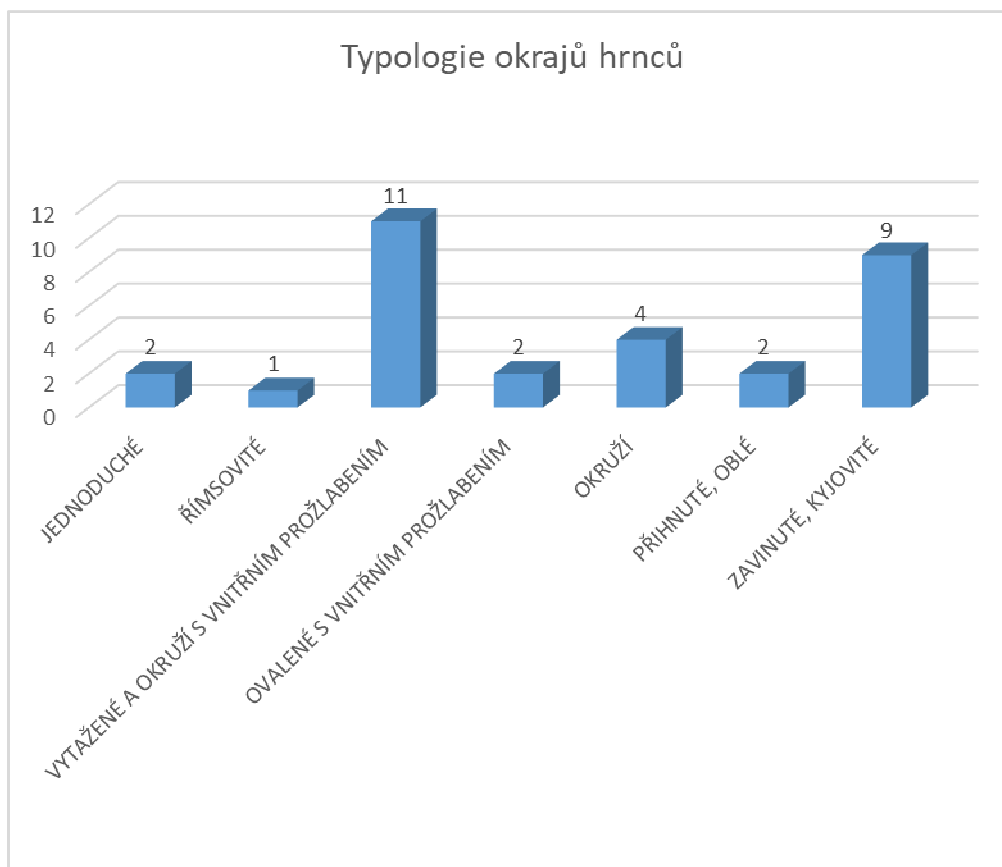
Okrajů nádob bylo nalezeno šedesát pět kusů a na jejich určení jsem použil typář definovaný Milanem Zápotockým. Ten byl publikovaný v časopise *Památky archeologické* v roce 1987.⁴⁸⁶ U zlomků tyglíkovitých lampiček používám typologii stanovenou Kateřinou D. Bělinovou a Janem Musilem⁴⁸⁷.

10.1.2.1 TYPOLOGIE OKRAJŮ HRNCŮ

Okraje hrnců a jednoho květináče byly nalezeny v případě sondy I ve vrstvách (k. 1105, k. 1107, k. 1108, k. 1109, k. 1113, k. 1114, k. 1118) a u sondy II ve vrstvách (k. 1101, 1102). V kategorii hrnců převažovaly okraje vytažené a okruží s vnitřním prožlabením (11 kusů) a okraje zavinuté, kyjovité (9 kusů). Do této kategorie jsem zahrnul i jeden okraj pocházející z květináče. Ten jsem zařadil do kategorie jednoduchý okraj.

⁴⁸⁶ ZÁPOTOCKÝ, Milan. Středověká keramika severočeského Polabí. Morfologie a relativní chronologie. In *Památky archeologické* 69, 1978, s. 171–238.

⁴⁸⁷ BĚLINOVÁ D., Kateřina – MUSIL, Jan. Tyglíkovité lampičky z Chrudimi. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 15, 2011, s. 39–59.

Jednoduché okraje – č. 1 (květináč), č. 35

Římsovité okraje – č. 11

Okraje vytažené a okruží s vnitřním prožlabením – č. 5, č. 7, č. 8, č. 9, č. 10, č. 12, č. 14, č. 15, č. 17, č. 21, č. 23

Okraje ovalené s vnitřním prožlabením – č. 22, č. 33

Okraje s okružím – č. 4, č. 16, č. 26, č. 30

Okraje přihnuté, oblé – č. 3, č. 29

Okraje zavinuté, kyjovité – č. 2, č. 6, č. 13, č. 18, č. 19, č. 20, č. 31, č. 32, č. 34

10.1.2.2 TYPOLOGIE OKRAJŮ MÍS

Na nalezišti byly v sondě I objeveny tři okraje mís a to ve vrstvách (k. 1108 a k. 1118). Tyto jsem zařadil do tří kategorií (312, 511 a 521).

Kategorie 312 – č. 28 (k. 1108)

Kategorie 511 – č. 37 (k. 1118) (obr. 36)

Kategorie 521 – č. 27 (k. 1108)

10.1.2.3 TYPOLOGIE UCH A DRŽADEL

Zlomků uch bylo celkem v obou sondách nalezeno šestnáct. V sondě I obsahovaly úlomky uch vrstvy (k. 1105, k. 1108, k. 1109, k. 1113, k. 1114, k. 1118) a v sondě II ve vrstvách (k. 1101, 1102) bylo objeveno držadlo trojnožky. Roztřídit podle typáře Milana Zápotockého šlo pouze osm zlomků, které jsem roztřídil do dvou skupin. Kategorii ucho páskové prožlábnuté tvořilo šest zlomků a kategorii ucho ploché, úzké tvořily dva zlomky.

Ucho páskové prožlábnuté – č. 57, č. 58, č. 60, č. 61, č. 62, č. 63

Ucho ploché úzké – č. 56, č. 59

Držadlo typ 6 – č. 64

10.1.2.4 TYPOLOGIE OKRAJŮ DŽBÁNŮ

Bylo objeveno celkem šest zlomků pocházejících ze džbánů. Všechny tyto střepy byly nalezeny v sondě I ve vrstvách (k. 1105, k. 1108, k. 1113, k. 1114). Pouze tři střepy z celkového počtu (6 ks.) měly charakter okrajů. Ty jsem roztřídil do dvou kategorií. První kategorii tvořil jeden kus kalichovitého okraje a ve druhém případě dva kusy okraje s okružím.

Džbán s kalichovitým okrajem – č. 57

Okraj džbánu s okružím – č. 56, č. 58

10.1.2.5 TYPOLOGIE OKRAJŮ POKLIC

Na nalezišti byly dále objeveny tři okraje poklic. Ty jsem zařadil do dvou kategorií. První skupinu 13 tvoří dva kusy a skupinu 21 tvoří jeden kus. Poklice se nacházely v sondě I ve vrstvách (k. 1108, k. 1113, k. 1114).

Skupina 13 – č. 65, č. 67

Skupina 21 – č. 66

10.1.2.6 TYPOLOGIE TYGLÍKOVITÝCH LAMPIČEK

Nálezový soubor obsahoval čtyři zlomky tyglíkovité lampičky, které byly objeveny v sondě I ve vrstvách (k. 1113 a k. 1114). Ty jsem roztřídil do kategorií, které stanovili

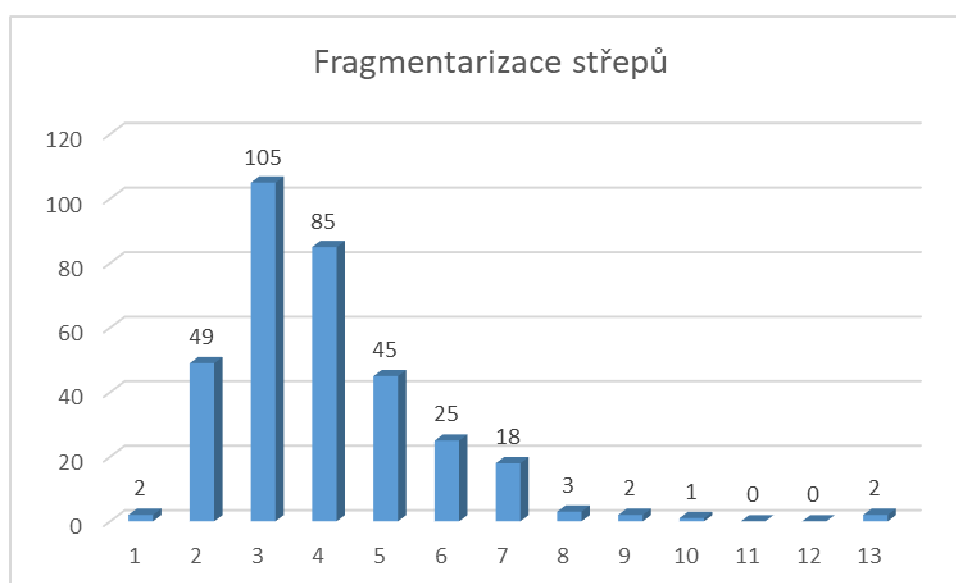
Kateřina D. Bělinová a Jan Musil.⁴⁸⁸ Určit šly pouze dva zlomky tyglíkovité lampičky. První patří do kategorie 1 (č. 69) a druhý do kategorie 3 (č. 68). Jeden zlomek je velice silně poškozen. Vzdáleně připomíná kategorii 3 (č. 71). Poslední zlomek tyglíkovité lampičky (č. 70) je naprosto jiný a neodpovídá katalogu tyglíkovitých lampiček, definovaných Kateřinou D. Bělinovou a Janem Musilem.

Typ 1 – Dno odříznuto strunou („lastura“). Redukční výpal, makroskopické ostřivo, vytáčení. Jemný pečlivě upravený povrch, modelační rýžky. Barva povrchu černá a černošedá, na lomu světle bíloběžový.

Typ 3 – Oxidační výpal, makroskopické ostřivo (písek, slída), vytáčení. Jemný pečlivě upravený povrch, modelační rýžky. Barva světle hnědoběžová, mírně vyhnutý a zesílený okrajem, dno lampičky je odsazeno.

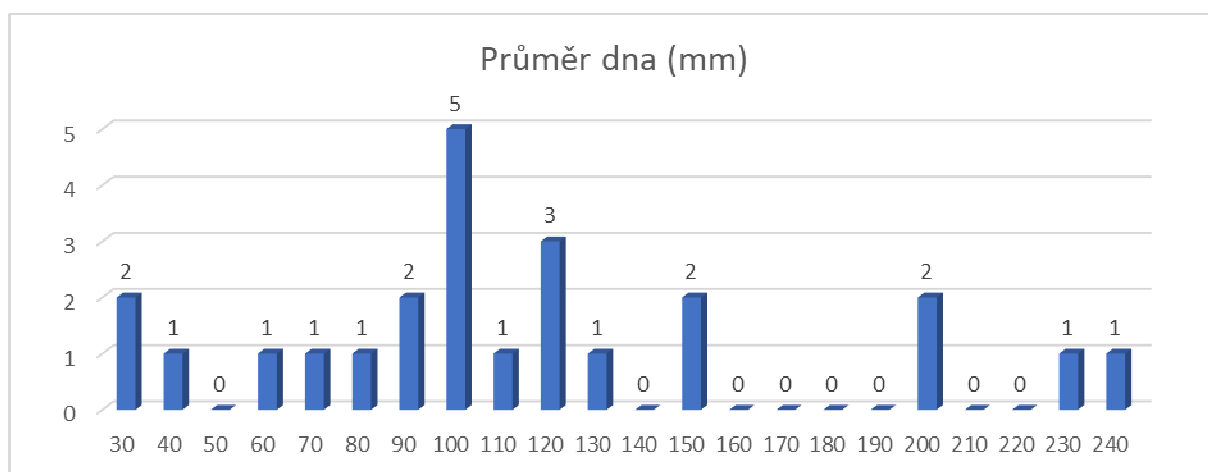
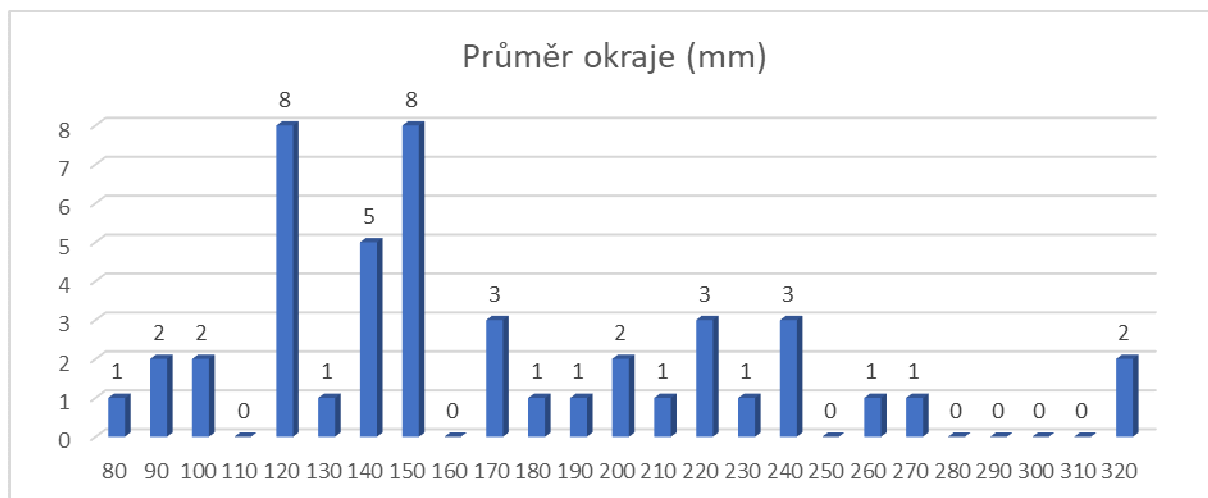
10.1.3 FRAGMENTARIZACE A VÝZDOBA KERAMIKY

Celkový počet zlomků keramiky, který prošel roztříděním podle velikosti je 337. Jejich velikost se podle fragmentarizační tabulky (obr. 64), vytvořené na Západočeské univerzitě v Plzni, pohybuje v rozmezí 1–13. Nejvíce střepů obsahovaly kategorie 3 (105 kusů) a 4 (85 kusů). Fragmentarizační tabulka neobsahuje dvě hliněné kuličky (obr. 42, 43) pocházející ze sondy I z vrstev (k. 1105 a k. 1107) a čtyři kusy porcelánových pojistek, objevených v sondě I ve vrstvě (k. 1105).

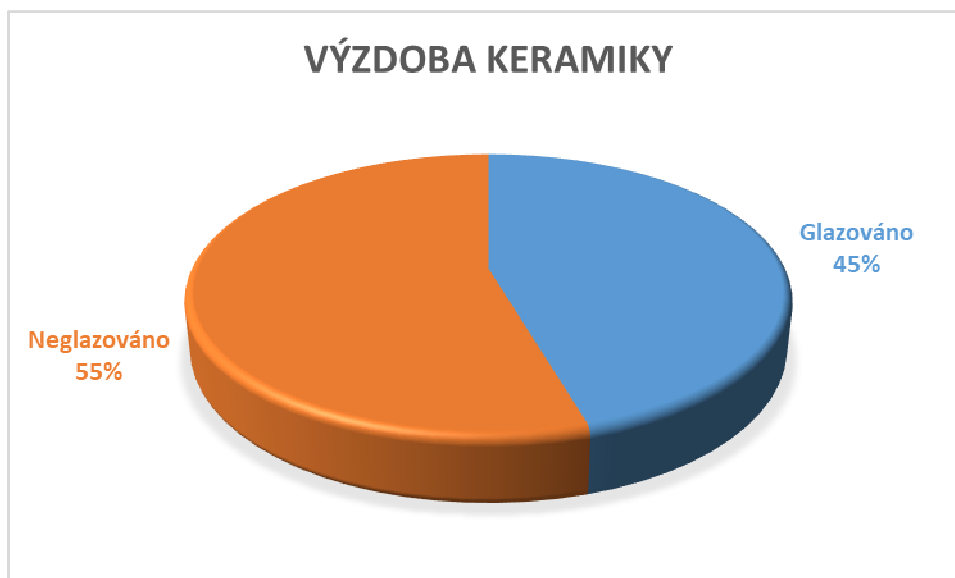

⁴⁸⁸ BĚLINOVÁ D., KATEŘINA – MUSIL, JAN. Tyglíkovité lampičky z Chrudimi. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 15, 2011, s. 39–59.

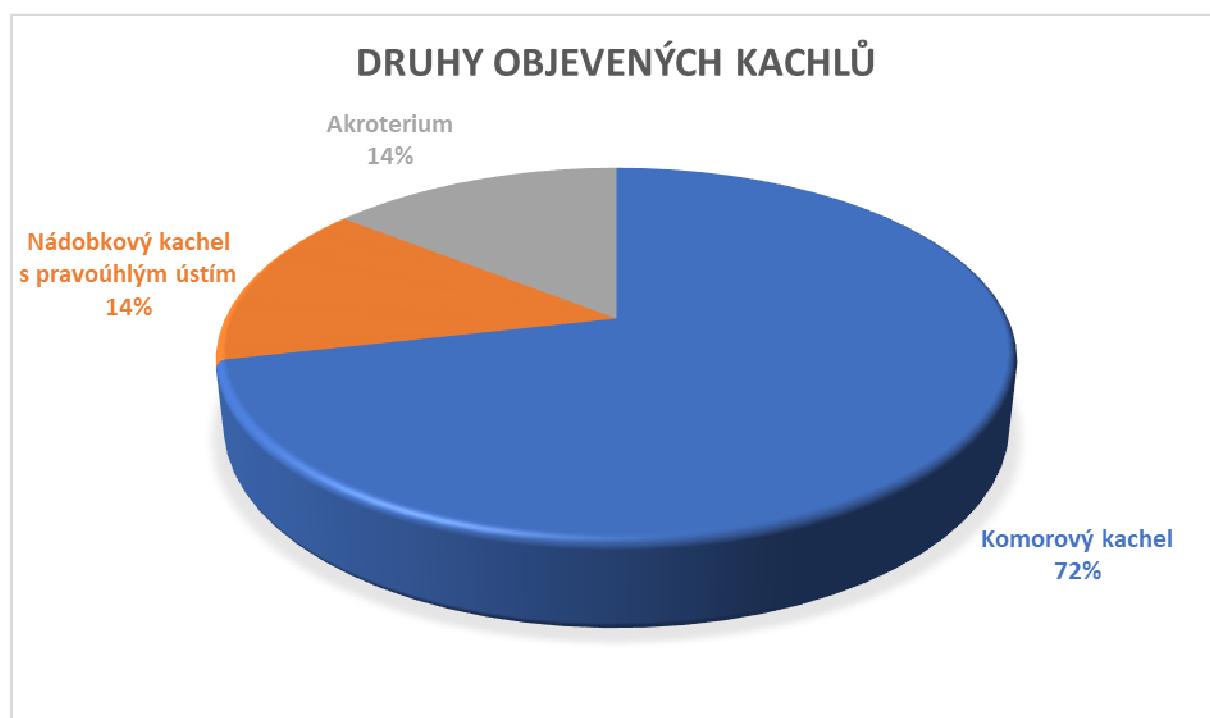
Průměry okrajů se pohybovaly v rozmezí 80 – 320 mm. V případě okrajů dna se průměr pohyboval v rozmezí 30 – 240 mm.

Ze 343 objevených střepů bylo 155 (45 %) opatřených glazurou a 188 (55 %) bez výzdoby. Pouze dva zlomky střepů bez glazury (1 % všech nalezených střepů) byly zdobeny formou radělkování.

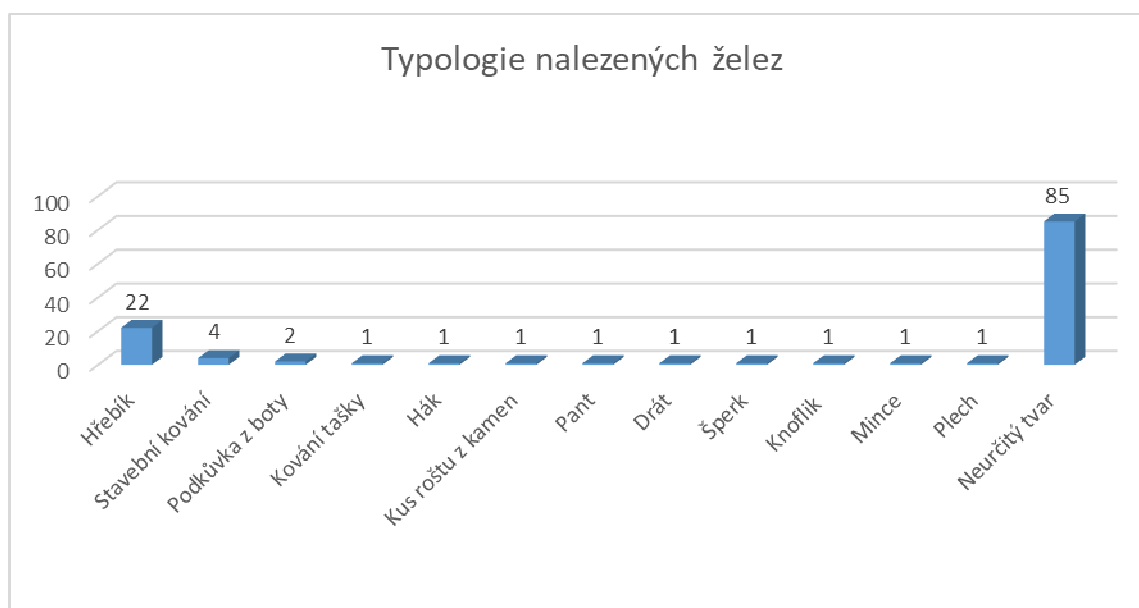
Kachlů bylo na zahradě za domem čp. 97/I objeveno sedm. Komerový kachel byl v nálezovém souboru zastoupen 5 x (72 %). Nádobkový kachel s pravouhlým ústím (č. 72) byl nalezen pouze jeden (14 %). Také zde byl objeven jeden zlomek akroteria (14 %), na kterém je plasticky vyobrazena hlava orla (č. 74) (obr. 40). Zlomky kachlů byly nalezeny pouze v sondě I ve vrstvách (k. 1105, k. 1106, k. 1108, k. 1114).

10.2 KOVOVÉ ARTEFAKTY

Kovových artefaktů bylo dohromady v sondách I. a II. objeveno 121. V případě železa se jedná o 117 kusů a v případě barevných kovů o čtyři kusy. Veškeré kovové nálezy byly

učiněny ve vrstvách (k. 1105, k. 1106, k. 1107, k. 1108, k. 1114 v případě sondy I a k. 1101, 1102 v případě sondy II). Mezi barevné kovy lze zařadit nález mince (dvoukřejcar) (obr. 51, 52), knoflíku (obr. 49, 50), šperku (obr. 48) a podkůvky z boty (obr. 53). Největší část souboru železa tvořily nálezy hřebíků (dvacet dva kusů) (obr. 58, 59, 61, 62, 63) a stavebního kování (čtyři kusy) (obr. 59, 60). Po jednom kusu byly v sondách objeveny hák (obr. 59), drát (obr. 60), podkůvka z boty (obr. 60), kus roštu (obr. 55), pant (obr. 56, 57), kování tašky (obr. 54) a kus plechu (obr. 58). Dále jsem do tabulky uvedl kategorii neurčitý tvar (osmdesát pět kusů). Ten tvoří zlomky neurčitelného železa. Většina nálezů je novověkého stáří.

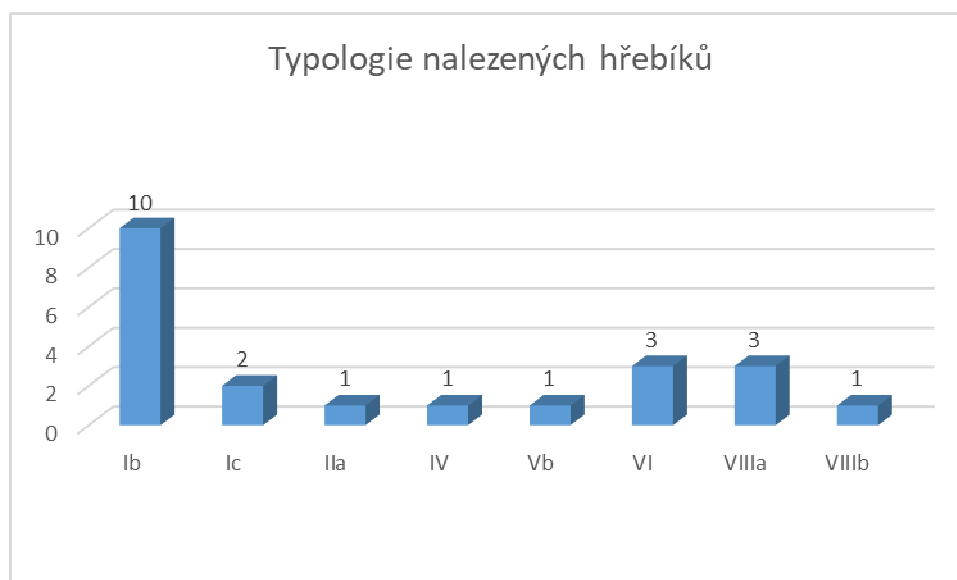

Z grafu je patrné, že nejvíce nálezů tvořily hřebíky. Ty byly objeveny v obou sondách ve vrstvách (k. 1105 a k. 1108 v sondě I a v k. 1101, 1102 v sondě II) i zde odkazují na kapitolu Kresebná dokumentace v příloze mé bakalářské práce, kde používám značení např. č. 1 apod. Všechny objevené hřebíky jsem roztřídil podle typologie hřebíků definovaných Rudolfem Krajícem v publikaci *Kovárna v Sezimově Ústí*⁴⁸⁹. Celkem jsem identifikoval osm skupin.

Nejpočetnější skupinou z nálezového souboru se stala skupina Ib (10 kusů). Jedná se o víceúčelové hřebíky, pomocí kterých se upevňovaly předměty typu plech, kůže, textilie, kování na dřevo apod. V případě skupiny Ic (2 kusy) platí stejná funkce. Další početnou skupinou je typ VI (3 kusy), ten měl upevňovací, dekorační, anebo spojovací funkci. Skupiny

⁴⁸⁹ KRAJÍČ, Rudolf. *Kovárna v Sezimově Ústí a analýza výrobků ze železa. Sezimovo Ústí – Archeologie středověkého poddanského města 3. Díl I.* Praha, 2003.

VIIIa (3 kusy) a VIIIb (1 kus) měly také spojovací a upevňovací funkci. Skupina IIa (1 kus) sloužila ke spojování, např. kování ke dřevu. Skupina IV (1 kus) sloužila ke spojování a upevňování. Skupina Vb (1 kus) byla používána ke spojování různých druhů materiálů, případně i jako podkováky.

10.2.1 TYPOLOGIE OBJEVENÝCH HŘEBÍKŮ

Typ Ib – hlava horizontální, tenká, plochá, na všechny strany přesahující patu dřívku, čelní plocha kruhová či oválná; dřív kruhového, výjimečně oválného průřezu.

(č. 1, č. 2, č. 5, č. 8, č. 9, č. 11, č. 13, č. 16, č. 17, č. 20)

Typ Ic – hlava horizontální soklová („vs“ 3-5 mm), plochá, na všechny strany přesahující patu dřívku, čelní plocha čtvercová, obdélná či oválná; dřív hraněný, obdélného průřezu.

(Hřebíky typu Ib a Ic jsou podle Rudolfa Krajíce víceúčelové. Sloužili k upevňování předmětů typu: plech, kůže, textilie, kování na dřevo apod. V Sezimově Ústí byly tyto hřebíky nalezeny v souvislosti s dveřním pantem a s pásovým kováním pro zavěšení držadla dřevěného vědra.)

(č. 7, č. 10)

Typ IIa – hlava horizontální, čelní plocha vypouklá, čtvercová, obdélná nebo oválná, spodní plocha rovná (výjimečně vypouklá), hlava přesahuje na všechny strany patu dřívku; dřív hraněný, obdélného nebo čtvercového průřezu.

(Užití hřebíků typu IIa zaznamenal Rudolf Krajíc, v Sezimově Ústí, v souvislosti s kováním dřevěného vědra.)

(č. 6)

Typ IV – hlava horizontální, plochá (výjimečně mírně vypouklá), výrazně do jedné strany přesahující patu dřívku, čelní plocha obdélná či oválná, spodní plocha rovná; dřívk hraněný, obdélného průřezu, výrazně excentricky umístěn na spodní plochu hlavy, často až k samé obvodové hraně hlavy.

(Podle Rudolfa Krajíce měl tento typ spojovací, popřípadě upevňovací funkci. V Sezimově Ústí byl tento typ hřebíku objeven v souvislosti se spojením obručí kola, s dveřním pantem, s topůrkem kladiva, kde byl použit místo klínu, s podkovou)

(č. 14)

Typ Vb – hlava vertikální, tenká čelní plocha vypouklá, výrazná výška hlavy, při pohledu zepředu kosočtvercová, kosodélná, oválná až kruhová nebo lichoběžníkovitá; dřívk hraněný, obdélného, méně často čtvercového průřezu.

(Hřebíky typu Vb, nalezené v Sezimově Ústí, měly podle Rudolfa Krajíce upevňovací, dekorační, anebo spojovací funkci. Rozměrově menší modifikace tohoto typu hřebíku sloužily pro upevnění podkov ke kopytu.)

(č. 21)

Typ VI – hlava vertikální, hranolovitá, někdy až krychlovitá či slabě dvojkónická, čelní plocha rovná nebo mírně sešikmená, výška hlavy je přibližně ve shodném rozměrovém poměru „a, b“, čímž se odlišuje od hřebíků soklových; dřívk hraněný, obdélného, výjimečně čtvercového průřezu.

(Hřebíky typu VI sloužily, podle Rudolfa Krajíce, ke spojování s jinými druhy materiálu. Sloužily i jako podkováky. V Sezimově Ústí byl tento typ hřebíků objeven v tulejce kopinaté radličky, ve dveřním pantu a v podkovách)

(č. 15, č. 18, č. 19)

Typ VIIIa – hřebík bez hlavy; dřívk se mírně od čelní plochy ke hrotu pravidelně zužuje, průřez je obdélný, čelní plocha je buď rovná, nebo šikmá; vedle tvarů s ostrými hroty se vyskytují i výrobky s hroty zploštělými a tupými. (č. 3, č. 4, č. 12)

Typ VIIIb – analogický typu VIIIa, působí však masivnějším dojmem, protože je jeho dřík v průřezu čtvercový; ve variantách mohou být zastoupeny i výrobky, jež jsou v horní polovině dříku (včetně čelní plochy) čtvercové, zatímco spodní polovina dříku přechází ve zploštělý tvar obdélného průřezu.

(Hřebíky typu VIIIa a VIIIb sloužily, podle Rudolfa Krajíce, ke spojování a upevňování. Nálezové okolnosti v Sezimově Ústí nám dokládají možnost, že mohli být použity během stavebních prací. V Sezimově Ústí byly tyto hřebíky nalezeny na místech destruovaných staveb.)

(č. 22)

10.3 SKLO

Čtvrtým nejčastěji zastoupeným druhem materiálů je sklo. Toho bylo na lokalitě objeveno čtrnáct kusů. V sondě I byly skleněné střepy nalezeny ve vrstvách (k. 1101, k. 1102, k. 1105, k. 1106, k. 1108, k. 1114). V případě sondy II bylo sklo objeveno ve vrstvách (k. 1101, 1102). Sklo objevené v sondách můžeme rozdělit do dvou skupin. První tvoří sklo duté a druhou skupinu tvoří sklo ploché. Duté sklo (kusy lahví a sklenic) bylo objeveno v počtu osmi kusů (67 %) a ploché sklo (kusy oken) bylo objeveno v počtu čtyř kusů (33 %). Nejvýznamnější nález skla pochází z kontextu 1105, jedná se o malý zlomek modrého skla a skleněný korálek (obr. 46). Oba tyto fragmenty byly nalezeny ve vrstvě, kde většinu nálezů tvoří novověká keramika.

10.4 OSTATNÍ

V této kapitole uvádím materiály, které byly v sondách objeveny, ale nejsou tak zajímavé nebo v takovém počtu, aby si zasloužily vlastní kapitolu. Jedná se o kosti, kůži, mazanici, uhlíky, kámen, malakofaunu, stavební materiál a maltu s omítkou.

Zlomků zvířecích kostí bylo objeveno 247 (druhá nejpočetnější skupina v kategorii materiálů). Za zmínku zde stojí nález knoflíku (obr. 47), který byl vyroben z tohoto materiálu. V sondě I byly kosti objeveny ve vrstvách (k. 1102, k. 1105, k. 1106, k. 1108, k. 1109, k. 1113, k. 1114, k. 1116 - k. 1120) a v sondě II ve vrstvách (k. 1101, 1102). Kromě skla byl v sondách zjištěn fragment mazanice (k. 1114), uhlíky (k. 1114), kámen (k. 1119) a malakofauna (k. 1105). Jelikož bylo těchto předmětů objeveno malé množství, nemohou nám toho mnoho vypovědět o vývoji této lokality. Pouze nález malakofauny nám poskytl informaci o dění ve vrstvě (k. 1105). Zřejmě v ní určitý čas neprobíhala žádná aktivita. Také zde byly objeveny dva ústřižky kůže (obr. 44).

Většina stavebního materiálu pochází z období 20. století. Jediné, co stojí za zmínku je nález fragmentu střešní tašky (bobrovky) a cihly vysokého formátu o rozměrech 240×83 mm. V případě omítky a malty se jedná o materiál pocházející z 20. století. O lidské aktivitě v 19. a 20. století vypovídají nálezy porcelánových pojistek, porcelánových elektrických izolátorů a plastových hraček (obr. 45).

Pod pojmem neurčitý artefakt lze nalézt kusy plastů (dětské hračky, kusy nádob, kus sponky do vlasů) a gumu (gumové těsnění).

10.5 DATOVÁNÍ SOUBORU

Nálezy učiněné během archeologického výzkumu byly charakteru středověkého a novověkého stáří. V případě středověkých nálezů se jedná o vrcholně středověké období (14. a 1. pol. 15. století). Jedinou výjimkou je jeden střep pocházející z 13. století. Předměty novověkého charakteru (2. pol 15. – 18. století) tvořily značnou část (minimálně 70 %) nálezového souboru. Objevený materiál je zastoupen i předměty, které pocházejí z minulého století (porcelánové pojistky, izolátory, plasty a guma).

O stáří nálezů nám hlavně vypovídá objevená keramika. Tu bylo možné datovat na základě seznamu typologických skupin, vytvořeném pro Chrudim archeology Janem Frolíkem, Jiřím Siglem a Janem Musilem. Jakmile bylo stanoveno stáří nalezené keramiky, bylo možné určit stáří vrstev objevených v sondách I. a II.

V případě sondy I. šlo na základě objevených střepů datovat objevené souvrství. Téměř všechny vrstvy obsahovaly novověké střepy. Výjimkou je pro nás vrstva (k. 1120), jejíž obsah tvořily pouze vrcholně středověké střepy (2 ks). V tomto případě se jedná o intruzi, jelikož tyto střepy byly objeveny v nejspodněji dosažené vrstvě raně novověké jímky. Vznik jímky sahá do doby, kdy se první hradební pásmo stalo bezvýznamné. Vrstvy odpadní jímky výše položené (k. 1118, k. 1119) obsahovaly raně novověké střepy (3 ks). Nejstarší vrstvou, ve které byl učiněn nález keramiky, je (k. 1116). V tomto případě se jednalo o jeden raně novověký střep. Nejvíce střepů obsahovaly vrstvy (k. 1105, k. 1108, k. 1113 a k. 1114). Ve vrstvách (k. 1105 a k. 1108) převyšoval počet raně novověkých střepů. V případě vrstvy (k. 1114) tomu bylo naopak a v (k. 1113) bylo o jeden kus středověkého střepu více. V případě (k. 1113) se jedná o výplň liniového výkopu, který podle Jana Musila souvisí s opravnými pracemi na parkánové hradbě. Započaly ve 2. polovině 15. století a trvaly až do 1. poloviny 16. století.⁴⁹⁰ Vrstva (k. 1114) byla zřejmě v době zániku (17., případně 18. století)⁴⁹¹ prvního hradebního pásma v úrovni tehdejšího terénu. Byla přerušena dvěma zásahy. Nejstarším zásahem do (k. 1114) je liniový výkop (k. 1113), ve druhém případě se jedná o raně novověkou jímku. Poloha vrstvy (k. 1108) je v úrovni původní výšky parkánové zdi. Pravděpodobně představuje planýrku, která zde proběhla po dokončení druhé stavební etapy na parkánové zdi. Tato vrstva zřejmě vznikla účelově, cílem bylo zarovnat terén do roviny. Vrstvu (k. 1105) pomohly datovat do doby 19. potažmo 20. století porcelánové pojistky a izolátory. Obsahovala 134 kusů střepů.

Jediným středověkým objektem, kterého se archeologický výzkum dotkl, je samotná parkánová zeď. Na základě objeveného mohutného odskoku soudím, že výstavba probíhala ve dvou stavebních etapách. První etapu představuje její výstaba, ke které pravděpodobně došlo mezi lety 1435–1498.⁴⁹² Po jejím dokončení dosahovala výška zdi pět metrů. Druhá stavební etapa započala až v době 17., případně 18. století, kdy ztratila hlavní městská hradba smysl.⁴⁹³

Zánik prvního hradebního pásma otevřel cestu majitelům přilehlých domů rozšířit si své parcely směrem k parkánové zdi, čehož také využili. Co vedlo obyvatele domu 97/I ve Štěpánkově ulici k vytvoření mohutné vrstvy (k. 1109), která překryla jímku a ostatní

⁴⁹⁰ MUSIL, Jan. *Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu provedeném na základě smlouvy č. 67/09 na lokalitě Chrudim, akce: Parkánová hradební zeď v ulici Štěpánkova čp. 97, Chrudim I – odborný posudek stavebně technického stavu*. Chrudim, 2009, s. 6.

⁴⁹¹ Tamtéž, s. 77.

⁴⁹² MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012, s. 76.

⁴⁹³ Tamtéž, s. 77.

situace, nevíme. Vrstva byla na počet nalezených střepů velice chudá (8 ks.) a její obsah tvořil stavební odpad. V úvahu připadá možnost, že by se mohlo jednat o násep, který byl kdysi součástí hlavní městské zdi. Jakmile tato zeď ztratila význam, stala se její konstrukce součástí domů. Její násep byl rozprostřen po celé ploše dnešní zahrady za domem. Výsledkem byla zplanýrovaná plocha, která překryla všechny situace a na které vznikl objekt (k. 1903). Dodnes se nám z něho dochovala pouze kamenná podezdívka. Na základě faktu, že první hradební pásmo zaniklo v 17., případně 18. století, je vrstva (k. 1109) tohoto stáří. Jímka mohla vzniknout v průběhu 17. století, protože se nachází pod touto planýrkou. Otázkou je, jak se mohli obyvatelé domu na parcele čp. 97/I dostat za hlavní městskou zeď a využívat zde objevenou jímku. Zřejmě se v době 16., případně 17. století, nacházel ve zdi průchod, kterým bylo možné projít do prostoru parkánu.

Objevená keramika se tak pro tuto práci stala zásadní indicií, na jejímž základě bylo možné popsat vývoj v sondě I. Lze říci, že všechny objevené artefakty a střepy v sondě I. vypovídají o vývoji této lokality od 2. pol. 15. století až po současnost. Jelikož se archeologický výzkum dotkl malé plochy, nelze s naprostou jistotou stanovit závěry o ploše, která se stala předmětem výzkumu.

Sonda II byla umístěna u vnější lícové strany parkánové zdi. Dno sondy II tvoří opuková skála, která byla objevena v malé hloubce (cca 0,8 m). Ve dvou vrstvách (k. 1101 a k. 1102) bylo dohromady objeveno patnáct střepů. Jejich stáří se pohybovalo v rozmezí od středověku (7 ks) po novověk (8 ks). Obě vrstvy obsahovaly novověké střepy. Překvapením byl nález základů stavby lehčí konstrukce, pravděpodobně zdi, která vznikla v době 18. – 1. pol. 19. století. Tvůrci ikonografických materiálů nám bohužel žádnou konstrukci před parkánovou zdí nezaznamenali. Zřejmě ji nepovažovali za důležitou. Novověké střepy objevené v obou vrstvách nám vypovídají o lidské aktivitě v této lokalitě od středověku po současnost. Jelikož se zkoumaná plocha nacházela v pásmu před hradbami v lokalitě, která nikdy nebyla zastavěna obytnou zástavbou, není tu tak složitá stratigrafie jako v městském jádru. Lze konstatovat, že nejstarší části parkánové zdi (základů) se dotkla sonda II.

11 ZÁVĚR

Archeologický výzkum vyvolaný špatným stavem parkánové zdi na zahradě domu 97/I ve Štěpánkově ulici nám přinesl nové poznatky o době vrcholného středověku a raného novověku. Výzkum se dotkl parkánové zdi po obou stranách dvěma sondami. První sonda hluboká více jak 3,5 metru byla vykopána v prostoru parkánu (na ploše mezi hlavní městskou zdí a parkánovou zdí). V té byly objeveny dva výkopy, podezdívka stavby lehčí konstrukce a odpadní jímka. Sonda I. báze jímky nedosáhla. Ve druhé sondě, hluboké okolo 0,8 m, byl objeven relikv zůstatků stavby lehčí konstrukce. Obě sondy doprovázely nálezy keramických střepů, kostí, stavebního odpadu, železných předmětů a skla.

Nejzajímavějším objektem v sondě I. je odpadní jímka, jejíž stáří sahá do doby, kdy ještě stála hlavní městská zeď. Jímka byla následně zasypana mohutnou vrstvou stavebního odpadu. Důvod zasypaní jímky je nejasný. Nabízí se pouze jediná možnost a to, že se jedná o násep, který byl součástí hlavní městské zdi. Jak se ale lidé z domu čp. 97/I ve Štěpánkově ulici dostali do uzavřeného prostoru parkánu, je záhadou. Zřejmě byl ve zdi v době jejího zániku vytvořen průchod. Hlavní městská zeď byla následně použita jako konstrukce domů ve Štěpánkově ulici a její násep přesunut do prostoru parkánu. Tato mohutná planýrka překryla veškeré starší objekty, včetně objevené odpadní jímky. Stáří jímky sahá do doby 17. století, jelikož vznikla v době, kdy ještě stála hlavní městská zeď. Zánik prvního hradebního pásma dnes datujeme do doby 17., případně 18. století.

V sondě I. byly objeveny dva výkopy. Starší výkop souvisí s opravnými pracemi na parkánové zdi, které započaly ve 2. polovině 15. století a trvaly až do 1. poloviny 16. století. Druhý výkop vznikl ve 20. století a jeho výplň tvoří stavební odpad (duté cihly). Posledním objeveným objektem v sondě I. je podezdívka neznámé stavby. Ta byla postavena na planýrce, vzniklé rozprostřením výplně hlavní městské zdi po zahradě. Zřejmě se jedná o objekt, který sloužil jako kůlna.

Druhá sonda, která byla vykopána u vnějšího líce parkánové zdi, dosahovala hloubky 0,8 m. Zde bylo na rozdíl od první sondy dosaženo dna. Bázi sondy tvořila skála, do které byly umístěny základy parkánové zdi. V sondě II. byl objeven pouze jediný objekt lehčí konstrukce, po kterém se nám dochovaly jeho základy. Tyto základy tvořily pískovcové kameny, podle kterých bylo možné tuto stavbu datovat do 18. století. Ikonografické a kartografické prameny tento objekt před parkánovou zdí nezaznamenaly. Zřejmě tato stavba nebyla pro jejich autory významná. Je možné, že se jednalo o zeď, která ohraničovala prostor

patřící k nedaleko vzdálenému mlýnu. Během archeologického výzkumu nebylo možné zjistit, kdy tento objekt zanikl. K zániku stavby mohlo dojít v době povodní v letech 1880 a 1883 anebo během výstavby chodníku podél hradeb ve 20. století. Zkoumaná plocha se nacházela v pásmu před hradbami, v lokalitě, která nikdy nebyla zastavěna obytnou zástavbou. Proto zde není tak složitá stratigrafie jako v případě sondy I., která byla umístěna do městského jádra.

Výzkum přinesl i nové poznatky o parkánové zdi. Bylo zde zjištěno, že výstavba zdi probíhala ve dvou stavebních etapách. První etapu tvoří samotný vznik parkánové zdi mezi roky 1435–1498. Výška v té době dosahovala pět metrů. Druhou stavební etapu představuje navýšení úrovně koruny zdi na 7,3 metrů. Mladší napojení zdi představuje razantní odskok o 0,4–0,5 m u vnitřního líce. Zřejmě k této druhé stavební etapě došlo v 18. století, v době, kdy už hlavní městská zeď neexistovala. Dalším překvapením byl objev cihel pod kamenným pláštěm u vnějšího líce parkánové zdi. Jedná se o cihlový líc, který byl ke zdi přizděn v 18., případně 19. století. Následně byly cihly zakryty kameny. Tento stavební zásah nám vypovídá o tom, že i v minulosti bylo nutné parkánovou zeď opravit. Zřejmě její destrukci způsobovala kyselá voda prosakující z objevené odpadní jímky v prostoru parkánu.

Záchranný archeologický výzkum provedený v této lokalitě přinesl nové informace o druhém hradebním pásmu chrudimského opevnění. Tento výzkum se také dotkl vrstev, které byly vytvořeny člověkem od okamžiku zbourání prvního hradebního pásma. Nejstarším zkoumaným objektem se stala parkánová zeď. Bohužel byla prozkoumána jen velice malá plocha. U objevených vrstev a objektů byl problém popsat jejich vznik a účel. Výzkum lokality za domem čp. 97/I ve Štěpánkově ulici byl nakonec složitější, než se předpokládalo. Jedině další archeologický výzkum této lokality by nám přinesl více poznatků.

12 RESUME

The reason for archaeological research, in the garden of the 97/I house in Štěpánkova Street, was the bad condition of the Zwinger wall. The research brought us new insights about the time of the Middle Ages and early modern times. There were two probes made on both sides of the Zwinger wall. The first probe, which was more than 3.5 metres deep, was excavated in the area of the parc (between the main city wall and the Zwinger wall). There were two excavations discovered in the first probe, a building slab of a lighter structure and a waste sump. The Probe I did not reach the base of the sump. In the second probe, about 0.8 metres deep, a relief of the foundations of a lighter construction was discovered. Both probes were accompanied by findings of ceramic shards, bones, building waste, iron objects and glass.

The most interesting object in the Probe I is the waste sump, whose age reaches the time when the main city wall was there. The sump was then filled with a massive layer of construction waste. The reason of it is still unclear. There is only one option, that it was a bank, which was the part of the main city wall. But how the people from house no. 97/I in Štěpánkova Street came into the enclosed area of the Zwinger is a mystery. Apparently there was a cut through the wall at the time of its demise. The main city wall was then used as a construction of houses in the Štěpánkova Street and its bank was moved to the area of the Zwinger. This massive plunder covered all the older objects, including the discovered waste sump. The age of the sump dates back to the 17th century when the main city wall was still standing. The demise of the first fortification zone dates back to the 17th eventually 18th century.

Two excavations were discovered in Probe I. The older excavation is related to the repairs of the Zwinger wall, which started in the second half of the 15th century and lasted until the first half of the 16th century. The second excavation originated in the 20th century and its filling forms the construction waste (hollow bricks). The last discovered object in Probe I is the retaining wall of an unknown object. The object was built on the plunder created by spreading the filling of the main city wall around the garden. Apparently this is an object that served as a shed.

The second Probe, which was excavated outside the Zwinger wall, reached a depth of 0,8 metres. This Probe reached the bottom, in contrast to the Probe I. The base of the Probe II consisted of the rock, in which the bases of the Zwinger wall were placed. There was only

one object of lightweight structure discovered in this Probe, its basics have been preserved there. The basics were made by sandstones of which it was possible to date this building to the 18th century. Iconographic and cartographic sources did not notice this object in front of the Zwinger wall, probably the object was not so important for their authors. It was not possible to find out what kind of construction it was, only the wall that bordered the space belonging to the distant mill is considered. During the archaeological research it was not possible to find out when this object disappeared. There are two options when it could happen, during the floods in 1880 and 1883 or during the construction of the sidewalk along the walls in the 20th century. Since the researched area was located in the pre-wall area, there was no such stratigraphy as in the case of Probe I, which was located in the city's nucleus, in a location that has never been built by residential buildings.

The research has also brought new insights into the Zwinger wall. It was revealed that the construction of the wall took place in two construction stages. The first phase consists of the creation of a Zwinger wall between 1435-1498. The wall was 5 meters high. The second construction phase represents an increase of the crown of the wall to 7.3 m. The younger wall connection represents a sharp rebound of 0.4–0.5 m by the inner obverse. Apparently, this second construction phase occurred in the 18th century, at a time when the main city wall did not exist. Another surprise was the discover of bricks under stone coat at the outer face of the Zwinger wall. It was a brick obverse that was connected to the wall during the 18th or 19th century. Subsequently, the bricks were covered by the stones. This construction intervention told us that it was necessary to repair the parka wall in the past. Apparently its destruction was caused by acidic water leaking from the discovered waste sump from the space of the Zwinger.

The rescue archaeological research carried out at this site brought new information about the second fortification zone of the Chrudim defences. Furthermore, this research touched the layers that have been created by humans from the moment when the first fortification zone was demolished. The oldest object explored there was the Zwinger wall. Unfortunately, this research touched only a very small area, so it was a problem to describe the discovered layers and objects to found out their origin and purpose. Only the next archeological research can tell us more (information) about this location. The research of the site behind the house no. 97/I was eventually more difficult than expected.

13 SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

apod. ... a podobně

cca ... cirka (přibližně)

cm ... centimetr

č. ... číslo

čp. ... číslo popisné

ČR ... Česká republika

g ... gram

k. ... kontext

Kr. Kristus

Ks ... kus

m n. m. ... metrů nad mořem

mm ... milimetr

např. ... například

obr. ... obrázek

pol. ... polovina

př. ... před

r. ... rok

RKP ... rukopisná práce

stol. ... století

tj. ... to jest

tzv. ... takzvaný

14 PŘEHLED POUŽITÉ LITERATURY

14.1 LITERATURA

- BĚLINOVÁ D., Kateřina – MUSIL, Jan. Tyglíkovité lampičky z Chrudimi. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 15, 2011, s. 39–59. ISBN 978-80-87078-09-9. ISSN 1214-6048.
- CULEK, Martin. *Biogeografické členění České republiky*. Praha, 1996. ISBN 80-85368-80-3.
- DEMEK, Jaromír a kol. *Geomorfologie českých zemí*. Praha, 1965.
- DEMEK, Jaromír (ed.) – MACKOVČIN, Peter (ed.). *Zeměpisný lexikon ČR. Hory a nížiny*. 2. vydání. Brno, 2006. ISBN 80-86064-99-9.
- DENNY, Melissa (ed.). *Archaeological site manual*. 3. vydání. London, 1994. ISBN 0-904818-40-3.
- FROLÍK, Jan. Předběžná zpráva o záchranném archeologickém výzkumu v Komenského ulici čp. 59 v Chrudimi (stavba trafostanice). In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 21, 1995, s. 73–77.
- FROLÍK, Jan. Archeologický výzkum hradebního pásma v Chrudimi v letech 1999 a 2000. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 27, 2001, s. 120–140. ISBN 80-85031-40-X.
- FROLÍK, Jan. Záchranné archeologické výzkumy v Chrudimi v roce 2006. In *Zprávy české archeologické společnosti sdružení archeologů Čech, Moravy a Slezska, Supplément* 68, 2007, s. 46–48. ISSN 1211 – 992X.
- FROLÍK, Jan. Hrad v Chrudimi? (Archeologický výzkum na Školním náměstí a v Komenského ulici v letech 2004–2006). In *Castellologica Bohemica* 11, 2008, s. 553–584. ISBN 978-80-86124-98-8. ISSN 1211-6831.
- FROLÍK, Jan. Mořic Lüssner a stopy jeho činnosti v Chrudimi. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 16, 2012, s. 35–68. ISBN 978-80-87078-11-2. ISSN 1214-6048.
- FROLÍK, Jan. Chrudim ve 14. a 15. století. In FROLÍK, Jan (ed.). *Příspěvky z konference Jan Hus, husitství a východní Čechy 16. – 18. 9. 2015*, 2015, s. 29–42. ISBN 978-80-906318-0-9.
- FROLÍK, Jan. Chrudim v době Karla IV. Archeologie k podobě a vývoji města. In FROLÍK, Jan (ed.). *Chrudim v době Karla IV*, 2016, s. 5–32. ISBN 978-80-906318-1-6.

- FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. Předběžná zpráva o výsledcích záchranného výzkumu v Chrudimi (Rekonstrukce kanalizace a vodovodu). In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 11, 1984, č. 1 s. 74–77.
- FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. Zjišťovací výzkum v Chrudimi – Štěpánkově ulici čp. 85 v roce 1989. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 17, 1990, č. 1 s. 66–69.
- FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. Archeologický výzkum v Břetislavově ulici a na Žižkově náměstí v Chrudimi. In *Zpravodaj muzea v Hradci* Králové 19, 1993, s. 66–69.
- FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudimsko v raném středověku. Vývoj osídlení a jeho proměny*. Hradec Králové, 1995. ISBN 80-85031-13-2.
- FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. Předstihový archeologický výzkum v Chrudimi – Filištínské ulici na staveništi nové budovy okresního archivu v roce 1996. In *Zpravodaj muzea v Hradci* Králové 23, 1997, s. 86–91.
- FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. Pokračování archeologického výzkumu ve Filištínské ulici v Chrudimi v roce 1997. In *Zpravodaj muzea v Hradci* Králové 24, 1998, s. 137–144.
- FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. Archeologický výzkum v Chrudimi, Soukenické ulici v roce 1997. In *Zpravodaj muzea v Hradci* Králové 24, 1998, s. 107–110.
- FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998. ISBN 80-902531-0-5.
- FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. Záchranný archeologický výzkum v Hradební ulici v Chrudimi v roce 2006. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 14, 2010, s. 3–28. ISBN 978-80-87078-08-2. ISSN 1214-6048.
- FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. Pokračování záchranného archeologického výzkumu na obchvatu Chrudimi v roce 2013. In *Zprávy české archeologické společnosti sdružení archeologů Čech, Moravy a Slezska, Supplément* 93. 2014, s. 11–12. ISSN 1211 – 992X.
- FROLÍK, Jan – PECINOVSKÁ, Monika – VEPŘEKOVÁ, Jana. Nález židovské rituální lázně – Mikve – v Chrudimi. Záchranný archeologický výzkum na Jánském předměstí v roce 2013. In *archaeologia historica* 40, 2015, č. 2, s. 895–911. ISSN 0231-5823.
- HARRIS C., Edward. *Principles of archaeological stratigraphy*. 2. vydání. London – San Diego – New York – Boston – Sydney – Tokyo – Toronto, 1989. ISBN 0-12-326651-3.

KOZÁKOVÁ, R. – FROLÍK, J. Bohatý soubor skla v Chrudimi, Hradební ulici. In *Historické sklo* 5, 2011, s. 75–90. ISBN 80-902328-3-3.

KRAJÍČ, Rudolf. *Kovárna v Sezimově Ústí a analýza výrobků ze železa. Sezimovo Ústí – Archeologie středověkého poddanského města 3. Díl I.* Praha, 2003. ISBN 80-86124-41-X.

MUSIL, Jan. Příspěvek k stavební podobě „Dolní brány“ v Chrudimi (Archeologický výzkum Široké ulice v roce 2006). In *Chrudimský vlastivědný sborník* 11, 2007, s. 21–55. ISBN 978-80-87078-00-6. ISSN 1214-6048.

MUSIL, Jan. Zpráva o nález laténského hrobu v Chrudimi v ulici Obce Ležáků. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 33, 2007, s. 125–126. ISBN 978-80-85051-80-5.

MUSIL, Jan. Záchranný archeologický výzkum v přízemí domu čp. 145/I ve Filištínské ulici v Chrudimi v roce 2005. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 33, 2007, s. 249–264. ISSN 1211-8753.

MUSIL, Jan. Záchranné archeologické výzkumy v kostele sv. Josefa při kapucínském klášteře v Chrudimi v letech 2007–2008. In *Dějiny staveb*, 2008, s. 91–101. ISBN 978-80-87170-06-9. ISSN 1803-0777.

MUSIL, Jan. Záchranné archeologické výzkumy v Chrudimi v roce 2007. In *Chrudimské vlastivědné listy* 17, 2008, č. 4, s. 7–8. ISSN 1214-7508.

MUSIL, Jan. Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu při rekonstrukci Hradební ulice v Chrudimi v roce 2008. In *Chrudimské vlastivědné listy* 17, 2008, č. 6, s. 11–12. ISSN 1214-7508.

MUSIL, Jan. *Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu provedeném na základě smlouvy č. 67/09 na lokalitě Chrudim, akce: Parkánová hradební zeď v ulici Štěpánkova čp. 97, Chrudim I – odborný posudek stavebně technického stavu.* Chrudim, 2009.

MUSIL, Jan. Soubor raně novověkých hliněných dýmek z Hradební ulice v Chrudimi. In UNGERMAN, Šimon (ed.) *Zaměřeno na středověk*, 2010, s. 509–526. ISBN 978-80-7422-027-2.

MUSIL, Jan. Nález raně novověké prachovnice z Chrudimi – Hradební ulice. In *Východočeský sborník historický* 18, 2010, s. 85–92. ISBN 978-80-87151-14-3. ISSN 1213-1733.

MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi*. Pardubice, 2012. Rigorózní práce, Fakulta filozofická.

MUSIL, Jan. Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu v čp. 22/I ve Filištínské ulici v Chrudimi v roce 2008. In *Chrudimské vlastivědné listy* 21, 2012, č. 5, s. 2–5. ISSN 1214-7508.

MUSIL, Jan – JÍLEK, Jan. Osada z pozdí doby římské a počátku doby stěhování národů v Chrudimi. In *Východočeský sborník historický* 21, 2012, s. 3–76. ISBN 978-80-87151-24-2. ISSN 1213-1733.

MUSIL, Jan. Záchranné archeologické výzkumy Regionálního muzea v Chrudimi v roce 2012. In *Zprávy české archeologické společnosti sdružení archeologů Čech, Moravy a Slezska, Supplément* 89, 2013, s. 17. ISSN 1211 – 992X.

MUSIL, Jan. Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu při stavbě obchvatu Chrudimi. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 18, 2014, s. 227–254. ISBN 978-80-87078-19-8. ISSN 1214-6048.

MUSIL, Jan. Hrnčířské podložky z Chrudimi. In *Acta fakulty filozofické západočeské univerzity v Plzni* 7, 2015, č. 2, s. 173–191. ISSN 1802-0364.

MUSIL, Jan. Záchranný archeologický výzkum při stavbě horkovodu v městském jádru Chrudimi. In *Zprávy české archeologické společnosti sdružení archeologů Čech, Moravy a Slezska, Supplément* 97, 2015, s. 51. ISSN 1211 – 992X.

MUSIL, Jan. Archeologický výzkum při rozšiřování slince v Chrudimi, Dašické ulici v roce 2015. In *Chrudimské vlastivědné listy* 24, 2015, č. 6, s. 15–18. ISSN 1214-7508.

MUSIL, Jan. Odras husitských bouří v hmotné kultuře Chrudimska. In FROLÍK, Jan (ed.). *Příspěvky z konference Jan Hus, husitství a východní Čechy 16. – 18. 9. 2015*, 2015, s. 51–70. ISBN 978-80-906318-0-9.

RAZÍM, Vladislav. *Chrudim, úsek parkánové hradby městského opevnění v Lázeňské ulici*. 1999. RKP zkrácený SHP, ulož MěÚ Chrudim.

RAZÍM, Vladislav – ZAHRADNÍK, Pavel. *Chrudim městské opevnění – stavebně historický průzkum*. Chrudim – Praha, 2000. RKP ulož. RM v Chrudimi.

RAZÍM, Vladislav – JEŽEK, Martin. Ke stavebnímu vývoji kostela Nanebevzetí Panny Marie v Chrudimi. In *Průzkumy památek* 8, 2001, č. 1, s. 37–66. ISBN 80-86360-12-1.

RICHTER, David. Listy a listiny vydané Karlem IV. královskému věnnému městu Chrudimi. In FROLÍK, Jan (ed.). *Chrudim v době Karla IV.*, 2016, s. 63–82. ISBN 978-80-906318-1-6.

ROSŮLEK, F. Karel (ed.). *Pardubicko, Holicko, Přeloučsko: Dějinný a místopisný obraz. III, Místopis*. Pardubice, 1909.

ROHLENOVÁ, Michaela. *Středověká městská parcela na příkladu Chrudimi. Archeologický výzkum v Rybičkově ulici čp. 7/I*. Pardubice, 2015. Bakalářská práce, Fakulta filozofická.

SEMOTANOVÁ, Eva et al. *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 13, Chrudim*. Praha, 2003. ISBN 80-7286-046-1.

SIGL, Jiří. Výzkum sídliště u sv. Kříže v Chrudimi. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 13, 1986, č. 1 s. 70–75.

SIGL, Jiří. Předstihový výzkum v Hradební ulici čp. 14 v Chrudimi v r. 1994. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 21, 1995, s. 61–67.

ŠOLTA, Antonín. Nález starožitností v Chrudimi. In *Památky archeologické* 18, 1898/99, s. 538–539.

VLČEK, Vladimír (ed.) et al. *Zeměpisný lexikon ČSR. Vodní toky a nádrže*. Praha, 1984.

VOKOLEK, Vít. Výzkum v Chrudimi – Pumberkách. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 13, 1986, č. 1 s. 50–54.

ZÁPOTOCKÝ, Milan. Středověká keramika severočeského Polabí. Morfologie a relativní chronologie. In *Památky archeologické* 69, 1978, s. 171–238.

14.2 PŘEHLED POUŽITÝCH INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

URL: < <http://www.chrudim.eu/mesto/o-chrudimi/zakladni-informace.html>> [cit 2017-17-01]

URL: < https://cs.wikipedia.org/wiki/Kosmova_kronika_%C4%8Desk%C3%A1> [cit 2017-12-06]

URL: < <https://cs.wikipedia.org/wiki/Slavn%C3%ADkovci>> [cit 2017-12-06]

URL: < <https://cs.wikipedia.org/wiki/D%C4%9Bpoltici>> [cit 2017-12-06]

URL: < https://cs.wikipedia.org/wiki/Rudolf_Habsbursk%C3%BD> [cit 2017-12-06]

URL: < https://cs.wikipedia.org/wiki/Fridrich_I._Habsbursk%C3%BD> [cit 2017-12-06]

URL: < https://cs.wikipedia.org/wiki/Anton%C3%ADn_Rybi%C4%8Dka> [cit 2017-31-01]

URL:

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_Schmoranz_star%C5%A1%C3%AD> [cit 2017-31-01]

URL: < https://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Ladislav_P%C3%AD%C4%8D> [cit 2017-02-11]

URL:

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Zmen%C5%A1en%C3%A1_veduta_Chrudimi_z_roku_1602_podle_Jana_Willenberga.jpg> [cit 2017-03-06]

URL: < https://cs.wikipedia.org/wiki/M%C3%BCllerova_mapa_%C4%8Cech> [cit 2017-25-11]

URL: < <https://mapy.cz/zakladni?mereni-vzdalenosti&x=15.1797802&y=49.9520300&z=8&l=0&rm=9jw-pxX4gq6ZLj>> [cit 2017-01-06]

URL: < <https://mapy.cz/letecka?x=15.7954008&y=49.9517780&z=17&l=0>> [cit 2017-01-06]

15 SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH

Obrázek 1 Mapa České republiky s vyznačením města Chrudim. Zdroj:

URL: < <https://mapy.cz/zakladni?mereni-vzdalenosti&x=15.1797802&y=49.9520300&z=8&l=0&rm=9jw-pxX4gq6ZLj> > [cit 2017-01-06]

Obrázek 2 Místo, kde za domem čp. 97/I probíhal archeologický výzkum. Zdroj:

URL: < <https://mapy.cz/letecka?x=15.7954008&y=49.9517780&z=17&l=0> > [cit 2017-01-06]

Obrázek 3 Veduta města Chrudimi, r. 1602 (kopie z roku 1600) Zdroj:

URL:

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Zmen%C5%A1en%C3%A1_veduta_Chrudimi_z_roku_1602_podle_Jana_Willenberga.jpg> [cit 2017-03-06]

Obrázek 4 Veduta města Chrudimi, r. 1771. (první Ceregettiho veduta) Zdroj:

SEMOTANOVÁ, Eva et al. *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 13, Chrudim*. Praha, 2003.

Obrázek 5 Veduta města Chrudimi, r. 1771. (druhá Ceregettiho veduta) Zdroj:

SEMOTANOVÁ, Eva et al. *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 13, Chrudim*. Praha, 2003.

Obrázek 6 Veduta města Chrudimi, kolem r. 1800 Zdroj: SEMOTANOVÁ, Eva et al. *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 13, Chrudim*. Praha, 2003.

Obrázek 7 Město Chrudim na mapě silnice Hradec Králové – Chrudim, r. 1805 Zdroj:

SEMOTANOVÁ, Eva et al. *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 13, Chrudim*. Praha, 2003.

Obrázek 8 Plán města Chrudimi, r. 1826 Zdroj: SEMOTANOVÁ, Eva et al. *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 13, Chrudim*. Praha, 2003.

Obrázek 9 Císařský povinný otisk stabilního katastru města Chrudimi, r. 1839 Zdroj:

SEMOTANOVÁ, Eva et al. *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 13, Chrudim*. Praha, 2003.

Obrázek 10 Plán města Chrudimi, mezi lety 1901 a 1907 Zdroj: SEMOTANOVÁ, Eva et al. *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 13, Chrudim*. Praha, 2003.

Obrázek 11 Rekonstrukce středověkého hradebního systému, rekonstrukční mapa Jana Frolíka Zdroj: SEMOTANOVÁ, Eva et al. *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 13, Chrudim*. Praha, 2003.

Obrázek 12 Pohled na rub parkánové zdi. Foto: Jan Musil

Obrázek 13 Pohled na líc parkánové zdi (podoba zdi před existencí opěrného pilíře). Stav v roce 2009. Foto: Jan Musil

Obrázek 14 Pohled na líc parkánové zdi (Opěrný pilíř). Stav v roce 2017. Foto: autor práce

Obrázek 15 Harrisův diagram. Zdroj: MUSIL, J. 2009: Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu provedeném na základě smlouvy č. 67/09 na lokalitě Chrudim, akce: Parkánová hradební zeď v ulici Štěpánkova čp. 97, Chrudim I – odborný posudek stavebně technického stavu. Chrudim.

Obrázek 16 Řez sondy I. (východní a jižní pohled). Vyhotožil: Nakreslil Petr Pinc. Do elektronické podoby převedl Jan Musil v programu Corel.

Obrázek 17 Půdorys sondy I. (jihozápadní pohled) – vrstva 1105, objekt 1500, zeď 1900. Vyhotožil: Nakreslil Petr Pinc. Do elektronické podoby převedl Jan Musil v programu Corel.

Obrázek 18 Půdorys sondy I. (jihozápadní pohled) – vrstva 1106, objekt 1500, zeď 1900. Vyhotožil: Nakreslil Petr Pinc. Do elektronické podoby převedl Jan Musil v programu Corel.

Obrázek 19 Půdorys sondy I. (jihozápadní pohled) – vrstvy 1113, 1114, zeď 1900, zeď 1902 (narušený líc), zeď 1903 (relikt podezdívky neznámého objektu). Vyhotožil: Nakreslil Petr Pinc. Do elektronické podoby převedl Jan Musil v programu Corel.

Obrázek 20 Půdorys sondy I. (jihozápadní pohled) – vrstvy 1116, 1117, 1119, objekt 1502 (liniový výkop), zeď 1900, zeď 1903 (relikt podezdívky neznámého objektu). Vyhotožil: Nakreslil Petr Pinc. Do elektronické podoby převedl Jan Musil v programu Corel.

Obrázek 21 Řez sondy II. (východní a jižní pohled). Vyhotožil: Nakreslil Petr Pinc. Do elektronické podoby převedl Jan Musil v programu Corel.

Obrázek 22 Řez sondy II. (západní a severní pohled). Vyhotožil: Nakreslil Petr Pinc. Do elektronické podoby převedl Jan Musil v programu Corel.

Obrázek 23 Půdorys sondy II. (severovýchodní pohled). Vyhotoval: Nakreslil Petr Pinc. Do elektronické podoby převedl Jan Musil v programu Corel.

Obrázek 24 Situační plán sond. Zdroj: Vyhotovila firma GEO – CZ v programu Microstation.

Obrázek 25 Řez parkánovou zdí. Zdroj: Vyhotovila firma GEO – CZ v programu Microstation.

Obrázek 26 Otvory pro šmorce k budoucímu opěrnému pilíři. Foto: Jan Musil

Obrázek 27 Cihlový líc zjištěný v dolním otvoru pro šmorce k budoucímu opěrnému pilíři. Foto: Jan Musil

Obrázek 28 Sonda I. (jihozápadní pohled) – vrstvy 1101, 1102, 1103. Foto: Jan Musil

Obrázek 29 Sonda I. (severní pohled) – vrstva 1105, zeď 1900. Foto: Jan Musil

Obrázek 30 Sonda I. (jižní pohled) – vrstva 1107, zeď 1900. Foto: Jan Musil

Obrázek 31 Sonda I. (jihozápadní pohled) – zeď 1900, zeď 1902 (narušený líc), zeď 1903 (relikt podezdívky neznámého objektu). Foto: Jan Musil

Obrázek 32 Sonda I. (jihozápadní pohled) – vrstvy 1113, 1114, zeď 1900, zeď 1902 (narušený líc), zeď 1903 (relikt podezdívky neznámého objektu). Foto: Jan Musil

Obrázek 33 Sonda I. (jihozápadní pohled) – zeď 1902 (narušený líc), zeď 1903 (relikt podezdívky neznámého objektu). Foto: Jan Musil

Obrázek 34 Sonda I. (jihozápadní pohled) – vrstva 1116, objekt 1501 (fekální jímka), objekt 1502 (liniový výkop). Foto: Jan Musil

Obrázek 35 Sonda II. (severovýchodní pohled) – vrstvy 1103, 1104, zeď 1900, zeď 1901 (základy neznámého objektu). Foto: Jan Musil

Obrázek 36 Torzo mísy nalezené v sondě I. (kontext 1118 – jáma). Foto: autor práce

Obrázek 37 Torzo trojnožky nalezené v sondě I. (kontext 1113). Foto: autor práce

Obrázek 38 Torzo dna hrnce nalezené v sondě I. (kontext 1113 + jeden střep z kontextu 1118 – jáma). Foto: autor práce

Obrázek 39 Zlomky porcelánu nalezené v sondě I. (kontext 1105). Foto: autor práce

Obrázek 40 Zlomek akroteria nalezený v sondě I. (kontext 1109). Foto: autor práce

Obrázek 41 Zlomek výduti (kamenina) nalezené v sondě I. (kontext 1105). Foto: autor práce

Obrázek 42 Hliněná kulička nalezená v sondě I. (kontext 1105). Foto: autor práce

Obrázek 43 Hliněná kulička nalezená v sondě I. (kontext 1107). Foto: autor práce

Obrázek 44 Střížky kůže nalezené v sondě I. (kontext 1105). Foto: autor práce

Obrázek 45 Fragментy dětských hraček nalezené v sondě I. (kontext 1105 – povrch). Foto: autor práce

Obrázek 46 Zlomek modrého skla a sklešený korálek nalezené v sondě I. (kontext 1105 – povrch). Foto: autor práce

Obrázek 47 Kostěný knoflík nalezený v sondě I. (kontext 1105 – povrch). Foto: autor práce

Obrázek 48 Fragment šperku nalezený v sondě I. (kontext 1105 – povrch). Foto: autor práce

Obrázek 49 Plechový knoflík (líc) nalezený v sondě I. (kontext 1105 – povrch). Foto: autor práce

Obrázek 50 Plechový knoflík (rub) nalezený v sondě I. (kontext 1105 – povrch). Foto: autor práce

Obrázek 51 Mince – Dvoukrejcar (rub) nalezený v sondě I. (kontext 1105 – povrch). Foto: autor práce

Obrázek 52 Mince - Dvoukrejcar (líc) nalezený v sondě I. (kontext 1105 – povrch). Foto: autor práce

Obrázek 53 Fragment podkůvky z boty nalezený v sondě I. (kontext 1107). Foto: autor práce

Obrázek 54 Fragment kování tašky nalezený v sondě I. (kontext 1108 – jáma 1501). Foto: autor práce

Obrázek 55 Fragment roštu z kamen (litina) nalezený v sondě I. (kontext 1114). Foto: autor práce

Obrázek 56 Pant (líc) nalezený v sondě I. (kontext 1106 – maltovina). Foto: autor práce

Obrázek 57 Pant (rub) nalezený v sondě I. (kontext 1106 – maltovina). Foto: autor práce

Obrázek 58 Dva hřebíky a střížek plechu nalezené v sondě I. (kontext 1114). Foto: autor práce

Obrázek 59 Hřebík, hák a tři fragmenty železného kování nalezené v sondě I. (kontext 1105).

Foto: autor práce

Obrázek 60 Fragment železného kování, fragment podkůvky z boty a kus drátu nalezené v sondě I. (kontext 1108). Foto: autor práce

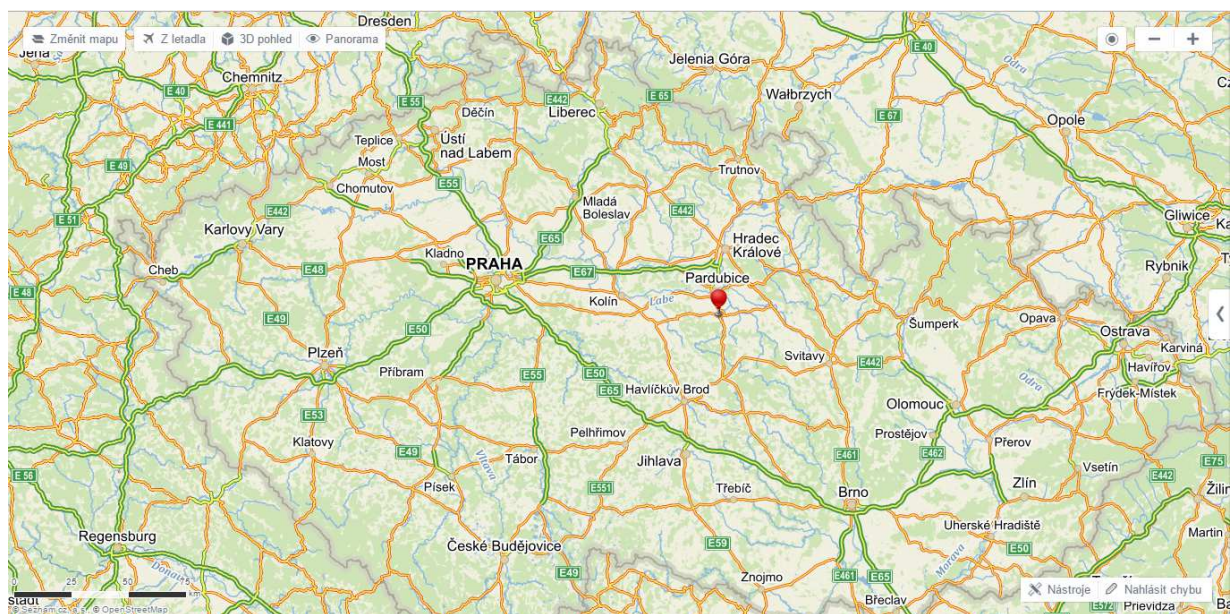
Obrázek 61 Hřebíky nalezené v sondě II. (kontext 1101, 1102). Foto: autor práce

Obrázek 62 Hřebíky nalezené v sondě I. (kontext 1105). Foto: autor práce

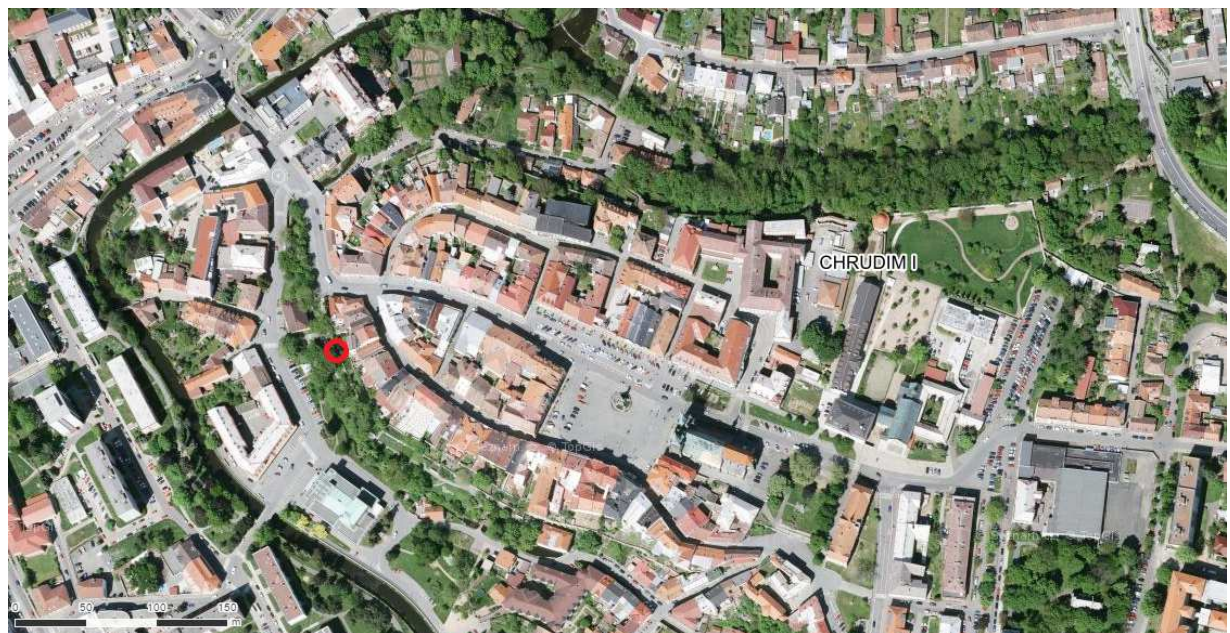
Obrázek 63 Hřebíky nalezené v sondě I. (kontext 1108). Foto: autor práce

Obrázek 64 Fragmentarizační tabulka. Zdroj: Západočeská univerzita v Plzni

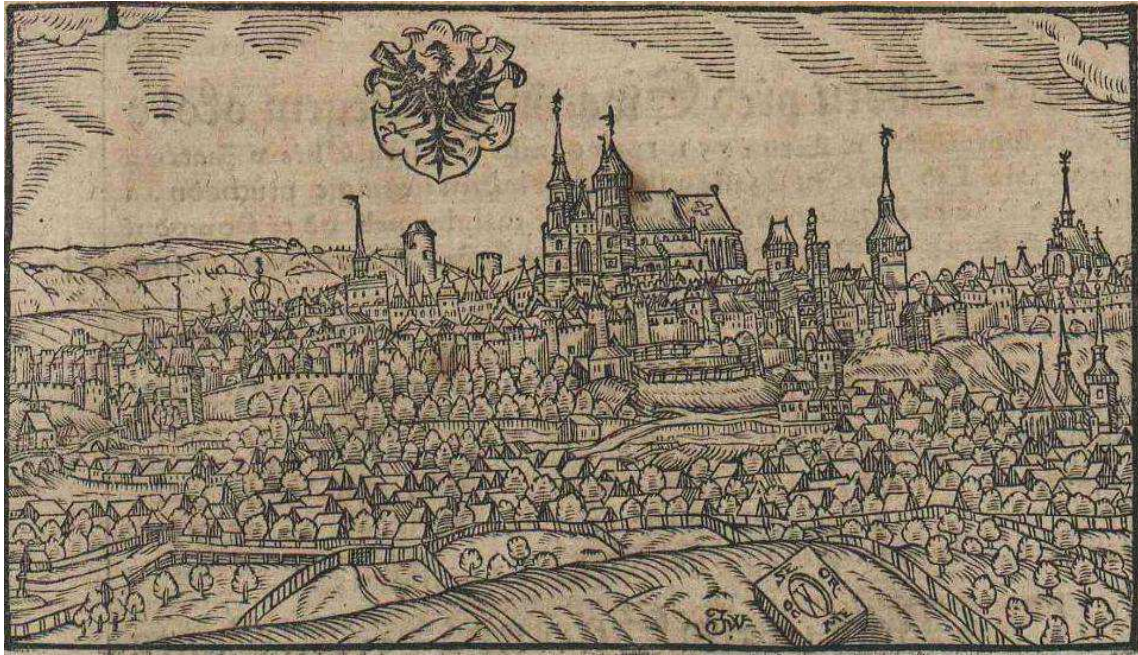
16 OBRAZOVÉ PŘÍLOHY

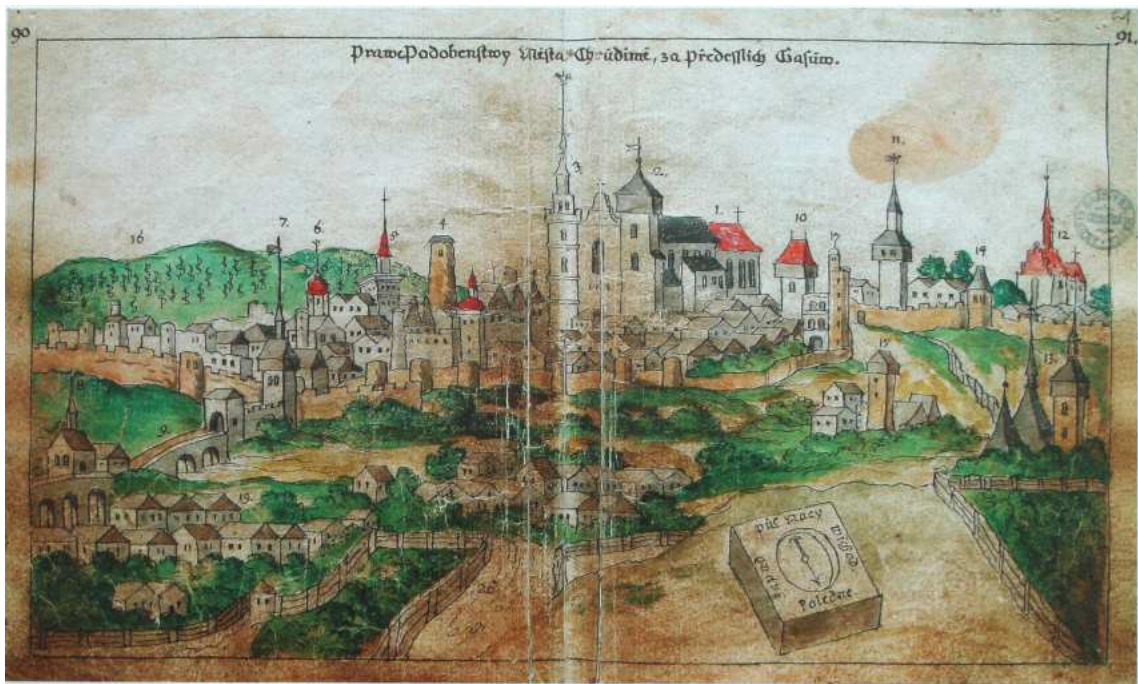
Obrázek 1 Mapa České republiky s vyznačením města Chrudim.

Obrázek 2 Místo, kde za domem čp. 97/I probíhal archeologický výzkum.

Obrázek 3 Veduta města Chrudimi, r. 1602 (kopie z roku 1600)

Obrázek 4 Veduta města Chrudimi, r. 1771. (první Ceregettiho veduta)

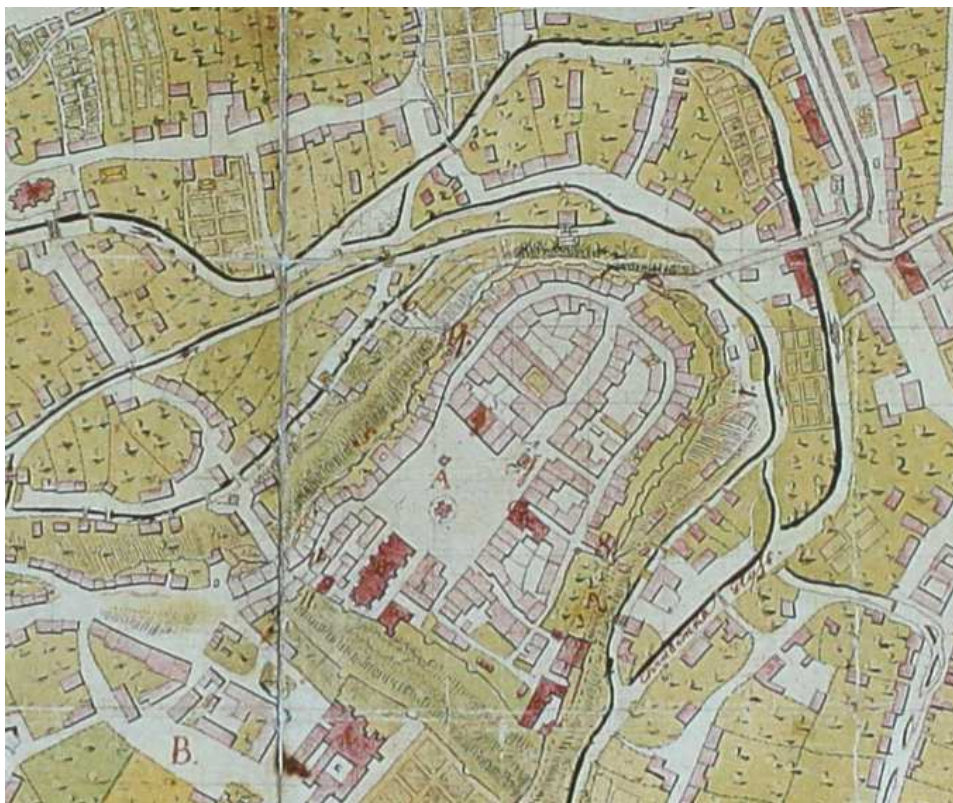
Obrázek 5 Veduta města Chrudimi, r. 1771. (druhá Ceregettiho veduta)

Obrázek 6 Veduta města Chrudimi, kolem r. 1800

Obrázek 7 Město Chrudim na mapě silnice Hradec Králové – Chrudim, r. 1805

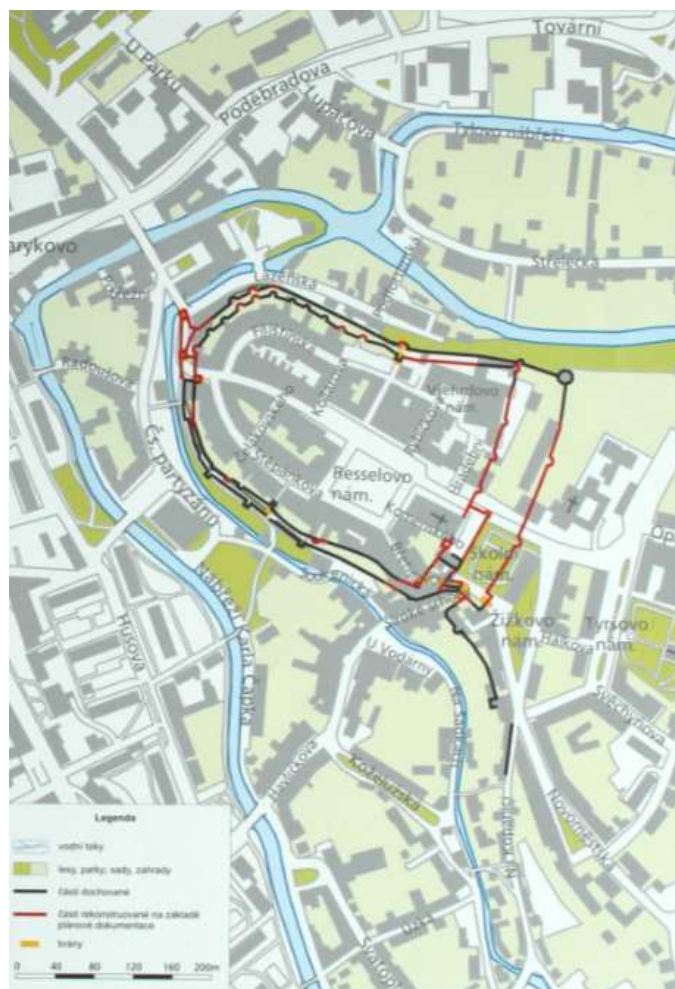
Obrázek 8 Plán města Chrudimi, r. 1826

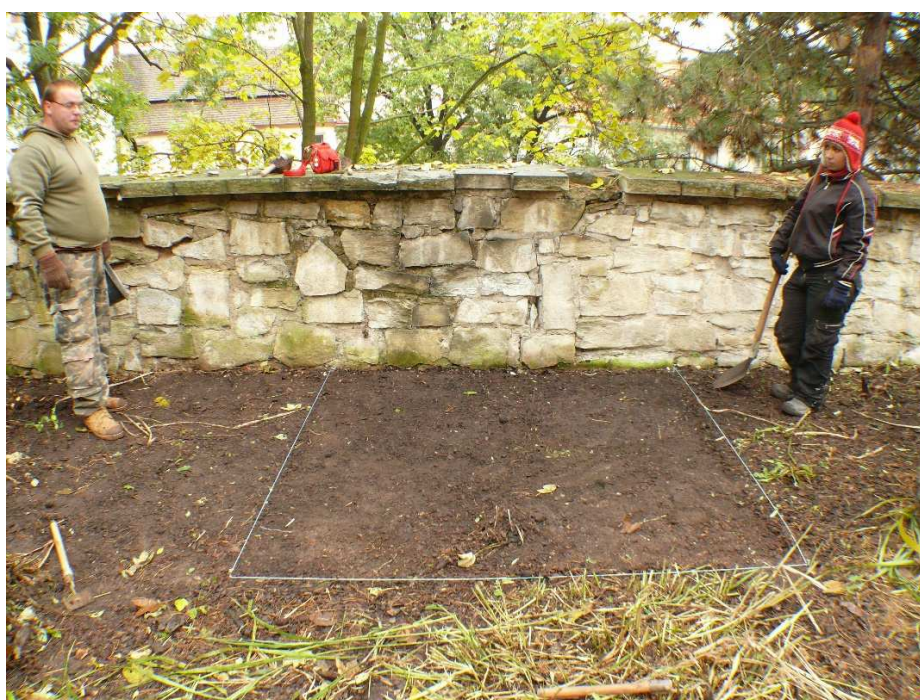
Obrázek 9 Císařský povinný otisk stabilního katastru města Chrudimi, r. 1839

Obrázek 10 Plán města Chrudimi, mezi lety 1901 a 1907

Obrázek 11 Rekonstrukce středověkého hradebního systému, rekonstrukční mapa Jana Frolíka

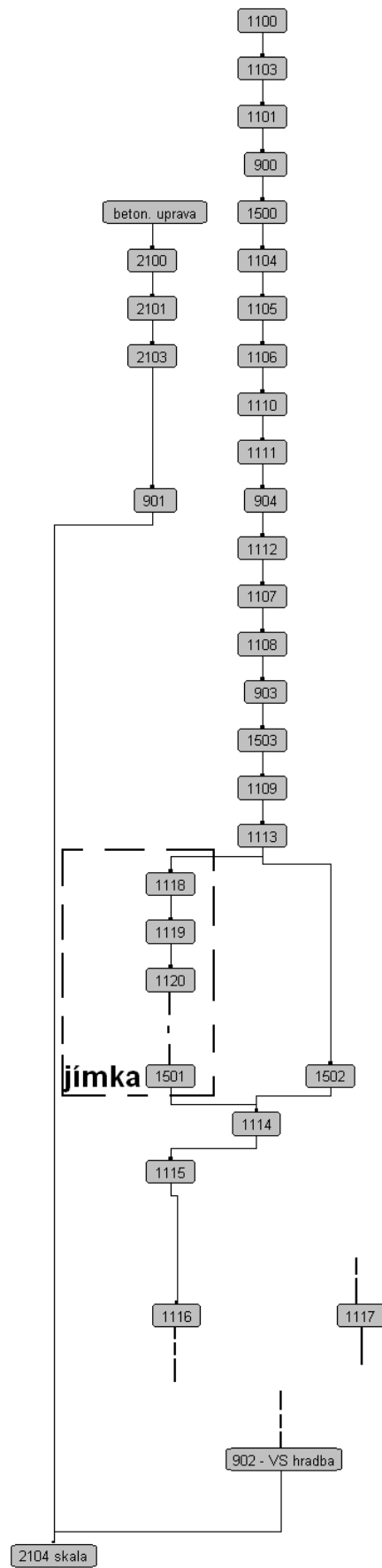
Obrázek 12 Pohled na rub parkánové zdi.

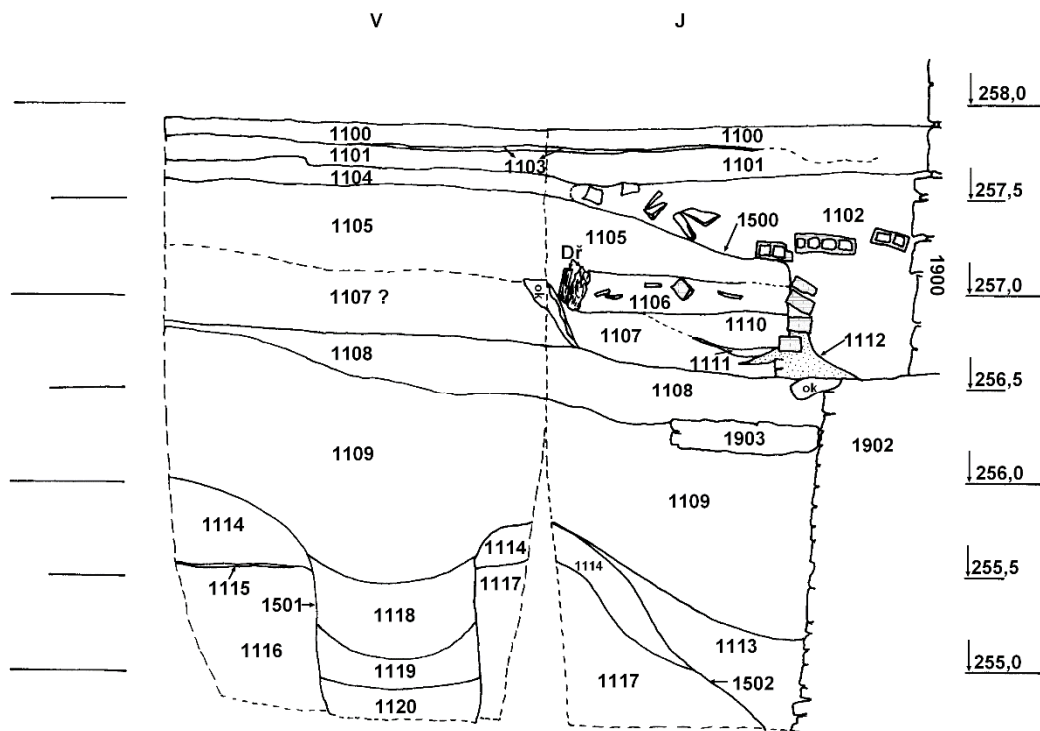
Obrázek 13 Pohled na líc parkánové zdi (podoba zdi před existencí opěrného pilíře). Stav v roce 2009.

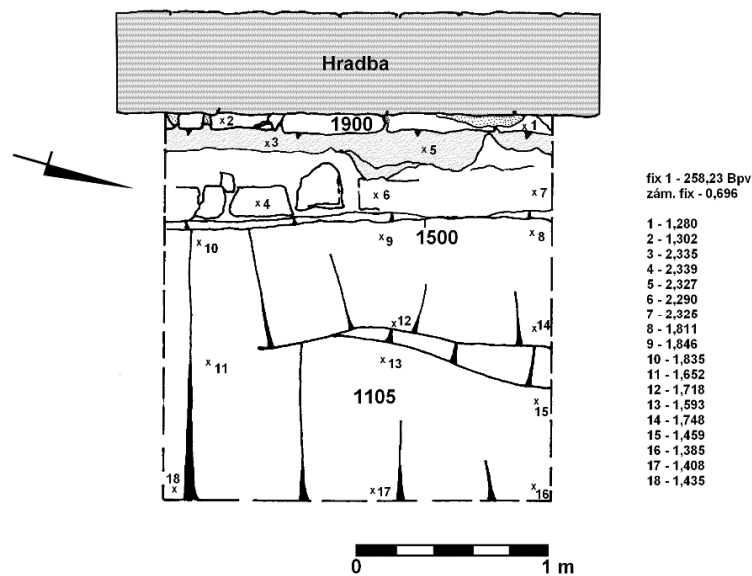
Obrázek 14 Pohled na líc parkánové zdi (opěrný pilíř). Stav v roce 2017.

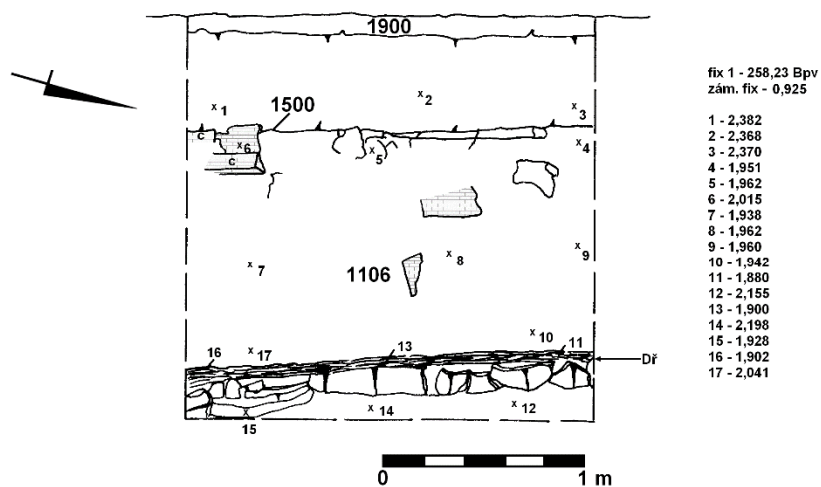
Obrázek 15 Harrisův diagram

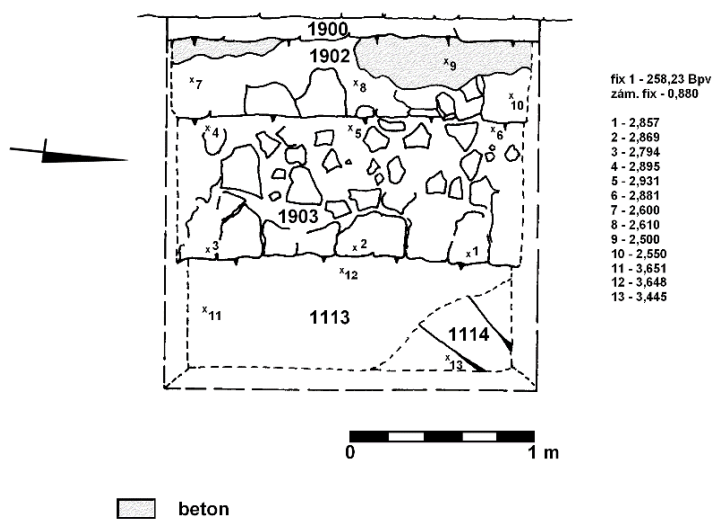
Obrázek 16 Řez sondy I. (východní a jižní pohled)

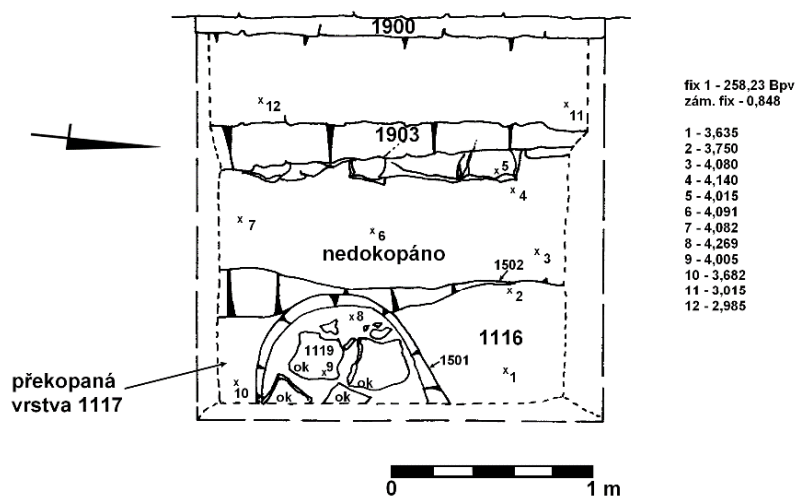
Obrázek 17 Půdorys sondy I. (jihozápadní pohled) – vrstva 1105, objekt 1500, zeď 1900

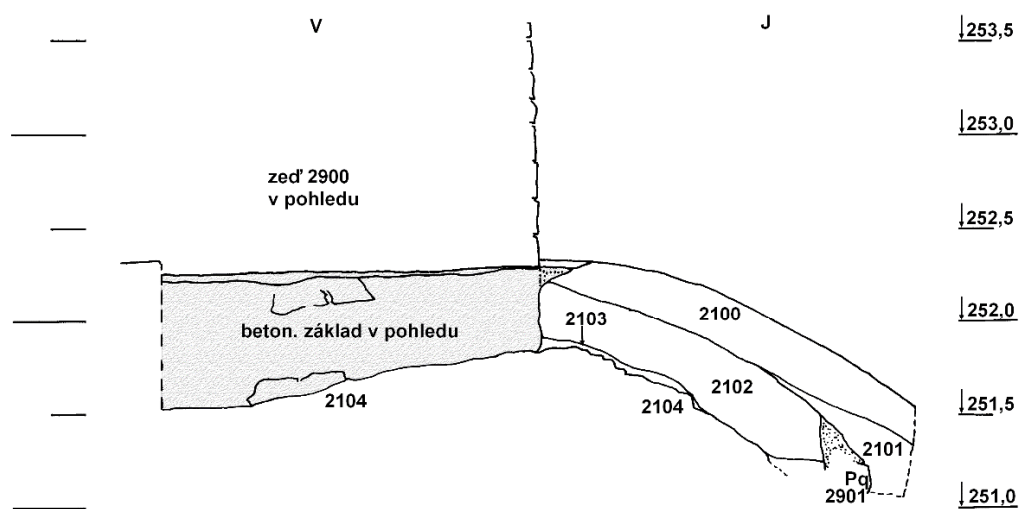
Obrázek 18 Půdorys sondy I. (jihozápadní pohled) – vrstva 1106, objekt 1500, zed' 1900

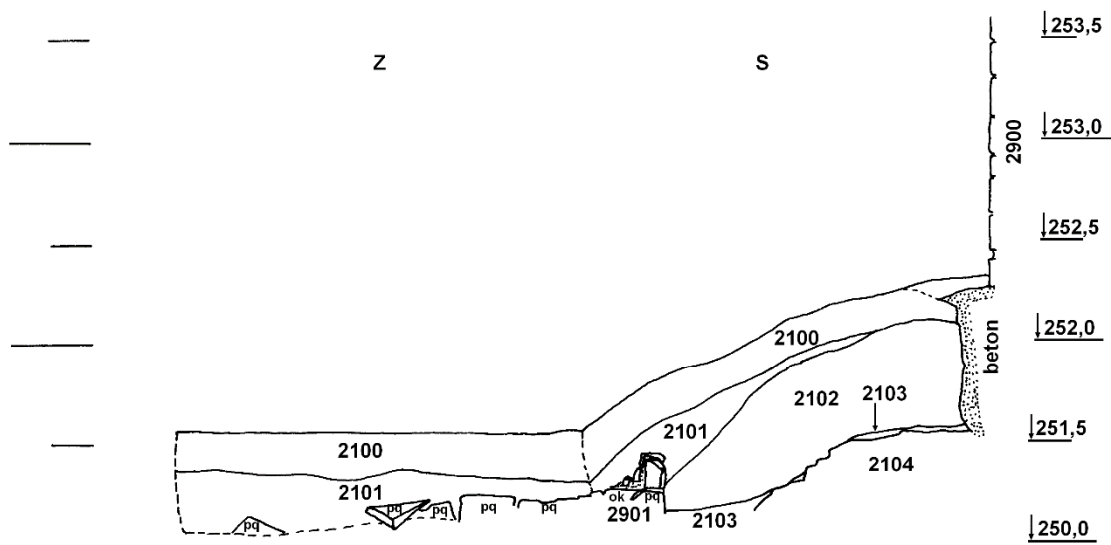
Obrázek 19 Půdorys sondy I. (jihozápadní pohled) – vrstvy 1113, 1114, zed' 1900, zed' 1902 (narušený líc), zed' 1903 (relikt podezdívky neznámého objektu)

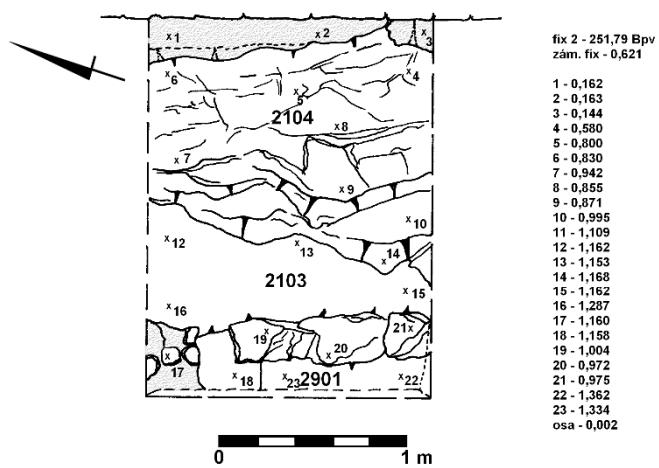
Obrázek 20 Půdorys sondy I. (jihozápadní pohled) – vrstvy 1116, 1117, 1119, objekt 1502 (liniový výkop), zed' 1900, zed' 1903 (relikt podezdívky neznámého objektu)

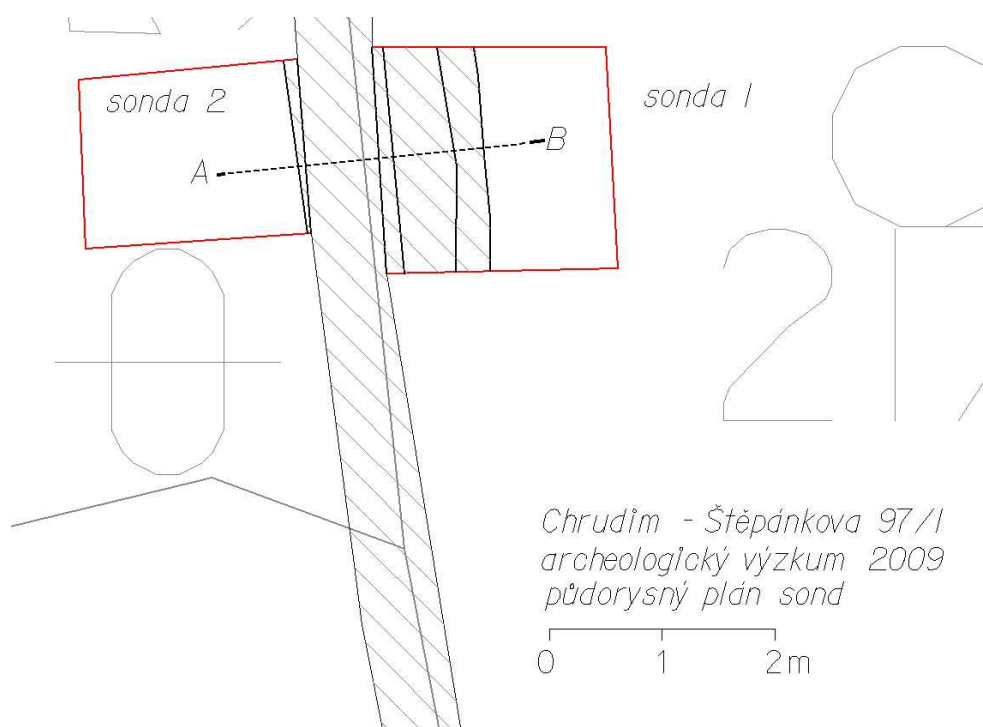
Obrázek 21 Řez sondy II. (východní a jižní pohled)

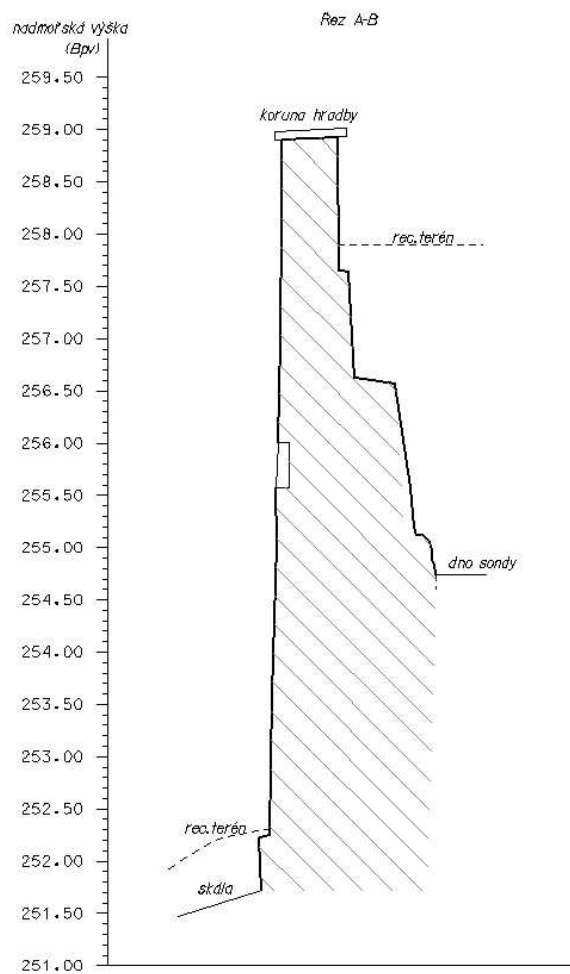
Obrázek 22 Řez sondy II. (západní a severní pohled)

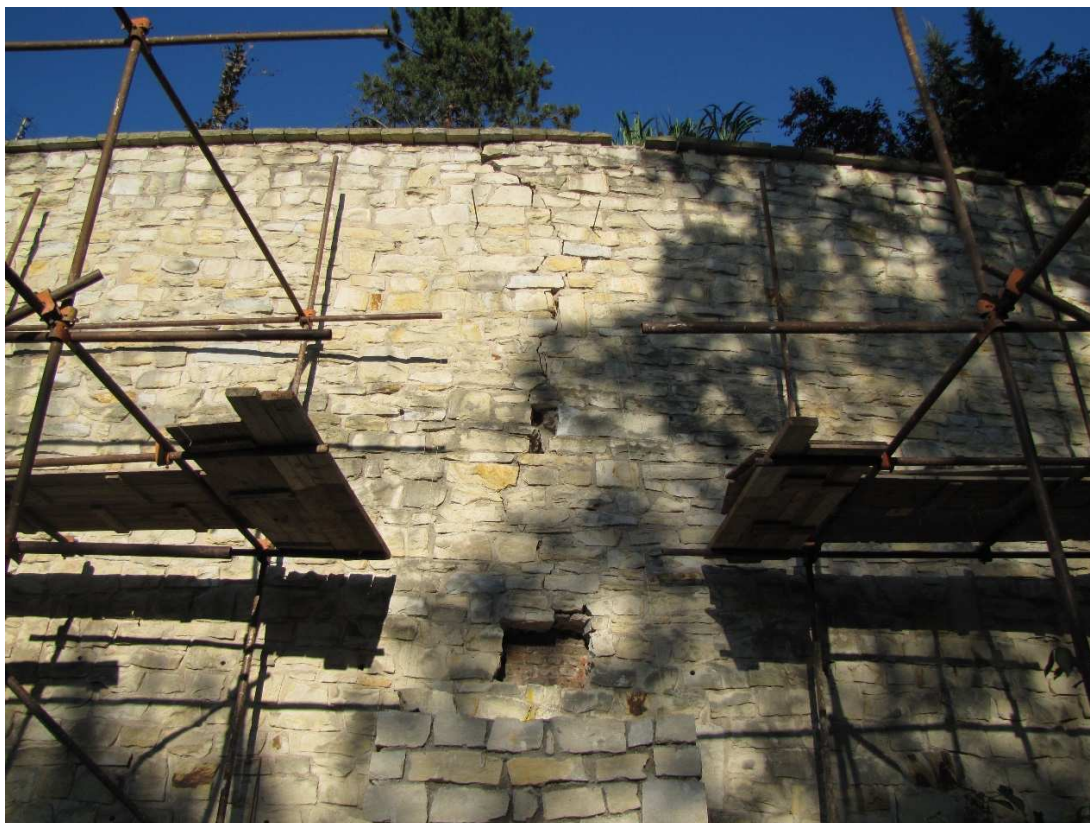
Obrázek 23 Půdorys sondy II. (severovýchodní pohled)

Obrázek 24 Situační plán sond

Obrázek 25 Řez parkánovou zdí

Obrázek 26 Otvory pro šmorce k budoucímu opěrnému pilíři.

Obrázek 27 Cihlový líc zjištěný v dolním otvoru pro šmorce k budoucímu opěrnému pilíři.

Obrázek 28 Sonda I. (jihozápadní pohled) – vrstvy 1101, 1102, 1103

Obrázek 29 Sonda I. (severní pohled) – vrstva 1105, zed' 1900

Obrázek 30 Sonda I. (jižní pohled) – vrstva 1107, zed' 1900

Obrázek 31 Sonda I. (jihozápadní pohled) – zed' 1900, zed' 1902 (narušený líc), zed' 1903 (relikt podezdívky neznámého objektu)

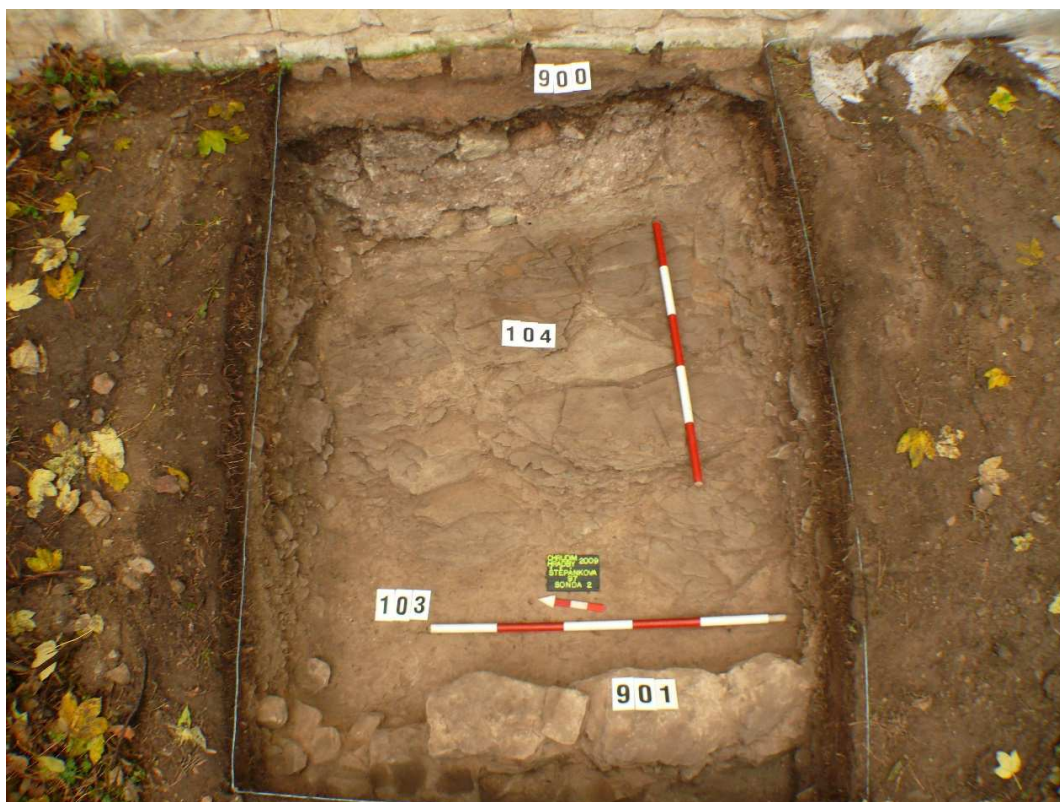
Obrázek 32 Sonda I. (jihozápadní pohled) – vrstvy 1113, 1114, zeď 1900, zeď 1902 (narušený líc), zeď 1903 (relikt podezdívky neznámého objektu)

Obrázek 33 Sonda I. (jihozápadní pohled) – zeď 1902 (narušený líc), zeď 1903 (relikt podezdívky neznámého objektu)

Obrázek 34 Sonda I. (jihozápadní pohled) – vrstva 1116, objekt 1501 (fekální jímka), objekt 1502 (liniový výkop)

Obrázek 35 Sonda II. (severovýchodní pohled) – vrstvy 1103, 1104, zed' 1900, zed' 1901 (základy neznámého objektu)

Obrázek 36 Torzo misky nalezené v sondě I. (kontext 1118 – jáma)

Obrázek 37 Torzo trojnožky nalezené v sondě I. (kontext 1113)

Obrázek 38 Torzo dna hrnce nalezené v sondě I. (kontext 1113 + jeden střep z kontextu 1118 – jáma)

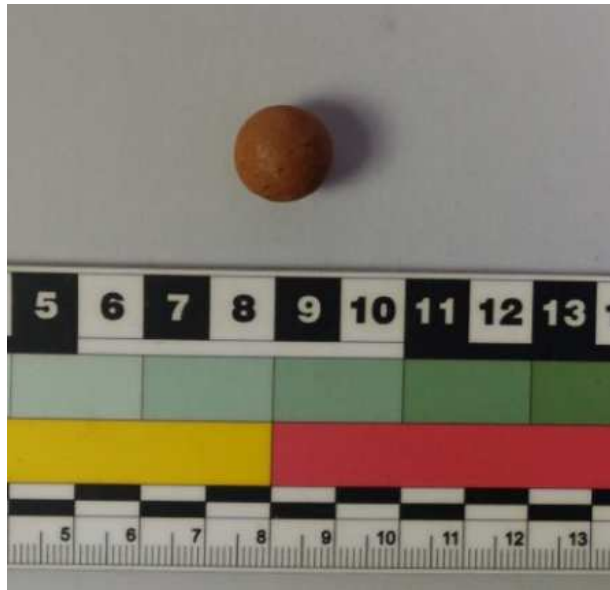
Obrázek 39 Zlomky porcelánu nalezené v sondě I. (kontext 1105)

Obrázek 40 Zlomek akroteria nalezený v sondě I. (kontext 1109)

Obrázek 41 Zlomek výdutí (kamenina) nalezené v sondě I. (kontext 1105)

Obrázek 42 Hliněná kulička nalezená v sondě I. (kontext 1105)

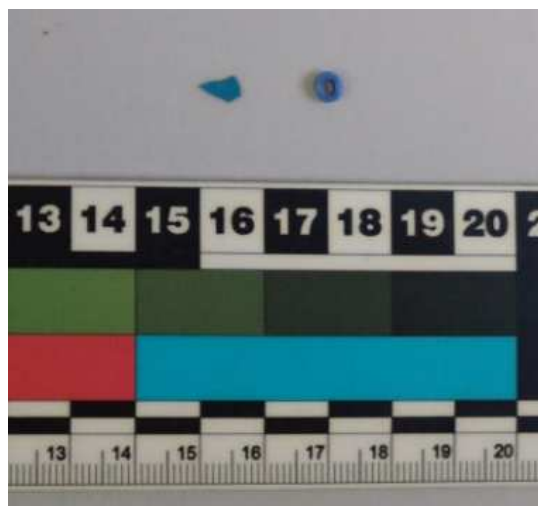
Obrázek 43 Hliněná kulička nalezená v sondě I. (kontext 1107)

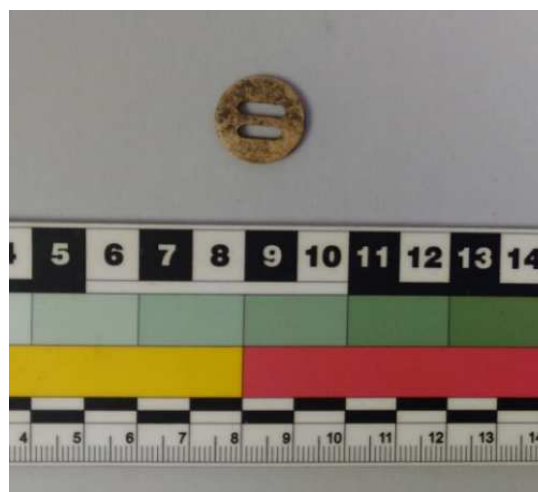
Obrázek 44 Ústřížky kůže nalezené v sondě I. (kontext 1105)

Obrázek 45 Fragменты dětských hraček nalezené v sondě I. (kontext 1105 – povrch)

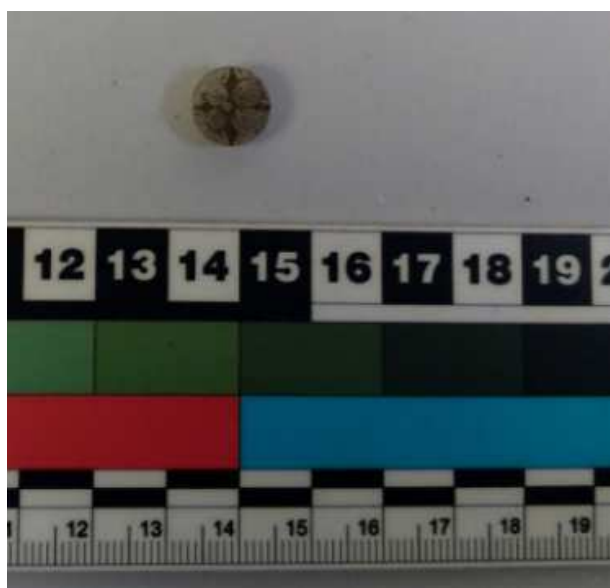
Obrázek 46 Zlomek modrého skla a skleněný korálek nalezené v sondě I. (kontext 1105 – povrch)

Obrázek 47 Kostěný knoflík nalezený v sondě I. (kontext 1105 – povrch)

Obrázek 48 Fragment šperku nalezený v sondě I. (kontext 1105 – povrch)

Obrázek 49 Plechový knoflík (líc) nalezený v sondě I. (kontext 1105 – povrch)

Obrázek 50 Plechový knoflík (rub) nalezený v sondě I. (kontext 1105 – povrch)

Obrázek 51 Mince – Dvoukrejcar (rub) nalezený v sondě I. (kontext 1105 – povrch)

Obrázek 52 Mince – Dvoukřejcar (líc) nalezený v sondě I. (kontext 1105 – povrch)

Obrázek 53 Fragment podkůvky z boty nalezený v sondě I. (kontext 1107)

Obrázek 54 Fragment kování tašky nalezený v sondě I. (kontext 1108 – jáma 1501)

Obrázek 55 Fragment roštu z kamen (litina) nalezený v sondě I. (kontext 1114)

Obrázek 56 Pant (líc) nalezený v sondě I. (kontext 1106 – maltovina)

Obrázek 57 Pant (rub) nalezený v sondě I. (kontext 1106 – maltovina)

Obrázek 58 Dva hřebíky a střížek plechu nalezené v sondě I. (kontext 1114)

Obrázek 59 Hřebík, hák a tři fragmenty železného kování nalezené v sondě I. (kontext 1105)

Obrázek 60 Fragment železného kování, fragment podkůvky z boty a kus drátu nalezené v sondě I. (kontext 1108)

Obrázek 61 Hřebíky nalezené v sondě II. (kontext 1101, 1102)

Obrázek 62 Hřebíky nalezené v sondě I. (kontext 1105)

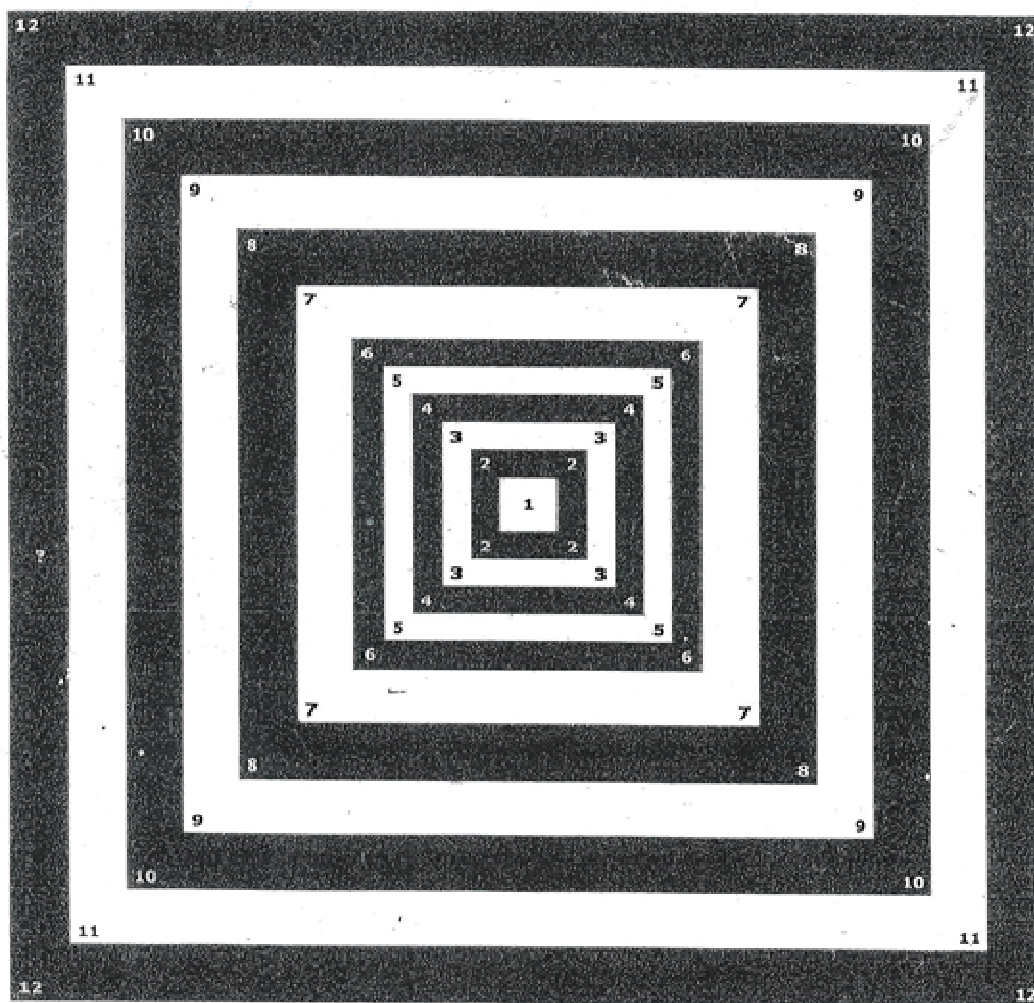
Obrázek 63 Hřebíky nalezené v sondě I. (kontext 1108)

PLOCHA

Kategorie 1 a = 1cm
Kategorie 2 a = 2cm
Kategorie 3 a = 3cm
Kategorie 4 a = 4cm
Kategorie 5 a = 5cm

Kategorie 6 a = 6cm
Kategorie 7 a = 8cm
Kategorie 8 a = 10cm
Kategorie 9 a = 12cm
Kategorie 10 a = 14cm

Kategorie 11 a = 16cm
Kategorie 12 a = 18cm
Kategorie 13 a > 18cm

Obrázek 64 Fragmentarizační tabulka

17 KRESEBNÁ DOKUMENTACE

Autorem kreseb je autor práce. Všechny kresby byly vytvořeny v programu Archicad.

KERAMIKA

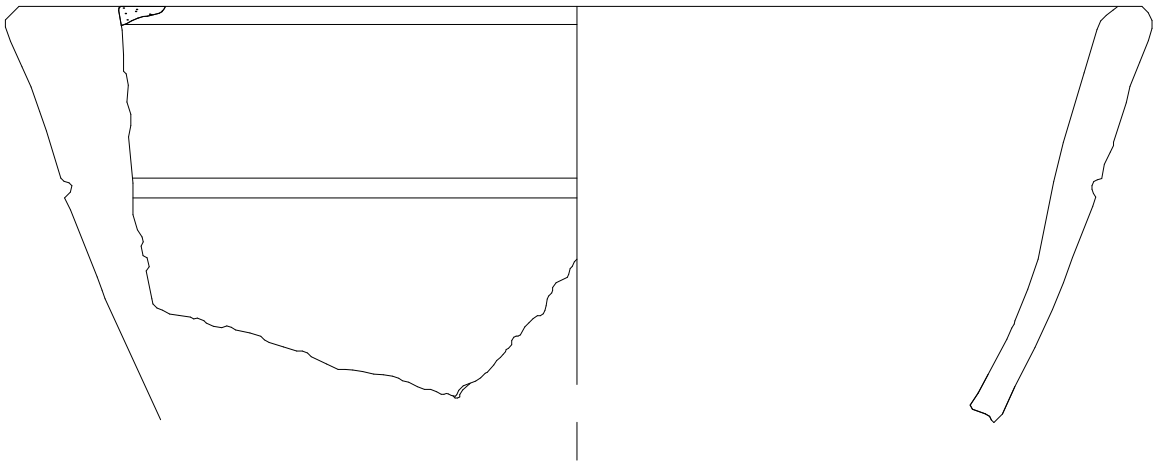
ČÍSLO	ČÁST	PŘEDMĚT	SONDA	VRSTVA	TECHNOSKUPINA
1	OKRAJ	KVĚTINÁČ	I	K. 1107	316
2	OKRAJ	HRNEC	II	K. 1101, 1102	215
3	OKRAJ	HRNEC	I	K. 1108	308
4	OKRAJ	HRNEC	I	K. 1113	217
5	OKRAJ	HRNEC	II	K. 1101, 1102	215
6	OKRAJ	HRNEC	I	K. 1114	215
7	OKRAJ	HRNEC	I	K. 1113	001
8	OKRAJ	HRNEC	I	K. 1114	219
9	OKRAJ	HRNEC	I	K. 1114	231
10	OKRAJ	HRNEC	I	K. 1114	217
11	OKRAJ	HRNEC	I	K. 1108	312
12	OKRAJ	HRNEC	I	K. 1114	226
13	OKRAJ	HRNEC	I	K. 1114	226
14	OKRAJ	HRNEC	I	K. 1114	311
15	OKRAJ	HRNEC	I	K. 1118 - JAMA 1501	226
16	OKRAJ	HRNEC	I	K. 1118 - JAMA 1501	226
17	OKRAJ	HRNEC	I	K. 1108	315
18	OKRAJ	HRNEC	I	K. 1107	312
19	OKRAJ	HRNEC	I	K. 1107	312
20	OKRAJ	HRNEC	I	K. 1107	312
21	OKRAJ	HRNEC	I	K. 1107	315
22	OKRAJ	HRNEC	I	K. 1107	315
23	OKRAJ	HRNEC	I	K. 1108	315
24	OKRAJ		II	K. 1101, 1102	312
25	OKRAJ		I	K. 1113	226
26	OKRAJ	HRNEC	I	K. 1113	312
27	OKRAJ	MÍŠA	I	K. 1108	315
28	OKRAJ	MÍŠA	I	K. 1108	217
29	OKRAJ	HRNEC	I	K. 1109	217
30	OKRAJ	HRNEC	II	K. 1101, 1102	217
31	OKRAJ	HRNEC	I	K. 1113	312
32	OKRAJ	HRNEC	II	K. 1101, 1102	219
33	OKRAJ S UCHEM	HRNEC	I	K. 1109	312
34	OKRAJ	HRNEC	II	K. 1101, 1102	217
35	OKRAJ S UCHEM	HRNEC	I	K. 1109	312
36	OKRAJ	TROJNOŽKA	I	K. 1113	226

37	OKRAJ SE DNEM	MÍŠA	I	K. 1118 - JAMA 1501	312
38	DNO		I	K. 1107	315
39	DNO		I	K. 1107	315
40	DNO		I	K. 1108	308
41	DNO		I	K. 1114	221
42	DNO		I	K. 1108	307
43	DNO		I	K. 1113	217
44	DNO		I	K. 1113	311
45	DNO		I	K. 1113	311
46	DNO		I	K. 1118 - JAMA 1501	217
47	DNO		I	K. 1108	308
48	DNO		I	K. 1113	312
49	DNO		I	K. 1113 + 1118	231
50	DNO		I	K. 1120	216
51	DNO		I	K. 1113	217
52	DNO		II	K. 1101, 1102	226
53	DNO		I	K. 1114	217
54	DNO		I	K. 1108	312
55	DNO		I	K. 1108	315
56	OKRAJ S UCHEM	DŽBÁN	I	K. 1114	311
57	OKRAJ S UCHEM	DŽBÁN	I	K. 1108	217
58	OKRAJ S UCHEM	DŽBÁN	I	K. 1113	217
59	UCHO		I	K. 1114	226
60	UCHO		I	K. 1113	217
61	UCHO		I	K. 1113	217
62	UCHO		I	K. 1108	311
63	UCHO		I	K. 1118 - JAMA 1501	226
64	DRŽADLO	TROJNOŽKA	II	K. 1101, 1102	312
65	OKRAJ	POKLICE	I	K. 1114	215
66	OKRAJ	POKLICE	I	K. 1114	221
67	OKRAJ	POKLICE	I	K. 1108	312
68	OKRAJ	TYGLÍKOVITÁ LAMPIČKA	I	K. 1114	217
69	DNO	TYGLÍKOVITÁ LAMPIČKA	I	K. 1113	217
70	DNO	TYGLÍKOVITÁ LAMPIČKA	I	K. 1114	217
71	DNO	TYGLÍKOVITÁ LAMPIČKA	I	K. 1114	215
72	OKRAJ	KACHEL	I	K. 1114	222
73	OKRAJ	KACHEL	I	K. 1105	222
74	VÝDUŤ	AKROTERIUM	I	K. 1109	222

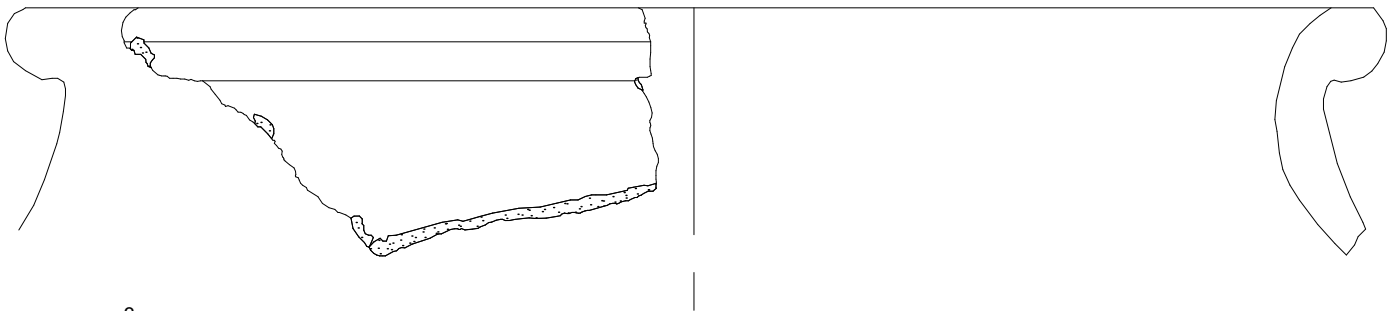
ŽELEZO

ČÍSLO	PŘEDMĚT	SONDA	VRSTVA
1	HŘEBÍK	I	K. 1105
2	HŘEBÍK	I	K. 1108
3	HŘEBÍK	II	K. 1101, 1102
4	HŘEBÍK	II	K. 1101, 1102
5	HŘEBÍK	I	K. 1108
6	HŘEBÍK	I	K. 1108
7	HŘEBÍK	II	K. 1101, 1102
8	HŘEBÍK	I	K. 1108
9	HŘEBÍK	I	K. 1108
10	HŘEBÍK	I	K. 1114
11	HŘEBÍK	I	K. 1105
12	HŘEBÍK	I	K. 1105
13	HŘEBÍK	I	K. 1108
14	HŘEBÍK	I	K. 1114
15	HŘEBÍK	I	K. 1108
16	HŘEBÍK	I	K. 1108
17	HŘEBÍK	I	K. 1108
18	HŘEBÍK	I	K. 1105
19	HŘEBÍK	I	K. 1108
20	HŘEBÍK	I	K. 1108
21	HŘEBÍK	I	K. 1108
22	HŘEBÍK	I	K. 1108
23	STAVEBNÍ KOVÁNÍ	I	K. 1105
24	STAVEBNÍ KOVÁNÍ	I	K. 1108
25	STAVEBNÍ KOVÁNÍ	I	K. 1105
26	STAVEBNÍ KOVÁNÍ	I	K. 1105
27	PODKŮVKA Z BOTY	I	K. 1108
28	PODKŮVKA Z BOTY	I	K. 1118 - JAMA 1501
29	PODKŮVKA Z BOTY	I	K. 1107
30	DRÁT	I	K. 1108
31	PANT	I	K. 1106 - MALTOVINA
32	HÁK	I	K. 1105
33	KUS ROŠTU Z KAMEN	I	K. 1114
34	KOSTĚNÝ KNOFLÍK	I	K. 1105 - POVRCH

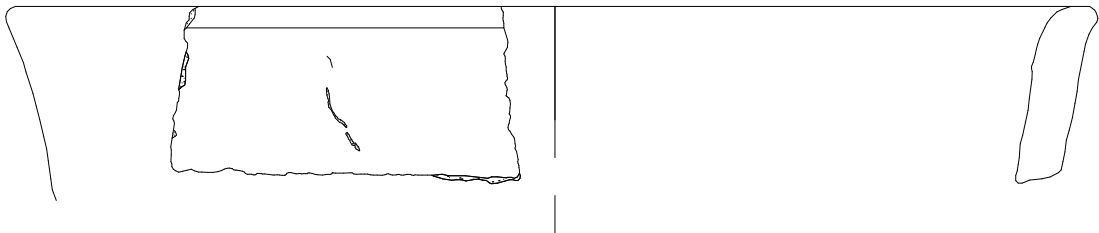
1

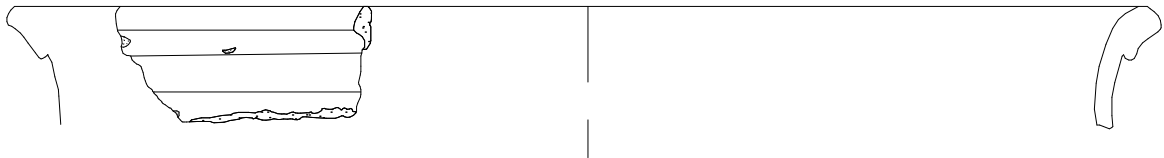
2

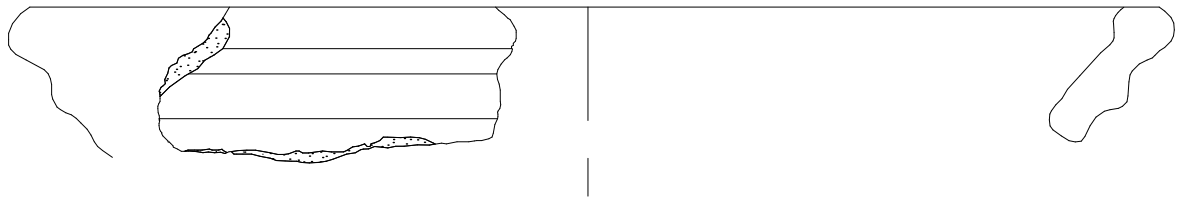
3

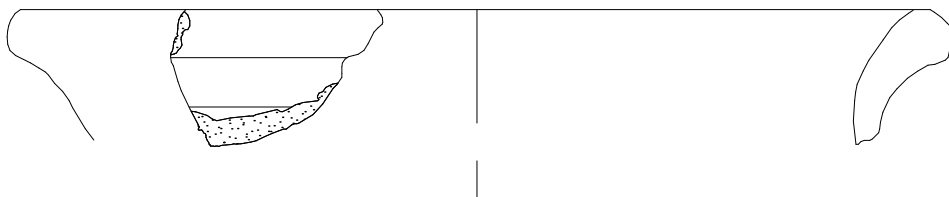
4

5

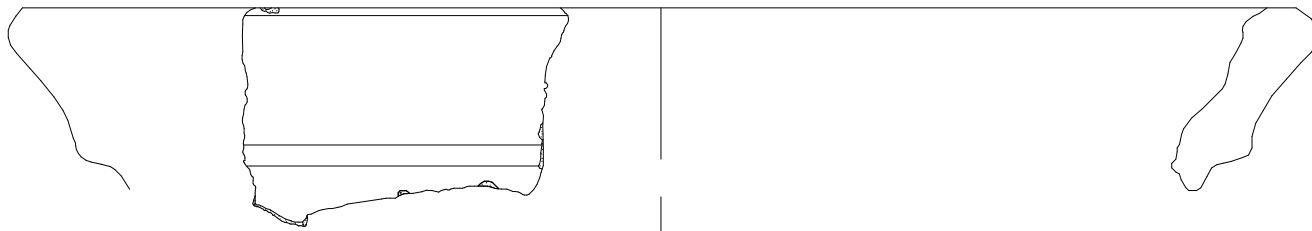
6

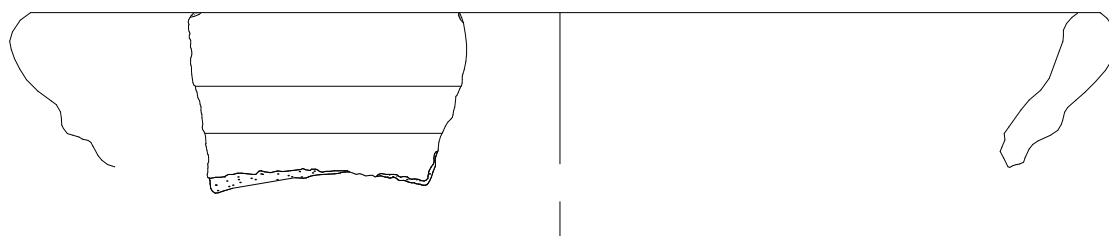
7

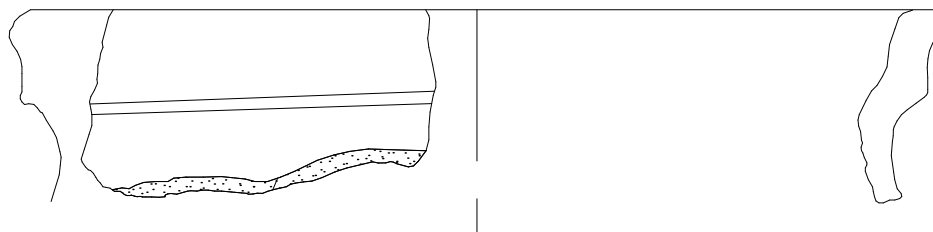
8

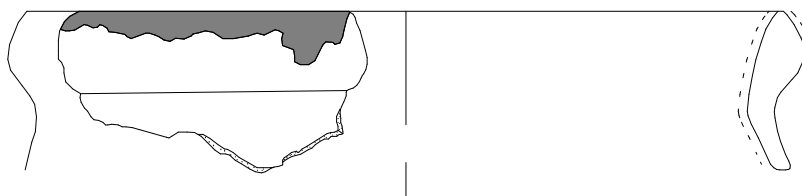
9

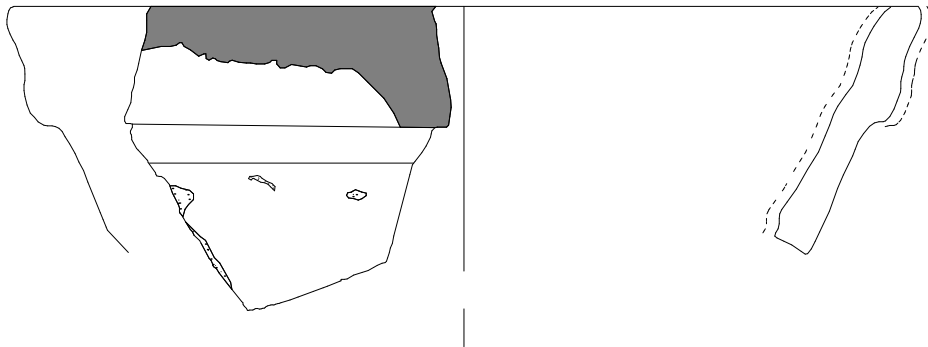
10

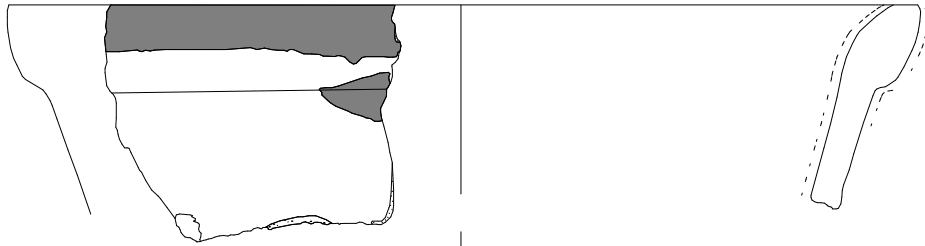
11

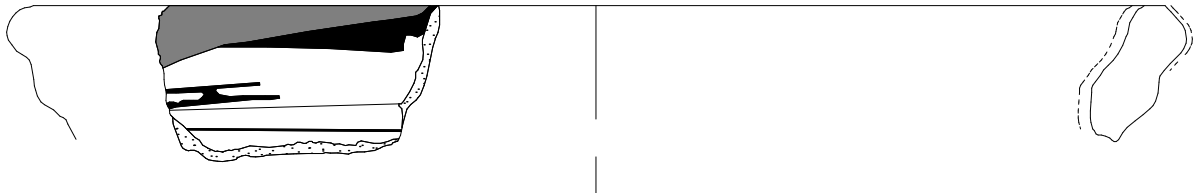
12

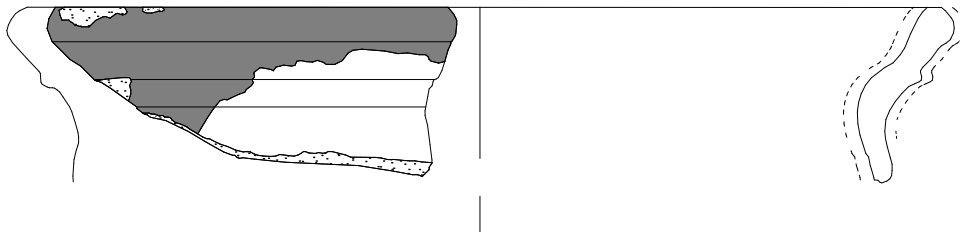
13

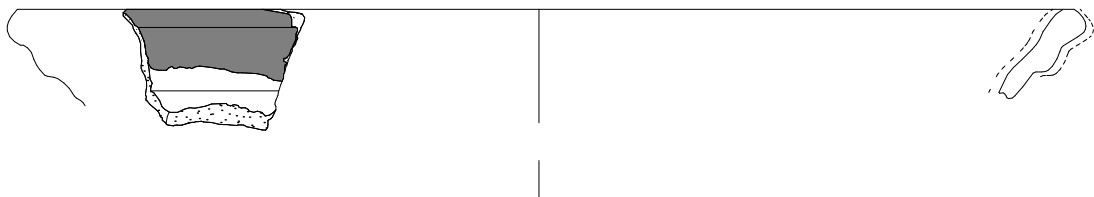
14

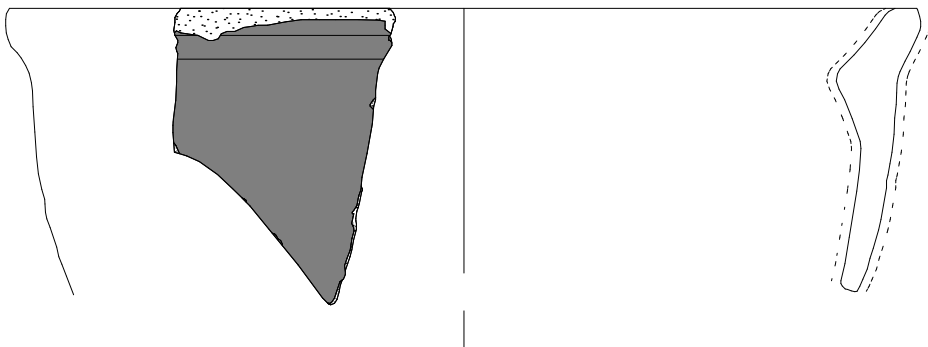
15

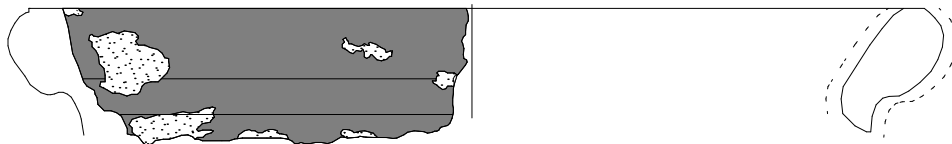
16

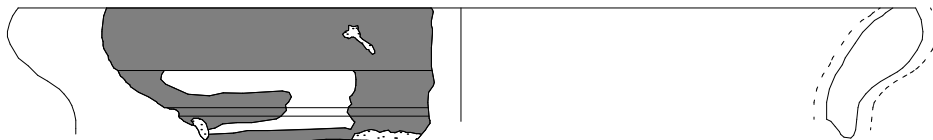
17

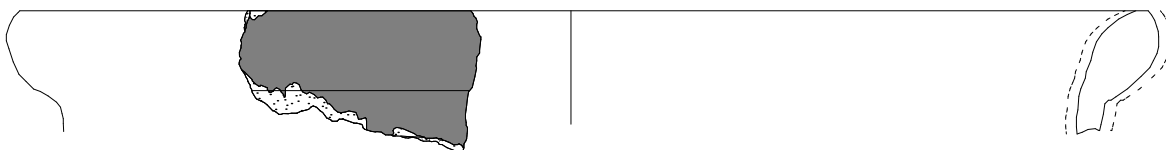
18

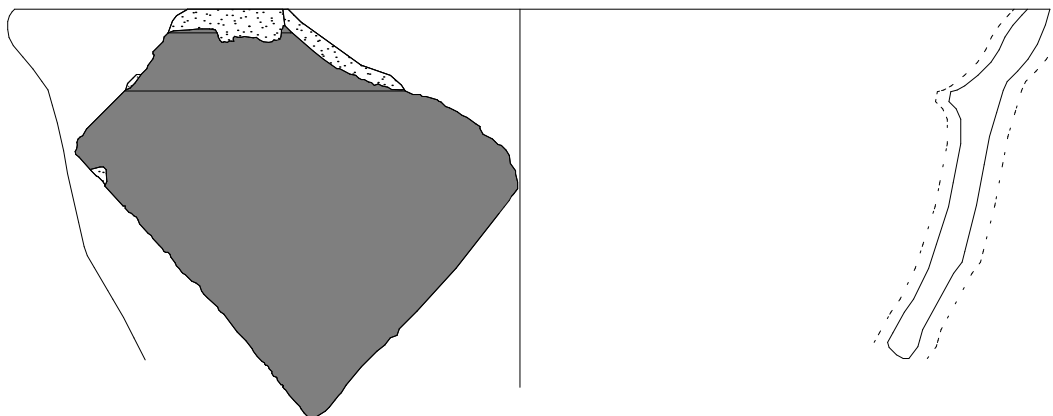
19

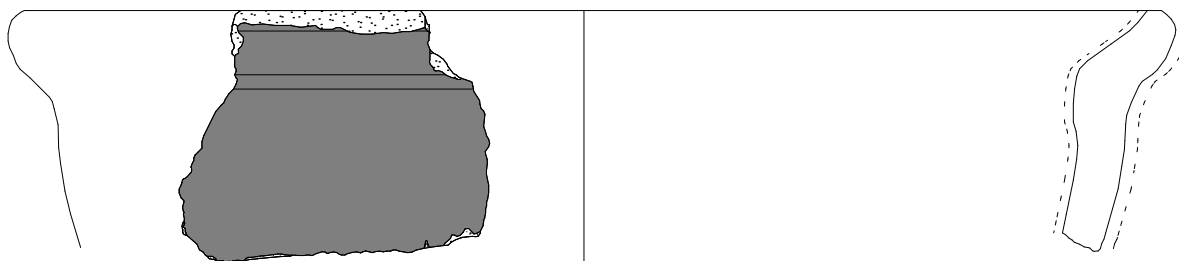
20

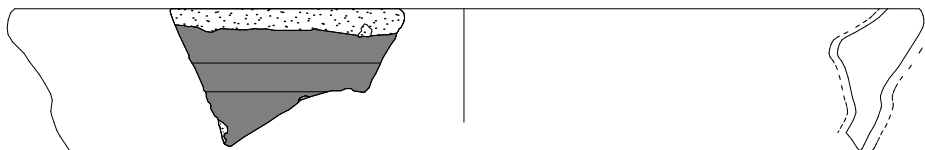
21

22

23

KERAMIKA - OKRAJE

24

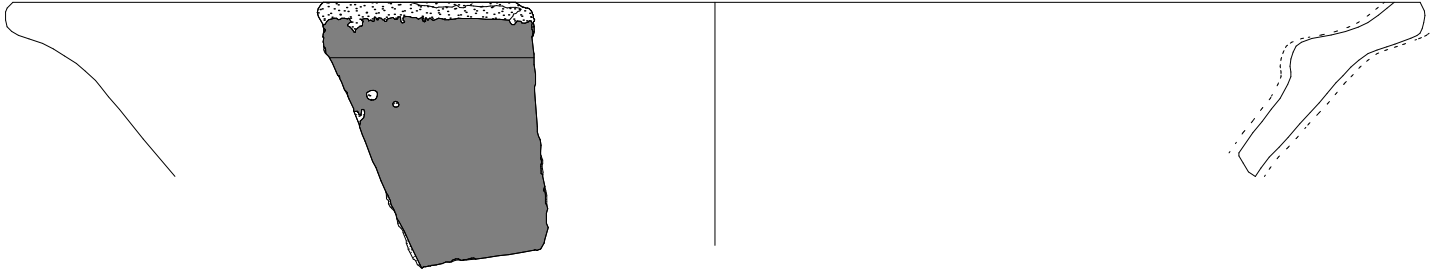
25

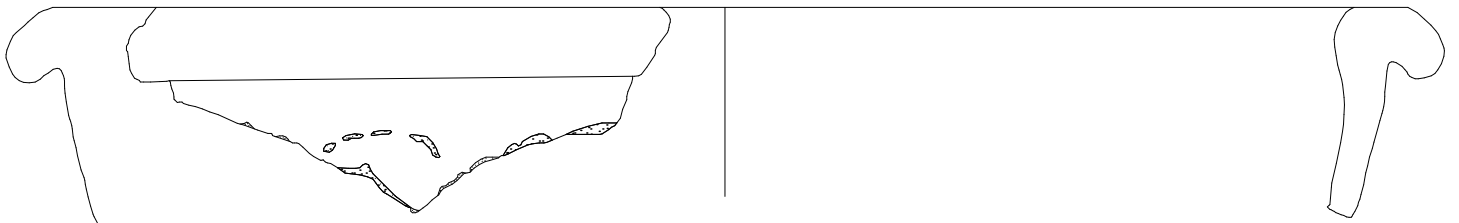
26

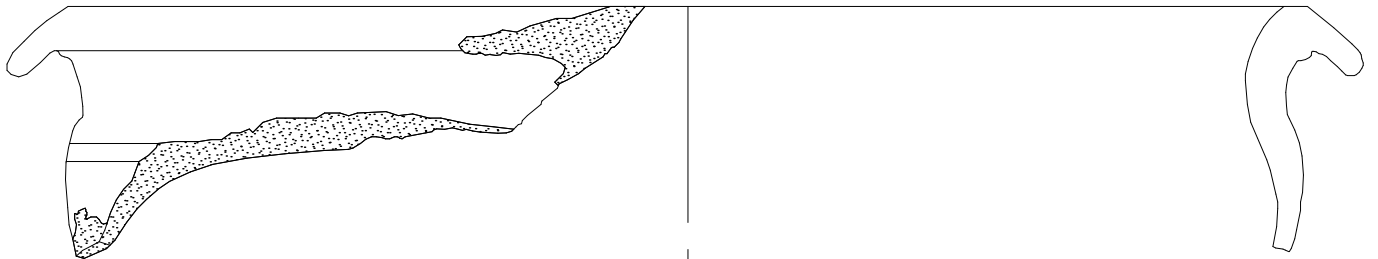
27

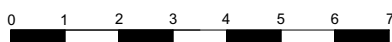
28

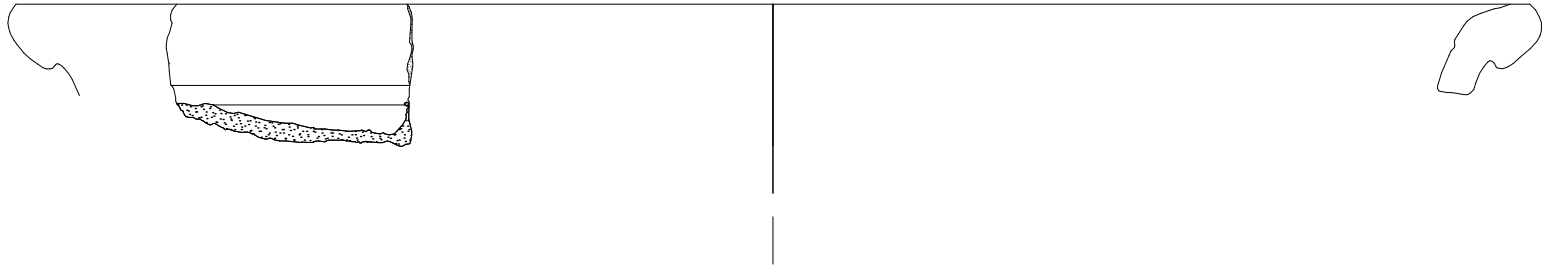
29

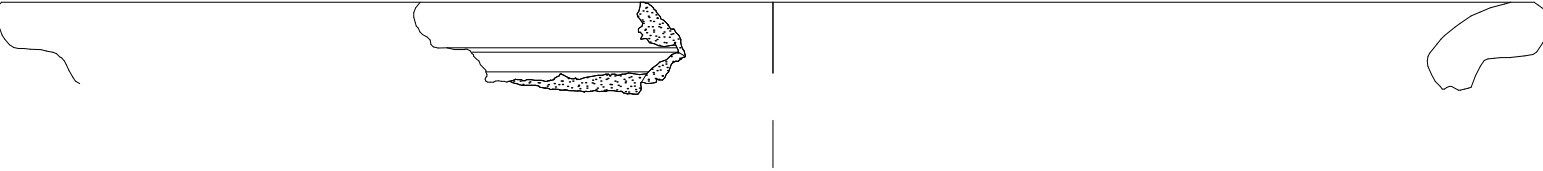
30

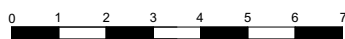
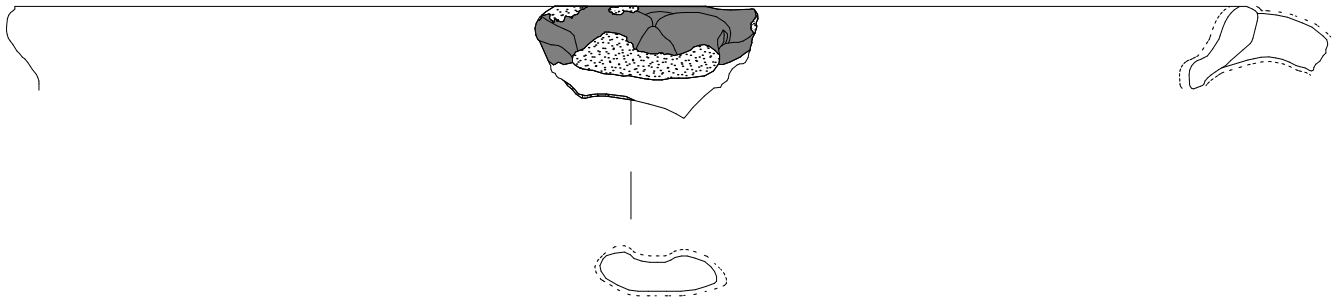
31

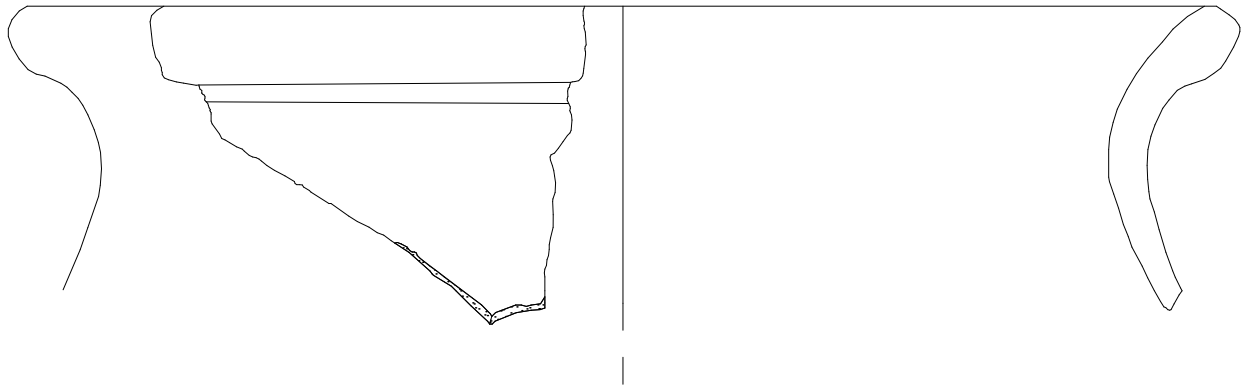
32

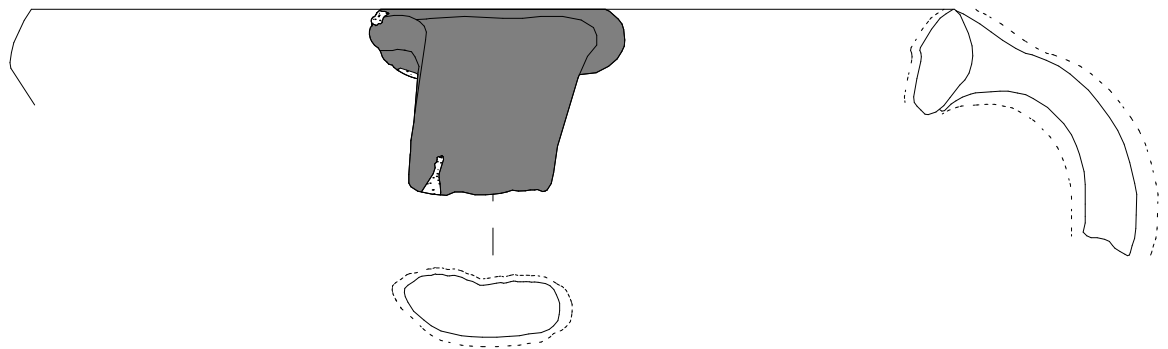
33

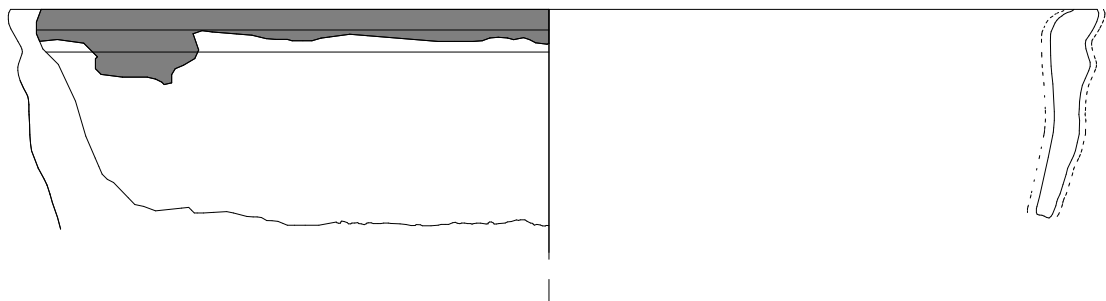
34

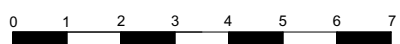
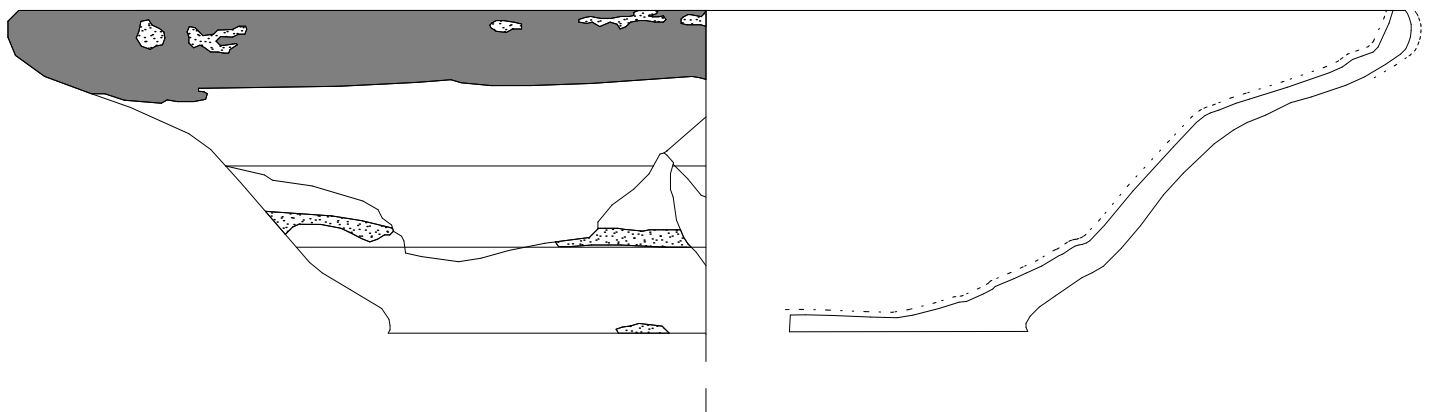
35

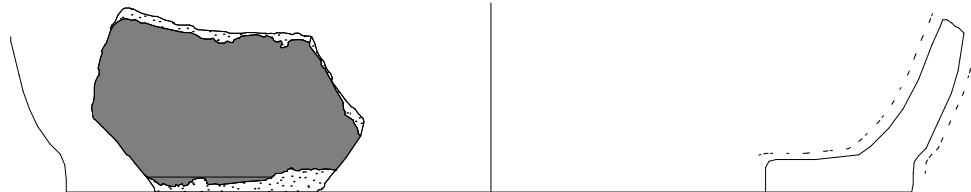
36

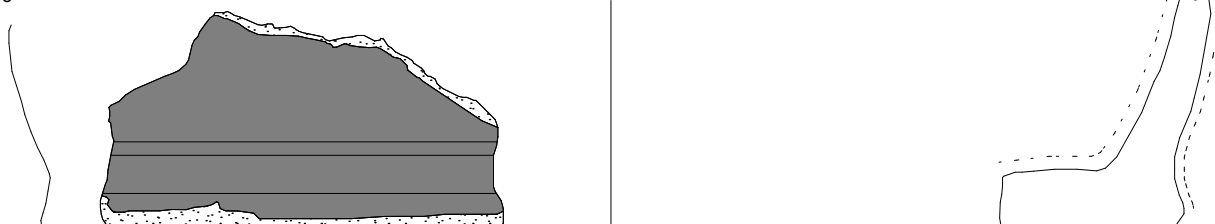
37

38

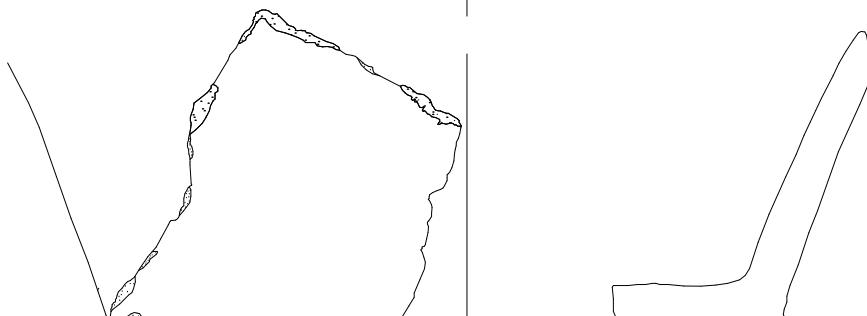
39

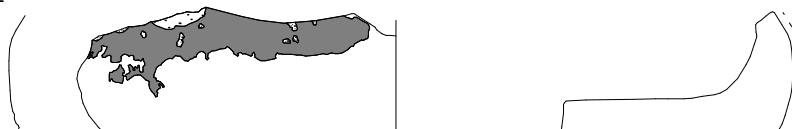
40

41

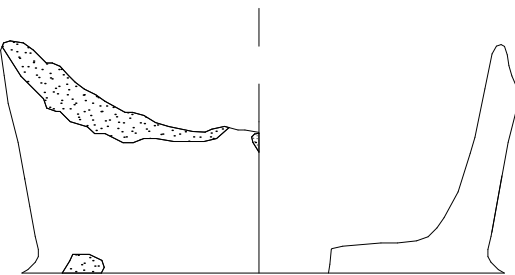
42

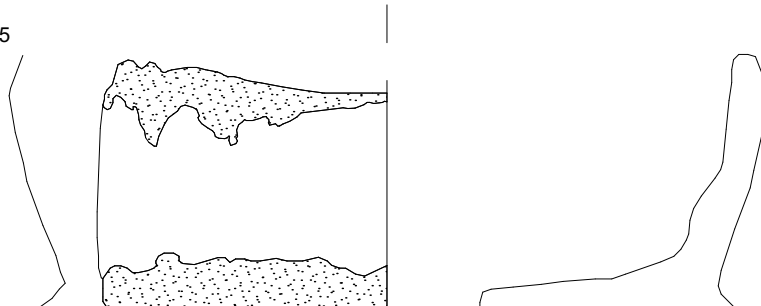
43

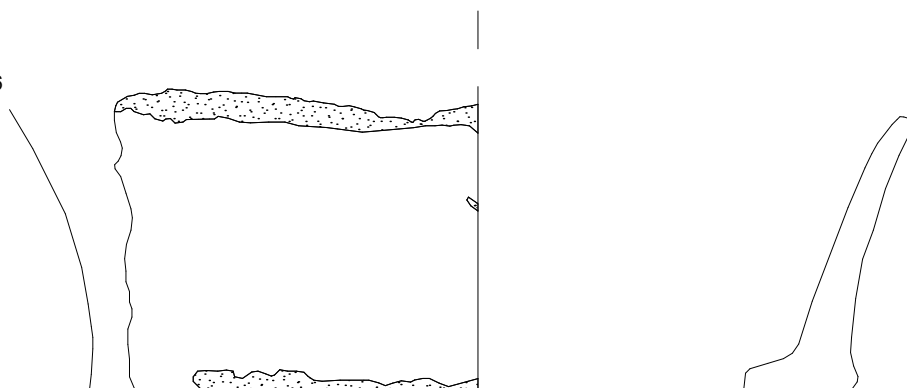
44

45

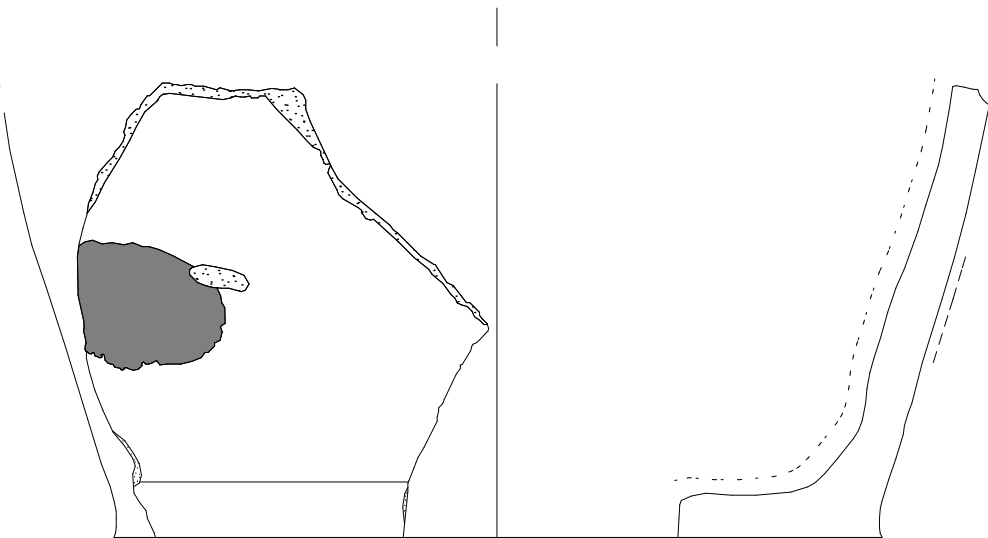
46

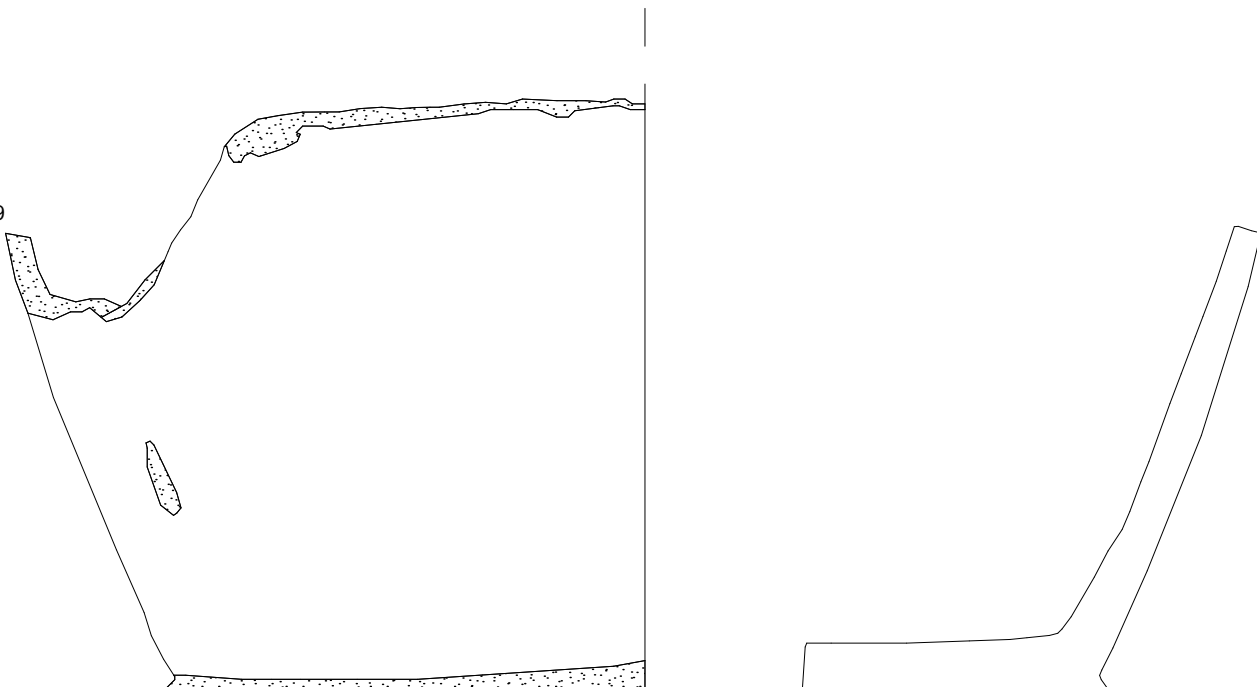
47

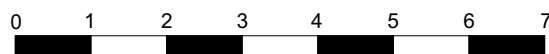
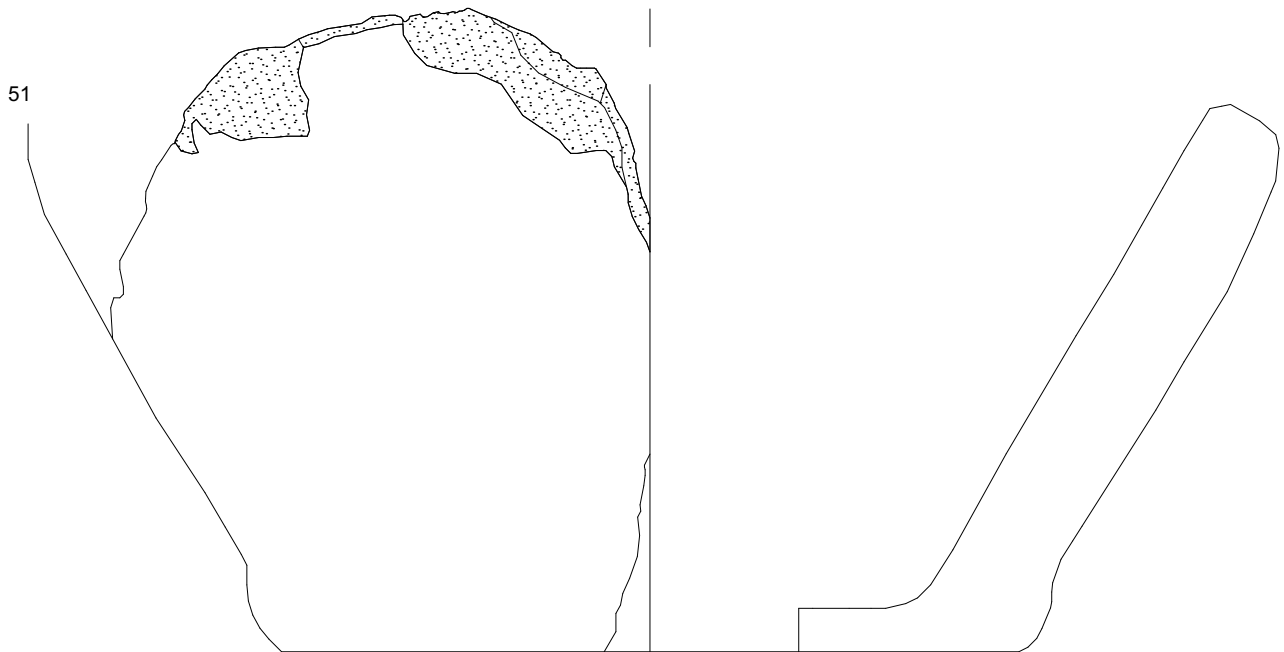
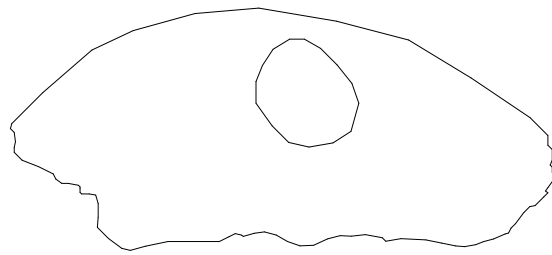
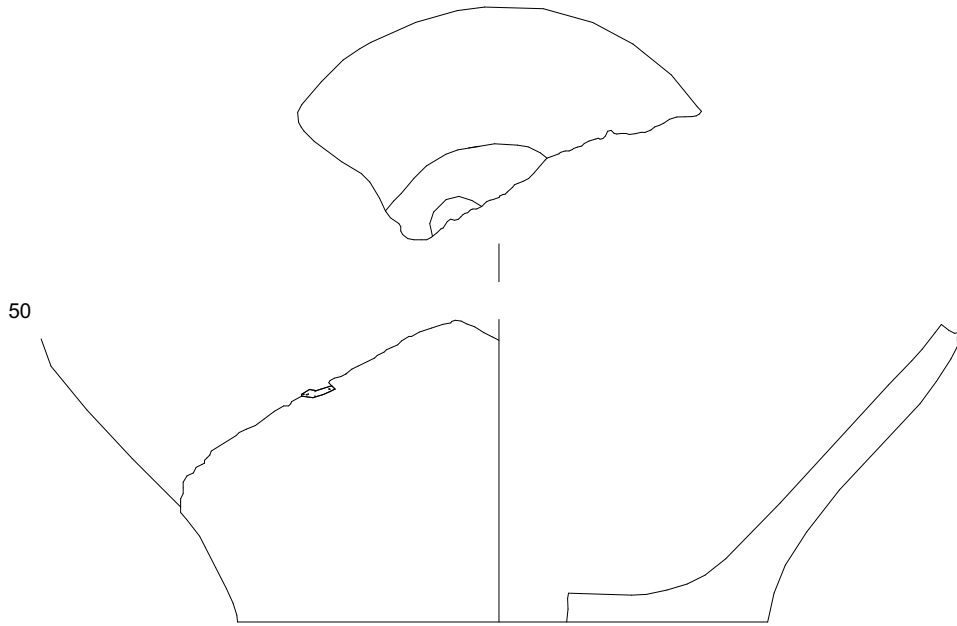

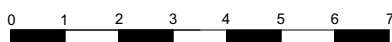
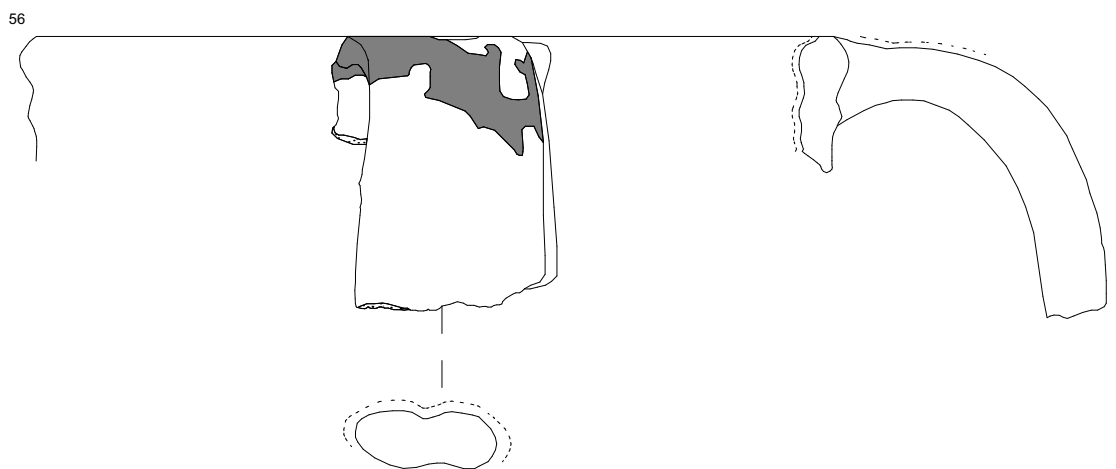
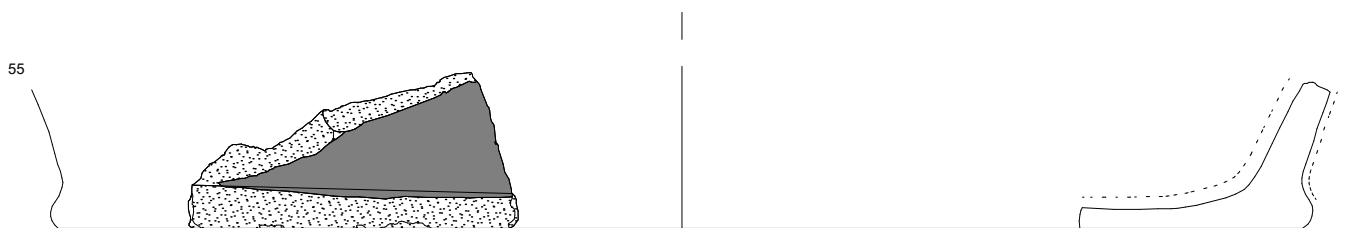
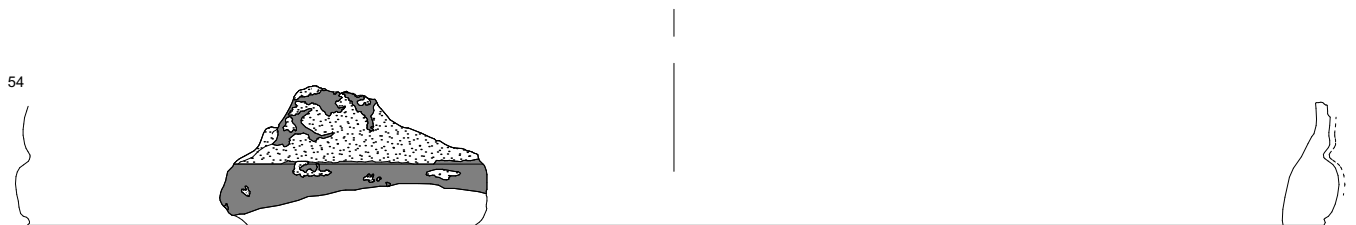
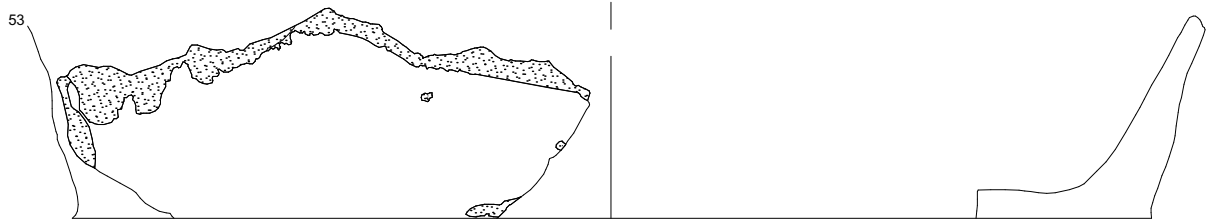
48

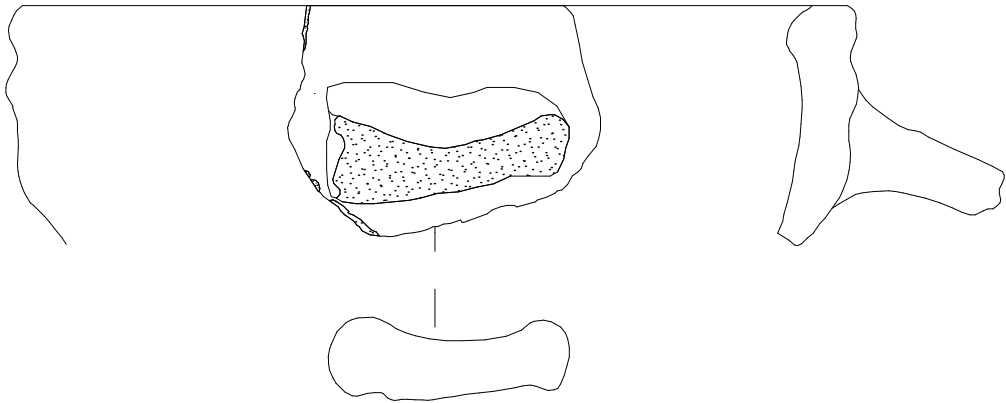
49

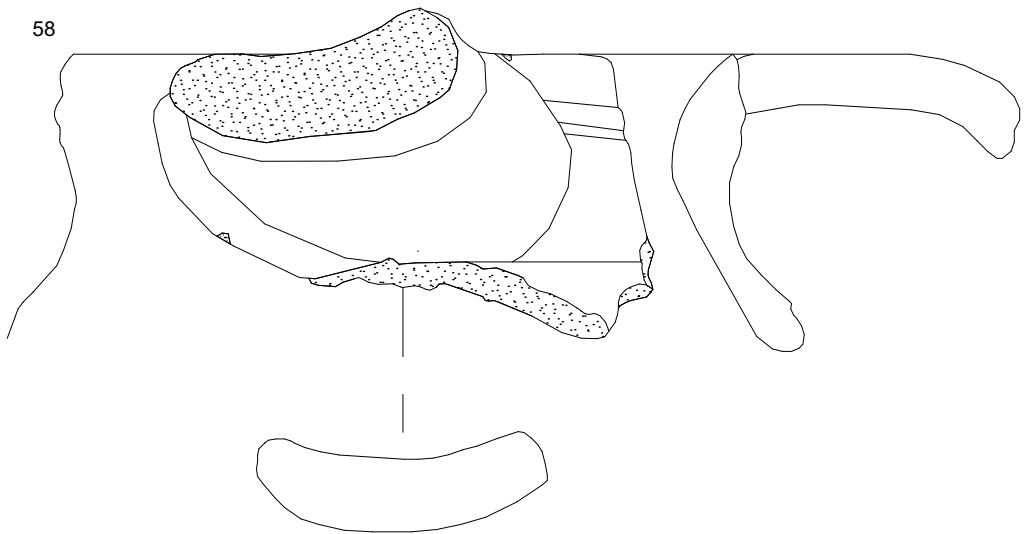

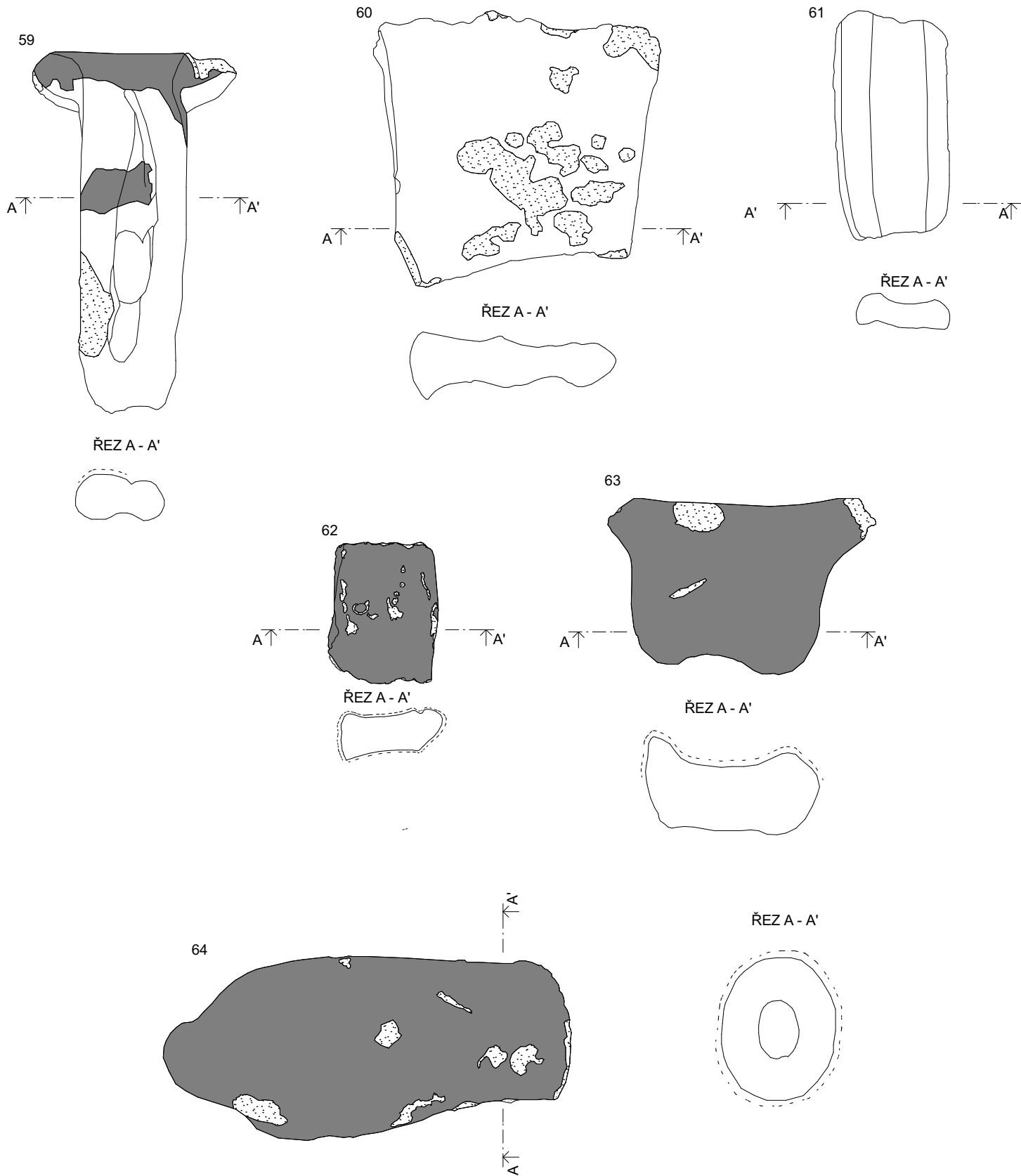

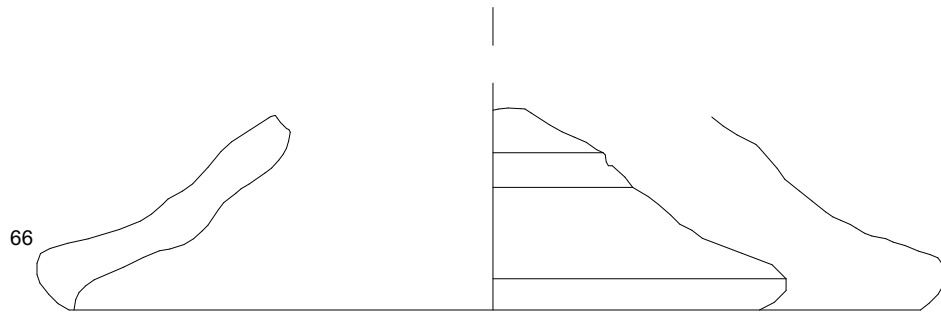
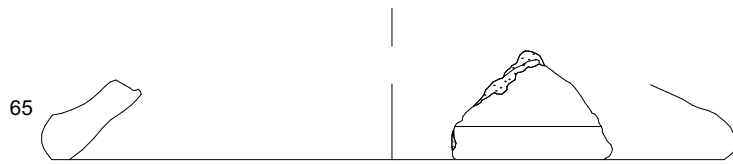
57

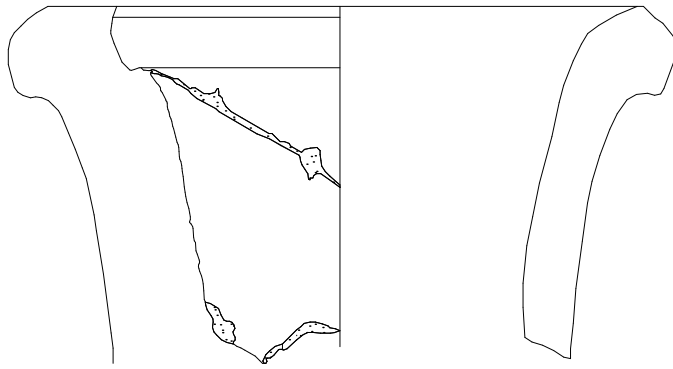
58

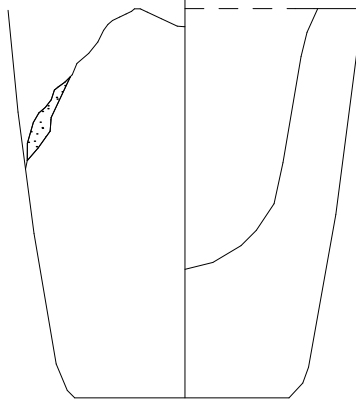

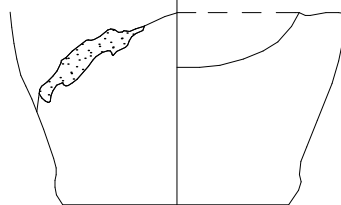
68

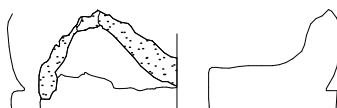
69

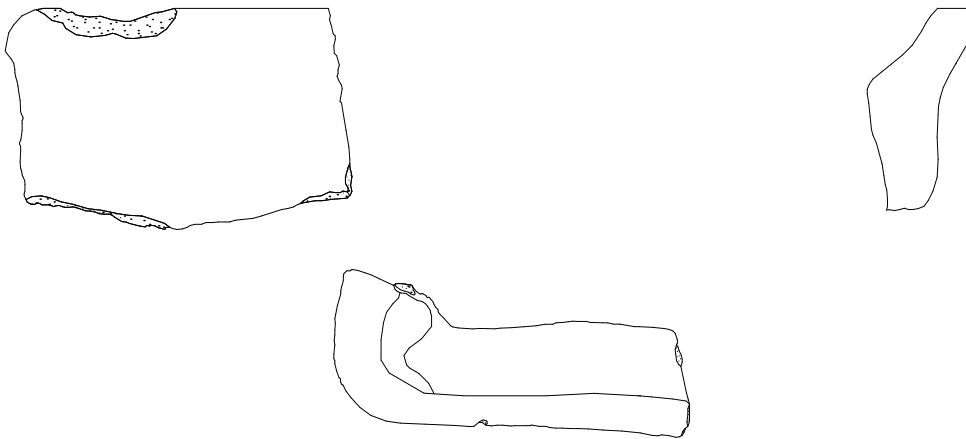
70

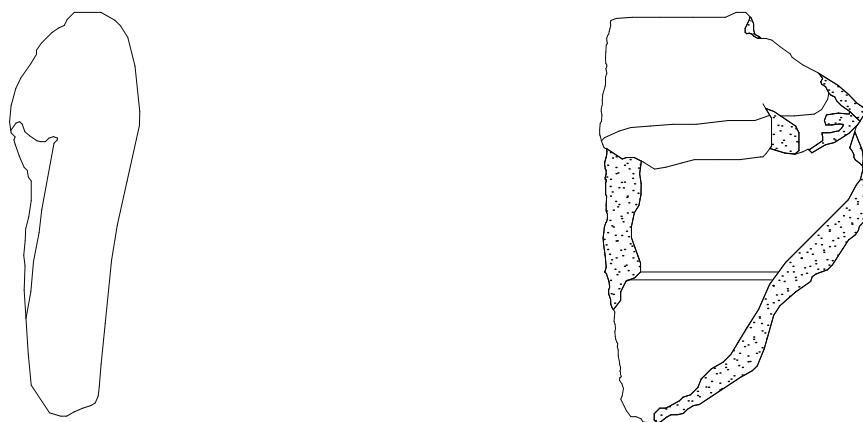
71

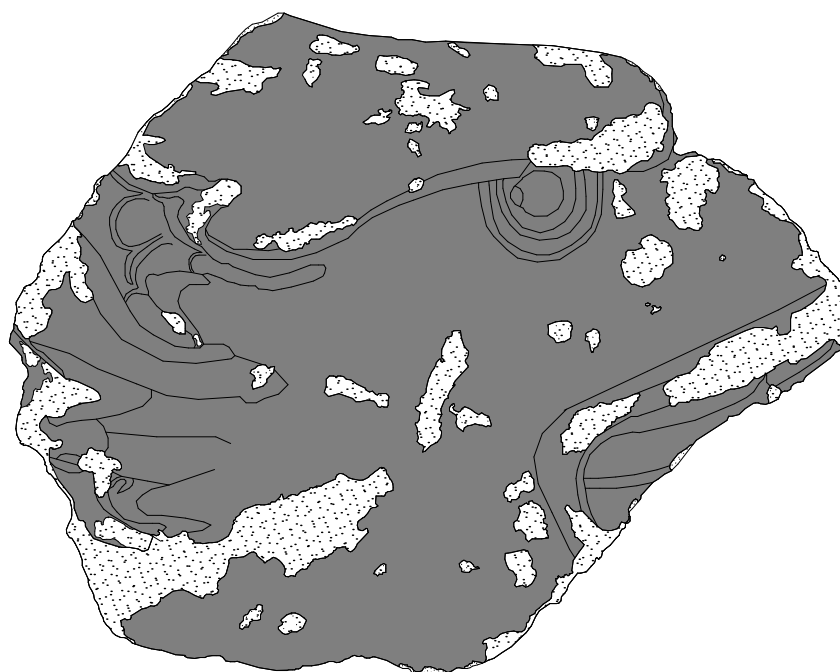
72

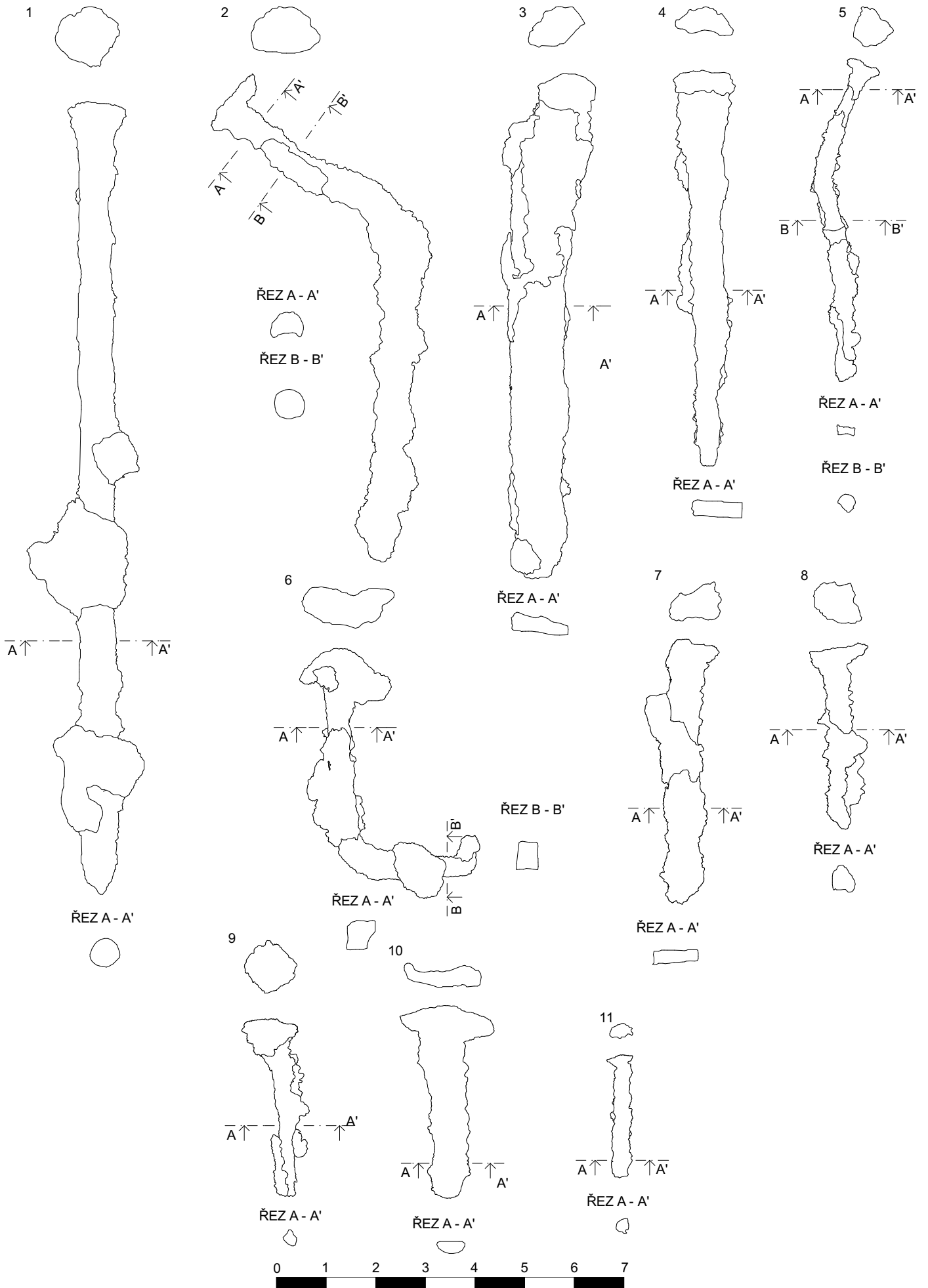

73

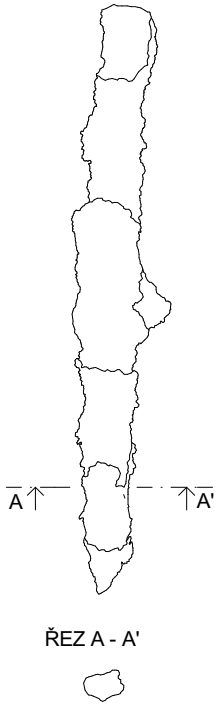

74

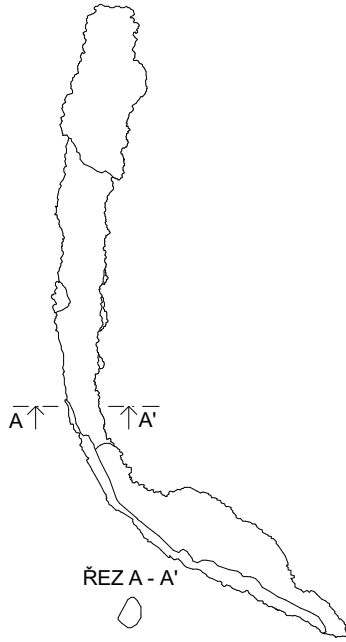

12

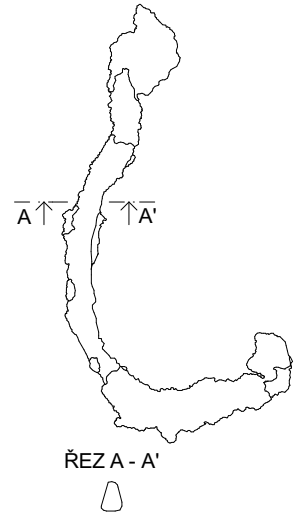
13

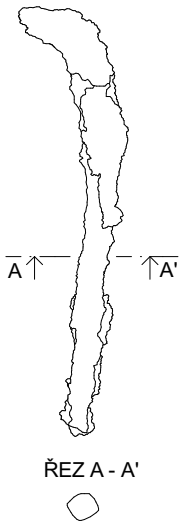
14

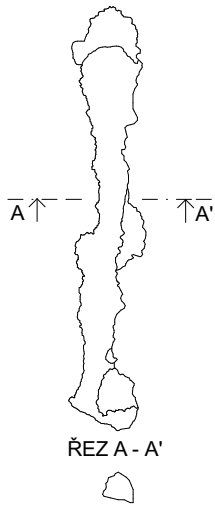
15

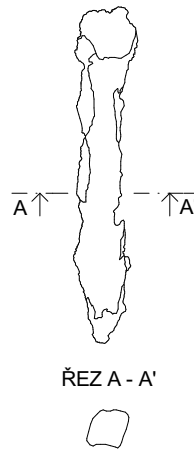
16

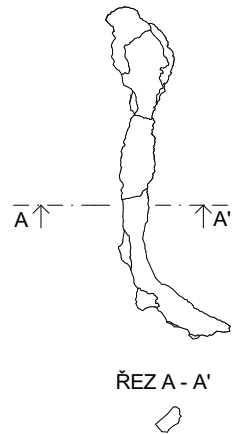
17

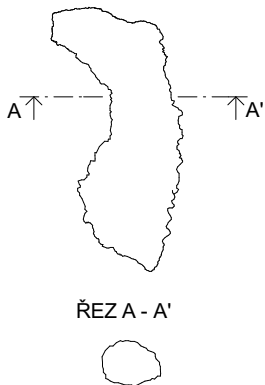
18

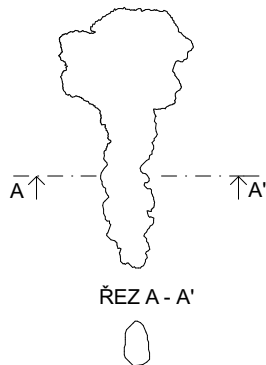
19

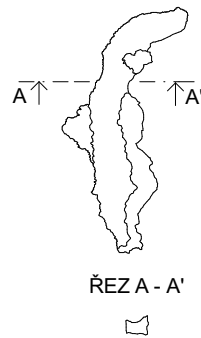
20

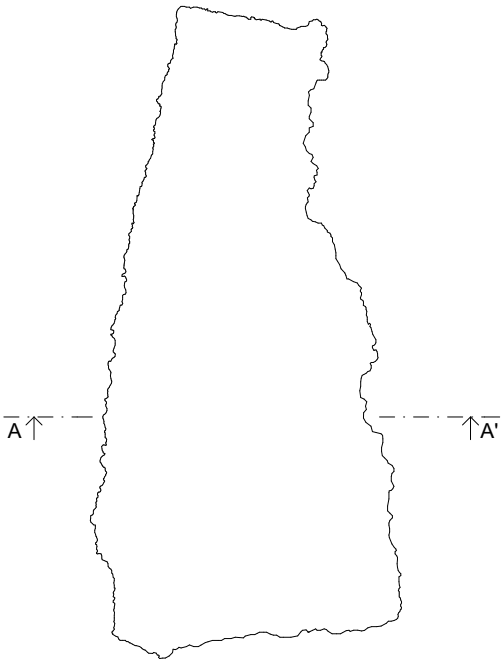
21

22

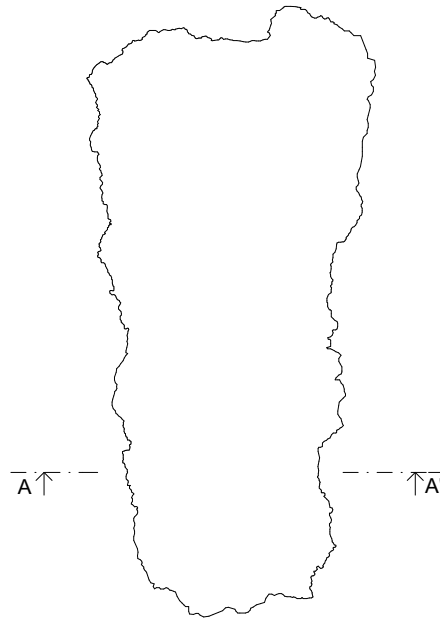
23

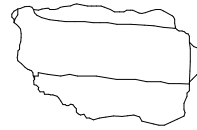
ŘEZA - A'

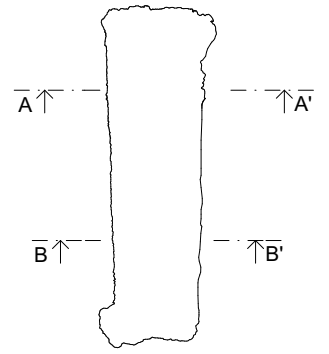
24

ŘEZA - A'

25

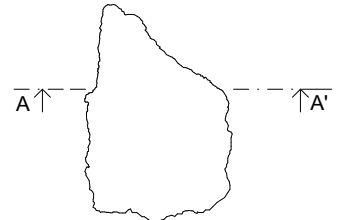
ŘEZA - A'

ŘEZA B - B'

26

ŘEZA - A'

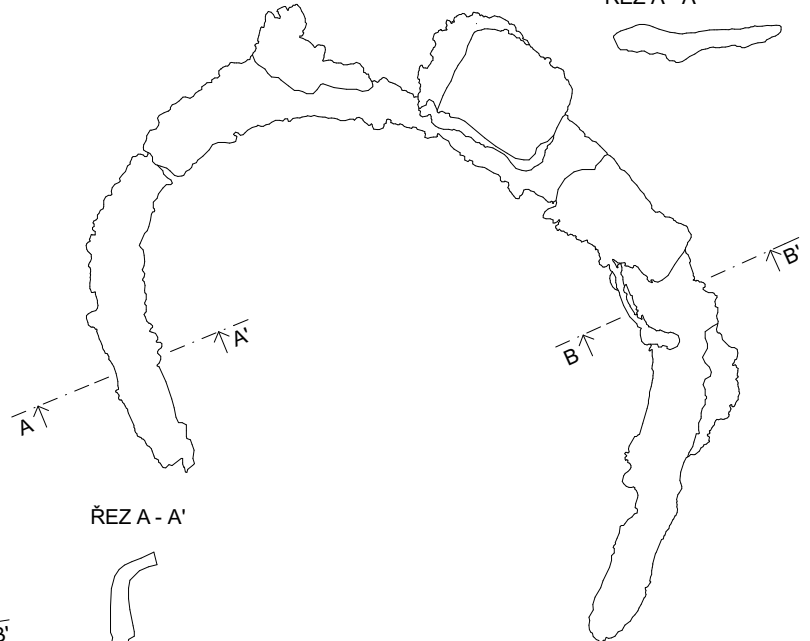
27

ŘEZA - A'

28

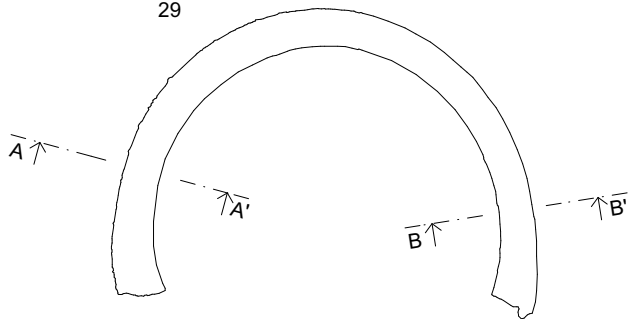
ŘEZA - A'

ŘEZA B - B'

29

ŘEZA - A'

ŘEZA B - B'

